

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΑΔΑ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ
1941-1944

ΑΣΗΜΙΝΑ Κ. ΚΟΥΤΡΟΥΜΑΝΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2018

«Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα (N.5343/32 αρθρ. 202 παρ. 2).

Ορισμός Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής: Γ.Σ. 13/12/2018

Μέλη Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής

1. Λήδα Παπαστεφανάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (Επιβλέπουσα).
2. Γιώργος Μαργαρίτης, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
3. Αθανάσιος Σφήκας, Αναπληρωτής Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
4. Νικόλαος Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
5. Άννα Μαχαιρά, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
6. Λάμπρος Φλιτούρης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
7. Θεοχάρης Αθανασιάδης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Ημερομηνία προφορικής εξέτασης 2/2/2018 Βαθμός «ΚΑΛΩΣ»

Στην οικογένειά μου

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	27
Διεθνές και Ευρωπαϊκό πλαίσιο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	45
Η Ελλάδα στην αυγή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και στην αρχή της κατοχικής περιόδου.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	75
Κατάληψη των Ιονίων νήσων από τα Ιταλικά στρατεύματα.....	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	79
Η Κεφαλονιά πριν και μετά την κατάληψη.....	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	107
Η Λευκάδα πριν και μετά την κατάληψη.....	107
Ανέκδοτα χειρόγραφα Λευκάδιων αγωνιστών.....	131
α. Πάνος Γιαννούλης.....	132
β. Παπά-Στάθης Κτενάς.....	133
γ. Γιώργος Λογοθέτης.....	136
δ. Σ. Βανδώρος.....	141
ε. Διονύσιος Βλάχος.....	142
στ. Πέτρος Γρηγόρης.....	143
η. Σπύρος Θερμός-Παππάς.....	144
θ. Ξενοφών Κατωπόδης ή Κοττάς.....	145
ι. Χριστόφορου Κούρτη.....	145
ια. Τάσος Μανωλίτσης.....	146
ιβ. Πάνος Ματαφιάς.....	146
ιγ. Ζωίτσα Ντελιμάρη-Κατωπόδη.....	147
ιδ. Χαράλαμπος Περδικάρης.....	148
ιε. Γεράσιμος Σταματέλος.....	151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	153
Γενική θεώρηση του ιδιόμορφου κατοχικού πλαισίου Λευκάδας-Κεφαλονιάς.....	153
Παραρτήματα	163
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	165
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας.....	167
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. Έγγραφο που αφορά στην έκδοση ονομαστικών δελτίων των κατοίκων του νησιού για τρόφιμα.	169
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. Έγγραφο σχετικό με τους βομβαρδισμούς.....	171
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. Έγγραφο για την Ιερά Μονή Κηπουραίων.....	173
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε. Έγγραφο για τη χορήγηση δελτίων τροφίμων.....	175
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ. Έγγραφο σχετικό με τις καταστροφές στην Αγία Ευθυμία	177
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ. Έγγραφο: “Ισχύουσιν οι Ελληνικοί Νόμοι”.....	179
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η. Εφημερίδα Νέα Κεφαλληνία	181
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Θ. Υπουργείο Εξωτερικών, Έγγραφο για την οικονομική ενίσχυση των οικογενειών των μονίμων και εφέδρων αξιωματικών	183
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι. Περί Ιονικής Δραχμής	185
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΑ. Έγγραφο για τη χορήγηση αδειών ταξιδίου	189
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΒ. Έγγραφο για την άρση της απαγόρευσης εισπράξεων φόρων στα Ιόνια νήσια.....	191
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	193
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	195
ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ	195
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	199
ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ.....	199
ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ	207
ΠΗΓΕΣ	211
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	213

Εισαγωγή

Αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η διερεύνηση των ιδιόμορφων και καινοφανών συνθηκών όπως κατ' εξαίρεση διαμορφώθηκαν στα Επτάνησα την περίοδο της κατοχής της Ελλάδας 1941-1944. Στην αρχή της δεκαετίας του '40 η Ελλάδα γνώρισε έναν πόλεμο με στρατιωτική κατοχή, γνώρισε ότι συνεπάγεται από τις πολιτικές του φασισμού και του ναζισμού, γνώρισε κυρίως την έσχατη ταπείνωση:

Γνώρισε τη βία της κατάκτησης, τη λεηλασία, την εκμετάλλευση ανθρώπων και υλικών χωρίς φραγμούς και όρια, και προπαντός γνώρισε την ταπείνωση, ως τις έσχατες μορφές της. Γνώρισε την ηθική κατάπτωση της πολιτικής, την προδοσία, τη στροφή των ισχυρών ενάντια στον ίδιο τον λαό τους, την ρήξη της παλιάς ιεραρχίας κάτω από το βάρος της μονομερούς καταγγελίας κάθε επιμέρους «κοινωνικού συμβολαίου».¹

Μετά την ήττα στο Αλβανικό μέτωπο η Ελλάδα διαιρέθηκε σε τρεις ζώνες κατοχής. Το μεγαλύτερο μέρος πέρασε στη δικαιοδοσία της Ιταλίας. Η Γερμανία αρκέστηκε στην κατοχή μερικών στρατηγικών περιοχών. Η Βουλγαρία κατείχε την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και τα νησιά Θάσο και Σαμοθράκη. Ο Πολυμέρης Βόγλης γράφει ενδεικτικά για αυτή τη διαίρεση και τις βλέψεις των κατοχικών δυνάμεων:

Οι τρεις κατοχικές δυνάμεις είχαν διαφορετικές βλέψεις. Η Γερμανία ενδιαφερόταν κυρίως για τον έλεγχο στρατηγικών σημείων στις θαλάσσιες συγκοινωνίες της Ανατολικής Μεσογείου, ούτως ώστε να εκτοπίσει τη βρετανική ναυτική δύναμη από τη σκηνή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και να εκμεταλλευτεί τις πρώτες ύλες, κυρίως μεταλλεύματα, που ήταν απαραίτητα για την πολεμική βιομηχανία της. Η Ιταλία και η Βουλγαρία πέρα από την οικονομική εκμετάλλευση είχαν και οικονομικές βλέψεις. Οι Ιταλοί εποφθαλμιούσαν τα νησιά του Ιονίου, τα οποία προόριζαν να αποτελέσουν μέρος του μεσογειακού φασιστικού τους imperium.²

1. Γιώργος Μαργαρίτης, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων*, Αθήνα 2009, σ.16-17.

2. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, Αθήνα, 2010, σ.39.

Η κατάληψη λοιπόν της Ελλάδας από τις δυνάμεις του άξονα, έφερε τα Επτάνησα και ειδικά την Λευκάδα και την Κεφαλλονιά υπό ιταλική κατοχή εγκαθιδρύοντας ένα ιδιότυπο και αυτόνομο καθεστώς κατοχής διαφορετικό από τις άλλες περιοχές της κατεχόμενης χώρας. Ο ιταλικός φασισμός και ιμπεριαλισμός αποτυπώνεται με ωμό και καταπιεστικό τρόπο στη ζωή των κατοίκων. Μετά την ήττα στο αλβανικό μέτωπο τον Απρίλιο του 1941 και το χωρισμό της Ελλάδας σε ζώνες κατοχής τα Επτάνησα βρέθηκαν στην κατοχή των Ιταλών και στην αποκλειστική ιταλική πολιτική και στρατιωτική διοίκηση. Η υπόλοιπη Ελλάδα ήταν μεν υπό ξένη στρατιωτική κατοχή αλλά υπήρχε ελληνική πολιτική διοίκηση η οποία όμως εξαρτιόταν από τις κατοχικές δυνάμεις.

Οι Ιταλοί με μια σειρά αφελληνιστικών μέτρων επιδιώκουν την αποκοπή των Επτανήσων από την Ελλάδα και την ενσωμάτωσή τους στην Ιταλία. Διόρισαν πολιτικούς διοικητές σ' όλα τα νησιά, οι οποίοι υπάγονταν απ' ευθείας στο ιταλικό υπουργείο εξωτερικών. Οι πολιτικοί διοικητές στον τομέα της διοίκησης μπορούσαν να εκδίδουν διατάγματα για διοικητικά θέματα των νησιών. Στον τομέα της παιδείας επιβλήθηκε η εκμάθηση της ιταλικής γλώσσας στα σχολεία. Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί ήταν υπό ιταλικό έλεγχο.

Στον τομέα της οικονομίας ιδρύθηκε η Ανώνυμος Εταιρεία Ιονικού Εμπορίου και υποκαταστήματα ιταλικών τραπεζών και νέο νόμισμα επιβλήθηκε στα νησιά, η Ιόνιος δραχμή. Με την εισαγωγή του νέου νομίσματος σταμάτησαν οι συναλλαγές με την υπόλοιπη Ελλάδα. Τα γεωργικά προϊόντα δεσμεύονταν και μεταφέρονταν στην Ιταλία. Νέο φορολογικό σύστημα εφαρμόστηκε, κυκλοφόρησαν χαρτονόμισμα «PER LE ISO LE IONIE» στα Επτάνησα χωρίς αντίκρισμα.

Στον τομέα της δικαιοσύνης, οι δικαστές ακολουθούν υποχρεωτικά τον ιταλικό νόμο και δικάζαν εν ονόματι του Ιταλού βασιλιά. Ανάμεσα στα άλλα επέβαλαν τον ιταλικό χαιρετισμό «Salute Romandmente» στο δρόμο, στο σχολείο και σε διάφορες υπηρεσίες. Οι Ιταλοί υποστήριζαν ότι τα Ιόνια νησιά συνδέονται με «τα πεπρωμένα της Ρώμης». Τα κουτιά με σπύρτα που κυκλοφορούσαν είχαν επάνω τον «Ένετικό λέοντα» και την επιγραφή «L' IONIO UNISSE AL DESTINO DI ROMA» δηλαδή «Το Ιόνιο μας ενώνει με τα πεπρωμένα της Ρώμης». Τέλος απαγορεύτηκε η έκδοση και κυκλοφορία ελληνικών εφημερίδων. Κυκλοφόρησαν μόνο ιταλικά έντυπα όπως το «IONIO» και μετά το «GAZZETA IONICA».

Με όλα τα παραπάνω μέτρα οι Ιταλοί στόχευαν να αποκόψουν τα Επτάνησα από την Ελλάδα με απώτερο σκοπό την προσάρτησή τους στο Ιταλικό κράτος. Οι φασιστικές βλέψεις για διάσπαση της Ελλάδας με στόχο το όραμα της ιμπεριαλιστικής επέκτασης είναι φανερές και σε άλλη μια περιοχή, στην περιοχή των Κυκλάδων. Η Ιταλία από παλιά θέλησε να πραγματοποιήσει το όνειρο «της νέας ρωμαϊκής αυτοκρατορίας» και έτσι στράφηκε και προς την Βόρεια Αφρική και προς τα Βαλκάνια. Οι Ιταλοί θέλοντας να αντιμετωπίσουν την γερμανική επέκταση προσπάθησαν να δημιουργήσουν προγεφυρώματα στην Αλβανία και στην Ελλάδα, επομένως και η συμμετοχή τους στον διαμελισμό της Ελλάδας ήταν αναπόφευκτη:

*Μολονότι υποστηρίζεται ότι η Ιταλία μπήκε στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο χωρίς συγκεκριμένους στρατηγικούς στόχους, οι ιστορικοί στόχοι της εξωτερικής πολιτικής της Ιταλίας και το όνειρο που είχε ο Μουσολίνι από παλιά για μια «νέα ρωμαϊκή αυτοκρατορία» στη Μεσόγειο διαψεύδουν αυτή την άποψη. Από τη δεκαετία του 1880 η Ιταλία επιδίωξε να δημιουργήσει αποικίες στην Αφρική, και τη δεκαετία του 1920 ο Μουσολίνι ξαναζωντάνεψε τις αποικιοκρατικές φιλοδοξίες της Ιταλίας προωθώντας την ιδέα μιας Μεσογείου *mare nostrum*, με τις ακτές της βόρειας Αφρικής ως την «τέταρτη ακτή» της Ιταλίας. Αυτές οι φιλοδοξίες ήταν πιο προωθημένες από την προγενέστερη εξωτερική πολιτική ως προς τη γεωγραφική εμβέλειά τους και το γεγονός ότι δέσμευσαν την Ιταλία ταυτοχρόνως σε δύο μέτωπα: στη Βόρεια Αφρική και στα Βαλκάνια. Ως αντίδραση στην επέκταση της γερμανικής ηγεμονίας στην Ευρώπη και στα Βαλκάνια, ο Μουσολίνι επιδίωξε να δημιουργήσει τη δική του ζώνη επιρροής στην Αλβανία και την Ελλάδα. Σύντομα έγινε φανερό ότι η Ιταλία επιθυμούσε να συμμετάσχει μαζί με τους συμμάχους της, τη Γερμανία και τη Βουλγαρία, στον διαμελισμό του ελληνικού κράτους προκειμένου να κερδίσει εδάφη για τη σχεδιαζόμενη ιταλική αυτοκρατορία.³*

3. Sheila LecoEUR, *Το νησί του Μουσολίνι*, Αθήνα, 2013, σ. 22.

Η περίοδος πριν και μετά το '40 αποτελεί οριοθέτηση για την ελληνική κοινωνία. Τα γεγονότα της εποχής μετουσιώθηκαν σε τέχνη από πεζογράφους, ποιητές, καλλιτέχνες και λαϊκούς δημιουργούς. Η ιστορική επιστήμη τα τελευταία χρόνια ασχολείται έντονα με την περίοδο. Το ενδιαφέρον για το τρίπτυχο Κατοχή – Αντίσταση – Εμφύλιος συνεχώς αυξάνεται. Σύνθετες παρουσιάσεις των γεγονότων ή απομνημονεύματα κυριαρχούν. Πολιτικοί και διπλωμάτες της εποχής καταγράφουν τα γεγονότα. Μαρτυρίες με έντονη συναισθηματική φόρτιση και ειδικά άρθρα αποτυπώνουν την περίοδο.⁴

Επίσης χαρακτηριστική και ανάλογη με τα Ιόνια είναι η περίπτωση της Σύρου. Η Ιταλική κατοχή της Σύρου άρχισε στις 5 Μαΐου του 1941. Οι Ιταλοί από τα Δωδεκάνησα έστειλαν δυνάμεις στις Κυκλάδες, όπου είχαν βλέψεις για μια αυτοκρατορία στο Λεβάντε πολύ πριν. Ο Μουσολίνι ήθελε να σταματήσει την εξάπλωση των Άγγλων στη Μεσόγειο γι' αυτό προσπάθησε με κάθε τρόπο να το πετύχει. Η δημιουργία λοιπόν της Μεσογείου σε «Ιταλική Λίμνη» ήταν μέρος του μεγάλου οράματος για μια ιταλική αυτοκρατορία. Η γερμανική ηγεμονία ήταν ένα εμπόδιο για τις ιταλικές φιλοδοξίες τις οποίες οι Ιταλοί δύσκολα θα εγκατέλειπαν.⁵

Παρόμοιες πολιτικές με αυτές που προαναφέρθηκαν ακολούθησαν οι Ιταλοί και σε άλλα μέρη που κατείχαν όπως στα Δωδεκάνησα, μέσα στο πλαίσιο των φιλοδοξιών τους και την επιδίωξη του πολιτικού και οικονομικού αποκλεισμού (*distacco*). Η Lecoeur αναφέρει για το *distacco*:

*Παρ' όλα αυτά οι ιταλικές φιλοδοξίες για τον έλεγχο του Αιγαίου παρέμεναν ζωντανές, και οι Ιταλοί επιδίωκαν τον πολιτικό και οικονομικό αποχωρισμό (*distacco*) των νησιών από την Ελλάδα, με την υπαγωγή τους σε ιταλικό έλεγχο. Η απόφαση να εγκαθιδρύσουν ένα ξεχωριστό ιταλικό θύλακα στο Αιγαίο εξαρτιόταν από τη μετατροπή των νησιών σε προέκταση των Δωδεκανήσων, που ήταν ντε φάκτο ιταλική αποικία. Στην πραγματικότητα οι Ιταλοί αποκαλούσαν επισήμως τα Δωδεκάνησα *i Possedimenti dell' Egeo*, ή *il Possedimento*, προσπαθώντας να τα επικυρώσουν ως ιταλική κτήση.⁶*

4. Ζαχαρίας Ν. Τσιρπανλής, *Έλληνες και Ιταλοί στα 1940-41*, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 7-14.

5. Sheila Lecoeur, *Το νησί του Μουσολίνι*, ό.π., σ. 56-57.

6. Στο ίδιο, σ. 65-67.

Οι Ιταλοί ακολούθησαν ανάλογες πολιτικές αφελληνισμού και προπαγάνδας και στις Κυκλάδες όπως στο Ιόνιο: Δίγλωσσες εφημερίδες, μαθήματα Ιταλικής γλώσσας και φασιστικές γιορτές και άλλα.⁷

Το distacco ενώ πολιτικά απέτυχε να αποδώσει καρπούς, πέτυχε όμως να αποκόψει τις Κυκλάδες από τον έξω κόσμο. Τα νησιά, λόγω της ατελείωτης γραφειοκρατίας και της λεπτομερειακής καταγραφής κάθε δραστηριότητας των κατοίκων και οικονομικής συναλλαγής, διαχωρίστηκαν από την Ηπειρωτική Ελλάδα. Η μηδαμινή ενημέρωση των νησιωτών, εξαιτίας της κατάχρησης των ραδιοφώνων και του περιορισμού του τύπου, τον οδήγησε στην άγνοια των εξελίξεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στον κόσμο. Τέλος θα πρέπει να τονισθεί ο ρόλος του λιμού που επικράτησε στην απομόνωση των κατοίκων.⁸

Γενικότερα τώρα στο Ελληνικό κράτος τους πρώτους μήνες της κατοχής πλήρη απραξία και αδράνεια χαρακτηρίζει τον πολιτικό κόσμο εκτός από το κομμουνιστικό κόμμα που άμεσα δραστηριοποιείται. Η Κυβέρνηση της Μέσης Ανατολής βρίσκεται μακριά από την κατεχόμενη χώρα και από την άλλη πλευρά οι κυβερνήσεις των Αθηνών δεν μπορούσαν να καλύψουν το κενό της εξουσίας και να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Ο Δ. Γληνός παραστατικότερα περιγράφει πως ο ελληνικός λαός αντέδρασε στην τριπλή κατοχή και εκμετάλλευση της χώρας από Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους:

Απέναντι σ' αυτή τη φοβερή συμφορά, την άγρια μπόρα που ξέσπασε πάνω από στη χώρα μας και καταβασανίζει το λαό μας, ποια είναι η στάση του λαού; Πως αντιμετωπίζει ο λαός τα χτυπήματα που αναταράζουν όλη του τη ζωή; Από τη μια μεριά τα χτυπήματα της τυραννίας των ξένων κατακτητών, την αρπαγή του ψωμιού του, την ολόπλευρη στέρηση των μέσων της ζωής του, την αβεβαιότητα, τη μαύρη έγνοια που τον κατατρώνει πάσαν ημέρα, το θάνατο που τον τριγυρίζει με χίλιες μορφές την κάθε στιγμή; Και από την άλλη μεριά τα χτυπήματα της προδοσίας, την άγρια και αχόρταγη manía της κερδοσκοπίας, την αισχρή συνωμοσία των εκλεταλλευτών της δυστυχίας του;⁹

7. Στο ίδιο σ. 203-212.

8. Στο ίδιο, σ. 89.

9. Δημήτρης Γληνός, *Τι Είναι και Τι Θέλει Το Ε. Α. Μ.*, Αθήνα, 1944, σ. 32.

Η αντίσταση του ελληνικού λαού άρχισε να αναπτύσσεται, στην αρχή σποραδικά και ανοργάνωτα, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας ωστόσο εμφανίσθηκαν οι πρώτες αντιστασιακές οργανώσεις. Πρώτη εκδήλωση της πρώιμης αντιστασιακής δράσης υπήρξε το κατέβασμα της Γερμανικής Σημαίας από την Ακρόπολη στις 30 Μαΐου 1941 από τους φοιτητές Μανώλη Γλέζο και τον λευκαδίτη Απόστολο Σάντα. Στις εφημερίδες της 1ης Ιούνη δημοσιεύτηκε ανακοίνωση των αρχών Κατοχής:

Κατά τη νύχτα της 30ης προς 31ην Μαΐου υπεξηρέθη η επί της Ακροπόλεως κυματίζουσα Γερμανική Σημαία, παρ' αγνώστων δραστών, διενεργούνται αυστηραί ανακρίσεις. Οι ένοχοι και συνεργοί αυτών θα τιμωρηθούν δια της ποινής του θανάτου.¹⁰

Στις 27 Σεπτέμβρη 1941 με πρωτοβουλία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας ιδρύεται το ΕΑΜ:

Στις 27 του Σεπτέμβρη 1941 σ' ένα σπίτι της Νεάπολης στην Αθήνα υπογράφηκε από αντιπροσώπους των παρακάτω κομμάτων το ιδρυτικό του ΕΑΜ. Τα κόμματα αυτά ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας, το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Ελλάδας, η Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας, το Αγροτικό Κόμμα. Αντιπρόσωποι που το υπόγραψαν ήταν για το ΚΚΕ Α. Αποστόλου, για το ΣΚΕ – Χ. Χωμενίδης, για την ΕΛΔ – Η. Τσιριμώκος, για το ΑΚΕ – Βογιατζής.¹¹

Το ΕΑΜ υπήρξε η μεγαλύτερη σε απήχηση αντιστασιακή οργάνωση. Ακολουθεί η ίδρυση του ΕΛΑΣ. Ιδιαίτερη θέση στην αντιστασιακή δράση κατέχει η ΕΠΙΟΝ που δημιουργήθηκε στις 23 Φλεβάρη 1943. Στα πρώτα χρόνια της Κατοχής εμφανίσθηκαν και την ίδια περίπου εποχή με το ΕΑΜ εμφανίσθηκαν και οι άλλες αντιστασιακές οργανώσεις με κυριότερες τις ΕΔΕΣ με αρχηγό τον Ναπολέον Ζέρβα, ΕΚΚΑ, ΠΕΑΝ και άλλες με ριζοσπαστικές ιδέες και την κοινή πεποίθηση ότι το κράτος μεταπολεμικά θα πρέπει να έχει καίριο ρόλο στην οικονομία και την κοινωνία με στόχο το κοινό συμφέρον.¹² Η καίρια εικόνα όμως της κατοχικής αντίστασης βρίσκεται στην ύπαιθρο. Στις περιοχές αυτές η Ελεύθερη Ελλάδα παγιώθηκε και η αντίσταση κυριάρχησε:

10. Πέτρος Ρούσος, *Η Μεγάλη Πενταετία*, τόμ. 1ος, Αθήνα, 1982, σ. 77.

11. Στο ίδιο, σ. 77.

12. Π. Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, όπ., σ.59-66.

«Εδώ το κάψιμο των επίσημων χαρτιών άλλαζε τη μορφή της εξουσίας και η κατάλυση των επίσημων αρχών δεν ήταν πρόσκαιρη και ευκαιριακή. Η επανάσταση δηλαδή κυρίως στο χώρο αυτόν συνέβη.»¹³

Το ενδιαφέρον για την δεκαετία του 1940 είναι συνεχώς αυξανόμενο. Μελέτες, διατριβές και άρθρα έχουν ως αντικείμενο την ιστορική αυτή περίοδο. Διαφορετικές οπτικές κατατίθενται και προκαλούν νέες συζητήσεις. Το ενδιαφέρον δεν είναι πρόσφατο αλλά ξεκινά από αυτούς που συμμετείχαν στα γεγονότα οι οποίοι στηριζόμενοι στην μαρτυρία τους, και στην πολιτική τους στράτευση έγραψαν για τη δεκαετία του '40. Ακολούθησαν ερευνητές που δεν έζησαν τα γεγονότα αλλά ασχολήθηκαν επιστημονικά με αυτά. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος προσεγγίστηκε διαφορετικά, ειδικότερα μετά το 1989.¹⁴

Στη δεκαετία του 1990 με την συνδρομή της κοινωνικής ιστορίας, των μεθόδων της ανθρωπολογίας και στις νέες αρχειακές διαθεσιμότητες, η ιστοριογραφία της Κατοχής ανανεώθηκε. Η έρευνα άφησε το πολιτικό κομμάτι και ασχολήθηκε με νέα θέματα όπως το μερικό και το υποκειμενικό, την κοινωνική εμπειρία, η συλλογική μνήμη και άλλες όψεις της Κατοχής όπως η εξόντωση των Εβραίων.¹⁵

Μετά το 1999 η έρευνα για την εποχή εξελίσσεται και το ενδιαφέρον συνεχώς αυξάνεται. Τα συνέδρια για τα πενήντα χρόνια από τη λήξη του εμφυλίου, τα σεμινάρια, συλλογικοί τόμοι, αφιερώματα, μονογραφίες και άρθρα έχουν τώρα ως άξονα το κοινωνικό στοιχείο και την τοπικότητα. Νέα στοιχεία έρχονται στο φως, νέες πλευρές φωτίζονται και νέα ερωτήματα προκύπτουν. Πολλά και σημαντικά βήματα έχουν γίνει στην ιστοριογραφία της περιόδου, λιγότερα όμως στις τοπικά εστιασμένες έρευνες για την κατοχή της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα.¹⁶ Το φαινόμενο της αντίστασης όπως πραγματώνεται σε όλη την Ελλάδα αλλά και την περιοχή των Επτανήσων είναι μαζικό όπως και σύνθετο. Ξεκινά από την απλή συμμετοχή σε μια διαδήλωση ως την ένοπλη αντίσταση.

Στα πρώτα χρόνια της Κατοχής εμφανίστηκαν, όπως αναφέρθηκε, οι αντιστασιακές οργανώσεις ΕΑΜ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ, ΠΕΑΝ και άλλες. Εδώ πρέπει να γίνει αναφορά και

13. Γ. Μαργαρίτης, *Από την ήττα στην εξέγερση, Ελλάδα: άνοιξη 1941-φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993, σ.193.

14. Π. Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 9-13, Χάγκεν Φλάισερ, *Οι πόλεμοι της μνήμης. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη Δημόσια Ιστορία*, Αθήνα 2008, σ. 75-84, 91-99, 135-154, 213-232.

15. Π. Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 16.

16. Sheila Lecoer, *Το νησί του Μουσολίνι*, ό.π., σ. 20.

στην οργάνωση “Συνεχισταί” που ήταν η τοπική οργάνωση των Κεφαλλονιτών της Αθήνας οι οποίοι επιδίωκαν να ενδυναμώσουν τους δεσμούς των Ιονίων Νήσων με την Αθήνα επειδή τα νησιά απειλούνταν από τις κατακτητικές βλέψεις των Ιταλών. Οι “Συνεχισταί” έκαναν έκκληση για συνέχιση των αγώνων που έγιναν πριν την ενσωμάτωση των Επτανήσων το 1863.¹⁷

Το νέο καθεστώς της ιταλικής κατοχής στα δύο νησιά με τα κατοχικά θεσμικά μέτρα-οικονομικός αποκλεισμός, απομονωτισμός των νησιών, η ληστεία των προϊόντων, το νομισματικό και διοικητικό σύστημα, τα μέτρα αφελληνισμού- δημιούργησε μια μορφή διοικητικής εξουσίας χωρίς νομοθετική και εκτελεστική αρχή, όπου όλα εκπορεύονται και καθοδηγούνται από τη Ρώμη μέσω των επιμέρους διοικητικών οργάνων. Το γίνεσθαι των νησιών που προηγήθηκε της κατάληψης αποτελεί τη βάση για την κατανόηση της περιόδου αυτής και βοηθά στην ανάδειξη των παραμέτρων εκείνων που είχαν καταλυτική επίδραση στην διαμόρφωση της κατοχικής περιόδου στα δυο νησιά. Μια ιστορική ανασκόπηση της Επτανήσου είναι απαραίτητη για την πληρέστερη κατανόηση των μετέπειτα εξελίξεων και ιδιαίτερα της κατοχικής περιόδου.

Τα Επτάνησα λοιπόν διαθέτουν μια πλούσια ιστορία που ξεκινά από την αρχαιότητα όταν τα νησιά είναι ο συνδετικός κρίκος Ελλάδος – Ιταλίας και αυτό έχει ως συνέπεια τις ανταλλαγές και τον αποικισμό. Όταν η Βυζαντινή αυτοκρατορία διαλύεται τα Επτάνησα περνούν στην κυριαρχία των Βενετών το 1204. Η οικονομική κυριαρχία των Βενετών και η ντόπια αρχοντολογία δημιουργούν ένα φεουδαρχικό σύστημα, που οι ρίζες του ανάγονται στη γαλλική φεουδαρχία, όμως είχε τα δικά του χαρακτηριστικά. Δύο τάξεις κυριάρχησαν αριστοκράτες – φεουδάρχες και ο λαός (όγλος – σκυλολόγιον). Στη Ζάκυνθο η φεουδαρχία ήταν ισχυρή ενώ στην Κεφαλονιά ποτέ δεν μπόρεσε να επιβληθεί οριστικά καθώς στις συνελύσεις της «μεγαλοπρεπούς κοινότητας» (Κονσέγιον) έπαιρναν μέρος και άνθρωποι που ασκούσαν και βάνουσα επαγγέλματα.¹⁸

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την άγρια εκμετάλλευση του όγλου ο οποίος πολλές φορές προσπάθησε να αντιδράσει. Το 1640 στην Κέρκυρα, το 1644 στην Ζάκυνθο και στην Κεφαλονιά γίνονται καθημερινά εξεγέρσεις και οι συγκρούσεις πολλές φορές είναι σημαντικές. Από τον 14ο αιώνα εμφανίζονται οι συντεχνίες. Η παραγωγή όμως καθορίζεται από τον Βενετό επιτετραμμένο και τον πρωτομάστορα με συνέπεια να

17. Χ. Φλάισερ, *Στέμμα και Σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, Αθήνα, 1995, τομ. Β', σ. 24.

18. Σπύρος Μυλωνάς, *Εισαγωγή-επιμέλεια, Επτάνησος, Αφιέρωμα στα Εκατόχρονα της Ενώσεως 1864*, Αθήνα 1964, σ. 17-18.

ασφυκτιούν οι παραγωγικές δυνάμεις. Οι ποπολάροι (ο καθ' αυτού λαός) βρίσκονται στη χειρότερη κατάσταση. Τον 16ο αιώνα παρατηρείται μια οικονομική ακμή: η παραγωγή αυξάνεται όπως η σταφίδα και ιδρύονται εργαστήρια. Οι φόροι όμως των Βενετών οδηγούν τους Επτανησίους στο λαθρεμπόριο.

Η οικονομική ακμή θα έρθει και η πνευματική ανάπτυξη που θα οδηγήσει και στον ξεσηκωμό. Το 1628 έχουμε την μεγαλύτερη κοινωνική επανάσταση στην Ζάκυνθο, το ρεμπελιό των ποπολάρων που είναι το πιο σημαντικό ορόσημο των λαϊκών και δημοκρατικών αγώνων των Επτανησίων. Κράτησε τέσσερα ολόκληρα χρόνια, με τον διωγμό να ξεπερνά κάθε όριο. Τον 17ο -18ο αιώνα η τρομοκρατία των Βενετών εντείνεται καθώς οι ίδιες οι συνθήκες, εμπόριο, βιοτεχνία, ταξίδια γκρεμίζουν την φεουδαρχία που βρίσκεται σε αποσύνθεση.¹⁹

Η Βενετοκρατία τελειώνει τον 18ο αιώνα και τότε στα νησιά δημιουργείται ένα λαϊκό κίνημα επηρεασμένο από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης. Το 1797 γαλλικά στρατεύματα έρχονται στα Επτάνησα για να τα ενσωματώσουν στη Γαλλική αυτοκρατορία. Στη Ζάκυνθο οι ποπολάροι καίνε το «λίμπρο ντ' όρο» και φυτεύουν το δέντρο της ελευθερίας. Το 1799 η Γαλλία ηττάται από τις συνασπισμένες δυνάμεις και έχουμε την Ρωσοτουρκική κατοχή όπου αποκαταστάθηκε πλήρως η φεουδαρχία.

Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι κατά το μικρό διάστημα 1797-1799 της Γαλλικής κατοχής πραγματοποιήθηκε ο αστικοδημοκρατικός μετασχηματισμός. Έτσι θα αποκατασταθούν οι ελευθερίες, θα πάρουν μέρος στην κυβέρνηση αστοί, αγρότες, ποπολάροι και Εβραίοι, θα καθιερωθεί κυρίαρχη γλώσσα η Ελληνική, θα αναπτυχθεί το εμπόριο, θα κλονισθεί η φεουδαρχία, θα αναπτυχθούν τα γράμματα και οι τέχνες τέλος θα ιδρυθούν σχολεία και στην Κέρκυρα Ακαδημία. Τα νησιά θα γνωρίσουν οικονομική και πνευματική άνθηση της οποίας οι ρίζες ανιχνεύονται στο «ρεμπελιό των ποπολάρων». Μέσα σε αυτό το πνεύμα και την πίστη του λαού συγκροτείται αντιπροσωπεία και πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη ζητώντας από τον Σουλτάνο και την Ρωσία την εθνική ανεξαρτησία της Επτανήσου με εγγυήτριες τις Μεγάλες Δυνάμεις. Τελικά τα Επτάνησα οδηγήθηκαν στην υποτελία των Τούρκων το 1800.

Το 1803 το νέο σύνταγμα που ήταν προοδευτικό δεν μπόρεσε να εφαρμοσθεί στην πράξη καθώς προσέκρουσε στα συμφέροντα των φεουδαρχών. Με την συνθήκη του Τιλσίτ το 1807 τα Επτάνησα παραχωρούνται στη Γαλλία. Από το 1809 οι Άγγλοι καταλαμβάνουν

19. Στο ίδιο, σ. 19-21.

τα νησιά και το 1814 οι σύμμαχοι εξουσιάζουν και την Κέρκυρα.²⁰ Οι πιέσεις και η τρομοκρατία επικρατούν. Το 1819 η Λευκάδα ξεσηκώνεται, ακολουθεί η Ζάκυνθος και η Κεφαλλονιά. Η Επανάσταση του 1821 βρήκε στα Επτάνησα τον καλύτερο σύμμαχό της. Η Ζάκυνθος έγινε το κέντρο της Φιλικής Εταιρείας, οι ποπολάρτοι φεύγουν για να πολεμήσουν με τους ραγιαδες, πολεμικό υλικό και χρήμα φθάνει στους πολεμιστές.

Οι Άγγλοι όσο φούντωνε το δημοκρατικό αίσθημα του λαού τόσο πιο σκληρά μέτρα έπαιρναν για να διατηρήσουν την κυριαρχία τους. Το 1848 όταν ολόκληρη η Ευρώπη συγκλονίζονταν από κοινωνικές επαναστάσεις, στην Επτάνησο ιδρύθηκε το Ριζοσπαστικό κόμμα. Η Κεφαλλονιά ασπάσθηκε πρώτη το Ριζοσπαστικό κόμμα, με τη νεολαία να παίζει σημαντικό ρόλο μέσα από το «Δημοτικό κατάστημα». Την ίδια πορεία ακολούθησαν και τα άλλα νησιά. Παράλληλα ιδρύθηκαν και άλλα κόμματα το «Μεταρρυθμιστικό» και το «Καταχθόνιο» που είχαν αντίθετες απόψεις. Ο αγώνας ήταν ενιαίος και καθολικός. Πολιτικές λέσχες ιδρύονται και εκδίδονται Ριζοσπαστικές εφημερίδες. Το Σεπτέμβρη του 1848 στην Κεφαλλονιά έγιναν συγκρούσεις τις οποίες κατέστειλε ο Αρμοστής Ιονίων νήσων με τον στρατό του. Τον Οκτώβρη του 1848 δημοσιεύθηκε ο νόμος περί ελευθεροτυπίας. Πρώτη εφημερίδα ο «Φιλελεύθερος» ακολουθούν ο «Ρήγας», η «Αναγέννηση», ο «Χωρικός της Νεολαίας», η «Φωνή του Ιονίου» και άλλες. Τον Αύγουστο του 1849 νέα εξέγερση γίνεται στην Κεφαλλονιά και ο λαός γίνεται κυρίαρχος του νησιού:

Η επανάσταση καταστέλλεται με τη φωτιά και το σίδερο αφού ήρθαν μεγάλες αγγλικές στρατιωτικές δυνάμεις. Ο αρμοστής Γουώρντ που πήγε ο ίδιος στην Κεφαλονιά «επυρπόλησε τα σπίτια των αγωνιστών, κατέστρεψε ιδιοκτησίας, εφόνευσε πολλούς. Εκ των συλληφθέντων 12 εμαστιγώθησαν, 134 εφυλακίσθησαν, 21 κατεδικάσθησαν εις εξορίαν και 21 εθανατώθησαν. Το αληθές είναι ότι οι θανατωθέντες ήσαν πολλοί περισσότεροι και βαρύτεραι υπήρξαν αι υλικαί ζημίαι...». «Τα άγρια και κτηνώδη ταύτα μέτρα αντί να πτοήσουν εξεγείρουν σφοδρότερον το αίσθημα κατά των ζένων».²¹

Τον Δεκέμβρη του 1850 συνήλθε η Βουλή μέσα σε εκρηκτικό κλίμα ο Βουλευτής Ιωάννης Τυπάλδος πρότεινε το ιστορικό ψήφισμα για την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα

20. Στο ίδιο, σ. 21-27.

21. Στο ίδιο, σ. 29-30.

αλλά δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει την ανάγνωση καθώς διακόπηκε από το διάγγελμα του Αρμωστή που ανήγγειλε την αναβολή των συνεδριάσεων της Βουλής για ένα εξάμηνο. Ακολουθούν διωγμοί και εξορίες των Ριζοσπαστών. Το 1857 οι Άγγλοι πιέζονται από παντού και φθάνουμε μετά στην αξίωση Ένωση χωρίς όρους. Ο αγώνας κορυφώνεται. Οι ριζοσπάστες υπέγραψαν το ψήφισμα της ενώσεως.²²

Η Ένωση των Επτανήσιων με την Ελλάδα πραγματοποιήθηκε στις 21 Μαΐου 1864. Τα βασικά όμως προβλήματα των Ιόνιων νήσων όπως το αγροτικό και η δημοκρατία παρέμειναν άλυτα. Καθορίστηκαν αρκετά βαριοί όροι για την Ελλάδα όπως ουδετερότητα της Κέρκυρας, το δημόσιο χρέος των Ιονίων, εμπορικά και ναυτιλιακά θέματα και το εκδοτικό δικαίωμα της Ιονικής Τράπεζας. Μετά την ένωση οικονομικά και άλλα θέματα μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα όπως η Ιονική Τράπεζα και η Βιβλιοθήκη της Ιόνιας Ακαδημίας. Με εντάσεις και συγκρούσεις λόγω του φόβου μήπως με την ένωση τα Επτάνησα έχαναν την καλή οικονομική τους κατάσταση.

Υπάρχει λοιπόν μια δυναμική του επαναστατικού φαινομένου στα Επτάνησα με την συμβολή των εγχώριων κοινωνικών δυνάμεων και τη βαθμιαία ανάπτυξη μιας εσωτερικής δυναμικής και την παράλληλη επίδραση εξωτερικών παραγόντων. Ο δυναμισμός αυτός συναρτάται άμεσα με τις εκφάνσεις του νεοελληνικού Διαφωτισμού στην περιοχή καθώς και με την δυνατότητα ευνοϊκής υποδοχής από την Επτάνησο ιδεών οι οποίες κυριαρχούσαν στον ευρωπαϊκό χώρο και συνέβαλαν στην κοινωνική και στην πολιτική αλλαγή της επτανησιακής κοινωνίας.²³ Στα Επτάνησα οι δομές και η λειτουργία της κοινωνίας πήραν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα ως συνέπεια της διαλεκτικής σύγκρουσης των δύο κόσμων, του ευρωπαϊκού με τον ελληνικό και μάλιστα σε ένα ευαίσθητο χώρο κυρίως λόγω της γεωγραφικής θέσης και της συνεχούς πολιτικής κυριαρχίας δυτικών δυνάμεων.²⁴

Μετά την κατάρρευση του μετώπου τον Απρίλιο 1941 τα Επτάνησα τέθηκαν στην αποκλειστική ιταλική κατοχή ως τον Σεπτέμβριο του 1943 όπου με την συνθηκολόγηση πέρασαν στην κατοχή των Γερμανών ως το 1944. Με την κατάληψη των νησιών από τους Ιταλούς και την επιβολή των περιοριστικών μέτρων στην οικονομία, κοινωνία, εκπαίδευση και πολιτική των νησιών με σκοπό την πλήρη ενσωμάτωση τους στο ιταλικό κορμό, τα νησιά διαμορφώνουν ένα ιδιόζοντα ιστορικό χαρακτήρα.

22. Στο ίδιο, σ. 35.

23. Γεώργιος Λεοντσίνης, *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, Αθήνα, 1991, σ.16.

24. Στο ίδιο, σ. 241.

Μέσα στο δεδομένο ιστορικό πλαίσιο η εργασία αυτή προσπαθεί να προσεγγίσει την περίοδο της κατοχής στη Λευκάδα και στην Κεφαλονιά όχι από την πλευρά των πολιτικο-στρατιωτικών εξελίξεων, αλλά από την πλευρά της καθημερινής ανθρωπογεωγραφίας στα νησιά και τον τρόπο που οι κατακτητές προσπάθησαν να ασκήσουν την πολιτική τους με στόχο την μόνιμη προσάρτηση στο ιταλικό φασιστικό κράτος.

Η υπόθεση στην οποία βασίστηκε η εργασία αυτή είναι ότι κατά την κατοχή το φασιστικό Ιταλικό κράτος προσπάθησε με την πολιτική που ακολούθησε στα νησιά να πετύχει τον στόχο του που ήταν η αποκοπή τους από το ελληνικό κράτος και η μόνιμη ένταξή τους στο ιταλικό. Με βάση αυτή την υπόθεση προκύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα: Ποια ήταν τα μέτρα ιταλοποίησης και σε ποιους τομείς εφαρμόστηκαν; Ποιο ήταν το αποτέλεσμα των αφελληνιστικών μέτρων στα δύο νησιά; - Με ποιους τρόπους και μέσα προσπάθησαν να εφαρμόσουν την πολιτική τους; - Σε ποια επίπεδα επιχείρησαν να μύησουν τους νησιώτες στη φασιστική ιδεολογία; - Πώς αντέδρασαν οι κάτοικοι; - Υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα δύο νησιά;

Για τη μελέτη της περιόδου που αφορά τα νησιά Λευκάδα και Κεφαλονιά χρησιμοποιήθηκαν ανέκδοτες αρχειακές πηγές οι οποίες αξιολογήθηκαν και αξιοποιήθηκαν μετά από μακροχρόνιες επιτόπιες επισκέψεις στα αρχεία Λευκάδας και Αργοστολίου αντίστοιχα. Ταυτόχρονα ένα πλούσιο υλικό που προέρχεται και από την επαφή με πολλά άτομα το οποίο σαν ανέκδοτο αρχειακό υλικό βοήθησε να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα της εποχής. Μια χρονολογική και αξιολογική παρουσίαση των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν για τη διευκόλυνση του ερευνητή αλλά και του αναγνώστη είναι η ακόλουθη:

Αρχείο Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, ΔΙΣ/ΓΕΣ

Το αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ αναφέρεται με επίσημα έγγραφα στην κατάληψη της Κεφαλονιάς από τις ιταλικές στρατιωτικές αρχές τον Μάιο 1941.

Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών

Το αρχείο αυτό περιέχει φακέλους οι οποίοι αναφέρονται στην οικονομική κατάσταση της Κεφαλονιάς.

Αρχεία και πηγές της Λευκάδας

Από τα ιδιωτικά αρχεία χρησιμοποίησα:

Το αρχείο του Ξενοφώντα Κατωπόδη ή Κοττά, αγωνιστή της περιόδου στη Λευκάδα και στο Ξηρόμερο, το οποίο μου παραχωρήθηκε από τον ίδιο, τον οποίο και ευχαριστώ.

Το χειρόγραφο του Πάνου Γιαννούλη «Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς-1941». Ο Πάνος Γιαννούλης όχι μόνο αναλύει με το ιδιαίτερα καυστικό ύφος του τα γεγονότα της Λευκάδας αλλά ταυτόχρονα δίνει προσωπική αυθεντική μαρτυρία πτυχών της εποχής. Το χειρόγραφο αυτό μου παραχωρήθηκε από την οικογένεια Κατωπόδη ή Ντελιμάρη με τη μεσολάβηση του αδελφού του Π. Γιαννούλη, Ντίνου Γιαννούλη τους οποίους και ευχαριστώ.

Τα χειρόγραφα του Ευστάθιου Κτενά (Παπαστάθης), Εθνοσυμβούλου της Λευκάδας στους Κορυσχάδες, μια ογκώδης μελέτη όλων των πτυχών της προπολεμικής Λευκάδας αλλά και της μετακατοχικής περιόδου.

Ο Γ. Λογοθέτης, δύο χρόνια πριν τον θάνατο του, μου παραχώρησε μια ογκώδη χειρόγραφη μελέτη του με τίτλο «Μνήμες». Στο μεγαλύτερο μέρος αναφέρεται στα γεγονότα της ΕΑΜικής περιόδου Λευκάδας – Κεφαλονιάς που πρωταγωνίστησε ο ίδιος ο Γ. Λογοθέτης.

Είχα την τύχη και την τιμή να συναντήσω προσωπικά και να μιλήσω εκτεταμένα με τον κ. Ζώη Κουτσαύτη. Ο παλαίμαχος αυτός αγωνιστής, τυφλός μετά από σειρά εξοριών και φυλακίσεων, μου παραχώρησε ένα πλούσιο αρχειακό υλικό της περιόδου. Το Αρχείο αυτό περιέχει και το χειρόγραφο ημερολόγιο Γ. Σγουρού ειδικού απεσταλμένου της Περιφερειακής Επιτροπής Στερεάς Ελλάδας στη Λευκάδα. Το ημερολόγιο Σγουρού περιέχει σημαντικές πληροφορίες για την παλλαϊκή απήχηση του ΕΑΜ στην Λευκαδίτικη ύπαιθρο.

Χειρόγραφα Λευκάδιων αγωνιστών:

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Σ. Βανδώρου.

Ο Σ. Βανδώρος στο χειρόγραφο του εστιάζει το ενδιαφέρον του στο πιο προοδευτικό χωριό της Λευκάδας την Εγκλουβή και την αντιστασιακή δράση των κατοίκων της. Περιγράφονται με λεπτομέρειες οι συλλήψεις και οι κρατήσεις των χωρικών από τους Ιταλούς καθώς και η συνέχιση της αντίστασης κατά την Γερμανική κατοχή.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Διονυσίου Βλάχου.

Ο Διονύσιος Βλάχος περιγράφει τις πρώτες αντιστασιακές πράξεις των κατοίκων της Λευκάδας. Αναφέρει, με εξαιρετικά λεπτομερή τρόπο, την τοιχοκόλληση προκηρύξεων στη Λευκάδα στην αρχή της ιταλικής κατοχής.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πέτρου Γρηγόρη-«Λειτουργία του Γυμνασίου Λευκάδας κατά τα Χρόνια της Κατοχής».

Ο Πέτρος Γρηγόρης, ένας από τους γνωστότερους καθηγητές του Γυμνασίου Λευκάδας, στο χειρόγραφο του παρουσιάζει τη λειτουργία του Γυμνασίου τη Λευκάδας στη διάρκεια της ιταλικής κατοχής. Περιγράφεται διεξοδικά η κατάσταση όπως είχε διαμορφωθεί στην εκπαίδευση καθώς και η δυναμική παρουσία των μαθητών και το λαμπρό παράδειγμα των καθηγητών τους.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Ξενοφώντα Κατωπόδη

Ο Ξενοφών Κατωπόδης ή Κοττάς στο χειρόγραφο του παρέχει πληροφορίες για τη ζωή στη Λευκάδα κατά την Ιταλική και Γερμανική περίοδο κατοχής. Επίσης αναφέρει τα γεγονότα τα σχετικά με την οργάνωση της αντίστασης.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Χριστόφορου Κούρτη-«Τα γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας»

Το χειρόγραφο αυτό περιέχει μια αναλυτική περιγραφή των γεγονότων στο Νυδρί το Φλεβάρη του 1944.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Τάσου Μανωλίτση

Ο Τάσος Μανωλίτσης στο χειρόγραφο αυτό αναφέρεται στην ανάπτυξη της ένοπλης αντίστασης του ΕΑΜ στην ύπαιθρο της Λευκάδας.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πάνου Ματαφιά – «Μαρτυρία»

Ο Πάνος Ματαφιάς στο χειρόγραφο του αναφέρει τις πρώτες ενέργειες για την οργάνωση της αντίστασης στη Λευκάδα στις απαρχές της ιταλικής κατοχής. Περιγράφεται η δράση της οργάνωσης του ΕΑΜ μέσα από διάφορα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στις αρχές της ιταλικής κατοχής.

Ανέκδοτο χειρόγραφο της Ζωίτσας Ντελιμάρη-Κατωπόδη

Η Ζωίτσα Ντελιμάρη-Κατωπόδη αδελφή του Πάνου Γιαννούλη περιγράφει ένα επεισόδιο χαρακτηριστικό για τη συμπεριφορά των απλών και καθημερινών ανθρώπων στη διάρκεια συλλήψεων και κρατήσεων που διενεργούσαν οι Ιταλοί. Στο χειρόγραφο περιέχονται λεπτομέρειες για την προσωπική της κράτηση από τους Ιταλούς.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του καθηγητή του Γυμνασίου Λευκάδας Χαράλαμπου Περδικάρη – «Αναμνήσεις, Ότι απόμεινε στη μνήμη από τα μαύρα χρόνια της κατοχής»

Οι αναμνήσεις του Χαράλαμπου Περδικάρη αναφέρονται κυρίως στην κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία κατά την ιταλική και γερμανική κατοχή στη Λευκάδα. Στο χειρόγραφο αυτό περιγράφεται η προσπάθεια των κατακτητών να επιβάλλουν μέτρα αφελληνισμού και διάβρωσης της εθνικής συνείδησης των μαθητών.

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Γεράσιμου Σταματέλου, δημοδιδασκάλου

Στο χειρόγραφο του Γεράσιμου Σταματέλου περιέχονται αρχικά οι πρώτες ενέργειες για την οργάνωση αντίστασης στη Λευκάδα. Περιγράφεται στη συνέχεια η δράση αγωνιστών καθώς και η προσωπική συμμετοχή του στα γεγονότα της περιόδου.

Αρχεία και πηγές της Κεφαλονιάς

Αρχείο Μητρόπολης Κεφαλληνίας

Το αρχείο αυτό που μου εδόθη από τους υπευθύνους της Μητρόπολης περιέχει αναφορές του τότε Μητροπολίτη Ρουμπάνη σχετικά με την ιταλική κατοχή για τη μεταχείριση κληρικών και εκκλησιών από τα Ιταλικά στρατεύματα και με τις παρεμβάσεις του Μητροπολίτη υπέρ των κατοίκων της Κεφαλονιάς που διώκοντο από τις Ιταλικές στρατιωτικές αρχές. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το μέρος του αρχείου που αναφέρεται στη Γερμανική κατοχή στην Κεφαλονιά.

Αρχείο Κοργιαλενείου Βιβλιοθήκης Κεφαλονιάς

Η Βιβλιοθήκη αυτή περιέχει ένα corpus εφημερίδων της εποχής που εκδίδοντο και είναι καθρέπτης γεγονότων όπως εξελίχθηκαν την περίοδο εκείνη στο νησί.

Αρχείο Γεράσιμου Γαλιατσάτου (Λαέρτη), Γραμματέα της ΕΠΟΝ

Το αρχείο αυτό περιέχει έγγραφα σχετικά με την οργάνωση της ΕΠΟΝ στην Κεφαλονιά και μου εδόθη από την αδελφή του, κ. Μαριάνθη Γαλιατσάτου, μετά από φιλική παρέμβαση του κ. Α. Βουτσινά γνωστού πολιτικού παράγοντα στην Κεφαλονιά.

Αρχείο Λευτέρη Ελευθεράτου

Στο αρχείο του Λευτέρη Ελευθεράτου, Δημοσιογράφου, τον οποίο συνάντησα προσωπικά στο σπίτι του στο Ληξούρι Κεφαλονιάς επανειλημμένως, περιέχει έγγραφα που αναφέρονται στην αντίσταση των Κεφαλλονιτών κατά την ιταλική κατοχή όπως και στη λειτουργία των σχολείων την ίδια περίοδο.

Αρχείο Γεράσιμου Αποστολάτου

Το αρχείο του Γεράσιμου Αποστολάτου, ιδρυτή και διευθυντή της Εταιρείας Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, αποτελείται από αποκόμματα εφημερίδων της εποχής και προκηρύξεις που απευθύνονται στα Γερμανικά στρατεύματα κατοχής.

Συγκεκριμένα, στην εργασία μελετάται μέσα από το συγκεκριμένο ερευνητικό υλικό, αρχικά το ιστορικό πλαίσιο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, η θέση της Ελλάδας σε αυτόν και ακολούθως το ιδίομορφο καθεστώς κατοχής στη Λευκάδα και Κεφαλλονιά.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν να ολοκληρωθεί η ερευνητική προσπάθεια:

Την Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωάννινων κ. Λήδα Παστεφανάκη η οποία με τίμησε με την εμπιστοσύνη της και ανέλαβε την εποπτεία εκπόνησης της εργασίας αυτής. Μου πρόσφερε την πρόθυμη και πολύτιμη καθοδήγησή της σε όλα τα στάδια της ερευνητικής δραστηριότητας συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο καθοριστικά στην ολοκλήρωση της διατριβής μου, ενώ παράλληλα με στήριξε ηθικά καθ' όλη την διάρκεια αυτής της προσπάθειας. Επίσης αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τα υπόλοιπα μέλη που συμπληρώνουν την επταμελή επιτροπή. Ακόμη να ευχαριστήσω όλους με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συνέβαλλαν στην επίτευξη αυτού του στόχου. Ιδιαίτερο μέρος των ευχαριστιών θα πρέπει να αποδοθεί στην οικογένεια μου η οποία με στήριξε ηθικά στην μακροχρόνια προσπάθεια μου σε δύσκολες περιόδους συγγραφής της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Διεθνές και Ευρωπαϊκό πλαίσιο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος που κατέλυσε την ελευθερία, την ανεξαρτησία, την δημοκρατία και την ειρηνική συνύπαρξη των λαών ήταν αποτέλεσμα πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών γεγονότων. Υπόβαθρο αποτελεί η εποχή του μεσοπολέμου (1919-1939) και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η φροντίδα για τη διατήρηση της ειρήνης, όπως είχε θεσπιστεί κατά τη Διάσκεψη στο Παρίσι μεταξύ των ετών 1919-1920, φάνηκε να εμπνέει τους ηγέτες των περισσότερων κρατών-μελών της διεθνούς κοινωνίας κατά τη δεκαετία 1920-1930. Κυριαρχούσαν οι αξίες του φιλελευθερισμού όπως η πίστη στο σύνταγμα, στα δικαιώματα του ανθρώπου και στην πρόοδο της επιστήμης. Όμως όλες αυτές οι αξίες άρχισαν να υποχωρούν κατά το τέλος της δεκαετίας του 1920.

Στην Ευρώπη λοιπόν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι συνέπειες των προηγούμενων πολεμικών γεγονότων ήταν τραγικές και οδήγησαν σε ενέργειες με γνώμονα την παγκόσμια ειρήνη. Αποκορύφωση αυτών αποτελεί η δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών η οποία καλλιέργησε ελπίδες αλλά απέτυχε τελικά να σταματήσει τις επεκτατικές βλέψεις των ισχυρών. Εδिकότερα, μεταξύ των νικητών και των ηττημένων υπήρχε μια εύθραστη ισορροπία καθώς οι συμφωνίες που υπογράφηκαν με τον τερματισμό του πολέμου επέφεραν σημαντικές αλλαγές και κυρίως την δυσαρέσκεια των ηττημένων. Οποσδήποτε, είχε νωρίς καταδειχτεί ότι η σύσταση της Κοινωνίας των Εθνών δε θα αναιρούσε τη λειτουργία, παράπλευρα, του καθεστώτος που είχε έως τότε προσδιορίσει τις σχέσεις μεταξύ των επιμέρους κρατών, τα οποία προέτασσαν το εθνικό έναντι του γενικού συμφέροντος της διεθνούς κοινωνίας. Παρά τις μεταξύ τους διαφορές, οι δημοκρατικές κυβερνήσεις -υπό την επίδραση και της κοινής γνώμης η οποία, μετά τη λήξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, αντιμετώπιζε με αποστροφή το ενδεχόμενο μιας νέας αιματοχυσίας- φαίνονταν αποφασισμένες να μην προσφύγουν και πάλι στην ένοπλη βία. Τέλος η ΚΤΕ αποδείχτηκε ένας οργανισμός αδύναμος αφού τα μέλη της περιορίζονταν μόνο στην επιβολή οικονομικών κυρώσεων.

Η διεθνής πολιτική στον μεσοπόλεμο όπως διαμορφώθηκε σε συνάρτηση με τα απότοκα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου προδιαγράφει τη σκιά του επερχόμενου. Η υπογραφή της Συνθήκης των Βερσαλλιών αποτελεί την απαρχή του αυταρχισμού. Η ηττημένη Γερμανία, η οποία δεν πήρε μέρος στις διαπραγματεύσεις και έλαβε τους όρους μετά το τέλος τους, υπέστη μια πραγματική ταπείνωση, που αφορά τόσο τις εδαφικές διευθετήσεις όσο και το ύψος των πολεμικών αποζημιώσεων που έπρεπε να πληρώσει. Οι όροι της Συνθήκης ωφέλησαν τη άνοδο του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος και την αύξηση εθνικιστικών ιδεολογιών.

Στις 1 Δεκεμβρίου 1925 η Γαλλία, η Γερμανία, η Βρετανία, η Ιταλία και το Βέλγιο συνήψαν μια σειρά συμφωνιών στο Λοκάρνο με σπουδαιότερη αυτή που αφορούσε την αναγνώριση των γαλλογερμανικών και των γερμανοβελγικών συνόρων και την αποστρατικοποίηση της Ρηνανίας. Το Λοκάρνο από τη μια πρόσφερε μια αισιοδοξία που σε συνδυασμό με την πρόσκαιρη οικονομική ανάκαμψη της εποχής εξασφάλιζαν την ειρήνη και από την άλλη άφηνε άλυτα τα εδαφικά ζητήματα.

Σε οικονομικό επίπεδο οι απώλειες σε έμψυχο υλικό, οι υλικές καταστροφές, ο πληθωρισμός και η ύφεση από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο δημιούργησαν μια νέα πραγματικότητα. Χαρακτηριστικός είναι ο ρόλος των Η.Π.Α. καθώς με την λήξη του πολέμου μετέφερε τα κεφάλαιά της στον δυτικό κόσμο και εξελίχθηκε σε ισχυρή οικονομική δύναμη.²⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά το 1922 παρατηρήθηκε μια οικονομική ανάκαμψη στην Ερώπη η οποία έφερε και μια πολιτική σταθερότητα η οποία όμως ήταν βραχυπρόθεσμη.²⁶

Παρά την ανάκαμψη, η μεγάλη οικονομική κρίση των ετών 1929-1932 που είχε ως αφετηρία την αιφνίδια ραγδαία πτώση των τιμών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης τη «μαύρη Πέμπτη», στις 29 Οκτωβρίου 1929, προκάλεσε άμεσες επιπτώσεις όπως ήταν οι διαδοχικές τραπεζικές πτωχεύσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο τραγικός αντίκτυπος της αμερικανικής κρίσης στην Ερώπη ήταν η ανάκληση των αμερικανικών κεφαλαίων που βρίσκονταν στην γηραιά ήπειρο και το κλείσιμο των αγορών της Αμερικής για τα προϊόντα της Ευρώπης. Αυτό έφερε ύφεση και συγκεντρωτισμό.²⁷

Η απόσυρση των αμερικανικών κεφαλαίων από την Ευρώπη και ιδιαίτερα από τη Γερμανία, η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και των εμπορικών συναλλαγών σε

25. Eric Hobsbawn, *Η εποχή των άκρων – ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914 – 1991*, 1995, σ.134.

26. Θάνος Βερέμης, *Ελλάδα-Ερώπη, Από τον Πρώτο ως τον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, σ.9-16.

27. Στο ίδιο, σ.16-20.

παγκόσμια κλίμακα, καθώς και η αποδιοργάνωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος με την υποτίμηση και της αγγλικής λίρας το 1931 υπήρξαν οι σημαντικότερες συνέπειες της κρίσης.

Κάθε χώρα λοιπόν βρέθηκε αντιμέτωπη με τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και αντέδρασε με διαφορετικό τρόπο.. Σε όλες σχεδόν τις χώρες χάθηκαν οι σταθερές ισοτιμίες και άλλες υιοθέτησαν μια πιο χαμηλή ισοτιμία και άλλες την διακύμανση του νομίσματός τους. Το εμπόριο συρρικνώθηκε. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Γερμανίας όπου παρουσίασε ύφεση 46% της βιομηχανικής παραγωγής και ο αριθμός των ανέργων ανήλθε στα 6.000.000. Την ίδια περίπου εικόνα παρουσιάζουν η Βρετανία, η Γαλλία με ύφεση 28%, η Ιταλία με 33% και η Τσεχοσλοβακία με 36%. Οι συνέπειες της κρίσης ήταν ορατές και στον αγροτικό τομέα. Στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη διογκώθηκε το αγροτικό χρέος και αυξήθηκε η ανεργία.

Οι κοινωνικές συνέπειες υπήρξαν εξίσου δραματικές: το 1932 καταγράφηκαν πάνω από τριάντα εκατομμύρια άνεργοι παγκοσμίως. Οι λαοί της Ευρώπης ζούσαν σε συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής εξαθλίωσης. Αυτό όμως που απειλήθηκε πιο πολύ από την κρίση ήταν σωματική και ψυχική υγεία των ανθρώπων που την βίωναν. Υπήρχε έντονα ο φόβος της περιθωριοποίησης των φτωχών. Η κρίση επηρέασε τις ζωές των ανθρώπων και κυρίως την κοινωνική και οικογενειακή ζωή τους. Οι άνδρες άνεργοι, χωρίς στόχους και ενδιαφέρον απλώς περνούσαν την κάθε μέρα που ήταν ίδια με την προηγούμενη:

Οι άντρες χωρίς δουλειά περπατούσαν πιο αργά από τις γυναίκες – οι οποίες είχαν ακόμα να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού – και βολόδερναν άσκοπα. «Τίποτα πια δεν είναι επείγον. έχουν ξεχάσει να βιάζονται», σημείωναν ορισμένοι που παρατηρούσαν τους άνεργους σε μια γερμανική πόλη. «Για τους άντρες, η διαίρεση των ημερών σε ώρες έχει προ πολλού χάσει τη σημασία της. Από τους εκατό άντρες, οι ογδόντα οχτώ δεν φορούσαν ρολόι και μονάχα τριάντα ένας είχαν ρολόι χειρός στο σπίτι. Τα μόνα σημεία αναφοράς που υπάρχουν ακόμα είναι το πρωινό ζύπνημα, το μεσημεριανό φαγητό και ο βραδινός ύπνος. Στα μεσοδιαστήματα ο χρόνος κυλά χωρίς κανείς να ξέρει στ' αλήθεια τι έχει συμβεί.»²⁸

28. Mark Mazower, *Σκοτεινή Ηπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, Αθήνα 2001, σ. 119-120.

Η κρίση είχε όμως και πολιτικό αντίκτυπο καθώς κλόνισε την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους πολιτικούς θεσμούς, την φιλελεύθερη δημοκρατία και την οικονομία της αγοράς. Σε πολιτικό επίπεδο η κοινοβουλευτική δημοκρατία, η οποία κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1920 φαινόταν ότι είχε κυριαρχήσει στο διεθνές στερέωμα, δεχόταν την αυστηρή κριτική των εχθρών της. Στην σταλινική Ρωσία και στη φασιστική Ιταλία, αλλά και στο εσωτερικό άλλων των δημοκρατικών χωρών της Ευρώπης οι εχθροί της δημοκρατίας ενθαρρύνονταν και ενισχύονταν στην αντίθεσή τους κατά του φιλελευθερισμού. Η δεκαετία λοιπόν του 1930 με τις οικονομικές προκλήσεις θέτει το ερώτημα αν υπάρχει δημοκρατική λύση στο φασισμό και στον κομμουνισμό που θα μπορούσε να ανταποκριθεί στα μεγάλα προβλήματα της εποχής:

Έτσι, τόσο η Αριστερά όσο και η Δεξιά παρείχαν έναν τρόπο διαφυγής από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό της αγγλοαμερικανικής «πλουτοκρατίας». και οι δύο έβαζαν την οικονομική ανάπτυξη πάνω από τη χρηματιστική ορθότητα, το έθνος πάνω από την παγκόσμια οικονομία, και την παραγωγή πάνω από τις σταθερές τιμές και τα συμφέροντα της τάξης των εισοδηματιών. Κυρίως δε, και οι δύο έδιναν δουλειά και ξερίζωναν τη μαζική ανεργία. Η μεγάλη κρίση του καπιταλισμού εγκυμονούσε έτσι βαθιές πολιτικές συνέπειες: υπήρχε άραγε δημοκρατική εναλλακτική λύση στο φασισμό και στον κομμουνισμό, ικανή ν' αντιμετωπίσει τις οικονομικές προκλήσεις της δεκαετίας του 1930;²⁹

Μπροστά στην μεγάλη ύφεση οι αξίες της φιλελεύθερης αστικής κοινωνίας του 19^{ου} αι. καταρρέουν. Η Γερμανία αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου το το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα του Αδόλφου Χίτλερ, το οποίο στις εκλογές του 1928 είχε συγκεντρώσει μόλις το 2,6% των ψήφων, αυξάνει εντυπωσιακά τη δύναμή του μετά την εκδήλωση της διεθνούς οικονομικής κρίσης και τις επιπτώσεις της στη Γερμανία. Το 1932 η ύφεση κατέστησε λοιπόν τους ναζί το ισχυρότερο πολιτικό κόμμα. Η μαζική υποστήριξη προήλθε κυρίως από τη μεσαία τάξη και τον αγροτικό πληθυσμό.³⁰

29. M. Mazower, *Σκοτεινή Ηπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, ό.π., σ. 120-121.

30. Alastair Parker, *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, 1989, σ.16-17.

Αυτό είχε ως συνέπεια τον Ιανουάριο του 1933 το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα να επικρατήσει στις εκλογές εκμεταλλευόμενο τη δυσαρέσκεια του λαού που προκλήθηκε από τους δυσμενείς για αυτόν όρους της συνθήκης των Βερσαλλιών.³¹ Το ποσοστό του κόμματος έφθασε το 44% στις εκλογές του Μαρτίου 1933. Οπωσδήποτε όμως, προκειμένου να καταλάβει την εξουσία, ο Χίτλερ δε θα αρκεστεί στη χρήση μεθόδων δημοκρατικών. Η άσκηση βίας κατά των αντιφρονούντων από ένστολους οπαδούς του κόμματος, με την ανοχή των κρατικών οργάνων, συνέπεσε με τη συγκατάβαση, αρχικά, των μετριοπαθών πολιτικών σχηματισμών στο όνομα της κοινής αντίθεσης στον κομμουνισμό. Ο Χίτλερ, έχοντας ανακηρυχθεί, χάρη στη χρήση ανάλογων μεθόδων, «καγκελάριος», κατήργησε μετά και από δημοψήφισμα, το 1934, τη δημοκρατία και αυτοαναγορεύθηκε πρόεδρος του Ράιχ -ενός γερμανικού κράτους ενιαίου πλέον και όχι ομοσπονδιακού- συγκεντρώνοντας όλες τις εξουσίες και καταπνίγοντας κάθε εκδήλωση εσωτερικής ιδεολογικής διαφοροποίησης.

Οι Γερμανοί ήθελαν, σύμφωνα με την ιδεολογία τους, να συνενώσουν όλους τους λαούς που μιλούσαν την ίδια γλώσσα και είχαν το ίδιο αίμα και να επεκτείνουν την κυριαρχία τους προς τα ανατολικά, προκειμένου να εξασφαλίσουν τον απαραίτητο για την επιβίωσή τους «ζωτικό χώρο». Οι βλέψεις της Χιτλερικής Γερμανίας λοιπόν στρέφονται προς την εξασφάλιση «ζωτικού χώρου» εις βάρος άλλων κρατών.

Είναι απαραίτητο να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σχετικά με την δημιουργία του Φασιστικού Κόμματος, καθώς διαμόρφωσε κατά κύριο λόγο το ιστορικό πλαίσιο της Λευκάδας και της Κεφαλλονιάς κατά την κατοχή. Παρόλο λοιπόν που η Ιταλία ήταν από την πλευρά των νικητών στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μετά τη λήξη του έχει έντονα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Τα εργατικά συνδικάτα κινητοποιούνται και στη συνέχεια το Σοσιαλιστικό Κόμμα διασπάται και από αυτό γεννάται το φασιστικό Ο Μουσολίνι ιδρύει το αγωνιστικό Fascio του Μιλάνου με ριζοσπαστική ιδεολογία ώστε να προσεγγίσει τους εργάτες. Η περιβόητη Πορεία προς τη Ρώμη στις 22 Οκτωβρίου 1922 έχει ως αποτέλεσμα να χρισθεί πρωθυπουργός της χώρας. Από το 1922 που συμμετέχει στην κυβέρνηση ο Μουσολίνι ως τη δεκαετία του 1930 καταργούνται οι πολιτικές ελευθερίες και προωθείται η εξάπλωση του φασισμού και σε άλλα κράτη. Η εδραίωση της δικτατορίας του Μουσολίνι το 1922 με επεκτατικές βλέψεις και σχέδια αναγέννησης της

31. Ο Δ.Κόκκινος αναφέρει ότι ο στόχος του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος ήταν η αναδημιουργία του τρίτου ράιχ και ότι οι επαγγελίες της σοσιαλιστικής νομοθεσίας υπήρχαν μόνο για να προσελκύσουν τις λαϊκές μάζες. Δ Κόκκινος, *Οι δύο πόλεμοι*, Αθήνα, 1946, σ. 253.

Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας επηρεάζουν το πολιτικό σκηνικό της Ευρώπης.³² Από το 1932 ο Μουσολίνι άρχισε τους κατακτητικούς πολέμους και αναμείχθηκε στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο. Οι δύο δυνάμεις, Γερμανία και Ιταλία, μετά την κοινή επέμβαση στην Ισπανία, προχωρούν στη δημιουργία του άξονα Βερολίνου - Ρώμης που εξέφραζε την συνεργασία των δύο χωρών με σκοπό την επίτευξη των επεκτατικών τους σχεδίων. Καταλήγοντας ο φασισμός στηρίχτηκε στα μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα και απευθύνθηκε σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Αρχικά όμως βρήκε υποστήριξη στα μικρομεσαία στρώματα.³³ Η μεγαλειώδης πορεία του Ντούτσε τερματίζεται το καλοκαίρι του 1943 όταν ο στρατηγός Μπαντόλιο υπέγραψε την ανακωχή με τους Συμμάχους, που είχαν ήδη αποβιβαστεί στη Σικελία.

Οι οικονομικές και πολιτικές κρίσεις από τις οποίες διέρχονταν και άλλα κράτη τα ώθησαν να υιοθετήσουν ολοκληρωτικά καθεστώτα και οι παρόμοιες εθνικιστικές ιδεολογίες να ανθίσουν με γρήγορους ρυθμούς. Οι λαοί της Ευρώπης χάνουν την εμπιστοσύνη τους στο αστικό δημοκρατικό πολίτευμα και αναζητούν ολοκληρωτικές λύσεις.

Από την άλλη πλευρά στη Ρωσία το 1917 διενεργείται η Οκτωβριανή Επανάσταση που συγκλόνισε τον κόσμο. Με την επανάσταση του 1917 πραγματοποιήθηκε η άνοδος των Μπολσεβίκων στην εξουσία και η Ρωσία πέρασε σε μια νέα περίοδο όπου η επικράτηση της σοσιαλιστικής επανάστασης ήταν πια γεγονός με την Τρίτη Διεθνής που ιδρύθηκε στη Μόσχα το Μάρτιο του 1919. Μετά τον θάνατο του Λένιν έκλεισε για την Σοβιετική Ένωση η εποχή των μεγάλων αγώνων με τους εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς του σοβιετικού συστήματος και αρχίζει μια περίοδος εσωτερικού αγώνα για την εξασφάλιση της διαδοχής μεταξύ του Τρότσκι και Στάλιν. Η σύγκρουση αυτή λήγει με το θρίαμβο του Στάλιν και την εξορία του Τρότσκι, το 1927.³⁴ Το γενικό κλίμα της εξαθλίωσης των λαών ευνοεί επαναστατικά σχέδια και σε άλλες χώρες τα οποία όμως για διάφορους λόγους δεν ευδοκίμησαν σε άλλα κράτη.³⁵

32. Stanley G. Payne, *Η ιστορία του Φασισμού 1941 – 1945*, σ. 159.

33. Γιάννης Στεφανίδης, *Ο τελευταίος ευρωπαϊκός αιώνας - Διπλωματία και πολιτική των Δυνάμεων (1871 - 1945)*, 1997, σ.129.

34. Θάνας Βερέμης, *Ελλάδα-Ερώπη, Από τον Πρώτο ως τον Ψυχρό Πόλεμο* ο.π., σ.28-29.

35. Ο Σ. Σωμερίτης γράφει ότι η χιτλερική Γερμανία και η Δυτική πολιτική είχαν κοινό συμφέρον ως προς τα κράτη της ζώνης μεταξύ Βαλτικής και Μεσογείου να αποτελέσουν σημεία αντίστασης στην επέκταση της Σοβιετικής "Ενωσης προς την δύση. Βλ. Στρατής Σωμερίτης, *Η Μεγάλη Καμπή Μαρτυρίες-Αναμνήσεις 1924-1974*, σ. 247.

Παρά την αποτυχία των σοσιαλιστικών επαναστάσεων στην Ευρώπη, η Ρωσική Επανάσταση υπήρξε γεγονός παγκόσμιας σημασίας και οι συνέπειες της την αναγάγουν σε κορυφαίο παράγοντα της διαμόρφωσης της ζωής ολόκληρου του κόσμου. Στις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι δυνάμεις που είχαν βγει δυσαρεστημένες από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διαμορφώνουν και το πλαίσιο της εποχής. Ο Χάγκεν Φλάισερ τονίζει:

Τρεις (τότε ακόμα) μεγάλες Δυνάμεις είχαν βγει δυσαρεστημένες από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο - εκτός από την κύρια ηττημένη, τη Γερμανία, και η Ιταλία και η Ιαπωνία, που έμεναν ανικανοποίητες από τα κέρδη τους ως δευτερεύοντες νικητές. Σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, σημαντική μερίδα της κοινής γνώμης και στις τρεις χώρες ανταποκρινόταν στις δημαγωγικές εκκλήσεις ακραίων πολιτικών για ανατροπή της παγκόσμιας τάξης πραγμάτων, όπως είχε καθιερωθεί με τις συνθήκες του 1919/1920. Η προσπάθεια τελικά έγινε και χρειάστηκε η σύμπτυξη μιας κυριολεκτικά παγκόσμιας συμμαχίας για να αντιμετωπιστεί και να συντριβεί τελικά το 1945. Ιδίως η νίκη εναντίον της ναζιστικής Γερμανίας επιτεύχθηκε μόνο στην παρά φύση συνεργασία των μεγάλων δημοκρατιών της καπιταλιστικής Δύσης με την ΕΣΣΔ, ο τελικός ρόλος της οποίας προς τη σωστή κατεύθυνση καθορίστηκε μόνο όταν ο επίσης «αντιπλουτοκρατικός» Χίτλερ της επιτέθηκε το 1941. Με τη μοιραία αυτή ενέργεια, ο ερασιτέχνης ιστοριοδίφης δεκανέας του πρώτου Μεγάλου Πολέμου αγνόησε τελικά τα οποία είχε αντλήσει από την ήττα του 1918, ότι δηλαδή η Γερμανία θα έπρεπε πάση θυσία να αποφύγει την εμπλοκή σε άλλον ένα διμέτωπο πόλεμο. Το καλοκαίρι του 1939 καθεμία πλευρά στο δυναμικό τρίγωνο—α) δυτικές δημοκρατίες, β) ναζιστική Γερμανία και δορυφόροι, γ)Σοβιετική Ένωση— είχε απόρρητες επαφές με τις δύο άλλες. Έτσι, θεωρητικά τουλάχιστον, όλοι οι συνδυασμοί ήταν δυνατοί.³⁶

Οι πολιτικές εξελίξεις της εποχής συνδέονται με το οικονομικό γίνεσθαι του μεσοπολέμου καθώς ο Καπιταλισμός περνούσε σε φάση μεγάλης κρίσης επειδή υπήρχαν ασθματικές αντιδράσεις των Κυβερνήσεων και βραδύτητα των αποφάσεων σε σχέση με

36. Χ. Φλάισερ, *Οι πόλεμοι της μνήμης*, ό.π., σ.41.

την οικονομία. Όλα αυτά οδήγησαν στη δεκαετία του 1930 στον οικονομικό εθνικισμό. Έγιναν προσπάθειες για συντονισμένη δράση όπως η Διάσκεψη της Στρέζας του 1932 και η Παγκόσμια Νομισματική και Οικονομική Διάσκεψη στο Λονδίνο, δεν έφεραν όμως καρπούς. Ο εθνικισμός ήταν το κύριο χαρακτηριστικό των κρατών που πήραν μέρος. Πολλά κράτη δεν διέθεταν αποθέματα χρυσού εκτός από τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ελβετία, την Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία. Το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη έπαψαν να χορηγούν δάνεια. Ο αγώνας για να ανασυγκροτηθεί η οικονομία της Ευρώπης με όχημα τον φιλελεύθερο καπιταλισμό απέτυχε. Λίγα κράτη χρησιμοποίησαν τον χρυσό όπως η Γαλλία εκεί η Βρετανία βρήκε διέξοδο στο αποικιακό εμπόριο. Η Αφρική και η Ασία αποτέλεσαν αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης μέσω των αποικιών. Εκτός από τη Γαλλία και την Βρετανία οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες στηρίχθηκαν στις δικές τους δυνάμεις.

Η Βρετανία και η Γαλλία λοιπόν προωθούσαν το φιλελεύθερο μοντέλο του ελεύθερου εμπορίου και των διεθνών μετακινήσεων το οποίο ήταν αντίθετο με τον οικονομικό εθνικισμό που η πραγματικότητα έκανε αναγκαίο στην Ευρώπη την Δεκαετία του 1930. Ο οικονομικός αυτός εθνικισμός στηριζόταν στην ιδεολογία που εκπορεύονταν τόσο από την Ιταλία και το Ράιχ όσο και από τον κομμουνισμό σοβιετικού τύπου. Με αυτό τον τρόπο παρείχαν διαφυγή από την αγγλο-αμερικάνικη πλουτοκρατία, έβαζαν την οικονομική ανάπτυξη πάνω από την χρηματιστική ορθότητα, το Έθνος πάνω από την παγκόσμια οικονομία, την παραγωγή πάνω από τις σταθερές τιμές και τα συμφέροντα των εισοδηματιών. Το σημαντικότερο όμως ήταν ότι αντιμετώπισαν δραστικά την μαζική ανεργία.

Όπως έχει ειπωθεί η Αμερικάνικη κρίση που ξέσπασε στις 22 Οκτωβρίου 1929 συμπαρέσυρε στη δίνη της και τα Ευρωπαϊκά κράτη. Οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν ολέθριες για όλες σχεδόν τις χώρες ιδιαίτερα για την Γερμανία. Η οικονομική κρίση έθεσε τον κόσμο σε αδιέξοδο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό. Το Laissez-Faire τελείωσε με τις οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν την εποχή. Ο φιλελευθερισμός αντικαταστάθηκε από τις φασιστικές ιδεολογίες. Το 1933 ο Μουσολίνι διακήρυξε το τέλος του οικονομικού φιλελευθερισμού. Το κράτος αντικατέστησε την ελεύθερη αγορά. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της οικονομικής πολιτικής ήταν ποικίλα. Πρώτα απ' όλα ήταν μια οικονομική ιδεολογία παρεμβατική, ηρωική και μιλιταριστική. Οι διακηρύξεις του Μουσολίνι για την ήττα του οικονομικού φιλελευθερισμού και την

ανάδειξη του κράτους ως μοχλού της οικονομικής ζωής οδήγησαν τελικά στον φασιστικό καπιταλισμό που προσδιορίζεται ως εξής:

Ο φασισμός έφερε οπωσδήποτε το δικό του στυλ στη διοίκηση της οικονομίας – ένα στυλ παρεμβατικό, ηρωικό, μιλιταριστικό: τη «Μάχη των Σιτηρών» του Μουσολίνι την ακολούθησαν μια «Μάχη για τη Λιρέτα», μια «Εκστρατεία για το Εθνικό Προϊόν» και αργότερα η «Μάχη για τη Δουλειά» του Χίτλερ.³⁷

Ο αντικομμουνιστικός αλλά και αντιπλουτοκρατικός χαρακτήρας της οικονομικής φασιστικής πολιτικής είναι φανερός. Χαρακτήριζαν το διεθνές χρηματιστικό κεφάλαιο «παρασιτικό» και κοσμοπολίτικο αλλά υιοθετούσαν και την εθνική παραγωγή. Ο Γκαίμπελς που προερχόταν από την αριστερή πτέρυγα του Κόμματος, δήλωνε:

«Ο δικός μας σοσιαλισμός είναι ένας σοσιαλισμός ηρώων και ανδρείας.»³⁸

Η θέση του Εργάτη δέσποζε στην φασιστική ιδεολογία. Ο φασισμός υποστήριζε τη χειρωνακτική εργασία σε αντίθεση με ΕΣΣΔ και ΗΠΑ που ακολουθούσαν την τεχνολογία και μηχανοποίηση. Αφίσες της εποχής απεικονίζουν μαστόρους και τεχνίτες. Σε διαφημιστικό φυλλάδια εργάτες αυτοκινητοδρόμων ενστερνίζονται την άποψη ότι οργάνουν την αιώνια γη:

«Ακόμα και οι εργάτες των αυτοκινητοδρόμων – σύμφωνα με τα ναζιστικά διαφημιστικά φυλλάδια – απεικονίζονταν πάνω από το σλόγκαν: «Οργάνουμε την αιώνια γη»».³⁹

Όμως η πράξη απέδειξε ότι τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Η πραγματικότητα φανέρωσε τη στάση του φασισμού απέναντι στην εργατική τάξη. Η διπροσωπία διαφαίνεται στην περίοδο πριν την ανάληψη της εξουσίας και στην μετά. Οι φωνές αντίδρασης αγνοήθηκαν. Η εργατική τάξη ουσιαστικά προδόθηκε, η αρχή της ατομικής

37. M. Mazower, *Σκοτεινή Ήπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, ό.π., σ. 135-136.

38. Στο ίδιο, σ.135-136.

39. Στο ίδιο, σ. 135-136.

ιδιοκτησίας σφράγισε την οικονομική πολιτική της εποχής.⁴⁰ Η δημόσια και ιδιωτική εξουσία στην σύγχρονη οικονομία έπρεπε να ισορροπήσουν. Το κράτος έπρεπε να αποτελέσει κυρίαρχο οικονομικό μοχλό. Ο Κλασικός φιλελευθερισμός κλείνει τον κύκλο του και πυροδοτεί νέες εξελίξεις. Τελικά η αποτυχία του κλασικού φιλελευθερισμού στη δεκαετία του 1930 άνοιξε το δρόμο για νέες σκέψεις στο οικονομικό επίπεδο:

«Τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, η αποτυχία του κλασικού φιλελευθερισμού τη δεκαετία του 1930 έμελλε να προκαλέσει μια επανεκτίμηση της ισορροπίας μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής εξουσίας στη σύγχρονη οικονομία, προλειαίνοντας το έδαφος για τη μεγάλη μεταπολεμική έκρηξη. Επομένως οι Ευρωπαίοι δεν είχαν ανάγκη τους Ρώσους ή τους Αμερικανούς του Νιου Ντιλ για να καταλάβουν ότι οι πόρτες της εθνικής οικονομίας έπρεπε ν' ανοίξουν στο κράτος: η δική τους εμπειρία του μεσοπολέμου οδηγούσε στο ίδιο συμπέρασμα.»⁴¹

Κατά τη διάρκεια του πολέμου η ναζιστική διακυβέρνηση χαρακτηρίζονταν από σύγχυση, αβεβαιότητα και μελλοντικά σχέδια βασισμένα στις «δεξαμενές σκέψης» [think tanks]. Από το παραπάνω πλαίσιο δίνεται και το περίγραμμα της Νέας Τάξης όπως διαμορφώθηκε από το 1938 ως το 1945. Η εξέλιξη της Ευρώπης εξαρτήθηκε από αυτή τη Νέα Τάξη πραγμάτων. Ο αγώνας δεν ήταν απλώς στρατιωτικός ή διπλωματικός αλλά ήταν ένας αγώνας για το κοινωνικό και πολιτικό μέλλον της Ευρώπης. Τα οχτώ χρόνια πολέμου και βίας επαναπροσδιορίζουν την αξία της δημοκρατίας. Η νέα τάξη πραγμάτων του Χίτλερ βασιζόμενη σε ένα νέο οικονομικό σχεδιασμό. Πολλοί Ευρωπαίοι ήταν έτοιμοι να δεχθούν ένα αυταρχικότερο μέλλον. Όμως τους συγκλόνισε η ωμή ναζιστική πραγματικότητα:

«Και ήταν τέτοιο το σοκ της υπαγωγής σ' ένα καθεστώς πρωτοφανούς και ακατάπαυστης βίας, ώστε μέσα σε οχτώ χρόνια επήλθε μια ριζική μεταστροφή στις πολιτικές και κοινωνικές πεποιθήσεις των Ευρωπαίων, που τους έκανε να ξαναανακαλύψουν τις αρετές της δημοκρατίας».⁴²

40. Στο ίδιο, σ. 136.

41. Στο ίδιο, σ. 142.

42. Στο ίδιο, σ. 145.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος (Σεπτέμβρης 1939- Σεπτέμβρης 1945) είναι μια πραγματικότητα που ξεκινά με την εισβολή του Χίτλερ στα εδάφη της Πολωνίας την 1^η Σεπτέμβρη 1939. Τα γερμανικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Πολωνία τα χαράματα της 1ης Σεπτεμβρίου 1939. Την ίδια ώρα η πολωνική κυβέρνηση επιζητούσε τη βοήθεια των συμμάχων της, Γάλλων και Βρετανών. Στις 3 Σεπτεμβρίου οι τελευταίοι απαίτησαν με τηλεσίγραφο να αποσυρθούν τα γερμανικά στρατεύματα από την Πολωνία και, μετά την απόρριψή του, κήρυξαν, αυθημερόν, τον πόλεμο στη Γερμανία:

Τυπικά, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 1939, με την επίθεση της Γερμανίας κατά της Πολωνίας. Η επίθεση άρχισε στις 4 το πρωί της ίδιας μέρας, ο Χίτλερ σε λόγο του «με πάθος» διακήρυττε την πίστη του στη παγκόσμια ειρήνη, ενώ την ίδια ώρα τα χιτλερικά στρατεύματα προχωρούσαν στο πολωνικό έδαφος και τα γερμανικά αεροπλάνα βομβάρδιζαν τις πολωνικές πόλεις. Στις 2/9/1939, η Αγγλία και η Γαλλία κήρυτταν τον πόλεμο στη Γερμανία. Οι Η.Π.Α. και η ΕΣΣΔ έμεναν «ουδέτερες». Μα ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε αρχίσει για όλους.⁴³

Η έκρηξη του πολέμου, την 1η Σεπτεμβρίου 1939, αποκάλυψε τη νέα τακτική του «αστραπιαίου πολέμου» (Blitzkrieg) που εισήγαγε ο Χίτλερ, αξιοποιώντας τις μονάδες των βαρέων, αλλά και ταυτόχρονα ευέλικτων τεθωρακισμένων. Η Πολωνία καταλήφθηκε από τα γερμανικά στρατεύματα σε διάστημα ελάχιστων εβδομάδων. Συγχρόνως εισέβαλαν από τα ανατολικά σύνορά της και οι Σοβιετικοί, διανέμοντας από κοινού με τη ναζιστική Γερμανία τα εδάφη της. Ακολουθεί η εμπλοκή και άλλων χωρών όπως της Γαλλίας στη «γραμμή Μαζινό». Ο Χίτλερ γρήγορα επικράτησε στα δυτικά και στράφηκε προς τον βορρά. Στη μάχη της Αγγλίας ο Χίτλερ μετά την ήττα του αναγκάστηκε να ματαιώσει τα σχέδια του για απόβαση και να ενισχύσει πια το μέτωπο στη Βόρεια Αφρική και στράφηκε κατά της Σοβιετικής Ένωσης. Η γερμανική εισβολή στη Σοβιετική Ένωση γίνεται στις 22 Ιουνίου 1941. Ο χειμώνας όμως και η αντίσταση των Σοβιετικών θα ανακόψουν την επιτυχή προέλαση. Το 1941 οι ΗΠΑ εγκαταλείπουν την πολιτική της ουδετερότητας και εισβάλλουν στον πόλεμο και η εισδοός του θα είναι αποτέλεσμα της αεροπορικής επίθεσης που θα εξαπολύσουν οι Ιάπωνες κατά της ισχυρής ναυτικής βάσης στο Περλ

43. Νίκος Ψυρούκης, *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα, 2009, σ.85.

Χάρμπور της Χαβάης, στις 7 Δεκεμβρίου του 1941. Τα μέτωπα του πολέμου ως το 1942 ήταν πολλά τόσο στην Ευρώπη όσο και πέρα από αυτή όπως στην Βόρεια Αφρική όπου ο στρατηγός Ρόμελ, επικεφαλής του «Africa Korps», είχε απωθήσει τους Συμμάχους έως την Αίγυπτο.

Το Φθινόπωρο 1942 κλείνει με την ήττα των δυνάμεων του Άξονα από τους Ρώσους και την απόθεση τους στο Ελ Αλαμείν από Βρετανούς και συμμάχους και την απόβαση τους στο Μαρόκο και την Αλγερία. Μετά το 1942 διαγράφεται σταθερά η πορεία προς τη συμμαχική νίκη. Οι Ιταλοί χάνουν τις αφρικανικές κτήσεις τους και στις 3 Σεπτεμβρίου υπογράφεται από τον Μπαντόλιο η ανακωχή με τους συμμάχους. Στις 6 Ιουνίου 1944 πραγματοποιείται η απόβαση στη Νορμανδία και μετά από μια σειρά γερμανικών ηττών ακολουθεί η υπογραφή άνευ όρων της γερμανικής συνθηκολόγησης τον Μάιο του 1945 που σφράγισε την ήττα σε υλικό και ψυχολογικό επίπεδο. Η συνθηκολόγηση με την Ιαπωνία, επιτεύχθηκε λίγο αργότερα, στις 2 Σεπτεμβρίου 1945. Παρά τις στρατιωτικές επιτυχίες των Αμερικανών στον Ειρηνικό, οι Ιάπωνες διακήρυσσαν την απόφαση να πολεμήσουν μέχρις εσχάτων εναντίον τους - αν χρειαζόταν, και στο έδαφος της χώρας τους. Οι Αμερικανοί, προκειμένου να αποφύγουν το ανθρώπινο κόστος αυτής της επιχείρησης, αποφάσισαν να κάνουν χρήση της ατομικής βόμβας - στις 6 Αυγούστου στη Χιροσίμα και στις 9 Αυγούστου στο Ναγκασάκι. Το τέλος του πολέμου είχε επέλθει:

Στις 6 Αυγούστου η πρώτη ατομική βόμβα κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος της Χιροσίμα. Τρεις μέρες αργότερα η δεύτερη ατομική βόμβα χτύπησε το Ναγκασάκι. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε τελειώσει.⁴⁴

Οι πόλεις βομβαρδίστηκαν από συμμαχικές δυνάμεις και καταρρακώθηκε τελικά το ηθικό ιδίως των αμάχων. Λίγοι υποστήριζαν ότι έπρεπε να αντισταθούν μέχρι το τέλος ενώ οι πιο πολλοί υιοθετούσαν τη σκέψη της επιβίωσης και της μετέπειτα κατάστασης ανάλογα με το ποιος από τους συμμάχους θα επικρατούσε. Οι γερμανικές δυνάμεις προσπάθησαν να αντισταθούν στο ανατολικό μέτωπο (ανατολικά του Βερολίνου) με στόχο να σταματήσουν την προέλαση του Κόκκινου Στρατού και να διευκολύνουν την κατοχή των Αγγλο-Αμερικανών.

44. Θάνος Βερέμης, *Ελλάδα-Ερώπη, Από τον Πρώτο ως τον Ψυχρό Πόλεμο*, ό.π., σ.45.

Οι τρεις Μεγάλες Δυνάμεις είχαν όμως ήδη λάβει τις αποφάσεις τους σχετικά με τη διανομή του γερμανικού κράτους σε ζώνες κατοχής και όσα εδάφη καταλήφθηκαν από συμμάχους παραδόθηκαν αργότερα στους Σοβιετικούς και το αντίστροφο: μέτωπο (ανατολικά του Βερολίνου) με στόχο να σταματήσουν την προέλαση του Κόκκινου Στρατού και να διευκολύνουν την κατοχή των Αγγλο-Αμερικανών. Ο Φλάισερ χαρακτηριστικά για την γερμανική συνθηκολόγηση, τον Μάιο του 1945, γράφει:

...οι τρεις Μεγάλοι είχαν ήδη προαποφασίσει τη διανομή της γερμανικής επικράτειας σε ζώνες κατοχής, και έτσι πολλές περιοχές που καταλήφθηκαν από τους Δυτικούς παραδόθηκαν λίγες εβδομάδες αργότερα (αρχές Ιουλίου 1945) στη σοβιετική στρατιωτική διοίκηση - η οποία θα κάνει το ίδιο με τους τρεις δυτικούς τομείς της ερειπωμένης γερμανικής πρωτεύουσας.⁴⁵

Η ήττα που υπέστησαν ήταν πολυδιάστατη. Η ανατροπή που βίωσαν οι ηττημένοι ήταν μεγαλύτερη και από εκείνη της Γαλλίας του 1789. Ο πόλεμος αυτός δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως επεκτατικός αλλά σε μια «φυλετική ιδεολογία» με στόχο την εξόντωση ολόκληρων λαών. Στόχος ήταν τα εδάφη της Ανατολικής Ευρώπης ώστε εκεί να μεταναστεύσουν έποικοι Γερμανοί. Ο ολοκληρωτικός πόλεμος οδήγησε σε μια ολοκληρωτική ήττα. Η Γερμανία έχασε το ένα τέταρτο των εδαφών της και χωρίστηκε σε τέσσερις ζώνες κατοχής με αρχικά την απόλυτη εξουσία της αρμόδιας συμμαχικής δύναμης:

Ταυτόχρονα, η Γερμανία απώλεσε όχι μόνο περισσότερο από το ένα τέταρτο της προπολεμικής επικράτειάς της, αλλά έπαυσε και να υπάρχει ως κρατική οντότητα, αφού το υπόλοιπο έδαφος μοιράστηκε σε τέσσερις ζώνες κατοχής με αρχικά τουλάχιστον, απόλυτη εξουσία της αρμόδιας συμμαχικής Δύναμης.⁴⁶

Ο νέος αυτός πόλεμος άφησε πίσω του τεράστιες υλικές και οικονομικές καταστροφές πέρα από το ηθικό, ψυχολογικό και πνευματικό κόστος:

45. Χ. Φλάισερ, *Οι πόλεμοι της μνήμης*, ό.π., σ.47.

46. Στο ίδιο, σ.47.

Οι οικονομικές και κοινωνικές δομές ολόκληρων κρατών καταστράφηκαν. Στην ΕΣΣΔ ο πόλεμος άφησε πέσω του κατεστραμμένα 70.000 χωριά και 1.700 πόλεις. Οι κατοικίες που είχαν καταστραφεί μόνο στη Γερμανία και την Ιαπωνία υπολογίζονται σε περίπου 9.000.000 - στην Ελλάδα οι σχετικές εκτιμήσεις, ακόμη και των συναρμόδιων υπουργείων και οργανισμών, παρουσίαζαν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους.»⁴⁷

Το μεγαλύτερο όμως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας ήταν η προσπάθεια γενοκτονίας των Εβραίων. Υπό δίωξη στη Γερμανία από το 1933, οι τελευταίοι αυτοί είδαν τη θέση τους βαθμιαία να επιδεινώνεται, ενόσω οι ναζί επεξέτειναν την κυριαρχία τους στην Ευρώπη - ιδιαίτερα την Ανατολική. Η κατάληψη της Πολωνίας είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του γκέτο της Βαρσοβίας, όπου συνωστίστηκαν, υπό περιορισμό, 500.000 Εβραίοι. Μετά την εισβολή στη Ρωσία επιχειρήθηκε η καθολική πλέον εξόντωσή τους στην Ευρώπη. Προκειμένου να επιτευχθεί η «τελική λύση» του προβλήματος, το οποίο, κατά τους ναζί, προκαλούσε η εκτεταμένη διεθνής παρουσία του εβραϊκού στοιχείου, επινοήθηκαν και εφαρμόστηκαν από τον Χίτλερ και τους συνεργάτες του εφιαλτικές πρακτικές. Σε εκατομμύρια αριθμούνται τα θύματα της πρωτοφανούς αυτής τραγωδίας. Συγκλονιστικά ευρήματα για το ολοκαύτωμα δεν επισημαίνονται μόνο στα καθιερωμένα αρχεία:

Το καλοκαίρι του 2000 ανακαλύφθηκαν εντελώς τυχαία, σε ένα παρατημένο πατάρι σπιτιού στην Βιέννη, 800 μεγάλα χαρτόκουτα με έγγραφα της εκεί εβραϊκής κοινότητας, η οποία αριθμούσε, το 1938, 200.000 μέλη και αποτελούσε τη δεύτερη σε μέγεθος σε ολόκληρη την Ευρώπη, μετά από αυτήν της Βαρσοβίας. Ύστερα από εφτάχρονη ταξινόμηση, αποδείχτηκε ότι ο θησαυρός δεν αποτελεί μόνο ανεξάντλητη πηγή πληροφοριών για τρεις αιώνες εβραϊκής ζωής πριν από το Ολοκαύτωμα, αλλά, με 500.000 σελίδες αναφερόμενες στη μοιραία επταετία 1938-1945, αποτελεί επίσης και την μεγαλύτερη συλλογή στοιχείων «εβραϊκού υλικού» από την ναζιστική περίοδο παγκοσμίως. Η εβραϊκή κοινότητα αναγκάστηκε να περιγράψει με (γερμανική) γραφειοκρατική ακρίβεια τις κάθε λογής ταπεινώσεις και

47. Στο ίδιο, σ.47.

διώξεις της στον βασανιστικό δρόμο προς την «Τελική Λύση», δηλαδή να διαχειρίζεται τη βαθμιαία καταστροφή της. Το νέο ανέλπιστο αρχείο δεν αποτελεί μόνο ορυχείο γνώσης για τους ερευνητές, αλλά έχει και πρακτική σημασία για του λίγους επιζώντες, στην εντόπιση στοιχείων για χαμένους συγγενείς. Καθώς και για διαδικασίες αποζημίωσης.⁴⁸

Ανάμεσα στα άλλα ο πόλεμος από την άλλη επιτάχυνε την τεχνολογική εξέλιξη όχι μόνο αναφορικά με τα όπλα και την ατομική βόμβα. Οι κοινωνίες χειραφετήθηκαν και επιταχύνθηκαν οι διαδικασίες εκσυγχρονισμού. Ο γυναικείος πληθυσμός τώρα έπρεπε να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα, έτσι ανέλαβε ευθύνες και δραστηριότητες ανδρών που ήταν στο μέτωπο ή αιχμάλωτοι ή νεκροί και ανάπηροι:

Ωστόσο, ο Πόλεμος επιτάχυνε με ξέφρενο ρυθμό και την τεχνολογική εξέλιξη - και όχι μόνο όσον αφορά τα φονικά όπλα όπως η ατομική βόμβα. Επιτάχυνε επίσης τον εκσυγχρονισμό και τις διαδικασίες χειραφέτησης στην κοινωνία. Ο γυναικείος πληθυσμός μπορούσε να καυχηθεί ότι διαρχούντος τον Πολέμου είχε αναλάβει τις δραστηριότητες των ανδρών που έλειπαν στο μέτωπο και μεταπολεμικά των εκατομμυρίων εκείνων που ήταν νεκροί, αιχμάλωτοι ή ανάπηροι, και έτσι δεν έδειχνε πρόθυμος να επιστρέψει στις προπολεμικές παραδοσιακές ενασχολήσεις και αξίες.⁴⁹

Στη δεκαετία λοιπόν του '40, η Ευρώπη μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο ήταν γεμάτη συγκρούσεις και πάθη για όλες τις χώρες και ιδιαίτερα για την Ελλάδα. Οι ισορροπίες ήταν ασταθείς και νέες δυνάμεις εμφανίζονταν που έφεραν μαζί τους νέες ιδεολογίες και αντιλήψεις. Η Ευρώπη ήταν σημαντική δύναμη και τώρα βίωνε τη σταδιακή παρακμή της. Η παρακμή αυτή άρχισε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Νέα ισχυρά κέντρα εμφανίστηκαν τα οποία δεν βρίσκονταν στην Ευρώπη. Το φαινόμενο αυτό γενικεύθηκε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα χρόνια ως τον Β΄ Παγκόσμιο χαρακτηρίζονταν από έντονα οικονομικά προβλήματα. Ο πόλεμος ολοκλήρωσε ότι είχε αρχίσει πολλές δεκαετίες πριν. Δύο ισχυροί μη ευρωπαϊκοί συνασπισμοί ήταν έτοιμοι να επωφεληθούν από το πολιτικό κενό που ο πόλεμος δημιούργησε στην Ευρώπη.

48. Στο ίδιο, σ.317-318.

49. Στο ίδιο, σ.47.

Η αντιφασιστική συμμαχία παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε και κυρίως την καχυποψία των εταίρων κατά του ναζισμού κατάφερε να ξεπεράσει εμπόδια όπως την συνθηκολόγηση της Ιταλίας και την συνθηκολόγηση της Ιαπωνίας. Η Ευρώπη ήταν γι' αυτούς σημείο αναφοράς για τις μεταξύ τους σχέσεις. Στους πρώτους μήνες μετά τον πόλεμο φάνηκε πως βρήκαν ένα τρόπο συμβίωσης. Αναβλήθηκε η λύση του μεγάλου προβλήματος της νέας Ευρώπης που ήταν η τύχη και η μορφή της μεταπολεμικής Γερμανίας. Από το 1947 όμως οι αντιθέσεις μεταξύ τους έγιναν μεγαλύτερες. Το Δόγμα Τρούμαν καθόρισε την σοβιετική πολιτική και το σχέδιο Μάρσαλ αργότερα οδήγησε στην ρήξη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλαμβάνουν την ανοικοδόμηση της Ευρώπης με αντάλλαγμα την πολιτική και στρατιωτική εξάρτηση. Ο Ψυχρός Πόλεμος βρίσκεται προ των πυλών:

Το Δόγμα Τρούμαν έθεσε τα όρια της σοβιετικής πολιτικής σε χώρους ευαίσθητους, εκεί όπου η συναίνεση δεν είχε κάνει σημαντικά βήματα προόδου. Λίγο αργότερα, το Σχέδιο Μάρσαλ σηματοδότησε ουσιαστικά τη ρήξη. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αναλαμβάνουν την ανοικοδόμηση της Ευρώπης – ή τουλάχιστον του δυτικού της τμήματος, με προφανή ανταλλάγματα ως προς την πολιτική και στρατιωτική της εξάρτηση. Ήταν ένα αποφασιστικό βήμα που οι Σοβιετικοί δεν μπορούσαν να μιμηθούν και να ακολουθήσουν. Φυσική συνέπεια ήταν η σκλήρυνση της δικής τους πολιτικής, τόσο απέναντι στους «συμμάχους» τους, δηλαδή το τμήμα της Ευρώπης το οποίο κατείχαν στο όνομα του διαμελισμού της ευρωπαϊκής αυτοκρατορίας του Χίτλερ, όσο και απέναντι στους εχθρούς τους. Ο Ψυχρός Πόλεμος πήρε σάρκα και οστά περίπου την ίδια εποχή.⁵⁰

Η θέση του δημοκρατικού έθνους-κράτους μέσα στο νεωτερικό κόσμο ήταν απόρροια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της αντιμετώπισης της Ναζιστικής Νέας Τάξης πραγμάτων. Μια άλλη Ευρώπη γεννήθηκε. Οι πολιτικές ιδέες που ακολούθησαν πολλές χώρες ήταν αντίπαλες στο αυταρχικό τέρας που είχε πλάσει το Βερολίνο. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν καταλυτικός για τον ορισμό της δημοκρατίας:

50. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, τόμ. 1, Αθήνα 2002.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η αντιμετώπιση της πραγματικότητας μιας ναζιστικής Νέας Τάξης στην Ευρώπη έδρασαν σαν καταλύτες μέσα και έξω από την ήπειρο σε μια νέα προσπάθεια να οριστεί η θέση του δημοκρατικού έθνους-κράτους μέσα στον νεωτερικό κόσμο.... Η συνέχεια ανάμεσα στην Ευρώπη του Χίτλερ και σ' εκείνη του Σουμάν είναι ορατή, για παράδειγμα, στην οικονομική – ιδίως τη βιομηχανική – γαλλογερμανική συνεργασία. Επίσης προφανής είναι η συνέχεια στο προσωπικό των κρατικών γραφειοκρατιών και διοικήσεων. Στη σφαίρα όμως των πολιτικών αξιών και ιδανικών αυτή η συνέχεια ήταν πολύ λιγότερο σημαντική.⁵¹

51. Mark Mazower, *Σκοτεινή Ήπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, ό.π., σ. 183.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Ελλάδα στην αυγή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και στην αρχή της κατοχικής περιόδου

Στην Ελλάδα την περίοδο του μεσοπολέμου διαμορφώνεται το πολιτικό- οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Ειδικότερα, οι εσωτερικές εξελίξεις στην Ελλάδα αρχικά στην περίοδο 1923-1930 συνθέτουν μια δύσκολη πορεία προς την πολιτική σταθεροποίηση. Μετά την Συνθήκη της Λωζάνης κυριαρχεί πολιτική αστάθεια με εαφετηρία τον Εθνικό Διχασμό. Η πολιτική διαμάχη βενιζελικών και αντιβενιζελικών⁵² έφερε στο προσκήνιο την αδυναμία των πολιτικών προσώπων και κομμάτων να επέμβουν δυναμικά στις εξελίξεις. Ο στρατός καλείται να διαδραματίσει έναν νέο ρόλο αυτόν του προστάτη συγκεκριμένων πολιτικών δυνάμεων.⁵³ Οι δημοκρατικοί θεσμοί ενεπλάκησαν αναπόφευκτα στη δίνη μιας οξείας πολιτικής διαμάχης, στην οποία τελικά κυριάρχησαν οι αδιάλλακτοι και των δυο μεγάλων πολιτικών παρατάξεων. Πρόθαλαμος της δικτατορίας Μεταξά υπήρξαν γεγονότα που θα αναλυθούν παρακάτω όπως η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου, το κίνημα του 1935, το αντιβενιζελικό συλλαλητήριο της 2ας Μαρτίου με αποκορύφωμα την Παλινόρθωση του Βασιλιά Γεωργίου.⁵⁴

Αναλυτικότερα, το φιλοβενιζελικό στρατιωτικό καθεστώς που είχε επιβληθεί μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή στο τέλος του 1923 επανέφερε το κοινοβουλευτικό καθεστώς, όχι όμως και την πολιτική στεθερότητα. Η ενδοαστική σύγκρουση του 1909 και του 1915 θα συνεχιστεί και στη νέα αυτή φάση της πολιτικής ζωής με την κάθετη

52. Γιώργος Μαυρογορδάτος, *Μελέτες και Κείμενα για την περίοδο 1909-1940*, σ. 74-79.

53. Ο Ν. Μουζέλης αναφέρει ότι ο μεσοπόλεμος χαρακτηρίζεται από μια σειρά στρατιωτικά κινήματα και αντικινήματα καθώς ανταγωνιστικές πολιτικές ομάδες με τη συμβολή στρατιωτικών φατριών πρσπαθούν βίαια να επιβάλουν τη δική τους συνταγματική λύση στη χώρα. Βλ. Νίκος Μουζέλης, *Νεοελληνική Κοινωνία, όψεις υπανάπτυξης*, Αθήνα 1978, σ. 251.

54. Ο Γ. Δαφνής γράφει ότι η περίοδος μετά την πτώση του Βενιζέλου υπήρξε κατ'εξοχή ανώμαλη γιατί όλες οι κεντρομόλες και κεντρόφυγες δυνάμεις, τις οποίες εκτρέφει η παρουσία μιας ισχυρής προσωπικότητας, που στέκεται πολύ πιο πάνω από το μέτριο, τέθηκαν σε κίνηση με αποτέλεσμα τα σχετικά πολιτικά γεγονότα. Γρηγόρης Δαφνής, *Ελληνικά Πολιτικά Κόμματα*, σ. 147.

διχοτόμηση της νεοελληνικής κοινωνίας σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς. Στις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923, μετά την άρνηση των φιλοβασιλικών να συμμετάσχουν αναδείχθηκε Εθνοσυνέλευση με επτά μόνο αντιβενιζελικούς επί συνόλου 398. Η Εθνοσυνέλευση είχε κύριο μέλημα να αντιμετωπίσει το καθεστωτικό. Η αβασίλευτη δημοκρατία ανακηρύσσεται από την βουλή με πρωτοβουλία του Αλέξανδρου Παπαναστασίου και επικυρώνεται με το δημοψήφισμα τις 13 Απριλίου 1924. Μετά από διεργασίες η πολιτική κατάσταση οδηγήθηκε στην δικτατορία Πάγκαλου που τον Αύγουστο του 1926 ανετράπη από τον Γ. Κονδύλη. Τον Δεκέμβριο του 1926 έπειτα από συνεννοήσεις ανάμεσα στις κυρίαρχες πολιτικές παρατάξεις θα σχηματιστεί τελικά οικουμενική κυβέρνηση υπό την προεδρεία του αντιβενιζελικού Αλ. Ζαΐμη και τη συμμετοχή βενιζελικών και αντιβενιζελικών. Οι εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου 1926 ανέδειξαν Βουλή με νέα σύνθεση η οποία διόρισε νέα επιτροπή για την επεξεργασία του Συντάγματος. Το οριστικό Σύνταγμα ψηφίστηκε το 1927 και ίσχυσε για οχτώ χρόνια.

Ως το 1928 η χώρα κυβερνήθηκε από κυβερνήσεις συνεργασίας «Δημοκρατικών» και «Ελευθεροφρόνων». Ο Βενιζέλος ορκίζεται στις 4 Ιουλίου πρωθυπουργός και προχωρά σε εκλογές με θριαμβευτικά αποτελέσματα του Κόμματος των Φιλελευθέρων τον Αύγουστο του 1928. Το κοινοβουλευτικό καθεστώς φαίνεται να σταθεροποιείται μαζί και το πολίτευμα της προεδρευομένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Τον Μάρτιο του 1932 ο Βενιζέλος επαναφέρει την αναλογική που ο ίδιος είχε καταργήσει το 1928. Τελικά θα αναγκασθεί να παραιτηθεί πριν την τετραετία.⁵⁵

Σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο παρατηρείται κάποια πρόοδος που ξεκινά στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Σε αυτό βοήθησαν τα έργα υποδομής, η στοθεροποίηση του εθνικού νομίσματος, η αντιμετώπιση του προσφυγικού με την συνδρομή της ΚΤΕ και η εφαρμογή μέτρων αγροτικής μεταρρύθμισης. Ωστόσο παρέμειναν κάποια προβλήματα σχετικά με τον εξωτερικό δανεισμό της χώρας ο οποίος ήταν αναπόφευκτος. Ένας όμως σημαντικός παράγοντας της μεσοπολεμικής περιόδου είναι η διεθνής οικονομική κρίση και οι συνέπειες της στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, απόρροια της αμερικάνικης κρίσης ήταν και η κρίση που εμφανίστηκε στα τέλη του 1930, αρχές 1931 και προκάλεσε αλλαγές στο οικονομικό⁵⁶ και πολιτικό τοπίο. Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης των

55. Παύλος Πετρίδης, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία*, Θεσσαλονίκη, 1986, σ.169-179.

56. Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, σ. 130.

φιλελευθέρων κατέβαλε προσπάθειες να ξεπεραστούν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί από τους πολέμους του παρελθόντος και την Μικρασιατική καταστροφή. Η κρίση αντιμετωπίστηκε με μια σειρά από μέτρα με στόχο να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία.⁵⁷

Το προσφυγικό όπως αναφέρθηκε πριν ήταν άλλο ένα μείζον ζήτημα που ταλάνιζε το Ελληνικό κράτος την πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου και έπρεπε άμεσα να αντιμετωπιστεί. Συγκεκριμένα, με την μικρασιατική καταστροφή κλείνει μια περίοδος της Ελληνικής ιστορίας και ξεκινά μια νέα που χαρακτηρίζεται από ραγδαίες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, πολιτικές εξελίξεις.⁵⁸ Το 1922 τα προωθημένα ελληνικά στρατεύματα καταρρέουν και μαζί τους καταρρέει και η ιδέα του αλυτρωτισμού. Ο Κεμαλικός στρατός έκλεισε με τον πιο σκληρό τρόπο το κεφάλαιο του Μεγαλο-ιδεατισμού των Ελλήνων. Οι συνέπειες της ήττας ήταν τραγικές. Η Συνθήκη της Λωζάνης περιείχε ταπεινωτικούς όρους για την Ελλάδα. Ήταν μια χώρα ηττημένη στρατιωτικά, διχασμένη πολιτικά, απομονωμένη σε διεθνές επίπεδο, απειλούμενη από τους γείτονές της, οικονομικά αποδιοργανωμένη και το κυριότερο υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει το προσφυγικό. Το πρόβλημα λοιπόν της αποκατάστασης ενός εκατομμυρίου περίπου προσφύγων δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στο Ελληνικό κράτος το οποίο όμως με την βοήθεια της ΚΤΕ κατάφερε να το επιλύσει. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι μπορεί οι πρόσφυγες στην αρχή να ήταν ανασταλτικός παράγων για την ανάπτυξη της Ελληνικής κοινωνίας αλλά πολύ γρήγορα ενσωματώθηκαν και μακροπρόθεσμα η συμβολή τους στην ανάπτυξη ήταν καταλυτική.⁵⁹

Σε διεθνές - διπλωματικό πεδίο η Ελλάδα διαμόρφωσε την θέση της με βάση την Συνθήκη της Λωζάνης. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή βρίσκεται σε υποδιαίστερη θέση αλλά και πάλι η πολιτική του Βενιζέλου και οι συμφωνίες που θα συνάψει, στο πλαίσιο του οράματός του για την Ευρώπη, θα αποκαταστήσει τη διεθνή θέση της Ελλάδας.

Η επόμενη δεκαετία του μεσοπολέμου, δηλαδή η δεκαετία του 1930, διαμορφώνεται κυρίως από την οικονομική κατάσταση η οποία όπως ήταν φυσικό επηρέασε και την

57. Ο Κ. Κωστής αναφέρει ότι η κυβέρνηση προχώρησε στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων γιατί η ελληνική οικονομία παρά τον περιθωριακό της χαρακτήρα γνώρισε και αυτή τον αντίκτυπο της τραπεζικής κρίσης.. Κώστας Κωστής, *Οι Τράπεζες και η Κρίση 1929 - 1932*, Αθήνα 1986, σ. 101.

58. Άλκης Ρήγος, *Τα Κρίσιμα Χρόνια 1922-1935*, Αθήνα 1995, σ. 33-34.

59. Αριστοκλής Αιγίδης, *Η Ελλάς χωρίς τους πρόσφυγες: Ιστορική, Δημογραφική, Οικονομική και Κοινωνική μελέτη του προσφυγικού ζητήματος*, Αθήνα 1934, σ. 195.

πολιτική ζωή όπου πια επικρατεί αστάθεια. Στις 4 Νοεμβρίου 1932 γίνονται εκλογές που οδηγούν στο σχηματισμό κυβέρνησης από τον Παναγή Τσαλδάρη, ηγέτη του Λαϊκού Κόμματος αντιπάλου του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Ωστόσο ο Τσαλδάρης ανατράπηκε και ο Βενιζέλος ορκίζεται τελευταία φορά πρωθυπουργός. Στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου 1933, που έγιναν με πλειοψηφικό σύστημα οι αντιβενιζελικοί κέρδισαν τις περισσότερες έδρες. Ενδεικτικό της κατάστασης που επικρατούσε ήταν τα αποτυχημένα φιλοβενιζελικά κινήματα καθώς και η απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου. Επίσης είναι φανερό ότι ύστερα από κάθε βίαιη μεταβολή στο τομέα της δημόσιας ζωής οι πολιτικοί θεσμοί έχαναν τον δημοκρατικό του χαρακτήρα. Αυτό οδηγούσε σταδιακά στην φθορά της δημοκρατικής και της συνταγματικής νομιμότητας και προκαλούσε την πόλωση των δύο παρατάξεων, κορύφωση αποτέλεσε το κίνημα του 1935. Το κίνημα όμως αυτό του 1935 απέτυχε γιατί δεν αξιολόγησε σωστά τις δυνάμεις του αντιβενιζελισμού.⁶⁰

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κορυφώνονται οι διώξεις φιλοβενιζελικών προσωπικοτήτων όταν την 1^η Απριλίου 1935 η Κυβέρνηση Τσαλδάρη ιδιοποιήθηκε εκτός από την νομοθετική και την συντακτική εξουσία. Στις εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου 1935 τα φιλοβενιζελικά κόμματα απείχαν και έτσι άφησαν ελεύθερο το πεδίο για του αντιπάλους του οι οποίοι προχώρησαν στην διενέργεια δημοψηφίσματος την 3^η Νοεμβρίου 1935:

...ο Κονδύλης μετέτρεψε το δημοψήφισμα της 3^{ης} Νοεμβρίου σε αληθινή παρωδία, αφού τα αποτελέσματα που ανακοινώθηκαν έδιναν ποσοστό 97,88% υπέρ της βασιλείας και ένα 2,12% μόνο υπέρ της Δημοκρατίας.⁶¹

Το Νοέμβριο του 1935 ο έκπτωτος βασιλιάς Γεώργιος επανήλθε στο θρόνο ως Γεώργιος Β΄. Μετά την παλινόρθωση του Γεωργίου, η κυβέρνηση Κονδύλη παραιτήθηκε εισηγούμενη την διάλυση της Συνέλευσης και την άμεση προκήρυξη εκλογών για Αναθεωρητική Βουλή. Στις εκλογές του Ιανουαρίου, που πραγματοποιήθηκαν με την απλή αναλογική η βενιζελική και η αντίπαλη παράταξη σχεδόν ισοψήφισαν. Η αποτυχία όμως των σχετικών συνεννοήσεων ανάμεσα στους αρχηγούς των δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων, θα υποβοηθήσει την επικράτηση των αντιδραστικών δυνάμεων. Ο Μεταξάς τον Μάρτιο του 1936 θ'αναλάβει το υπουργείο στρατιωτικών καθώς στις 14 Μαρτίου

60. Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Συγχρονης Ελλάδας, από την έλευση του Βενιζέλου στην Ελλάδα(1909) ως την έκρηξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου (28 Οκτωβρίου 1940)*, Αθήνα, 1977, σ. 456-458.

61. Παύλος Πετρίδης, *ό.π.*, σ.186.

ορκίστηκε η δεύτερη κυβέρνηση Δερμιτζή και ο Μεταξάς συμμετέχει ως Αντιπρόεδρος και υπουργός Στρατιωτικών. Μετά το θάνατο του πρωθυπουργού Δεμερτζή, ο Γεώργιος θα ορκίσει τον Μεταξά πρωθυπουργό στις 13 Απριλίου 1936.⁶²

Είναι φανερό λοιπόν ότι στην πορεία ως την εδραίωση του δικτατορικού καθεστώτος σημαντικό ρόλο έπαιξε η προπολεμική περίοδος όπου κυριαρχεί η έλλειψη κοινωνικής και πολιτικής ισορροπίας.⁶³ Τα παραπάνω γεγονότα οδήγησαν την χώρα στη δικτατορία της 4ης Αυγούστου με στόχο τον έλεγχο της πολιτικής ζωής.⁶⁴ Αφορμή για την επιβολή της δικτατορίας στάθηκαν οι απεργιακές κινητοποιήσεις των καπνεργατών, των λιμενεργατών, των αρτεργατών και διάφορων άλλων εργατικών κλάδων. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου (1936) επιβλήθηκε μέσα σε μια ευρωπαϊκή συγκυρία ιδιαίτερα ευνοϊκή για αυταρχικές λύσεις.⁶⁵ Η στάση του πολιτικού κόσμου και οι πολυποίκιλες διαφορές που υπήρχαν οδήγησαν στην κατάλυση της δημοκρατίας και του υπέρτατου αγαθού της ελευθερίας.⁶⁶ Με την ανοχή του βασιλιά Γεωργίου και την συνεργασία δυνάμεων που εκπροσωπούσαν τον αυταρχισμό και τον συντηρητισμό πραγματοποιήθηκε η απόφαση επιβολής δικτατορίας την 4η Αυγούστου από τον Ιωάννη Μεταξά.⁶⁷

Ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων στις πολιτικές εξελίξεις είχε καθοριστικό αντίκτυπο στη διαμόρφωση του προπολεμικού σκηνικού.⁶⁸ Το αγεφύρωτο χάσμα μεταξύ των βενιζελικών και αντιβενιζελικών οδήγησε την πολιτική κατάσταση σε πορεία αδιέξοδη η οποία ήταν καταλυτική στη διαμόρφωση του πολιτικού σκηνικού.⁶⁹ Η ευθύνη

62. Στο ίδιο, σ. 190.

63 Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, σ. 129.

64. Στρατής Σωμερίτης, *Η Μεγάλη Καμπή Μαρτυρίες - Αναμνήσεις 1924 - 1974*, Αθήνα 1975, σ. 248.

65. Ο Α. Αγγελόπουλος σημειώνει ότι εκείνη την εποχή υπήρχαν αρκετά δικτατορικά καθεστώτα στην Ευρώπη, όπως στη Γερμανία, την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία ο Μεταξάς βρισκόταν ιδεολογικά κοντά σε αυτά τα φασιστικά καθεστώτα. Άγγελος Αγγελόπουλος, *Από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, Αθήνα 1995, σ. 15.

66. Ο Μ. Μαλαίνος γράφει χαρακτηριστικά: " Η γνώμη μου είναι ότι δια της παθητικής στάσεως την οποία ετηρήσαμεν κατά την ανακήρυξιν της δικτατορίας εγίναμεν, κατά τινά τρόπον, συνένοχοι της καταλύσεως της ελευθέρως πολιτικής ζωής της χώρας. Εις τας ευθύνας αυτάς του πολιτικού κόσμου προστίθενται αι ακόμη βαρύτεραι ευθύναι του δια την προηγηθήσαν στάσιν του, η οποία προπαρασκεύασε το έδαφος εις την δικτατορίαν. Δεν έχει κατά συνέπεια το απαιτούμενον κύρος δια να εμφανίζεται ως ο πρόμαχος του ελευθερου πολιτευματος. Μιλτιάδης Μαλαίνος, *4η Αυγούστου Πως και Γιατί Επεβλήθη η Δικτατορία του Ιω. Μεταξά*, Αθήνα 1966, σ. 166.

67. Κωνσταντίνος Καλλιγιάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα παλινόρθωση και δικτατορία Γεώργιος Β' και 4η Αυγούστου*, Αθήνα 1976, σ. 226 - 227.

68. Γρηγόρης Δαφνής, *Ελληνικά Πολιτικά Κόμματα*, ο.π., σ. 149.

69. Αλεξάνδρος Παπαναστασίου, *Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1987, σ. 183

των πολιτικών κομμάτων είναι τεράστια για την διαμόρφωση της πολιτικής ζωής.⁷⁰ Γενικότερα η παρακμή της πολιτικής ζωής και η παρουσία ενός αυταρχικού καθεστώτος έπνιξε την δημοκρατία και τις φωνές που την εκπροσωπούσαν.

Με βάση αυτό το ιστορικό πλαίσιο του μεσοπολέμου ο πόλεμος για την Ελλάδα ξεκινά στις 28 Οκτωβρίου 1940.⁷¹ Η αιφνιδιαστική Ιταλική επίθεση αντιμετώπιστηκε γενναία με επιτυχή προέλαση στα Αλβανικά εδάφη. Στα βουνά της Πίνδου γράφτηκαν σελίδες έπους για την μικρή χώρα που κλήθηκε να αντισταθεί στις ενισχυμένες Ιταλικές δυνάμεις. Η τροπή του πολέμου εξαρτήθηκε από πολλούς παράγοντες:

Ο ενθουσιασμός των Ελλήνων στρατιωτών που ξεκίνησαν για το μέτωπο και η μαχητικότητά τους στη διάρκεια των στρατιωτικών συγκρούσεων είναι αδιαμφισβήτητα, αλλά δεν επαρκούν για να εξηγήσουν την τροπή του πολέμου. Η αρχική αριθμητική υπεροχή των ιταλικών δυνάμεων κατά την εισβολή στην Ήπειρο ισοσκελίστηκε μετά την ολοκλήρωση της ελληνικής επιστράτευσης, και όταν οι ελληνικές δυνάμεις πέρασαν στην αντεπίθεση (15 Νοεμβρίου 1940) υπερτερούσαν έναντι των ιταλικών. Σημαντικό ρόλο στην αποτυχία της ιταλικής επίθεσης έπαιξαν η μορφολογία του εδάφους και οι κλιματολογικές συνθήκες, οι οποίες δεν επέτρεπαν την ανάπτυξη και την ταχεία κίνηση μεγάλων δυνάμεων, με αποτέλεσμα η ορμή της ιταλικής επίθεσης να εξαντληθεί και να αρχίσει η υποχώρηση. Επίσης, για την ιταλική πλευρά, η αποτυχία της επίθεσης ήταν συνέπεια μιας σειράς σοβαρών λαθών στη στρατιωτική προετοιμασία: ελλιπής οργάνωση της επιμελητείας, απουσία έμπειρων κατώτερων και ανώτερων αξιωματικών, ατελής εκπαίδευση στρατιωτών, διαλυτικά φαινόμενα στον στρατό λόγω διαδοχικών απολύσεων και επιστρατεύσεων κ.ά..⁷²

70. Ο Σ. Λιναρδάτος γράφει ότι τα αστικά κόμματα δεν μπόρεσαν να ασκήσουν μια δημοκρατική πολιτική και μπορούμε να μιλάμε για χρωκοπία των κομμάτων αυτών από την ώρα που ανέθεσαν στο γνωστό Θιασώτη του πρωσοκικού απολυταρχισμού και του χιτλερισμού Ι. Μεταξά "να προστατεύσει τους δημοκρατικούς Θεσμούς" και χαρακτηριστικά αναφέρει επίσης ότι " ... ο Γεώργιος, οι Άγγλοι και ο Μεταξάς βιάστηκαν να κηρύξουν την δικτατορία μόλις διαγράφηκε στον ορίζοντα μια πιθανότητα να συνεννοηθούν τα αστικά κόμματα και να σχηματίσουν μια κοινοβουλευτική κυβέρνηση. " Σπύρος Λιναρδάτος, *4η Αυγούστου*, Αθήνα 1975, σ. 41.

71. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η δημοκρατία του Μεσοπολέμου 1922-1936*, Αθήνα 1987, σ. 142.

72. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, Αθήνα 2010, σ. 32-33.

Όμως τα ελληνικά στρατεύματα αναγκάστηκαν να υποκύψουν αν και επέδειξαν τεράστιο ψυχικό σθένος όταν ο Χίτλερ αποφάσισε να εισβάλει στην Ελλάδα. Πολλοί παράγοντες υπήρξαν καθοριστικοί για την έκβαση αυτού του πολέμου. Οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις στις οποίες δεν δόθηκε η απαιτούμενη σημασία στην προπαρασκευή τους ήταν ανέτοιμες για αυτή την αναμέτρηση. Ειδικότερα όσο αφορά τον οπλισμό ο οποίος χρησιμοποιήθηκε ήταν παλαιάς τεχνολογίας και ανεπαρκής. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την αδιαφορία της Αγγλίας και της Γαλλίας για τον εκσυγχρονισμό του, είχαν ως αποτέλεσμα τα ελληνικά στρατιωτικά σώματα να μην βρίσκονται σε θέση να αντιμετωπίσουν αυτόν τον αδηφάγο πόλεμο στον οποίο η ήττα ήταν αναπότρεπτη.⁷³

Η «αιφνιδιαστική» Ιτελική επίθεση - πόλεμος ενάντια στην ουδέτερη Ελλάδα τον Οκτώβρη 1940 από τον ιμπεριαλισμό του Ιταλικού φασιστικού κράτους αντιμετωπίστηκε με απροσδόκητη επιτυχία. Οι Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, μετά τις εκκαθαρίσεις του 1935, υστερούσαν σημαντικά από άποψη στελεχών ακόμα και για μια σύγκρουση με βαλκανικές δυνάμεις:

... να ζητήση την εις τον μέγαν αγώνα συνδρομήν όλου του έθνους και δη των πολιτικών του αντιπάλων να επαναφέρη όλους τους άνευ λόγου εξορισθέντες πολιτικούς και στρατιωτικούς, προ παντός δε να αποδώση εις των στρατών πολύτιμα δια την πείραν και ικανότατα στελέχη, χιλιάδας αξιωματικών της ξηράς, της θαλάσσης και του αέρος δια πολιτικούς λόγους απομακρυνθέντας και φλεγόμενους υπό του πόθου να συμμετάσχουν του αγώνος.⁷⁴

Αποδείχτηκε όμως ότι δεν υπολοίποντο ψυχικής αντοχής.⁷⁵ Ακόμη ο εφοδιασμός τους με σύγχρονο πολεμικό υλικό υστερούσε όπως και η γενικότερη υλική υποδομή τους.⁷⁶ Η Ελληνική Αεροπορία προσπάθησε να ανταπεξέλθει στην δύσκολη απόστολή της. Ο τότε αρχηγός του Πολεμικού Ναυτικού Υποναύαρχος Αλέξανδρος Σακελλαρίου έγραφε:

73. Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η δημοκρατία του Μεσοπολέμου, 1922-1936*, ό.π. σ. 142.

74. Αλέξανδρος Μαζαράκης – Αινιάν, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα, 1949, σ. 574.

75. Νίκος Πετρόπουλος, *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού*, Αθήνα, 1966 – 1972, τόμ. 4, τομ.1, σ. 193.

76. Αλέξανδρος Μαζαράκης – Αινιάν, *Απομνημονεύματα*, ό.π.,σ. 604.

«Εάν εξαιρέσω την Αεροπορία μας (ατροφικό παιδί γεννημένο από κακόχυμους γονείς και μεγαλωμένο από αμαθείς κηδεμόνες), η οποία ήτο ανίκανη, να τρέξει εις τον ανώμαλο δρόμον των πιστώσεων, του ανεφοδιασμού...». ⁷⁷

Ο Διευθυντής του Επιτελικού γραφείου του Σακελλαρίου, Πλοίαρχος Πετρόπουλος, αναφερόμενος στο ίδιο θέμα δήλωνε ότι η Ελληνική Αεροπορική άμυνα από τις αρχές του πολέμου ουσιαστικά στηριζόταν στις Βρετανικές μοίρες που είχαν έρθει στην Ελλάδα:

Από τις 28 Οκτωβρίου 1940 ως τον Ιανουάριο 1941, έφθασαν στην Ελλάδα (με βρετανικό προσωπικό συγκροτημένα σε Μοίρες) 39 αεροπλάνα διώξεως και 18 βομβαρδιστικά. Από τον Ιανουάριο ίσαμε και το Μάρτιο 1941, η Ελληνική Αεροπορία ενισχύθηκε με 12 διώξεως και 5 βομβαρδισμού χορηγηθέντα υπό των Βρετανών»«Όσο και αν αμφισβητηθούν οι λεπτομέρειες των παραπάνω αριθμών (συνολικά, 75 διώξεως και 51 βομβαρδισμού) η ουσία μένει ότι η βρετανική ενίσχυσις, αν και τριπλασίαζε σχεδόν τη δύναμι της Ελληνικής Αεροπορίας, κάθε άλλο παρά επιβλητική μπορούσε - και μπορεί - να θεωρηθή. ⁷⁸

Στο Πολεμικό Ναυτικό, το οποίο κλήθηκε να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο, λόγω των ιδιόμορφων συγκοινωνιακών συνθηκών της χώρας, στο ανεφοδιασμό του μαχόμενου στρατού, οι ελλείψεις του σε έμπυχο υλικό και σε πλοία προκαλούσαν φόβους και ανησυχίες στο Μεταξικό καθεστώς κατά πόσο θα μπορούσε να αντεπεξέλθει στο ρόλο του και στην αποστολή του. Το Πολεμικό Ναυτικό όμως παρ' όλες τις αντιξοότητες απεδείχθηκε αντάξιο του μαχόμενου Έθνους. Ο Ναύαρχος Σακελλαρίου με ιδιαίτερη υπερηφάνεια αναφέρεται στο τεράστιο έργο του Πολεμικού Ναυτικού το οποίο συνέβαλε αποφασιστικά στη διατήρηση του μετώπου στην Αλβανία και κατ' επέκταση στην Ελληνική νίκη. Οι εκκαθαρίσεις του 1935 είχαν στερήσει τις Ένοπλες Δυνάμεις και κύρια το Ναυτικό από το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων στελεχών τους:

77. Αλέξανδρος Σακελλαρίου, *Ένας Ναύαρχος Θυμάται*, Αθήνα, 1976, σ. 212.

78. Νίκος Πετρόπουλος, *Αναμνήσεις και Σκέψεις Ενός Παλαιού Ναυτικού* σ. 141 – 142.

Ένα από τα μεγαλύτερα κακά του κινήματος του 35 ήταν και το ότι εστέρησε το Ναυτικό από ένα σοβαρότατο ποσοστό των μαχίμων αξιωματικών του. Σε 204 (από ανθυποπλοίαρχο κι απάνω) έφυγαν 63, δηλαδή 31% (Κ123). Στους βαθμούς του πλωτάρχου και του αντιπλοίαρχου, που μπορούμε να πούμε ότι αποτελούν τη σπονδυλική στήλη του Σώματος, η αφαίμαξις ήταν πιο αισθητή. Σε 40 πλωτάρχας έφυγαν 13 (33%). Και σε 31 αντιπλοίαρχους, οι 14 (45%)....Η ποσοτική ανεπάρκεια των μαχίμων αξιωματικών αποτελούσε μία συνεχή και σοβαρή αδυναμία του Ναυτικού μέχρι και το 1940. Όσοι είχαν κάποια συναίσθηση ευθύνης, όταν ανέλαμβαναν υπεύθυνη εξουσία, προσπαθούσαν να θεραπεύσουν αυτό το κακό. Αλλά πάντα, μερικοί έξαλλοι προκαλούσαν εκδηλώσεις, που ματαίωναν την ανάκλησι των κινηματιών.⁷⁹

Στις 15 Αυγούστου του 1940 σημειώνεται ο τορπιλισμός του καταδρομικού «ΕΛΛΗ» στο λιμάνι της Τήνου. Η Ιταλική αυτή επίθεση έγινε στα πλαίσια μιας σειράς ενεργειών με στόχο τον εκφοβισμό των Ελλήνων. Το αποτέλεσμα όμως ήταν αντίθετο από αυτό που περίμεναν οι Ιταλοί, στις ψυχές των Ελλήνων κυριάρχησε οργή και αγανάκτηση, όμως κατάφεραν να διατηρήσουν την ψυχραιμία τους γιατί αυτό επέβαλαν οι κρίσιμες εκείνες στιγμές.⁸⁰

Στις 22 Οκτωβρίου ο Τσιάνο, Υπουργός Εξωτερικών της Ρώμης, στέλνει τηλεσίγραφο στον Μεταξά. Στις 28 Οκτωβρίου ακολουθεί άλλο τηλεσίγραφο από τον Ιταλό πρεσβευτή Εμμανουήλ Γκράτσι. Η απάντηση ήταν αρνητική και ο πόλεμος ξεσπά. Τα επεκτατικά σχέδια των Ιταλών έπρεπε να πραγματοποιηθούν. Ο Μουσολίνι διατάζει τα ετοιμοπόλεμα Ιταλικά στρατεύματα να επιτεθούν. Η VIII Μεραρχία της Ηπείρου με διοικητή τον υποστράτηγο Χαράλαμπο Κατσιμήτρου κλήθηκε να αντιταχθεί στην αιφνιδιαστική Ιταλική επίθεση. Η υπεροχή των Ιταλικών δυνάμεων είναι εμφανής. Όμως οι επιτυχίες των ελληνικών δυνάμεων είναι απροσδόκητες και εντυπωσιάζουν ακόμα και την παγκόσμια κοινή γνώμη με το ηθικό μεγαλείο τους.

Από την άλλη τα σιδηρόφρακτα στρατεύματα του Χίτλερ στα πλαίσια της επιχείρησης "Μαρίτα" στρέφονται προς την Ελλάδα. Ο Λαός του βορρά ήταν αποφασισμένος να

79. Νίκος Πετρόπουλος, ό.π., σ. 70.

80. Αλέξανδρος Παπάγος, *Ο Πόλεμος της Ελλάδος 1940 - 1941*, Αθήνα, 1995, σ. 103.

καταλάβει την Ελλάδα για να προχωρήσει ανεμπόδιστα στις επιχειρήσεις άλλων μετώπων. Έτσι στις 6 Απριλίου 1941 ο Χιτλερικός στρατός εισβάλλει στα ελληνικά εδάφη από την Μακεδονία και οι Έλληνες βρίσκονται σε δεινή θέση. Οι προσπάθειες για αμυντική θωράκιση της Μακεδονίας είχαν σχεδόν εγκαταληφθεί και το βάρος είχε δοθεί στις επιχειρήσεις του Αλβανικού μετώπου. Στη Μακεδονία υπήρχε το Τμήμα Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας με διοικητή τον αντιστράτηγο Μπακόπουλο με πενιχρές στρατιωτικές δυνάμεις. Η γερμανική εισβολή μοιραία σκόρπισε πανικό στις ελληνικές δυνάμεις οι οποίες όμως αντιτάχθηκαν με γενναιότητα και αυτοθυσία αν και είχε καλλιεργηθεί στις τάξεις του στρατού κλίμα ηττοπάθειας. Κάτω από την ασφυκτική πίεση της τρομαχτικής γερμανικής δύναμης τα ελληνικά στρατεύματα με τις ισχνές δυνάμεις που διέθεταν έπρεπε να συμπτυχθούν όσο το δυνατό γρηγορότερα. Στις 12 Απριλίου ο Ελληνικός στρατός διατάχθηκε με καθυστέρηση να συμπτυχθεί στην Κεντρική Μακεδονία.⁸¹

Με αυτό τον τρόπο άρχισε η διάλυση της Στρατιάς Δυτικής Μακεδονίας και της Στρατιάς Κεντρικής Μακεδονίας. Οι διοικητές και τα επιτελεία των παραπάνω Στρατιών μεταφέρθηκαν στα Ιωάννινα όπου βρίσκονταν το Α΄ και Β΄ Σώμα στρατού και το τμήμα Στρατιάς Ηπείρου. Συγκροτείται το Γ΄ Σώμα στρατού από την διάλυση των στρατιωτικών δυνάμεων και αρχίζουν οι διαδικασίες για την επίτευξη συνθηκολόγησης με τους γερμανούς.

Από την στιγμή που άρχισε η σύμπτυξη του Ελληνικού Στρατού από την Αλβανία, κάτω από την απειλή του διπλού κλοιού των Ιταλών και των Γερμανών, σε όλες σχεδόν τις μονάδες εκδηλώνονταν ανησυχίες σχετικά με την εξέλιξη της καταστάσεως. Άρχισε λοιπόν να επικρατεί στις τάξεις του στρατεύματος η ιδέα ότι είναι άσκοπη η παραπέρα συνέχιση του αγώνα και σημειώνονταν σοβαρά κρούσματα ανυπακοής και διάλυσης:

Άντρες μεμονωμένοι ή σε μικρές ομάδες, άλλοι άοπλοι, εγκατέλειπαν τις μονάδες τους και έσπευδαν προς τις οικίες τους. Με την πάροδο του χρόνου η κατάπτωση του ηθικού άρχισε να επεκτείνεται σε πολλά από τα στελέχη, που θεωτούσαν ότι η συνέχιση του αγώνα ήταν μάταιη και δεν εξυπηρετούσε κανένα σκοπό.⁸²

81. Ο Α. Ελεφάντης γράφει ότι η μη έγκαιρη σύμπτυξη του στρατού της Ανατολικής Μακεδονίας άφηνε στα χέρια του εχθρού, στο κρισιμότερο σημείο του πολέμου, 62.000 στρατιώτες και πάνω από 3.000 αξιωματικούς με όλο το πολεμικό υλικό. ΒΑ. Αγγελος Ελεφάντης, *Η Επαγγελία της Αδύνατης Επανάστασης*, Αθήνα 1976, σ. 215.

82. *Επίτομη Ιστορία Ελληνογερμανικού Πολέμου 1940-1941 (Επιχειρήσεις Στρατού Ξηράς)*, Έκδοση Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήνα, 1990, σ. 203.

Παρά λοιπόν την ηρωική αντίσταση των ελληνικών όπλων ο στρατηγός Τσολάκογλου της Στρατιάς Ηπείρου και η ιταλική πλευρά υπό την πίεση των Γερμανών κατέληξαν στις 22 Απριλίου σε ανακωχή. Στις 23 Απριλίου 1941 υπογράφεται το πρωτόκολλο συνθηκολόγησης με την ιταλική και την γερμανική πλευρά με δυσμενέστατους όρους για την ελληνική πλευρά.⁸³ Το πρωί της 23^{ης} Απριλίου υπογράφεται το τρίτο και οριστικό πρωτόκολλο:

Το πρωί της 23^{ης} Απριλίου ο Αντιστράτηγος Τσολάκογλου αναχώρησε για την Θεσσαλονίκη με γερμανικό αεροπλάνο, όπου υπέγραψε με τον Στρατάρχη Γιόντλ, Αρχηγό του Επιτελείου της Ανώτατης Διοικήσεως των Γερμανικών Ενόπλων Δυνάμεων και τον Ιταλό Στρατηγό Φερρέρο, Ανώτατο Διοικητή των Ιταλικών Δυνάμεων στην Αλβανία, το τρίτο και οριστικό πρωτόκολλο συνθηκολογήσεως.⁸⁴

Ο Πολυμέρης Βόγλης σε μια ανατομία των γεγονότων διαπιστώνει ότι η ήττα της Ελλάδας ήταν αναπόφευκτη καθώς ο αγώνας ήταν διμέτωπος και δύσκολος σε όλα τα επίπεδα:

Υπήρχαν σοβαρές διαφωνίες μεταξύ των Ελλήνων και των Βρετανών επιτελών σχετικά με την αμυντική διάταξη. Η ελληνική στρατιωτική ηγεσία, προσκολλημένη στον τρόπο διεξαγωγής του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, επέμενε να διατηρήσει ισχυρές δυνάμεις στην οχυρωματική γραμμή της Ανατολικής Μακεδονίας (Γραμμή Μεταξά), ενώ οι Βρετανοί ζητούσαν τη μεταφορά δυνάμεων στην κοιλάδα του Αλιάκμονα. Τα γερμανικά στρατεύματα επιτέθηκαν στην Κεντρική και την Ανατολική Μακεδονία από το γιουγκοσλαβικό και το βουλγαρικό έδαφος και, ενόσω οι ελληνικές δυνάμεις μάχονταν σκληρά στο οχυρό Ρούπελ της Γραμμής Μεταξά, οι Γερμανοί μέσω της κοιλάδας του Αξιού μπήκαν στη Θεσσαλονίκη. Στο αλβανικό μέτωπο τα πράγματα εξελίχθηκαν χειρότερα. Το Γενικό Επιτελείο Στρατού και ο αρχηγός του Αλέξανδρος Παπάγος απέρριψαν τις προτάσεις Ελλήνων ανώτερων αξιωματικών να συμπτυχθούν οι στρατιωτικές δυνάμεις που ήταν δεσμευμένες στο αλβανικό μέτωπο, με το αιτιολογικό ότι ο ελληνικός στρατός σε εκείνο το μέτωπο έπρεπε να παραμείνει νικητής. Μετά την κατάρρευση του μετώπου

83. Διονύσιος Κόκκινος, *Οι δύο Πόλεμοι 1940-1941*, ο.π., σ. 591 και Σόλων Γρηγοριάδης, *Τα φοβερά ντοκουμέντα, Εποποιία και Κατάρρευση, από την Αλβανία στην Κατοχή*, Αθήνα 1976, σ. 166-167.

84. Επίτομη Ιστορία Ελληνογερμανικού Πολέμου ό.π., 1940-1941, σ.206.

στη Μακεδονία, ο ελληνικός στρατός στην Ήπειρο εμφάνισε σημάδια διάλυσης εξαιτίας της μάταιης συνέχισης του πολέμου και του φόβου μήπως περικυκλωθεί. Η καθυστέρηση έκδοσης διαταγής συμπτώξεως είχε ως αποτέλεσμα οι στρατιώτες της Ηπείρου να λιποτακτούν, μα εγκαταλείπουν θέσεις και να υποχωρούν άτακτα. Εξαιτίας αυτής της ξαφνικής κατάρρευσης, υποστηρίζουν κάποιοι ιστορικοί, αναπτύχθηκε στους στρατιώτες η αίσθηση της εγκατάλειψης ή, χειρότερα, της προδοσίας από τη στρατιωτική ηγεσία και τις πολιτικές ελίτ.⁸⁵

Μετά την κατάρρευση και την συνθηκολόγηση ξεκινά η περίοδος της κατοχής. Αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι ανάλογα με τα συμφέροντα των δυνάμεων δημιουργήθηκαν τρεις ζώνες κατοχής υπό τον έλεγχο των Γερμανών, των Ιταλών και των Βουλγάρων.⁸⁶ Οι τρεις ζώνες κατοχής όπως διαμορφώθηκαν είναι:

Η Ελλάδα διαιρέθηκε σε τρεις ζώνες κατοχής. Το μεγαλύτερο μέρος της χώρας πέρασε στη δικαιοδοσία της Ιταλίας, η οποία είχε και το λεγόμενο προβάδισμα, δηλαδή της αναγνωριζόταν ο πρωταγωνιστικός ρόλος ως κατοχικής δύναμης. Η Γερμανία αρκέστηκε στην κατοχή μερικών στρατηγικών περιοχών, δηλαδή του μεγαλύτερου μέρους της Κρήτης, του Πειραιά, των νησιών του μεγαλύτερου μέρους της Κρήτης, του Πειραιά, των νησιών Μήλου, Χίου, Λέσβου, Λήμνου, μιας λωρίδας του νομού Έβρου στα ελληνοτουρκικά σύνορα και, τέλος, της Θεσσαλονίκης και της Κεντρικής Μακεδονίας. Η Βουλγαρία, από τη μεριά της, κατείχε την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη μαζί με τα νησιά Θάσο και Σαμοθράκη. Την κατοχική εξουσία εκπροσωπούσαν ο Γερμανός Γκύντερ Άλτενμπουργκ και ο Ιταλός Πελεγκρίνο Γκίτσι, ενώ παράλληλα η Ελλάδα υπαγόταν στον διοικητή Ενόπλων Δυνάμεων Νοτιοανατολικής Ευρώπης στρατηγό Βίλχελμ Λιστ.⁸⁷

85. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 36-37.

86. Ο Γ. Ιατρίδης γράφει ότι οι γερμανικές αρχές αρχικά προσπάθησαν να φανούν φιλικές προς τους Έλληνες αυτό όμως απέτυχε γιατί οι Γερμανοί μοιράζονταν την κατοχή με τους Βουλγάρους, τους οποίους οι Έλληνες μισούσαν και φοβούνταν και με τους Ιταλούς, τους οποίους οι Έλληνες θεωρούσαν ηττημένο εχθρό. Γιάννης Ιατρίδης, *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 — 1950, "Ένα Έθνος σε κρίση*, Αθήνα 1984, σ. 43 και Νίκος Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής κοινωνίας*, σ. 138.

87. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 38.

Από τις 21 Απρίλη 1941 ο Γεώργιος με τη συνεργασία του Άγγλου Πρέσβη Πάλαιρετ,⁸⁸ διορίζει Πρωθυπουργό, για λίγες μόνο ώρες, τον Ναύαρχο Αλέξανδρο Σακελλαρίου, και αμέσως μετά τον Εμμανουήλ Τσουδερό. Ο Υποναύαρχος Α. Σακελλαρίου περιγράφει, με δραματικό θα έλεγε κανείς τρόπο, την απόγνωση του Γεωργίου και των Άγγλων για την εξεύρεση μιας πολιτικής διεξόδου μπροστά στο φάσμα της ολοκληρωτικής κατάρρευσης της χώρας:

Κατά το μεσημέρι της 21^{ης} με καλεί ο Βασιλεύς και μου λέγει: «Θα σε επείραζε εάν ωνόμαζα τον κ. Τσουδερόν Πρόεδρον της Κυβερνήσεως και συ να παραμείνεις ως Αντιπρόεδρος;». Τον εκύτταξα κατάματα και Του απήντησα: «Μεγαλειότατε, Σας είπα και χθες και Σας τονίζω και σήμερα ότι ουδεμίαν έχω πολιτικήν φιλοδοξίαν. Μία είναι η φιλοδοξία μου. Να προσφέρω τας ασθενείς μου δυνάμεις έως ότου παρέλθει η τραγική του Έθνους μας περιπέτεια. Και εις το Ναυτικό έχουν πολλά να γίνουν δια να περισωθεί η τιμή του.»⁸⁹

Στις 21 Απριλίου ο Γεώργιος διορίζει την κυβέρνηση Τσουδερού. Στις 23 Απριλίου ο βασιλιάς και η διορισμένη κυβέρνηση Τσουδερού θα προσπαθήσουν να αντισταθούν στους κατακτητές με την βοήθεια των Βρετανών από την Κρήτη. Τα ναζιστικά στρατεύματα εισβάλουν στην πρωτεύουσα του Ελληνικού κράτους στις 27 Απριλίου.⁹⁰ Ο Μαζάουερ χαρακτηριστικά γράφει:

Καθώς τα γερμανικά βομβαρδιστικά μούγκριζαν πάνω από τα κεφάλια των Αθηναίων πετώντας προς το λιμάνι τον Πειραιά, οι Αθηναίοι αδημονούσαν για ειδήσεις σχετικά με τη γερμανική προέλαση. Μη ξέροντας πόσο κοντά ήταν οι Γερμανοί, τους έβλεπαν παντού. Στα προάστια, ένας παπάς που κουβαλούσε ομπρέλα γλίτωσε παρά τρίχα

88. «Ο Βασιλεύς μου είπε ότι προ της καταστάσεως αυτής εσκόπευε να βοηθήση όσον ημπορούσε την επιβίβασιν των Άγγλων και έπειτα να φύγει ακολουθούμενος από την κυβέρνηση του και εγκαθιστάμενος εις την Κρήτην να εκπροσωπή την ελεύθερην Ελλάδα.» Αλέξανδρος Μαζαράκης – Αινιάν, *Απομνημονεύματα*, ό.π. *Ibid*, σ. 608, Νίκος Πετρόπουλος, ό.π, σ. 377 – 378.

89. Αλέξανδρος Σακελλαρίου, *Η θέσις Της Ελλάδος Εις Το Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον*, ό.π., σ.221, *Ένας Ναύαρχος Θυμάται* ό.π.. σ.337–339, Αλέξανδρος Μαζαράκης – Αινιάν, ό.π. σ. 610, Εμμανουήλ Τσουδερός, *Ιστορικό Αρχείο 1941 – 1944*, Αθήνα, 1990, σ. 1-2.

90. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ-Τοσίτσας γράφει ότι την ήμερα της κατάληψης οι δρόμοι ήταν έρημοι και τα παραθυρόφυλλα κλειστά. Ευάγγελος Αβέρωφ — Τοσίτσας, *Φωτιά και Τσεκούρι*, Αθήνα, 1974, σ. 80.

από οργισμένους αγρότες και κληρωτούς που τον πέρασαν για ξεμοναχιασμένο Γερμανό αλεξιπτωτιστή. Καταβρόχθιζαν με βουλιμία οποιαδήποτε πληροφορία έφερναν οι πρόσφυγες από το Βορρά. «'Όλοι μας ρωτούσαν: "Θ' αντέξει το μέτωπο;". "Πού είναι τώρα το μέτωπο, πού γίνεται η επίθεση;"» θυμόταν μια έφηβη νοσοκόμα του Ερυθρού Σταυρού που πρώτη φορά στη ζωή της ερχόταν στην Αθήνα. Το πνεύμα αλληλεγγύης που είχε εμφανιστεί τόσο απότομα τον καιρό της ιταλικής εισβολής εξαφανίστηκε και πάλι, καθώς σίμωνε το τέλος. Ο αγοραστικός πανικός άφησε τα μαγαζιά άδεια από τρόφιμα. Οι τράπεζες είχαν κυκλωθεί από πλήθη που ήλπιζαν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους. «Η μεταβατική φύση των τελευταίων αυτών ημερών», έγραφε ένας Αθηναίος, «όπου οι μεν έχουν ήδη φύγει και οι δε δεν έχουν ακόμη φτάσει, είναι Θλιβερή για όλους... Είμαστε στο χείλος της αναρχίας.» Στις 8.10 το πρωί της 27ης Απριλίου, κι ενώ ο ήλιος είχε σηκωθεί, μια ομάδα προέλασης από δύο θωρακισμένα αυτοκίνητα της 6ης Μεραρχίας Τεθωρακισμένων μπήκε στην πρωτεύουσα από τα βόρεια. Τα ακολουθούσε μια μακριά πομπή από τανκς, μοτοσικλότες και αυτοκίνητα που κατέβαιναν σε μονή γραμμή τη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας προς το κέντρο της πόλης. Οι περίεργοι Αθηναίοι μαζεύονταν στις πλευρικές οδούς, μακριά από τους κεντρικούς δρόμους όπου περιπολούσε η αστυνομία, ή στέκονταν στα παράθυρά τους.⁹¹

Η κατοχή αρχίζει και από τις 27 Απριλίου η Ελληνική σημαία υποστέλλεται και ο αγκυλωτός σταυρός κυματίζει στην Ακρόπολη.⁹² Μετά την κατάληψη της Αθήνας και ως τα τέλη Μαΐου γερμανικές δυνάμεις κατέλαβαν και την Κρήτη όπου συνάντησαν πρωτοφανή ηρωική αντίσταση και γενναία άρνηση υποταγής. Η τελευταία μάχη λοιπόν δόθηκε στην Κρήτη και κράτησε δέκα μέρες όπου νίκησαν οι Γερμανοί όμως είχαν μεγάλες απώλειες. Αργότερα σχηματίζεται η πρώτη κατοχική κυβέρνηση η οποία ονομάστηκε "Ελληνική Πολιτεία" με πρωθυπουργό τον αντιστράτηγο Γ. Τσολάκογλου και συμμετοχή και των άλλων πρωταγωνιστών της συνθηκολόγησης.⁹³

91. Μαρκ Μαζάουερ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ*, ό.π.,σ.30-31.

92. Αλέξανδρος Μαζαράκης - Αινιάν, *Απομνημονεύματα*, ό.π., σ. 614.

93. Σόλωνας Γρηγοριάδης, *Εποποιία και κατάρρευση, από την Αλβανία στην Κατοχή*, Αθήνα 1976, ό.π., σ. 180.

Ο στρατιωτικός μηχανισμός του Χίτλερ για μια ακόμη φορά πέτυχε μια από τις διαδοχικές, επαναλαμβανόμενες και αμείλεκτες νίκες του. Η άνιση συμμετοχή των Ελλήνων σε ένα πόλεμο σαν αυτό τους έμαθε να αγωνίζονται με εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους και να υπερπηδούν τα διάφορα εμπόδια όμως με τη λήξη του πολέμου επέστρεψαν άοπλοι και πεινασμένοι με την αίσθηση ότι ο αγώνας είχε προδοθεί. Το ζήτημα των ευθυνών που προέκυψε μετά την ήττα ήταν δύσκολο και επώδυνο για τους υπευθύνους.⁹⁴

Με την ολοκλήρωση της κατάληψης, φάσμα καταστροφής και πένθους απλώθηκε από άκρη σε άκρη. Οι Έλληνες δέχτηκαν με συντριβή αυτή την συνθηκολόγηση. Πάντως η τραγική τύχη των ελληνικών όπλων αντιμετωπίστηκε με καρτερικότητα και υπομονή από τον ελληνικό πληθυσμό. Στη χώρα ακούσθηκε η βαρύηχη μπότα των κατακτητών και η κατοχή αρχίζει υπό δυσμενείς συνθήκες για τον ελληνικό λαό. Η οικονομία της εποχής διαμορφώθηκε με άξονα τόσο τις κατοχικές δυνάμεις και τα συμφέροντά τους καθώς και την ιδιαίτερη υφή της ελληνικής οικονομίας:

Η οικονομική κατάσταση που επικράτησε στην κατεχόμενη Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα του συνδυασμού αφενός των επιδιώξεων των κατοχικών δυνάμεων και αφετέρου των ιδιαίτερων δομικών χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας. Γενικότερα, τον πρώτο λόγο είχαν οι οικονομικές προτεραιότητες και ανάγκες των κατακτητών, οι οποίοι επιδίωκαν να εκμεταλλευτούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό τις οικονομικές δυνατότητες της κατεχόμενης χώρας σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής και, τέλος, πρώτων υλών. Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία είχαν η συνολικότερη διοικητική οργάνωση και ο κρατικός μηχανισμός της κατεχόμενης χώρας, δηλαδή σε ποιο βαθμό μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τις νέες ανάγκες που διαμόρφωναν η κατοχή και ο πόλεμος. Τέλος, η οικονομική εκμετάλλευση των κατεχόμενων χωρών συνδεόταν με τις γενικότερες επιδιώξεις των κατακτητών γι' αυτές τις χώρες, ποιο δηλαδή θα ήταν το μέλλον τους στη «νέα Ευρώπη» του

94. Ο Α. Παπάγος αναφέρει ότι σε αυτόν τον πόλεμο έγιναν πολλά και σοβαρά σφάλματα και στη γενική διεύθυνση του πολέμου όσο και στη διεύθυνση και διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Αλέξανδρος Παπάγος, *Ο Πόλεμος της Ελλάδος 1940 — 1941*, ό.π., σ. 455.

Χίτλερ. Αυτές οι παράμετροι καθόρισαν και την τύχη που είχαν οι διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες στη διάρκεια της Κατοχής. Οι πιο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία, η Ολλανδία ή το Βέλγιο, ήταν αυτές που οικονομικά δοκιμάστηκαν λιγότερο. Η γερμανική εξουσία έθεσε τον εξελεγμένο παραγωγικό ιστό και τον ορθολογικά οργανωμένο διοικητικό μηχανισμό τους στην υπηρεσία των επιδιώξεών της, γι' αυτό και οι δείκτες οικονομικής ανάπτυξης στο μεγαλύτερο μέρος της διάρκειας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου δεν παρουσίασαν δραματική πτώση σε σχέση με την προπολεμική περίοδο. Αντίθετα, οι λιγότερο αναπτυγμένες αγροτικές χώρες υπέφεραν περισσότερο από την πολιτική των κατοχικών δυνάμεων, γιατί αφενός οι πρώτες ύλες και το αγροτικό πλεόνασμά τους μεταφέρονταν στη Γερμανία και αφετέρου ο αδύναμος κρατικός μηχανισμός τους αποσυντέθηκε ως συνέπεια της Κατοχής. Μεταξύ των χωρών που από πολύ νωρίς βίωσαν δραματικά τις αποδιαρθρωτικές συνέπειες της Κατοχής ήταν και η Ελλάδα..⁹⁵

Ο λιμός που σημειώθηκε τον χειμώνα 1941 – 1942 ήταν ο χειρότερος που έζησε η χώρα και υπολογίζεται ότι πέθαναν τουλάχιστον 100.000 άτομα. Η πείνα είναι ένα από τα πιο οδυνηρά αποτελέσματα του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, με βαθιές ρίζες στην οικονομική δυσπραγία. Τα αίτια αυτού του σύνθετου φαινομένου βρίσκονται τόσο στον αγροτικό χαρακτήρα της οικονομίας όσο και στις συνθήκες όπως είχαν διαμορφωθεί την εποχή:

Ο αντίκτυπος της Κατοχής στην οικονομία γενικά και στην αγροτική παραγωγή ιδιαίτερα ήταν άμεσος και με σοβαρότατες κοινωνικές επιπτώσεις. Η έλλειψη τροφίμων στους πρώτους μήνες της Κατοχής γινόταν διαρκώς όλο και πιο έντονη και αποκορυφώθηκε με την εκδήλωση λιμού το χειμώνα του 1941-1942. Η πείνα ήταν ένα σύνθετο φαινόμενο, και οι ιστορικοί σε μεγάλο βαθμό συμφωνούν για τα αίτια που την προκάλεσαν. Πρώτον, προπολεμικά η Ελλάδα, αν και ήταν μια κατεξοχήν αγροτική χώρα, δεν μπορούσε να καλύψει τις διατροφικές

95. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 43-44.

ανάγκες του πληθυσμού της και έπρεπε να εισάγει 400.000 – 500.000 τόνους σιτάρι ετησίως, που αντιστοιχούσε στο 40% της κατανάλωσης, από υπερπόντιες χώρες, όπως οι ΗΠΑ και ο Καναδάς. Ο πόλεμος και ο ναυτικός αποκλεισμός καθιστούσαν τις εισαγωγές τροφίμων αδύνατες και άρα οι διαθέσιμες ποσότητες περιορίστηκαν. Δεύτερο, η αγροτική παραγωγή του 1941 ήταν μειωμένη λόγω της αναταραχής που είχαν προκαλέσει ο πόλεμος και η επιστράτευση. Συζητήσιμο παραμένει το πόσο μεγάλη ήταν η μείωση, πάντως φαίνεται ότι δεν ήταν τόσο δραματική όσο πίστευαν παλαιότερα. Τρίτο, μετά τη συνθηκολόγηση, Ιταλοί και Γερμανοί στρατιώτες επιδόθηκαν σε μεγάλης έκτασης πλιάτσικο, ενώ πολλά αγροτικά προϊόντα, όπως λάδι, φρούτα και καπνός, όταν δεν επιτάσσονταν από τα στρατεύματα κατοχής, αγοράζονταν σε εξευτελιστικές τιμές για να μεταφερθούν στο Ράιχ. Τέταρτο, η διαίρεση της χώρας σε ζώνες κατοχής, εκ των οποίων η καθεμιά είχε δικά της «σύνορα» και δικό της νόμισμα (σε παράλληλη κυκλοφορία με τη δραχμή), έθετε σοβαρούς περιορισμούς στη διακίνηση αγαθών από τη μια ζώνη στην άλλη.⁹⁶

Επίσης το πρόβλημα του επισιτισμού ήταν αδύνατο να αντιμετωπισθεί καθώς και το κράτος αδυνατούσε να εφαρμόσει παρεμβατική πολιτική και οι αγρότες αρνούσαν να παραδώσουν τις σοδειές και λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης και ως πράξη αντίστασης:

Σε καταστάσεις οξύτατης επισιτιστικής κρίσης υπάρχουν δύο διαμετρικά αντίθετες λύσεις για την επιβίωση του πληθυσμού: είτε η παρέμβαση του κράτους με την εισαγωγή δελτίου διανομής τροφίμων είτε η μαύρη αγορά. Ενώ οι πρώτες ελλείψεις τροφίμων ήταν ήδη εμφανείς από το καλοκαίρι του 1941, η κυβέρνηση απέτυχε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Η απειρία σε συνδυασμό με την ανικανότητα της κατοχικής κυβέρνησης να διαχειριστεί την επισιτιστική κρίση επέτειναν ακόμη περισσότερο το έλλειμμα νομιμοποίησής της. Η κατοχική κυβέρνηση δεν μπόρεσε να εφαρμόσει το προπολεμικό σχήμα της υποχρεωτικής συγκέντρωσης της παραγωγής σιτηρών, με αποτέλεσμα οι κρατικές αποθήκες να μείνουν

96. Στο ίδιο, σ. 45-46.

άδειες. Επίσης, δεν μπόρεσε να πείσει τους αγρότες να παραδώσουν τη σοδειά τους. Οι αγρότες, έχοντας ούτως ή άλλως μειωμένη σοδειά, ανησυχούσαν για το τι θα επακολουθούσε αλλά και συνειδητοποιούσαν ότι τα προϊόντα τους, εξαιτίας των ελλείψεων, θα μπορούσαν να πουληθούν σε πολύ υψηλότερες τιμές στη μαύρη αγορά. Επιπλέον, καθώς η κατοχική κυβέρνηση δεν είχε καμιά νομιμοποίηση, έβλεπαν την άρνησή τους να παραδώσουν τη σοδειά τους και ως μια πράξη αντίστασης, διότι πίστευαν ότι τα προϊόντα δεν προορίζονταν για τον πληθυσμό των πόλεων αλλά για τους κατακτητές, οι οποίοι είχαν επιτάξει ή αρπάζει ό,τι μπορούσαν κατά τη διάρκεια της εισβολής.⁹⁷

Η μαύρη αγορά ήταν το επιστέγασμα της κατάστασης όπως δημιουργήθηκε. Οι κάτοικοι της πρωτεύουσας ταξίδευαν στις γύρω περιοχές όπου προμηθεύονταν τρόφιμα και τα διέθεταν στην αγορά. Πάραυτα τα τρόφιμα ήταν ελάχιστα και δεν κάλυπταν τις ανάγκες επισιτισμού της πόλης με αποτέλεσμα την εκδήλωση του λιμού:

Σε αυτές τις συνθήκες έκανε την εμφάνισή της και η μαύρη αγορά, η οποία το χειμώνα του 1941-42 πήρε μαζικές διαστάσεις. Η μαύρη αγορά τον πρώτο χειμώνα της Κατοχής, και σε αντίθεση με ό,τι θα συμβεί τα επόμενα χρόνια, ήταν ένα μαζικό φαινόμενο, μια δραστηριότητα στην οποία είχε εμπλακεί το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού της πρωτεύουσας. Εκατοντάδες άνθρωποι κάθε μέρα ταξίδευαν με το τρένο ή άλλα μεταφορικά μέσα από την Αθήνα με προορισμό τις πλησιέστερες αγροτικές περιοχές, είτε της Πελοποννήσου είτε της Στερεάς Ελλάδας και της Θεσσαλίας, και αγόραζαν όσα τρόφιμα ήταν διαθέσιμα στη συνέχεια επέστρεφαν στην πρωτεύουσα και τα μεταπωλούσαν, εξασφαλίζοντας με αυτόν τρόπο τρόφιμα για την οικογένειά τους και κάποιο εισόδημα. Οι σχετικά μικρές αποστάσεις και τα συγγενικά δίκτυα στην επαρχία διευκόλυναν την ανεύρεση και τη διοχέτευση των τροφίμων στον πληθυσμό της Αθήνας, που λιμοκτονούσε. Παρά το γεγονός ότι η μαύρη αγορά ήταν εκτεταμένη, τα διαθέσιμα προϊόντα ήταν περιορισμένα, και αυτό συνέτεινε στην εκδήλωση του λιμού στην πρωτεύουσα. Η αυξημένη αγροτική παραγωγή το 1942 επέτρεψε την

97. Στο ίδιο, σ. 50-51.

*απόκρυψη ακόμα μεγαλύτερων ποσοτήτων, η οποία με τη σειρά της οδήγησε σε περαιτέρω αύξηση των τιμών. Οι διακηρύξεις και τα μέτρα της κυβέρνησης για την πάταξη της μαύρης αγοράς δεν την εξάλειψαν, απλώς άλλαξαν τα χαρακτηριστικά της.*⁹⁸

Μια συνοπτική εικόνα όμως για την οικονομία, τον πληθωρισμό και τη μαύρη αγορά είναι απαραίτητη για την κατανόηση της κατοχικής ζωής. Η οικονομική πολιτική που ακολούθησαν οι αρχές του Άξονα τις πρώτες εβδομάδες της Κατοχής έφεραν σε πλήρη αμηχανία το προπολεμικό σύστημα συγκέντρωσης. Οι κατακτητές από την μια με τα μπλόκα, τον έλεγχο των αποθηκών καθώς και με τις κατασχέσεις οδηγούσαν τους αγρότες να διστάζουν να πηγαίνουν την σοδειά τους στην αγορά ή να δηλώσουν το μέγεθός της και από την άλλη η επίταξη των αγελαίων ζώων αύξανε το κόστος μεταφοράς των τροφίμων στην πόλη. Οι τιμές ανέβαιναν σταθερά και ο πληθωρισμός οδήγησε τους παραγωγούς και τους λιανοπωλητές στο να αποσύρουν τα προϊόντα τους από την αγορά, και άρχισε να διαδίδεται η αποθησαύρισή τους. Οι αγρότες αγνοούσαν την επίσημη τιμή αγοράς του σιταριού που είχε θεσπιστεί από τις αρχές τον Ιούνιο και πουλούσαν στη διπλή τιμή ή και περισσότερο προς τους αξιωματικούς του στρατιωτικού εφοδιασμού και προς τους εμπόρους που περιόδευαν την επαρχία. Τα διατάγματα που τους πρόσταζαν να παραδίδουν καθορισμένες ποσότητες στον κρατικό φορέα και όριζαν την ποινή του θανάτου για τις πωλήσεις στη μαύρη αγορά, τα αγνοούσαν. Ιδιαίτερα κατατοπιστικός για την οικονομία, τον πληθωρισμό και τη μαύρη αγορά είναι ο Mazower γράφοντας:

Η κυβέρνηση Τσολάκογλου προσπάθησε να στείλει απόστρατους αξιωματικούς στην επαρχία για να βοηθήσουν στη συγκέντρωση της παραγωγής. Αλλά αυτοί οι αξιωματικοί συχνά έπαιρναν το μέρος των αγροτών, καθώς δεν πίστευαν ότι οι σοδειές θα πήγαιναν για να θρέψουν τους συμπατριώτες τους και υποψιάζονταν ότι θα στέλνονταν στη Βόρεια Αφρική για τις δυνάμεις του Άξονα: έτσι, το σαμποτάρισμα των προσπαθειών της κυβέρνησης να συγκεντρώσει σιτηρά έγινε πράξη αντίστασης. Οι βοσκοί αρνούσαν να παραδώσουν το γάλα τους στις αρχές του κράτους σε τιμές που τις θεωρούσαν ανεπαρκείς. Μια ημερήσια εφημερίδα της επαρχίας έγραφε αγανακτισμένη ότι οι βοσκοί θεωρούν το γάλα δικό τους και το μοιράζουν όπως θέλουν. Μ' άλλα

98. Στο ίδιο, σ. 51.

λόγια αδιαφορούν για οποιαδήποτε κρατική απόφαση. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η συγκομιδή γλιστρούσε από τα χέρια της κυβέρνησης. Στις ζωτικής σημασίας σιτοπαραγωγές περιοχές της Μακεδονίας, όπου υπήρχε έντονη έχθρα προς το καθεστώς της Αθήνας, οι αγρότες με «το όπλο στο χέρι» αρνούσαν να παραδώσουν τη σοδειά τους στις αρχές. Είχε αναφερθεί μάλιστα ότι «στην αντίθεσή τους αυτή βρίσκουν συνενόχους στη χωροφυλακή, που συμμετέχει στα κέρδη από τη μαύρη αγορά και που δεν χάνει ευκαιρία να υπονομεύει τις κρατικές αρχές, με την υποστήριξη των Γερμανών». Φορτηγά που στέλνονταν να μαζέψουν τη συγκομιδή γύριζαν από τα χωράφια γύρω από τη Θεσσαλονίκη σχεδόν άδεια, και τα ταξίδια αυτά ήταν τόσο επικίνδυνα που ο γενικός κυβερνήτης της Μακεδονίας απάλλασσε απ' αυτά όσους κρατικούς υπαλλήλους είχαν παιδιά. Το συνολικό αποτέλεσμα ήταν ότι η κυβέρνηση κατάφερε να μαζέψει μόλις το ένα τέταρτο από το στόχο της σε σιτηρά.

Η μεταφορά και η διανομή έθεταν παραπέρα προβλήματα στους γραφειοκράτες. Όπου το ελληνικό υπουργείο Επισιτισμού πράγματι είχε καταφέρει να συγκεντρώσει αποθέματα λαχανικών και φρούτων, συχνά δεν ήταν σε θέση να βρει τρόπους να μεταφέρει αυτά τα προϊόντα στις πόλεις. Τοπικοί Ιταλοί διοικητές προσπαθούσαν να κρατήσουν την παραγωγή στη δική τους περιοχή... Η Ελλάδα αποσυνετίθετο σε μια κουρελού από μεμονωμένες περιφερειακές μονάδες. Οι διάφορες επαρχίες – σύμφωνα με τη διατύπωση ενός Ιταλού διοικητή – είχαν γίνει «στάσιμα διαμερίσματα, χωρίς λογική σχέση με τη γεωγραφική, οικονομική και δημογραφική κατάσταση της χώρας.⁹⁹

Στην ίδια την Αθήνα, οι Ιταλοί, μη θέλοντας να ξεκινήσουν δημιουργώντας άσχημες εντυπώσεις, κράτησαν τη μερίδα του ψωμιού ψηλά όσο καιρό μπορούσαν. Και πάλι όμως, έπεσε από το προκατοχικό της επίπεδο, από 300 γραμμάρια και πάνω την ημέρα σε λιγότερο από 200 γραμμάρια στα τέλη Ιουνίου. Σύντομα άρχισαν περίοδοι όπου δεν μοιράζονταν καθόλου ψωμί, ή μόνο μέρα παρά μέρα. Η ποιότητά του επίσης έπεφτε. Στην αρχή του φθινοπώρου η μερίδα άρχισε να πέφτει με ταχύ ρυθμό, και στα μέσα Νοεμβρίου υπήρχε κάλυψη για τρεις βδομάδες μόνο, με μερίδα λιγότερη από 100 γραμμάρια την ημέρα.

99. Μαρκ Μαζάουερ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, η εμπειρία της κατοχής*, Αθήνα, 1994, σ. 53-54.

Ενώ οι ολοένα ισχνότερες επίσημες μερίδες μαρτυρούσαν την αποτυχία των αρχών να ελέγξουν τον επισιτισμό, συσσίτια απόρων και άλλες ιδιωτικές πρωτοβουλίες πάσχιζαν να παράσχουν εναλλακτικές πηγές τροφίμων στον αστικό πληθυσμό. Στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις φιλανθρωπικές και θρησκευτικές οργανώσεις παράστεκαν τους πρόσφυγες, τους άστεγους κληρωτούς και τους ανέργους. Εύπορες νοικοκυρές στο λιμάνι του Βόλου προπαγάνδιζαν λίστες συμμετεχόντων σ' ένα σχέδιο «υιοθεσίας» και διατροφής παιδιών από τις φτωχογειτονιές. Στη Θεσσαλονίκη, όπου οι Έλληνες στρατιώτες είχαν περιπέσει σε «απερίγραπτη εξαθλίωση» και όπου πλήθος ακρωτηριασμένοι ζητιάνευαν στους δρόμους. Γαλλίδες νοσοκόμες που είχαν τη βάση τους στην πόλη πρόσφεραν ένα συσσίτιο απόρων.

Μολονότι όμως οι εθελοντικές αυτές ομάδες έδειχναν καθαρά την ανικανότητα της κυβέρνησης Τσολάκογλου, οι προσπάθειές τους δεν μπορούσαν να υποκαταστήσουν τη συνδυασμένη δημόσια δράση. Σε αντίθεση με την κυβέρνηση δεν είχαν φορολογικές ούτε κατασταλτικές εξουσίες και δεν διέθεταν τα μέσα για να αγοράσουν τρόφιμα σε ευρεία κλίμακα:

Καμιά οργάνωση δημόσιας αρωγής ή κοινωνικής πρόνοιας», έλεγε μια έκθεση του Ερυθρού Σταυρού, «δεν θα μπορούσε να σώσει όλους όσοι υπέφεραν από το λιμό». Στα συσσίτια απόρων της πρωτεύουσας λιγότερο από το ένα τέταρτο του πληθυσμού που είχαν ανάγκη από τέτοια αρωγή έβρισκαν τροφή. Οι μερίδες τους είχαν ελάχιστη θρεπτική αξία ή λίπη.

Η άλλη ανεπίσημη πηγή τροφίμων, φυσικά, ήταν η μαύρη αγορά. Αν και το πλήρες νόημά της θα συζητηθεί λεπτομερειακά πιο κάτω, πρέπει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό απλώς ότι η μαύρη αγορά σκορπούσε άνισα τα ευεργετήματά της. Δεν λειτουργούσε καλύτερα για τους ανθρώπους που χρειάζονταν περισσότερο βοήθεια απ' ό,τι τα λαϊκά συσσίτια. Οι φτωχές οικογένειες δεν μπορούσαν να πληρώσουν τις ψηλές τιμές των τροφίμων, και δεν είχαν περιουσιακά στοιχεία να πουλήσουν ή να ανταλλάξουν. Η Κοινωνία των Εθνών υπολόγιζε ότι η ημερήσια πρόσληψη θερμίδων της πλειονότητας του ελληνικού πληθυσμού απ' όλες τις πηγές, συμπεριλαμβανομένης της μαύρης αγοράς, ήταν γύρω στο ένα τρίτο των πάγιων θρεπτικών αναγκών. Για ένα μεγάλο ποσοστό της εργατικής τάξης στην Αθήνα, ήταν ακόμη χαμηλότερη.¹⁰⁰

100. Στο ίδιο, σ. 53-56.

Οι Έλληνες πια μέσα σε αυτές τις συνθήκες επιδοθήκαν σε ένα αγώνα επιβίωσης που αποτέλεσε και την πρώτη μορφή αντίστασης στον κατακτητή. Τον πρώτο κατοχικό χρόνο ήταν δύσκολο να γίνει αντιληπτό το αποτέλεσμα της οικονομικής δυσπραγίας καθώς υπερτερούσε ο καθημερινός και σκληρός αγώνας της επιβίωσης. Η έχθρα προς τους κατακτητές ήταν δεδομένη και μέσα σε αυτή τη ζοφερή πραγματικότητα δεν έμειναν πολλά περιθώρια για το πιο μορφή έπρεπε να πάρει η έχθρα κατά των κατακτητών:

Η έχθρα προς τον Άξονα και τους τοποτηρητές του ήταν ολοφάνερη, αλλά μέσα στο γενικότερο σκηνικό της συντριπτικής κυριαρχίας της ναζιστικής Γερμανίας στην Ευρώπη δεν ήταν σαφές τι μορφές μπορούσε να προσλάβει αυτή η εχθρότητα ή πόσο έντονη μπορούσε να γίνει. Μερικοί πίστευαν πως η «παρανοϊκή πολιτική» των Γερμανών «μοιραία θα προκαλέσει εξέγερση». Ένας Αμερικανός έλεγε πως ήταν πιθανή μια νέα «γαλλική επανάσταση». Ιταλοί παρατηρητές επίσης πίστευαν ότι διέβλεπαν τις απαρχές μιας «εξεγερτικής ψύχωσης». Σε μια έκθεση του Ιανουαρίου του 1942 προς τον Μουσολίνι, ένας Ιταλός αξιωματούχος το έθετε πολύ ξεκάθαρα: «Η συλλογιστική που ωθεί τον Έλληνα προς την εξέγερση είναι αρκετά απλή και σταράτη. Του λέει: “Ό,τι και να γίνει, εσύ δεν μπορείς να ζήσεις. Τα παιδιά σου είναι καταδικασμένα να πεθάνουν της πείνας. Το μόνο που σου έχει μείνει είναι να εξεγερθείς, να σκοτώσεις και να σκοτωθείς τιμημένα. Όλη η Ευρώπη, υποφέροντας σαν κι εσένα, θ’ ακολουθήσει το παράδειγμά σου και η χώρα θα έχει νέους ήρωες”. Ο υπουργός Εξωτερικών Τσιάνο φρονούσε ότι «όλα είναι δυνατά, από μια επιδημία ως τις άγριες εξεγέρσεις, από μέρους ενός λαού που ξέρει ότι δεν έχει τίποτε να χάσει».¹⁰¹

Κι όμως, του πρώτους εκείνους μήνες ήταν επίσης φανερά κάποια σημάδια βαθιάς αποθάρρυνσης και παραίτησης. Κόντρα στην επαναστατική πρόγνωση, ήταν εξίσου πιθανό να επιχειρηματολογήσει κανείς ότι λίγοι άνθρωποι εξεγείρονται όταν είναι σε κατάσταση φυσικής εξάντλησης. Σύμφωνα με αυτό το συλλογισμό, που τον διατύπωνε εντυπωσιακά όπως συνήθως ο Γιόζεφ Γκάιμπελς, η ενεργητική αντιπαράθεση ήταν ακόμη μακριά:

101. Στο ίδιο, σ.114-115..

«Οι κάτοικοι των κατεχομένων περιοχών», έγραφε στο ημερολόγιό του το Φεβρουάριο του 1942, «είναι βουτηγμένοι στις υλικές έγνοιες. Η πείνα και το κρύο είναι στην ημερήσια διάταξη. Άνθρωποι που η μοίρα τους έχει χτυπήσει τόσο σκληρά, σε γενικές γραμμές δεν κάνουν επαναστάσεις»¹⁰².

Ο όρος αντίσταση εμπεριέχει πολλές έννοιες και μπορεί να ειδωθεί από διάφορες σκοπιές. Με το πέρασμα του χρόνου αποκτά και διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με τις συνθήκες. Η αντίσταση εκτός από πολιτική, κοινωνική και ηθική άποψη μπορεί να προσεγγιστεί και από ψυχαναλυτική σκοπιά και εκεί εδραιώνεται το κύριο χαρακτηριστικό της: η συλλογικότητα:

Έναν ενδιαφέροντα ορισμό για την αντίσταση, από την άποψη της ψυχικής συγκρότησης του ατόμου, δίνουν τέσσερις Έλληνες ψυχίατροι στο πρωτοποριακό βιβλίο τους για την Κατοχή: «Σε καμιά άλλη χώρα οι συνθήκες της κατοχής δεν ήσαν τόσο σκληρές, πουθενά αλλού το δίπτυχο πείνα-τρομοκρατία δε δημιούργησε μια τόσο στυγνή και αδυσώπητη πραγματικότητα. Η ιδιοτυπία μπορεί να ερμηνευθεί από την οπισθοδρόμηση της εσωτερικής μας κοινωνικής διάρθρωσης που προκάλεσε η κατοχή. Η ανάδρομη αυτή κίνηση ήταν ιδιαίτερα αισθητή στον τομέα των οικονομικών σχέσεων και κατά συνέπεια σε κάθε εκδήλωση πολιτισμού. Την ίδια οπισθοδρόμηση βλέπουμε και στις εκδηλώσεις της ψυχικής μας ζωής και υγείας, που τόσο διαταράχθηκαν στην κατοχή. Ευτυχώς παρατηρήθηκε μια αντίρροπη κίνηση για ανασύνταξη μέσα από τον πύρινο κύκλο της δοκιμασίας εκδηλώθηκε μια γιγάντια προσπάθεια για αντίσταση στον αφανισμό». Και παρακάτω ορίζουν ως Αντίσταση: «Με τον αγώνα για την επιβίωση η αντίσταση έπαιρνε μια ενεργητικότερη μορφή πάλης. Στην έννοια αντίσταση δίνουμε μιαν ευρύτατη έκταση. Βασικά αντίσταση είναι η “άρνηση” του κατακτητή, η μη παραδοχή οποιασδήποτε σχέσης μαζί του. Ξεκινά από την παθητική εχθρική αυτή στάση, για να φτάσει, με τον ένοπλο αγώνα, σε μια πιο ενεργητική ανώτερη μορφή αντίστασης».

102. Στο ίδιο, σ. 114-115.

Την αντίσταση λοιπόν συνιστά όλο εκείνο το πλέγμα παθητικών και ενεργητικών αρνήσεων και ο συλλογικός συντονισμός του. Εντοπίζεται εδώ ένα βασικό χαρακτηριστικό της: η συλλογικότητα. Η διαδικασία της αντίστασης συσπείρωνε τα άτομα πρώτα σε άτυπες ομάδες και αργότερα σε φορείς που ονομάστηκαν οργανώσεις. Η ύπαρξη αυτών των φορέων είναι στενά συνυφασμένη με την ανάπτυξη του αντιστασιακού κινήματος.¹⁰³

Ο όρος αντίσταση ενσαρκώνεται στην κορυφαία πράξη αυθόρμητης αντίστασης δύο νέων, του Μανώλη Γλέζου και του Απόστολου Σάντα που υπέστειλαν την χιτλερική σημαία από την Ακρόπολη, πράξη υπέρτατης συμβολικής αξίας:

Ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σιάντας, δύο φοιτητές, κατέβασαν μια νύχτα τη χιτλερική σημαία με τη σβάστικα απ' την Ακρόπολη, λίγες μόλις εβδομάδες μετά την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα και την επικράτηση της Κατοχής. Το γεγονός έχει περάσει στην ελληνική αλλά και στην ευρωπαϊκή ιστοριογραφία ως μία από τις πρώτες πράξεις αντίστασης στην κατεχόμενη Ευρώπη, με τεράστια συμβολική αξία. Από τις πάμπολλες περιγραφές και μαρτυρίες επιλέγω να μεταφέρω εδώ αυτή του Πέτρου Ανταίου, γιατί πέρα από τη γλαφυρότητά της έχει ενδιαφέρον ένας συσχετισμός στον οποίο προβαίνει: «Πάνω απ' τις τιμεντένιες ταρατσες και τις στέγες φαινόταν, δεσπόζοντας ο Ιερός Βράχος, με την ελληνική σημαία στην απόκρημνη Βορειοανατολική πλευρά του. Το χιτλερικό λάβαρο, εκείνη η μαυροκόκκινη πληγή που αφόρμιζε 34 μέρες στον ουρανό μας, έλειπε! [...] Εκείνη η κουρελιασμένη χιτλερική σβάστικα, μού 'λεγε πως και για τη ζύμωση, το ξεσήκωμα του κόσμου, «εν αρχή ην η πράξις». Μου φάνηκε πως η δράση μας είχε κάτι το γραφειοκρατικό. Σε συνθήκες που απαιτούσαν κάτι άλλο, κάτι τέτοιο, εμείς πηγαίναμε να περάσουμε με το χθεσινό εισιτήριο της παράνομης αντιδικτατορικής δράσης.¹⁰⁴

103. Οντέτ Βαρόν-Βασάρ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς*, Αθήνα 2009, σ. 60-61.

104. Στο ίδιο, σ.58.

Τους πρώτους μήνες της κατοχής πλήρη απραξία και αδράνεια χαρακτήριζε τον πολιτικό κόσμο, εκτός από το κομμουνιστικό κόμμα που πρόβαλε σημεία αντίδρασης.¹⁰⁵ Οι κυβερνήσεις της Μέσης Ανατολής δεν έχουν άμεση επαφή με τα γεγονότα της κατεχόμενης χώρα και από την άλλη πλευρά οι κυβερνήσεις των Αθηνών δεν μπορούσαν να καλύψουν το κενό της εξουσίας και να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Ο λαός δεν άργησε να εκφράσει την δυσαρέσκεια του στον κατακτητή¹⁰⁶ και οι πρώτες αντιστασιακές πράξεις έγιναν αν και ήταν σποραδικές και ασυντόνιστες. Από την αρχή της κατοχής η αντίσταση κάνει την εμφάνιση της και οι πρώτοι αντιστασιακοί πυρήνες αρχίζουν δειλά να οργανώνονται και σε λίγο να μετουσιώνονται σε επίσημους φορείς αντίστασης. Η προσφορά της ελληνικής αντίστασης ήταν τεράστια γιατί απασχόλησε τις Γερμανικές δυνάμεις και δεν άφησε τον Χίτλερ να πραγματοποιήσει την επίθεση του στην Σοβιετική Ένωση όπως την είχε σχεδιάσει. Τελικά ο στρατός που κλήθηκε να επιτεθεί εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, που ήταν αντίπαλος τεράστιος, ήταν πιο αδύναμος από αυτόν που θα συγκροτούνταν υπό άλλες συνθήκες. Η επιχείρηση "Βαρβαρόσσα" καθυστέρησε από την απροσδόκητη εξέλιξη των πραγμάτων. Η καθήλωση των φασιστικών δυνάμεων στον Ελληνικό χώρο δεν επέτρεψε την διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων και σε άλλα μέτωπα όπως της Σικελίας αλλά αντίθετα προκάλεσε μεταφορά επιπλέον δυνάμεων για την αντιμετώπιση της εδώ κατάστασης. Οι αρχές της γερμανικής κατοχής προσπάθησαν με κάθε μέσο να κάμψουν την αντίσταση του λαού αλλά απέτυχαν. Η αντίσταση, όμως είχε και άλλες ύψιστης σημασίας συνέπειες στο εσωτερικό του κράτους, επηρέασε την πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου.¹⁰⁷ Οι Έλληνες μέσα από την αντίσταση διεκδίκησαν την χαμένη προσωπική και την εθνική ελευθερία τους. Γενικότερα η ισχυρή αντίσταση των λαών που είχαν κατακτηθεί από τους αιμοδιψείς στρατιώτες του Χίτλερ εξέπληξε και βρήκε απροετοίμαστο τον κατακτητή.¹⁰⁸

105. Άγγελος Ελεφάντης, *Η Επαγγελία της Αδύνατης Επανάστασης*, Αθήνα 1976, σ. 277.

106. Ο Κ.Πυρομάγλου αναφέρει ότι τους πρώτους κατοχικούς μήνες υπήρχε πλήρη κοινωνική ανασύνθεση και ανακατάταξη ένα απέραντο · "γιατί" όπου ο καθένας έφερνε το ακμαίο ηθικό του και την ακράδαντη πεποίθηση του για να οικοδομηθεί ένα νέο Ελληνικό οικοδόμημα. Βλ. Κομνηνός Πυρομάγλου, *Ο Δούρειος Ίππος*, Αθήνα 1978, σ.38.

107. Ο Γ. Ιατρίδης γράφει ότι η αντίσταση ως μαζικό πολιτικό κίνημα ήταν κάτι τελείως καινούργιο στην ελληνική ιστορία και οι διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις, ιδιαίτερα οι προσκείμενες στο ΕΑΜ, κινητοποιήσαν και συνένωσαν μεγάλες μερίδες πολιτών, πολλοί από τους οποίους δεν είχαν αναμιχθεί ποτέ σε εθνικά θέματα. Γιάννης Ιατρίδης, *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 - 1950, "Ένα Έθνος σε κρίση*, ό.π., σ. 46.

108. Ο Π. Ενεπεκίδης αναφέρει ότι οι Γερμανοί δεν φαντάζονταν πως η αντίσταση των λαών θα μπορούσε να απασχολήσει τα σιδηρόφραχτα σώματα της Βέρμαχτ και η μόνη λύση που υιοθετούσαν ήταν η εξόντωση των αντιστασιακών στοιχείων. Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, *Η Ελληνική Αντίσταση*, Αθήνα 1964, σ. 18.

Τέλος ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο όπως και κάθε πόλεμος, ήταν οδυνηρά καταστροφικός. Επήλθε οικονομικός, κοινωνικός, πολιτιστικός και πολιτικός μαρασμός των κρατών. Οι λαοί που ενεπλάκησαν σε αυτόν τον φοβερό πόλεμο γνώρισαν αναπόφευκτα και τις εξοντωτικές συνέπειες του. Η νέα φάση πραγμάτων απαιτούσε δυναμικούς χειρισμούς για τον απεγκλωβισμό των ανθρώπων από την σκιά του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο ελληνικός λαός αντέδρασε στην τριπλή κατοχή και εκμετάλλευση της χώρας από Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους. Η αντίσταση του Ελληνικού Λαού άρχισε να αναπτύσσεται, στην αρχή σποραδικά και ανοργάνωτα, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας ωστόσο εμφανίσθηκαν οι πρώτες αντιστασιακές οργανώσεις. Πρώτη εκδήλωση της πρώιμης αντιστασιακής δράσης υπήρξε το κατέβασμα της Γερμανικής Σημαίας από την Ακρόπολη στις 30 Μαΐου 1941 από τους φοιτητές Μανώλη Γλέζο και τον Λευκαδίτη Απόστολο Σάντα:

Το πρωί της 31 του Μάη διαδόθηκε σε όλη την Αθήνα, τον Πειραιά και την Ελλάδα το συμβολικό άγγελμα: κουρελιάστηκε η σημαία με την χιτλερική σβάστικα που είχαν υψώσει οι κατακτητές πάνω στον ιερό βράχο της Ακρόπολης! Μόλις είχαν περάσει 34 μέρες από την έπαρσή της. Κανένας δεν ήξερε ακόμα ποιοι και πως την τσαλαπάτησαν. Μα όλοι ένοιωσαν πως η αδόλωτη πατριωτική ψυχή της Ελλάδας μνηούσε στα πέρατα του κόσμου πως η μάχη συνεχίζεται και θα συνεχιστεί τώρα με νέα συνθήματα, με νέες μεθόδους και με νέους ανθρώπους. Πολύ αργότερα μάθαμε πως ήρωες εκείνης της ιστορικής πράξης ήταν δυό παλληκάρια σπουδαστές, ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σάντας.¹⁰⁹

Η Ελλάδα διαιρέθηκε σε τρεις ζώνες κατοχής. Το μεγαλύτερο μέρος πέρασε στη δικαιοδοσία της Ιταλίας. Η Γερμανία αρκέστηκε στην κατοχή μερικών στρατηγικών περιοχών. Η βουλγαρία κατείχε την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και τα νησιά Θάσο και Σαμοθράκη. Ο Πολυμέρης Βόγλης γράφει:

109. Στις εφημερίδες της 1ης Ιούνη δημοσιεύτηκε ανακοίνωση των αρχών Κατοχής: «1. – Κατά τη νύχτα της 30ης προς 31ην Μαΐου υπεξηρέθη η επί της Ακροπόλεως κυματίζουσα Γερμανική Σημαία, παρ' αγνώστων δραστών, διενεργούνται αυστηραί ανακρίσεις. Οι ένοχοι και συνεργοί αυτών θα τιμωρηθούν δια της ποινής του θανάτου». Πέτρος Ρούσος, Η Μεγάλη Πενταετία, τόμ. 1ος, Αθήνα, 1982, σ. 77.

Οι τρεις κατοχικές δυνάμεις είχαν διαφορετικές βλέψεις. Η Γερμανία ενδιαφερόταν κυρίως για τον έλεγχο στρατηγικών σημείων στις θαλάσσιες συγκοινωνίες της Ανατολικής Μεσογείου, ούτως ώστε να εκτοπίσει τη βρετανική ναυτική δύναμη από τη σκηνή του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και να εκμεταλευτεί τις πρώτες ύλες, κυρίως μεταλλεύματα, που ήταν απαραίτητα για την πολεμική βιομηχανία της. Η Ιταλία και η Βουλγαρία πέρα από την οικονομική εκμετάλλευση είχαν και οικονομικές βλέψεις. Οι Ιταλοί εποφθαλμιούσαν τα νησιά του Ιονίου, τα οποία προόριζαν να αποτελέσουν μέρος του μεσογειακού φασιστικού τους imperium.¹¹⁰

Η πείνα αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα της χώρας καθώς εξελίχθηκε σε λιμό με ανεξακρίβωτο αριθμό θυμάτων. Ο υποσιτισμός δεν έπαψε να υφίσταται σε όλη την διάρκεια της κατοχής για μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Η θανατηφόρος πείνα εξελίχθηκε σε μόνιμη κατάσταση υποσιτισμού και αποβιταμίνωσης για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Ο αγώνας για την επιβίωση δεν αφορούσε μόνο αστικούς πληθυσμούς αλλά και τους νησιώτες, όπως θα δούμε στη συνέχεια, και τους αγροτικούς πληθυσμούς της Ρούμελης, της Ηπείρου, αλλά και της Θεσσαλίας. Αυτός ο αγώνας αποτέλεσε και έναν από τους κεντρικούς άξονες του Αντιστασιακού κινήματος που γρήγορα αναπτύχθηκε.¹¹¹

Έτσι αρχίζει να γράφεται το κεφάλαιο της Αντίστασης στην τριπλή κατοχή. Ο Δ. Γληνός παραστατικότερα περιγράφει πως ο ελληνικός λαός αντέδρασε στην τριπλή κατοχή και εκμετάλλευση της χώρας από Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους:

Απέναντι σ' αυτή τη φοβερή συμφορά, την άγρια μπόρα που ξέσπασε πάνω από στη χώρα μας και καταβασανίζει το λαό μας, ποια είναι η στάση του λαού; Πως αντιμετωπίζει ο λαός τα χτυπήματα που αναταράζουν όλη του τη ζωή; Από τη μια μεριά τα χτυπήματα της τυραννίας των ξένων κατακτητών, την αρπαγή του ψωμιού του, την ολόπλευρη στέρηση των μέσων της ζωής του, την αβεβαιότητα, τη μαύρη έγνοια που τον κατατρώγει πάσαν ημέρα, το θάνατο που τον

110. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ.39.

111. Τασούλα Βερβενιώτη, *Αναπαραστάσεις της Ιστορίας, Η δεκαετία του 1940 μέσα από τα αρχεία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού*, Αθήνα, 2009, σ.79.

*τριγυρίζει με χίλιες μορφές την κάθε στιγμή; Και από την άλλη μεριά τα χτυπήματα της προδοσίας, την άγρια και αχόρταγη μανία της κερδοσκοπίας, την αισχρή συνωμοσία των εκλεταλλευτών της δυστυχίας του;*¹¹²

Η αντίσταση του Ελληνικού Λαού άρχισε να αναπτύσσεται, στην αρχή σποραδικά και ανοργάνωτα, σε διάφορα μέρη της Ελλάδας ωστόσο εμφανίσθηκαν οι πρώτες αντιστασιακές οργανώσεις. Πρώτη εκδήλωση της πρώιμης αντιστασιακής δράσης υπήρξε το κατέβασμα της Γερμανικής Σημαίας από την Ακρόπολη στις 30 Μαΐου 1941 από τους φοιτητές Μανώλη Γλέζο και τον Λευκαδίτη Απόστολο Σάντα. Τον Σεπτέμβρη 1941 με πρωτοβουλία του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας ιδρύεται το ΕΑΜ:

*Στις 27 του Σεπτέμβρη 1941 σ' ένα σπίτι της Νεάπολης στην Αθήνα υπογράφηκε από αντιπροσώπους των παρακάτω κομμάτων το ιδρυτικό του ΕΑΜ. Τα κόμματα αυτά ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ελλάδας, το Σοσιαλιστικό Κόμμα της Ελλάδας, η Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας, το Αγροτικό Κόμμα. Αντιπρόσωποι που το υπόγραψαν ήταν για το ΚΚΕ Α. Αποστόλου, για το ΣΚΕ – Χ. Χωμενίδης, για την ΕΛΔ – Η. Τσιριμώκος, για το ΑΚΕ – Βογιατζής.*¹¹³

Το ΕΑΜ υπήρξε η μεγαλύτερη σε απήχηση αντιστασιακή οργάνωση. Ακολουθεί η ίδρυση του ΕΛΑΣ. Ιδιαίτερη θέση στην αντιστασιακή δράση κατέχει η ΕΠΟΝ που δημιουργήθηκε στις 23 Φλεβάρη 1943. Ακόμη στις 9 Σεπτέμβρη του 1941 ιδρύθηκε και ο ΕΔΕΣ. Αρχικά προτάθηκε ως αρχηγός ο Ν. Πλαστήρας τελικά την Αρχηγεία πήρε ο Ν. Ζέρβας. Η στρατιωτική του έκφραση ήταν οι ΕΟΕΑ. Η ίδρυση του ΕΔΕΣ σηματοδοτεί και την ίδρυση της Δημοκρατικής Νεολαίας, της νεολαίας του ΕΔΕΣ¹¹⁴. Η έννοια της αντίστασης αρχικά γενικά και έπειτα σε σχέση με τους νέους και ειδικά με τις γυναίκες, αναλύεται από την Οντέτ Βαρόν Βασάρ:

Κατά πρώτο λόγο ή έννοια της αντίστασης γενικά, και έπειτα το νόημα της ένταξης των νέων στις αντιστασιακές οργανώσεις, τον τρόπο που βίωναν αυτή τη στράτευση. Προσπάθησα να ανιχνεύσω την επίδραση

112. Δημήτρης Γληνός, *Τι είναι και τι θέλει το Ε.Α.Μ.* σ.32.

113. Πέτρος Ρούσος, *Η Μεγάλη Πενταετία*, ό.π., 1982, σ. 77.

114 Οντέτ Βαρόν Βασάρ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς*, Αθήνα, 2009, σ.193-197.

που είχε στη ζωή της νέας γενιάς η εμπλοκή με την Αντίσταση. Με απασχόλησε ξεχωριστά το νόημα που έπαιρνε ή στράτευση για τις νέες γυναίκες, καθώς γι αυτές η συμμετοχή στην Αντίσταση αποκτούσε και επιπλέον διαστάσεις. Η μικρότερη κοινωνική εμπειρία τους σε σχέση με τους νέους άνδρες προσέδιδε στη στράτευσή τους τις διαστάσεις μιας άλλης κοινωνικής ενσωμάτωσης. Επιχείρησα λοιπόν στην προσέγγιση μου να συμπεριλάβω την έμφυλη διάσταση της στράτευσης.¹¹⁵

Συγκεκριμένα μια ιστορική αναδρομή του όρου βοηθά στην καλύτερη κατανόησή του. Ο όρος ξεκινά από τις φυσικές επιστήμες και από το 1941 αποτελεί ιστορικό όρο με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά :

Θα ήθελα να αρχίσω με την προσφιλή μου «ονομάτων επίσκεψιν», να πω δυο λόγια δηλαδή για την ιστορία του όρου «αντίσταση». Η ναζιστική κατοχή στις ευρωπαϊκές χώρες την περίοδο 1940-1945 - κατοχή στρατιωτικού, πολιτικού και πολιτισμικού χαρακτήρα με τις παραλλαγές της από χώρα σε χώρα, ανάλογα με το βαθμό κατώτερότητας των εθνών στη ναζιστική λογική, προκάλεσε τον αντίλογο της: την αντίσταση. Η αντίσταση είναι, λοιπόν, φαινόμενο ευρωπαϊκών διαστάσεων, με τις ιδιαιτερότητές της φυσικά σε κάθε χώρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ιστορία της λέξης «αντίσταση», καθώς και η «ιστορικοποίηση» της και η αναγωγή της σε όρο. Η λέξη «αντίσταση», διαδεδομένη ως το 1941 στις φυσικές επιστήμες, από την εποχή της ναζιστικής κατοχής και μετά έγινε όρος: καθιερώθηκε σε όλες τις ευρωπαϊκές γλώσσες (Resistance στα γαλλικά, Resistenza στα ιταλικά), γράφεται με κεφαλαίο και σημαίνει τη συγκεκριμένη αντίσταση εναντίον της χιτλερικής κατοχής την περίοδο '41-45.¹¹⁶

Ο όρος παρουσιάζει ιδιαιτερότητες στα ελληνικά, καθώς εισάγεται στην ελληνική πραγματικότητα εμπλουτίζεται με καινούργια στοιχεία, έχει συναισθηματικό περιχόμενο και αποκτά πολιτικό εύρος.¹¹⁷

115. Στο ίδιο, σ.53.

116. Στο ίδιο, σ.54-55.

117. Στο ίδιο, σ.56.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Κατάληψη των Ιονίων νήσων από τα Ιταλικά στρατεύματα

Η κατάληψη των Ιονίων νήσων αποτελούσε για την Ιταλική πλευρά γεγονός ύψιστης πολιτικής και στρατηγικής σημασίας όπως καταδεικνύεται και από τα πρακτικά του Ανώτατου Ιταλικού Πολεμικού Συμβουλίου που γίνεται στη Ρώμη υπό την προεδρία του ιδίου του Μουσσολίνι στις 15 Οκτωβρίου 1940:

Μουσσολίνι. – Σκοπός μας είναι να καθορίσωμεν τας λεπτομέρειας μιας επιθέσεως, που απεφάσισα από πολλού χρόνου να εξαπολύσω εναντίον της Ελλάδος. Η πρώτη φάσις της ενεργείας μας πρέπει να έχει ναυτικούς και στρατηγικούς σκοπούς. Εις τους τελευταίους περιλαμβάνεται η κατάληψις της νοτίου ακτής της Ηπείρου και των Ιονίων νήσων, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Κερκύρας καθώς και της Θεσσαλονίκης. Η επίτευξις των ανωτέρω αντικειμενικών σκοπών θα βελτιώση την θέσιν μας εις την Μεσόγειον έναντι της Μεγ. Βρετανίας. Εις την δευτέραν φάσιν περιλαμβάνεται η ολοκληρωτική κατάληψις της Ελλάδος, ώστε να είμεθα εξησφαλισμένοι, ότι εις κάθε περίπτωσιν αύτη θα υπάγεται εις την πολιτικοοικονομικήν επιρροήν μας.¹¹⁸

Οι Ιταλοί ετοιμάζαν μεθοδικά την κατάληψη της Κέρκυρας η οποία όμως απεφεύχθη λόγω της Αγγλικής παρέμβασης όπως επιγραμματικά τονίζει ο Νίκος Πετρόπουλος:

Η εγκατάλειψις του σχεδίου της ιταλικής αποβάσεως στην Κέρκυρα, οφείλεται στο γεγονός ότι η εξαιρετικά αποδοτική ιταλική αεροπορική αναγνώρισις (C 283) που, από το πρωί της 29 Οκτωβρίου, εντόπισε τον Αγγλικό Στόλο να πλέει από την Αλαζάνδρεια προς τη Γαύδο, εξακολούθησε να διαπιστώνη, και καθ' όλη την ημέρα της 30 Οκτωβρίου, τη σταθερή του προσπέλασι στο Ιόνιο. Και επομένως - όπως είπαμε και στη σελ. 33 - το πιθανώτερο είναι ότι, οι ιταλοί εθεώρησαν πως δεν άξιζε για μια αμφίβολης εκβάσεως επιχείρησις

118. Δημήτριος Γατόπουλος, *Ιστορία της Κατοχής*, Αθήνα, 1949, σ. 56 - 57.

εναντίον της Κέρκυρας, να εκθέσουν σε κίνδυνο βεβαίως – κατ' αυτούς – καταστροφής τις ναυτικές και στρατιωτικές τους δυνάμεις που θα ελάμβαναν μέρος σ' αυτή την επιχείρησι. Και έτσι, εγκατέλειψαν οι Ιταλοί για ευθετώτερο χρόνο, αν όχι τελείως, τη βιαία απόβασι στην Κέρκυρα και – αν και εφ' όσον είχαν τη Μεραρχία Μπάρι έτοιμη για επιβίβασι στα πλοία – προτιμήσανε να τη στείλουν στην Αλβανία, που η διαπεραίωσις της δεν παρουσίαζε και τόσους κατά θάλασσαν κινδύνους.¹¹⁹

Οι πληροφορίες αυτές του Πετρόπουλου ενισχύονται και από το ακόλουθο έγγραφο του Ιταλικού Γενικού Επιτελείου Στρατού επιγραφόμενο «Κατάληψη Κέρκυρας και των υπολοίπων νησιών του Ιονίου» και απευθύνεται στο διοικητή της Μεραρχίας Μπάρι:

Στο σχέδιο αυτού του Επιτελείου (που προέβλεπε μόνο μία ενέργεια στην Ήπειρο, μέχρι τον κόλπο της Άρτας) η κατάκτηση των τριών παραπάνω νησιών εθεωρείτο σαν μια περίπτωση που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε δεύτερο χρόνο. Αντίθετα προς το παρόν, δεδομένου ότι προβλέπεται να συνεχισθεί η διείσδυση από την Ήπειρο προς την Αθήνα, συνεχίζοντας Βόρεια του Κόλπου της Κορίνθου, η κατάληψη των τριών νησιών φαίνεται απαραίτητη. Προφανείς σκέψεις γενικού χαρακτήρα οδηγούν στο να υποστηριχθεί ότι αυτή πρέπει να πραγματοποιηθεί σύγχρονα με την κατάληψη της Κέρυρας.¹²⁰

Μετά την υπογραφή της άνευ όρων συνθηκολόγησις της Ελλάδας από τον Τσολάκογλου την 20η Απρίλη και λίγες μέρες αργότερα, στις 28 Απριλίου 1941 η Ιταλική μεραρχία Μπάρι αποβιβάζεται στην Κέρκυρα και σταδιακά τμηματά της χωρίς αντίστασι εξαπλώνονται στα υπόλοιπα Επτάνησα Λευκάδα, Κεφαλονιά, Ζάκυνθο, και υψώνουν την ιταλική σημαία.¹²¹ Τα Επτάνησα τώρα αποτελούν μέρος της Ιταλικής ζώνης κατοχής της Ελλάδας αμέσως μετά η κυβέρνηση του Μουσσολίνι αρχίζει σύντονες ενέργειες για την πολιτική και οικονομική ενσωμάτωσι τους στο Ιταλικό imperium:

119. Νίκος Πετρόπουλος, *ό.π.*, σ. 70.

120. Έγγραφο του Υπαρχηγού του Γενικού Επιτελείου, M.Roatta, για την κατάληψη της Κέρκυρας και των υπολοίπων νησιών του Ιονίου. Αρχείο Διεύθυνσις Ιστορίας Στρατού, Γενικό Επιτελείο Ιταλικού Βασιλικού Στρατού, Φ. 1 Α Άρθρο 4, αρ. πρωτ. 4030, 18 Οκτωβρίου 1940.

121. Ευάγγελος Αβέρωφ – Τοσίτσας, *Φωτιά και Τσεκούρι*, σ. 80.

«Τα νησιά του Ιονίου πελάγους θα παραμείνουν στην Ιταλία και θα αποτελέσουν Επαρχία του Ιονίου με πρωτεύουσα την Κέρκυρα. Τα νησιά αυτά, για κάθε στρατιωτική και πολιτική δραστηριότητα, θα εξαρτώνται, από αύριο 4 Μαΐου, από αυτήν την διοίκηση. Να φροντίσετε για την τακτοποίηση του στρατού και των πολιτών, τις θέσεις της φρουράς, την οργάνωση των ναυτικών βάσεων, την θέση των διοικήσεων των Καραμπινιέρων, τον προορισμό των πολιτικών επιτροπών κ.λ.π.

Να μεριμνήσετε για τον ανεφοδιασμό των νησιών και για μερικές διανομές τροφίμων προς τον πληθυσμό. Γι' αυτές τις τελευταίες να αναφέρεται τις χρειαζόμενες ποσότητες στην οργάνωση επισιτισμού για την άμεση αποζημίωση σας. Ο Ντούτσε διατάζει να δοθούν άδειες στους ψαράδες των νησιών του Ιονίου ώστε να ξαναρχίσουν την εργασία τους.»¹²²

Βέβαια, όπως είναι γνωστόν, οι κατακτητικές βλέψεις των Ιταλών προϋπήρχαν και προπαγανδιστικές ενέργειες προηγήθηκαν όπως η οργάνωση ενός πλήρους προπαγανδιστικού δικτύου με απώτερο στόχο την προσάρτηση των Ιονίων νήσων στο Ιταλικό κράτος. Τέλος είναι γνωστή η προσωρινή κατάληψη από τους Ιταλούς της Κέρκυρας και οι απώλειες του άμαχου πληθυσμού τον Σεπτέμβρη του 1923.¹²³ Ο Επτανησιακός λαός γνώριζε τις διαθέσεις των Ιταλών και αντιμετώπιζε με εχθρότητα και καχυποψία κάθε κινήσή τους που είχε σχέση με τα νησιά του Ιονίου.

Στη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, τα Ιόνια νησιά δοκιμάστηκαν από τους σκληρότερους αεροπορικούς βομβαρδισμούς που έγιναν στην Ελλάδα. Οι βομβαρδισμοί της πόλης της Κέρκυρας με τα πολυάριθμα θύματα υπήρξαν το ίδιο έντονοι όπως αυτοί

122. « Isole Joniche[Isole Ionie] rimarranno all' Italia et costituiranno provincia Jonica con capitale Corfu. Esse per ogni attivita militare et civile passano da domani 4 maggio alle dipendenze cotesto Comando alt. Provvedete per sistemazione militare et civile, dis locazione presidi, organizzazione basi marina, dislocazione comandi carabinieri reali, destinazione commissari civili alt. Provvedete inoltre per rifornimento isole et per qualche distribuzione viveri alle popolazioni alt. Per quest' ultime indicate qyantita per immediato risarcimento da parte ente appronvigionamerti alt. Duce ordina che pescatori isole Joniche siano autorizzati riprendere loro lavoro alt.»Εγγραφο της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης προς τον Στρατηγό Cavallero. Αρχείο ΔΙΣ \ ΓΕΣ, 3 Μαΐου 1941.

123. Γρηγόρης Δαφνής, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων*, Αθήνα, 1955, τομ. 1^{ος}, σσ. 67.

της Πάτρας και της Λάρισας, χωρίς η Κέρκυρα να αποτελεί είτε στρατηγικό κόμβο ή λιμάνι ανεφοδιασμού. Ο βομβαρδισμός των νησιών¹²⁴ που προκάλεσε τη φυγή των κατοίκων από τις πόλεις και σε συνδυασμό με την αναιμική στρατιωτική υποδομή¹²⁵ συνετέλεσαν στην αναίμακτο κατάληψη των νησιών από τις Ιταλικές Μονάδες της Μεραρχίας Acqui. Οι Επτανήσιοι, αψηφώντας τις καθημερινές πιέσεις στηριζόμενοι στις δημοκρατικές και εθνικές πεποιθήσεις, αρχίζουν να προβάλλουν μια άμεση αντίσταση, στην αρχή παθητική, στο φασιστικό ιταλικό καθεστώς που εγκαθίσταται στην περιοχή τους.

124. Ντίνος Οικονόμου, *Η Επτάνησος κατά την Ιταλική Κατοχή*, ό.π., σ. 13 – 14.

125. Νίκος Πετρόπουλος, ό.π., σ. 26.

Κεφάλαιο 4

Η Κεφαλονιά πριν και μετά την κατάληψη

Στην Κεφαλονιά η εκκλησιαστική, οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση δημιουργεί και το γενικότερο περίγραμμα της εποχής στο νησί. Συγκεκριμένα, Ανώτατη εκκλησιαστική αρχή ήταν ο Μητροπολίτης Γερμανός Ρουμπάνης οποίος προϊστάτο του ιερού κλήρου του νησιού, των μονών, των εκκλησιαστικών και φιλανθρωπικών καθιδρύματων και καταστημάτων. Σε οικονομικό επίπεδο υπήρχαν οργανώμενες οικονομικές υπηρεσίες όπως δημόσιο ταμείο, εφορεία, τελωνείο, πιστωτικά ιδρύματα τραπεζών. Στο Αργοστόλι υπήρχαν υποκαταστήματα της Εθνικής, Αγροτικής, Ιονικής Εμπορικής και Αθηνών. Στο Ληξούρι υπήρχαν υποκαταστήματα Αγροτικής και Εμπορικής. Βασικοί οικονομικοί δημόσιοι οργανισμοί ήταν τα υποκαταστήματα του Ανώνυμου Σταφιδικού Οργανισμού και το κρατικό Μονοπώλιο με έδρα και τα δύο το Αργοστόλι.

Αναφορικά με την κοινωνική δομή του νησιού υπήρχε από τη μια πλευρά η άρχουσα τάξη των μεγαλεμπόρων που την αποτελούσαν προ παντός οι υφασματέμποροι και λαδέμποροι στο Αργοστόλι και οι σταφιδέμποροι στο Ληξούρι καθώς και οι μεγαλοκτηματίες της υπαίθρου κατά το πλείστον της Λειβαθούς και της Πάλης και από την άλλη οι φτωχοί χειμαζόμενοι νησιώτες. Ως προς την πολιτική κατάσταση η Κεφαλονιά, λίγο πριν την καταληψή της από τους Ιταλούς, ήταν μικρογραφία της συνολικής πολιτικής εικόνας που επικρατούσε στην Ελλάδα. Η ρήξη των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών που υπήρχε στον ευρύτερο Ελληνικό χώρο χαρακτήριζε και την Κεφαλονιά. Η πολιτική διαμάχη που επικρατούσε σε ολόκληρη την χώρα ήταν εμφανής και σε τοπικό επίπεδο. Η Μεταξική δικτατορία από τον Αύγουστο του 1936 είχε εδραιωθεί απόλυτα στο νησί και προσπαθούσε να καταπνίξει τα δημοκρατικά πιστεύω του ριζοσπαστικού Κεφαλλονίτικου λαού.¹²⁶ Έτσι, παρά το γεγονός ότι η Κεφαλονιά ήταν η γενέτειρα του Μεταξά, μια μεγάλη μερίδα του Κεφαλλονίτικου λαού αντιστάθηκε στο

126. Σπύρος Λουκάτος, *Τα Χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, τομ.3, τομ. 1ος, Αθήνα, 1987,σ. 14-15.

μεταξικό καθεστώς και αμέσως δραστηριοποιήθηκε στην αντίσταση μετά τη φασιστική κατοχή.¹²⁷

Κατά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων στο Αλβανικό μέτωπο οι κάτοικοι του νησιού αποφάσισαν ότι δεν μπορούν να παραμένουν αμέτοχοι. Έτσι στη Κεφαλονιά συγκροτήθηκε με επιστράτευση του ντόπιου πληθυσμού το -Ανεξάρτητο Τάγμα της Κεφαλονιάς- με διοικητή τον ταγματάρχη Γεώργιο Ρούσο το οποίο έλαβε μέρος στο πόλεμο.¹²⁸ Η Κεφαλονιά έστω και με την ελάχιστη αυτή δύναμη έλαβε μέρος στο Αλβανικό μέτωπο.

Κατά τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου, όπως και στην υπόλοιπη χώρα, έτσι και στην Κεφαλονιά ήταν ορατές οι τραγικές συνέπειες στις οικογένειες των στρατευμένων:

Ως γνωστόν, βάσει του Α. Ν. 2564\40 «περί παροχής εφεδρικού επιδόματος εις τας οικογενείας των στρατευομένων οπλιτών» κατηρτίσθησαν υπό των κατά τόπους συσταθεισών Επιτροπών, οι πίνακες των δικαιουμένων επιδόματος οικογενειών και καταβάλλεται έκτοτε εις αυτάς το υπό του Νόμου τούτου προβλεπόμενον εφεδρικών επίδομα.¹²⁹

Η κατάληψη της Κεφαλονιάς από τους Ιταλούς αποτελούσε γεγονός μεγάλης στρατηγικής σημασίας όπως αυτό φαίνεται από το γνωστό έγγραφο του Ιταλικού Επιτελείου που διεξοδικά αναφέρεται στις Ιταλικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στα Ιόνια νησιά:

«Γι' αυτό τον λόγο αυτό το Επιτελείο θεωρεί απαραίτητο – κατ' αρχάς – να περιορισθούμε στην κατάληψη του σπουδαιότερου νησιού, την Κεφαλονιά το οποίο εξ' αιτίας της θέσης και των κόλπων του (Αργοστόλι), καθίσταται το σπουδαιότερο».¹³⁰

127. «...βασικά κίνητρα είχαν: το μαχητικό και αγωνιστικό πατριωτισμό τους, που δεν λογάριαζε την υλική ισχύ των αντιπάλων, και που στηρίζονταν στην τεράστια ηθική δύναμη, που απέρρεε από αυτόν, την ιδεολογική συνειδητή αντίθεση προς το φασισμό και την ιδεολογική πίστη τους στο φιλελευθερισμό και στη δημοκρατία.» Στο ίδιο, σ. 22.

128. Στο ίδιο, σ. 16.

129. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Έγγραφο του Υπουργείου των Εσωτερικών προς τους Νομάρχες, Αθήνα, 7 Φεβρουαρίου 1941.

130. Το έγγραφο αυτό υπάρχει στο Αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ. Αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ, Επιτελείο Ιταλικού Βασιλικού Στρατού, Απόρρητο, Γραφείο Επιχειρήσεων ΙΙ, Τμήμα 1^ο, Αριθ.Πρωτ.4030, 18 Οκτωβρίου 1940.

Η Κεφαλονιά υπέστη σφοδρούς βομβαρδισμούς¹³¹ την παραμονή της αποβίβασης των Ιταλικών Μονάδων. Ταυτόχρονα οι Ιταλοί, με προκηρύξεις που έριξαν Ιταλικά αεροπλάνα, προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα κλίμα πανικού ώστε να επιτευχθεί η αναίμακτη παράδοση του νησιού.¹³² Στις 30 Απριλίου 1941 οι ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις, αποτελούμενες από τμήματα της Μεραρχίας Acqui και από μονάδες ιταλικών στρατευμάτων από Brindisi, αποβιβάζονται στην ανοχύρωτη και χωρίς Ελληνικά στρατιωτικά τμήματα Κεφαλονιά και χωρίς αντίσταση εξαπλώνονται σε ολόκληρο το νησί:

2°)Giorno 30 idrovolanti porteranno nell' isola da Brindisi un' ufficiale superiore del gruppo speciale cc.nn. con ufficiali Esercito Marina et Aeronautica e nucleo camicie nere.

Contemporante apparecchi S. 82 lanceranno 150 paracadutisti...

*4) Personale sbarcato provvedera intimare resa presidio considerato prigionera di guerra lasciando onore armi ad ufficiali. Che rimangono responsabili della disciplina del personale e della consegna dei materiali. Saranno inoltre responsabili che nessun danneggiamento venga comunque effettuato. Dovranno essere ammainate bandiere greche et inalberate quante piu possibili bandiere italiane.*¹³³

131. Ο Κεφαλλονίτης Γ. Βούλτεψης, αναφέρει ότι με το δεύτερο βομβαρδισμό το Αργοστόλι άδειασε και ο πληθυσμός περίπου 10.000 άνθρωποι έφυγε στα χωριά. Γιάννης Βούλτεψης, *Συναγωνιστής Ακέλας*, Αθήνα 1997, σ. 33 – 34.

132. Το περιεχόμενο των προκηρύξεων που ρίχθηκαν στις πόλεις και τα χωριά της Κεφαλονιάς από ιταλικά αεροπλάνα στις 28 Απρίλη 1941, είναι το εξής:

«Έλληνες στρατιώται! Μετά την παράδοσιν της στρατιάς της Θράκης, η στρατιά της Ηπείρου και της Μακεδονίας κατέθεσε τα όπλα. Οι στρατοί του Άξονος ήδη κατέλαβαν τας Αθήνας, την Κόρινθον, τα Γιάννινα, τας Πάτρας, την Κέρκυραν, και η Κυβέρνησις υμών αισχρώς έφυγεν εις Κρήτην. Εάν μη τα όπλα ρίξετε, ημείς θα βομβαρδίσωμεν εκ του αέρος και της θαλάσσης και θα διαφθείρωμεν αμειλίκτως τας πόλεις και τα χωριά της νήσου της Κεφαλληνίας. Μη μακρύσατε (;) την αντίστασιν την ματαίαν. Παραδοθήτε εις ημάς.» Σπύρος Λουκάτος, ό.π. σ. 231.

133. «Στις 30 του μηνός, υδροπλάνα θα μεταφέρουν στο νησί από το Brindisi έναν ανώτερο αξιωματικό της ειδικής ομάδας των Μελανοχιτώνων μαζί με αξιωματικούς του στρατού του Ναυτικού και της αεροπορίας καθώς και έναν πυρήνα μελανοχιτώνων. Συγχρόνως, αεροπλάνα S. 82 θα ρίξουν 150 αλεξιπτωτιστές.

Το αποβιρασθέν προσωπικό θα φροντίσει για τη παράδοση της στρατιωτικής φρουράς η οποία θα θεωρηθεί αιχμάλωτη πολέμου ενώ δεν θα αφαιρεθούν τιμητικά τα όπλα των αξιωματικών οι οποίοι θα παραμείνουν υπεύθυνοι για την πειθαρχία του προσωπικού των καθώς και για την παράδοση των διαφόρων υλικών, των σκαφών, και των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, θα είναι εξ' άλλου υπεύθυνοι ώστε να μην προκληθεί καμία δολιοφθορά.». Αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ, Comando Supremo Stato Maggiore Generale, No.8779, 29 Απριλίου 1941.

Η επιχείρηση είχε σχεδιαστεί με ιδιαίτερη προσοχή από το Ιταλικό Ανώτατο Γενικό Επιτελείο, Comando Supremo Stato Maggiore Generale, μετά από οδηγίες του ίδιου του Μουσσουλίνι. Όσο αφορά την παράδοση του νησιού και τον αφοπλισμό, η Ιταλική Ανώτατη Διοίκηση αναφέρει:

«...2°) La direzione degli atti relativi alla sotomissione dell' isola e al disarmo del presidio militare sarà eseguita dal colonnello capo di S. M. del Corpo d' Armata di Bari al quale saranno fatte pervenire istruzioni e ordini a cura di Superesercito...».¹³⁴

Οι αρχές του νησιού αποφάσισαν την παράδοση της Κεφαλονιάς στους Ιταλούς μπροστά στη συντριπτική ιταλική πολεμική δύναμη και την ανυπαρξία ελληνικών στρατιωτικών τμημάτων.¹³⁵ Οι ιταλικές δυνάμεις κατοχής προσπαθούν να εδραιώσουν την κατοχή τους και οργανώνουν τη ζωή του νησιού μέσα στα πλαίσια του ξεχωριστού κράτους των Ιονίων Νήσων. Οι Ιταλοί δημιουργούν για την πολιτική διοίκηση του νησιού το Γραφείο των Πολιτικών και Αστικών Υποθέσεων της Κεφαλονιάς¹³⁶ με πρώτο πολιτικό διοικητή τον συνταγματάρχη Salvo Salvoni.¹³⁷ Η Ανώτατη φασιστική Ιταλική Πολιτική Διοίκηση είχε ως έδρα την Κέρκυρα και αρχηγό των Pietro Parini ο οποίος ήλεγχε όλα τα Επτάνησα.¹³⁸ Τον Πολιτικό Διοικητή Salvo Salvoni διαδέχεται ο Ferruccio Luppis¹³⁹, ο ίδιος ο Salvo Salvoni ανακοινώνει:

134. Αρχείο ΔΙΣ/ΓΕΣ, Comando Supremo Stato Maggiore Generale, No.8794, 29 Απριλίου 1941.

135. Ο Σ. Λουκάτος αναφέρει ότι μετά την απόφαση των εκκλησιαστικών, πολιτικών, στρατιωτικών αρχών για την παράδοση του νησιού ύψωσαν λευκή σημαία στην ταράτσα του Δικαστικού Μεγάρου του Αργοστολίου και ξεδίπλωσαν λευκά σεντόνια στην κεντρική πλατεία του Παν. Βαλλιάνου και σε άλλα επίκαιρα σημεία της πόλης. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σ. 19.

136. Στο ίδιο, σ.26.

137. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Salvo Salvoni, Αριθμ. Πρωτ.537, Αργοστόλι, 27 Σεπτεμβρίου 1941 και Αριθμ.Πρωτ. 552, Αργοστόλι, 30 Σεπτεμβρίου 1941. Έγγραφα που αφορούν την έκδοση ονομαστικών δελτίων των κατοίκων του νησιού για τρόφιμα.

138. Ο Pietro Parini στο πλαίσιο ελέγχου που ασκούσε στα Ιόνια Νησιά ταξίδεψε προς αυτά για αποτελεσματικότερη εποπτεία των υποθέσεων τους. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Ανακοινώσεις του Salvo Salvoni σχετικές με την άφιξη του Pietro Parini στην Κεφαλονιά. Affari Civili delle Isole Jonie, No. 2778, 2781, 2792, Αργοστόλι, 8 Οκτώβριου 1941.

139. Ανακοίνωση ανάληψης καθηκόντων από τον Ferruccio Luppis, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 11 Οκτώβριου 1941. Ο Ferruccio Luppis επέβαλε μια σειρά περιοριστικά μέτρα όπως εκείνο της απαγόρευσης της κυκλοφορίας και της συσκότισης από τις 10 το βράδυ ως τις 6 το πρωί με επιβολή αυστηρών ποινών στους παραβάτες, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 18 Νοέμβριου 1941 και Ανακοίνωση Μητροπολίτου Γερμανού, Αργοστόλι, 20 Νοέμβριου 1941.

«Informo che in data odierna ho fatto le consegne dell' Ufficio Affari Civili per l' isola di Cefalonia al Console Generale N. H. Luppis Comm. Dott. Ferruccio».¹⁴⁰

Τον Ferruccio Luppis ακολουθεί ο Pietro Nobili Vitelleschi¹⁴¹ και αυτόν ο Domenico Rostagno¹⁴², τελευταίος Πολιτικός Διοικητής ήταν ο Vittorio Seganti Dei Conti Di Sarsina.

Σχετικά με την επισιτιστική κατάσταση που επικρατούσε στο νησί κατά τους πρώτους μήνες της ιταλικής κατάληψης η εντύπωση που δίνεται μέσα από το προπαγανδιστικό τύπο των αρχών είναι ότι ζωή συνεχίζεται σε κλίμα ευδαιμονίας. Δημιουργείται από τις ιταλικές Αρχές το Γραφείο Πληρωμών με σκοπό την αντιμετώπιση του επισιτιστικού. Οι κάτοικοι όμως γρήγορα αντιλαμβάνονται το πραγματικό λόγο ίδρυσης που ήταν η συγκέντρωση της παραγωγής και κυρίως του λαδιού και της σταφίδας, έτσι κεφαλλονίτες θα αποκρύψουν το προϊόντα τους. Λαμβάνονται μέτρα για την διανομή τροφίμων με δελτίο και η επιβάλλεται η διατίμηση των τροφίμων. Επίσης προωθείται η εντατικοποίηση της καλλιέργειας της γης ένα μέτρο που θεωρούνταν ως το πλέον κατάλληλο από τους Ιταλούς για την αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης. Η μαύρη αγορά ανθίζει και στην Κεφαλονιά και οι ιταλικές αρχές ασκούν την «ευεργετική» πολιτική τους ώστε αμβλύνουν το πρόβλημα. Μια σειρά από μέτρα όπως συσσίτια, έρανοι, ενίσχυση ιδρυμάτων και άλλα. Όμως το σημαντικότερο ήταν η αντικατάσταση της ελληνικής δραχμής από την Ιονική τον Απρίλιο του 1942 με στόχο την ανόρθωση της οικονομίας, ο επισιτισμός όμως παραμένει το μεγάλο άλτο πρόβλημα.¹⁴³

Αναλυτικότερα η οικονομική ζωή της Κεφαλονιάς όπως και των υπόλοιπων Ιονίων Νήσων οργανώθηκε με σκοπό την αποκοπή τους από την υπόλοιπη Ελλάδα. Η ιταλική Στρατιωτική Διοίκηση πήρε μια σειρά από μέτρα όπως η εφαρμογή νέου νομισματικού

140. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 10 Οκτώβρη 1941.

141. Έγγραφο του Nobili Vitelleschi για την οικονομική ζωή του νησιού. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, No. 10587, Αργοστόλι, 26 Σεπτέμβρη 1942, No. 11558, Αργοστόλι, 23 Οκτώβρη 1942.

142. Απαγορεύσεις της επανόδου των μοναχών στην μονή Κηπουραίων, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αργοστόλι, 13 και 15 Μαΐου 1943.

143. Γεωργία Τζαβάρα, Η ανθρωπογεωγραφία της πείνας στην Ελλάδα της κατοχής (1941-1944): η δημογραφική συμπεριφορά του πληθυσμού και τα θύματα της πείνας, Αθήνα, 2017, σ.557-562.

καθεστώς – Ιονική Δραχμή¹⁴⁴ – που χρησιμοποιείτο μόνο στα Ιόνια Νησιά σαν μέσο εμπορικών συναλλαγών που στόχευε στην πλήρη οικονομική εξάρτηση των νησιών από την Ιταλία και την αποκοπή τους από την οικονομία της Ηπειρωτικής Ελλάδας. Στα αφελληνιστικά οικονομικά σχέδια των Ιταλών ήταν η κατάργηση των ελληνικών τραπεζών που υπήρχαν στα Ιόνια νησιά (Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Ιονική Τράπεζα, Αγροτική Τράπεζα, Τράπεζα των Αθηνών και η Εθνική Τράπεζα) και αντικατάσταση τους από την Τράπεζα της Ιταλίας που θα αντικαθιστούσε στην ουσία την Τράπεζα της Ελλάδος. Ακόμη οι Ιταλικές τράπεζες Banco di Napoli και Banca Nazionale del Lavoro θα αντικαθιστούσαν τα υποκαταστήματα των άλλων τραπεζών. Η δημιουργία και η έκδοση λοιπόν του νέου νομίσματος είχε για τους Ιταλούς περισσότερο πολιτική χροιά παρά οικονομική. Μέσα από την Ιονική Δραχμή πίστευαν ότι ενώ θα έλεγχαν την νομισματική κυκλοφορία θα ενίσχυαν και τους δεσμούς που είχαν δημιουργήσει κατά την Βενετοκρατία και έτσι έδιναν απολυτρωτικό χαρακτήρα στις ενέργειες τους. Οι Ιταλοί διακήρυτταν ότι το νέο νόμισμα θα οδηγούσε τα νησιά σε ανάπτυξη και ευημερία, μακριά από την μάστιγα του πληθωρισμού που επικρατούσε. Επίσης υποστήριζαν ότι σύντομα θα ανατιμηθεί και θα μπορεί να χαρακτηριστεί σταθερό νόμισμα με το οποίο θα πραγματοποιούνταν η οποιαδήποτε εμπορική συναλλαγή:

Αί διακήρυξεις αύται συνοδεύονται, εν είδει εισηγητικής εκθέσεως, υπό κύριου άρθρου της "Εφημερίδας των Ιονίων", εν ω εξαίρεται η "αξία του υπό του Ντούτσε εν τη ανθρωπιστική του σοφία ληφθέντος μέτρου, ίνα δώση εις τους κατοίκους των Ιονίων Νήσων νέαν απόδειξιν της θελήσεως του προς ειρήνευσιν, συνεργασίαν και πρόοδον" ...της αγορεύσεως του Μουσουλίνι, περί ής το υπ'αριθμ.536 και από 15ης τρέχοντος ημετέρον εγγράφον, - η εις τας χώρας ταύτας συνεχής και ασυγκράτητος, παρά την απειλήν αυστηροτάτων κυρώσεων, εξικνουμένων μέχρι επιβολής της πονής του θανάτου, υπερτίμησης πάντων των ειδών και δη τόσον εν τη επισήμω αγορά, όσον εν τη "μαύρη" τοιαύτη. Ίσως το μοναδίον σημείον της εκθέσεως τάντης, όπερ δεν εμφανίζεται παντελώς στερούμενος βάσεως, είναι ο ισχυρισμός, ότι δια της θεσπίσεως νέας δια τας Ιονίους Νήσους,

144. Αναφορά της δίγλωσσης Εφημερίδας των Ιονίων Νήσων στην Ιονική Δραχμή. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Φύλλα δίγλωσσης εφημερίδας Ιονίων Νήσων, Gazzetta Ionica, 17 και 18 Απριλίου 1942

κεχωρισμένους από της "ελληνικής δραχμής", νομισματικής μονάδος, σκοπεύεται τρόπον τινά η ανέγερσις φράκτου, όστις θα προστατεύση την οικονομίαν της Επτανήσου από των δυσμενών συνεπειών του αλματώδως αυξανόμενου πληθωρισμού, όστις ήδη υποσκάπτει την εσωτερικήν αξίαν της ελληνικής δραχμής. Ούχ ηττον, είναι πιθανόν, ότι κατά το προσεχές τουλάχιστον μέλλον, η "ιονική δραχμή" θα παρουσιάση ανατίμησιν τινά εν σχέσει προς την ελληνικήν τοιαύτην δεν σημαίνει τούτο όμως, ότι το ήδη θεσπιζόμενον νόμισμα θα δύναται να διεκδική υπέρ εαυτού το επίθετον πραγματικής σταθερότητος, εφ όσον νόμω συνδεθέν πλέον προς την ιταλικήν λίραν και έχον ως εκ τούτου ως μοναδικόν κάλυμμα τα ισχυρότατα εις χρυσόν αποθέματα της Τραπέζης της Ιταλίας, θα παρακολουθή μοιραίως, -μέχρι της ημέρας της απολυτρώσεως, - την ιταλικήν λίραν εις τον προς το βάραθρον κατήφορον της. Αλλά και επί του σημείου τούτου εισέτι, της δήθεν προστασίας από των συνεπειών του ελληνικού πληθωρισμού, δεν είναι δυσχερές να δυσπιστώση τις τα πραγματικά αίτια, άτινα υπηγόρευσαν εις τας αρχάς κατοχής την λήψιν του μέτρου τότε, ήτοι ότι οι Ιταλοί, διαγιγνώσκοντες ορθώς, ότι η ραγδαίως συνεχιζόμενη πτώσις της ελληνικής δραχμής θα καθίστα λίαν συντόμως προβληματικήν την διεξαγωγήν πάσης εμπορικής συναλλαγής και φοβούμενοι, ότι ως εκ τούτου θα εξηφανίζοντο ολοσχερώς εκ της ελληνικής αγοράς τα εποφθαλιμούμενα υπ'αυτών, ως το ελαιόλαδον, είδη, ηθέλησαν να μετριάσωσι τας εκ της τοιαύτης εξελίξεως δυσμενείς δι αυτούς συνεπείας, δημιουργούντες. νομοθετικώς δια τας Ιονίους Νήσους νόμισμα, όπερ από του ιταλικού νομίσματος μόνον ως προς το όνομα διαφέρει. Επιπροσθέτως δημοσιεύονται τρία, υπαρθμ. 102, 103 και 104, Εκτελεστικά Διατάγματα, φέροντα την υπογραφήν του "Αρχηγού των Πολιτικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων".¹⁴⁵

145. Φάκελος του Υπουργείου Εξωτερικών όπου αναφέρονται ζητήματα που άπτονται της προβληματικής οικονομικής πολιτικής των Ιονίων νήσων. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Διαμαρτυρία για την Εισαγωγή της Ιονικής Δραχμής στα Ιόνια Νησιά και συναφή ζητήματα.

Η ιταλική στρατιωτική διοίκηση δεν άργησε να επέμβει και στα εκκλησιαστικά ζητήματα εξαιτίας της στρατηγικής θέσης που είχαν αρκετές μονές όπως των Σισσειών και Κηπουραίων ακόμα και να διαπράξει καταστροφές κατά εκκλησιαστικών κτιρίων:

Συν την παρούση διαπέμπομεν Υμίν την υαριθ. 4 ε.ε. αναφοράν του εν Αγία Ευφημία Πτωχοκομείου, μετά της σχετικής εκθέσεως ζημιών και παρακαλούμεν θερμότατα όπως, ευαρεστούμενοι, λάβητε γνώσιν αυτών. Επιτρέψατε δε εν ταυτώ να εκθέσωμεν ως Πρόεδρος του ιδρύματος τούτου, ότι πρόκειται περί Φιλανθρωπικού ιδρύματος προς προστασίαν και διατροφήν πτωχών γερόντων και ότι μόνη περιουσία σχεδόν το περί ου πρόκειται οίπημα όπερ επρόκειτο να ενοικιασθή δια να δύνανται εκ των ενοικίων να συντηρώνται αι έν αυτώ πτωχαί γραίαί. Μη επιθυμούντες να απασχολήσωμεν Υμάς περισσότερον εκ σεβασμού προς τας άλλας ασχολίας Υμών και θεωρούντες ότι εκ των ολιγίστων αυτών πληροφοριών είναι ευχερέστατον δια την πεφωτισμένην και ανωτέραν αντίληψιν Υμών να κατανοηθή παν ό,τι δια μακρών θα έπρεπεν να εκθέσωμεν Υμίν περιοριζόμεθα εις μόνας τας συντόμους ταύτας πληροφορίας και παρακλούμεν θερμώς όπως διατάξητε τα δέοντα είτε προς διόρθωσιν των γενομένων φθορών είτε προς αποζημίωσιν του πτωχού περί των πτωχών ιδρύματος.- Ευελπιστούμεν ότι η παρούσα ημών έκθεσις θέλει κριθή μετά δικαίας και ευμενούς γνώμης.¹⁴⁶

Ο κύριος στόχος των Ιταλών, όπως δηλώθηκε ήδη, ήταν η αποκοπή των Ιόνιων νησιών από τον Ελληνικό κορμό και η βίαιη προσαρτησή τους στο Ιταλικό imperium ως αναπόσπαστο τμήμα του. Επομένως και για λόγους στρατηγικής στην ευρύτερη περιοχή και η διάταξη των στρατιωτικών δυνάμεων από το Ανώτατο Ιταλικό Στρατιωτικό Επιτελείο αποσκοπούσε στην επίτευξη αυτών των στόχων.

Η Κεφαλονιά αποτελούσε, για την Ανώτατη Ιταλική Στρατιωτική Αρχή, σημείο καίριας στρατηγικής σημασίας για πολλούς λόγους. Το νησί βρισκόταν κοντά στην Σικελία και τη νότιο Ιταλία και νότια περνούσε ο δρόμος ανεφοδιασμού των δυνάμεων του Άξονα

146. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Έκθεση για τις φθορές στο πτωχοκομείο της Αγίας Ευφημίας το οποίο ήταν φιλανθρωπικό ίδρυμα με σκοπό την προστασία και τη διατροφή των γερόντων, προς τον Διοικητή Στρατευμάτων Κατοχής Στρατηγό Santi Quasimodo, Αριθμ. Πρωτ. 426, Αργοστόλι, 30 Ιουλίου 1941.

στη Βόρεια Αφρική. Πρέπει να τονιστεί και η κεντρική θέση του στα νότια Επτάνησα που έκανε πιο εύκολο τον πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο των γύρω νησιών. Οι Ιταλοί φοβούμενοι μια πιθανή συμμαχική απόβαση στη δυτική Ελλάδα ή και γενικότερα στα Βαλκάνια έπρεπε να οργανώσουν στρατιωτικά την περιοχή ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν κάθε κίνδυνο. Επομένως η στρατιωτική διοίκηση και οργάνωση της Κεφαλονιάς πραγματοποιήθηκε σε συνάρτηση με την παραπάνω εικόνα.¹⁴⁷

Μετά την ολοκλήρωση της κατάληψης, η Φασιστική Ιταλία φρόντισε να καταστήσει την Κεφαλονιά κέντρο στρατιωτικού ελέγχου και των νησιών Ιθάκης, Λευκάδας, Ζακύνθου και των άλλων μικρών κοντινών νησιών. Οι ιταλικές δυνάμεις αμέσως μετά το τέλος των στρατιωτικών επιχειρήσεων αναπτύχθηκαν σε στρατηγικά σημεία του νησιού. Αρχικά εγκαταστάθηκαν στο νησί τμήματα αλεξιπτωτιστών και τάγματα μελανοχιτώνων.¹⁴⁸

Λίγο αργότερα τα τμήματα αυτά ενισχύθηκαν με δυνάμεις του πεζικού και του πυροβολικού υπό την διοίκηση του στρατηγού Marino Marino και του συνταγματάρχη Canioni. Τέλος μετά την επίσημη παράδοση του νησιού ορίστηκε η στρατιωτική και πολιτική διοίκηση με προσωρινό χαρακτήρα και στάλθηκαν φρουρές στο Ληξούρι και στην Ιθάκη. Η Στρατιωτική Διοίκηση της φρουράς Κεφαλληνίας εγκαταστάθηκε στο Αργοστόλι όπως και η μεγαλύτερη δύναμη των μελανοχιτώνων, η υπόλοιπη Ιταλική δύναμη τοποθετήθηκε σε στρατιωτικά επίκαιρες θέσεις.¹⁴⁹

Επιπρόσθετες μονάδες της μεραρχίας Acqui μεταφέρθηκαν στη Κεφαλονιά από την Κέρκυρα τον Αύγουστο του 1941 με την στρατιωτική διοίκηση υπό τον συνταγματάρχη Raffaele Delogu.¹⁵⁰ Εξαιτίας των γενικότερων πολεμικών επιχειρήσεων και των εξελίξεων σε άλλα μέτωπα για καθαρά στρατηγικούς λόγους, οι Ιταλοί αργότερα μετακινούν τον κύριο όγκο της μεραρχίας Acqui από την Κέρκυρα στην Κεφαλονιά στις 18 Γενάρη 1943. Από τις αρχές 1943 αρχίζει η σταδιακή ενίσχυση των ιταλικών στρατιωτικών τμημάτων με απόσχιση μονάδων από τη στρατιωτική δύναμη στην Κέρκυρα.¹⁵¹

147. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σσ. 115-116.

148. Αρχείο Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού, Φ. 1Α \ Άρθρο.

149. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σ. 19-20.

150. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, αρ. πρωτ. 470. Ο Raffaele Delogu ανακοινώνει την ανάληψη της Διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων της Κεφαλονιάς, Αργοστόλι 26. 8. 1941.

151. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σ. 119.

Η ναυτική βάση των Ιταλών στην Κεφαλονιά εγκαταστάθηκε στο φυσικό κόλπο του Αργοστολίου. Η Comando Marina στην αρχή διέθετε μερικές ακταιωρούς αλλά σταδιακά ενισχύθηκε από σημαντικές ιταλικές ναυτικές δυνάμεις για τον έλεγχο των στρατηγικών επικοινωνιών Ιταλίας και Ηπειρωτικής Ελλάδας είτε μέσω του δίαυλου Αλεξάνδρου Λευκάδας είτε στις προσβάσεις του Πατραϊκού.¹⁵²

Η ιταλική κατοχή στην Κεφαλονιά, αφού σταθεροποιήθηκε με την αναίμακτο κατοχή του νησιού στρατιωτικά και εγκαθίδρυσε ίδιες πολιτικές αρχές όπως και οικονομικές, επέβαλλε μια διοίκηση που αποσκοπούσε στην απόλυτη εδραίωση των ιταλικών επιδιώξεων στο χώρο των Ιόνιων νήσων. Οι Ιταλοί δημιουργούν για την πολιτική διοίκηση του νησιού το Γραφείο των Πολιτικών και Αστικών Υποθέσεων της Κεφαλονιάς¹⁵³ με πρώτο πολιτικό διοικητή τον συνταγματάρχη Salvo Salvoni.¹⁵⁴ Η Ανώτατη φασιστική Ιταλική Πολιτική διοίκηση είχε ως έδρα την Κέρκυρα και Πολιτικό Διοικητή τον Pietro Parini.¹⁵⁵ Τον Πολιτικό Διοικητή Salvo Salvoni διαδέχεται ο Ferruccio Luppis¹⁵⁶, ο ίδιος ο Salvo Salvoni ανακοινώνει:

«Informo che in data odierna ho fatto le consegne dell' Ufficio Affari Civili per l' isola di Cefalonia al Console Generale N. H. Luppis Comm. Dott. Ferruccio».¹⁵⁷

152. Στο ίδιο, σ. 128.

153. Στο ίδιο, σ.26.

154. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Salvo Salvoni, Αριθμ. Πρωτ.537, Αργοστόλι, 27 Σεπτέμβρη 1941 και Αριθμ. Πρωτ. 552, Αργοστόλι, 30 Σεπτέμβρη 1941. Έγγραφα που αφορούν την έκδοση ονομαστικών δελτίων των κατοίκων του νησιού για τρόφιμα.

155. Ο Pietro Parini στο πλαίσιο ελέγχου που ασκούσε στα Ιόνια Νησιά ταξίδεψε προς αυτά για αποτελεσματικότερη εποπτεία των υποθέσεων τους. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Ανακοινώσεις του Salvo Salvoni σχετικές με την άφιξη του Pietro Parini στην Κεφαλονιά. Affari Civili delle Isole Jonie, No. 2778, 2781, 2792, Αργοστόλι, 8 Οκτώβρη 1941.

156. Ανακοίνωση ανάληψης καθηκόντων από τον Ferruccio Luppis, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 11 Οκτώβρη 1941. Ο Ferruccio Luppis επέβαλε μια σειρά περιοριστικά μέτρα όπως εκείνο της απαγόρευσης της κυκλοφορίας και της συσκότησης από τις 10 το βράδυ ως της 6 το πρωί με επιβολή αυστηρών ποινών στους παραβάτες, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 18 Νοέμβρη 1941 και Ανακοίνωση Μητροπολίτου Γερμανού, Αργοστόλι, 20 Νοέμβρη 1941.

157. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, Αργοστόλι, 10 Οκτώβρη 1941.

Ακολουθούν σύντομα και άλλοι Πολιτικοί Διοικητές σε μικρό χρονικό διάστημα. Τον Ferruccio Lurpis ακολουθεί ο Pietro Nobili Vitelleschi¹⁵⁸ και αυτόν ο Domenico Rostagno¹⁵⁹. Η εναλλαγή αυτή δείχνει μια αστάθεια και έλλειψη σταθερής πολιτικής στην Ιταλική Διοίκηση. Τελευταίος Πολιτικός Διοικητής ήταν ο Vittorio Seganti Dei Conti Di Sarsina που διατήρησε τη θέση του ως τη σύρραξη.¹⁶⁰

Η οικονομία του νησιού απετέλεσε το πρωταρχικό και βασικό μέλημα της Ιταλικής πολιτικής διοίκησης του νησιού με τον άμεσο στόχο την ολοκληρωτική απορρόφηση της οικονομίας της Κεφαλονιάς από το Ιταλικό imperium και την αποξένωση της από τις φυσικές οικονομικές της διασυνδέσεις με την Ηπειρωτική Ελλάδα. Έτσι και η Κεφαλονιά εναρμονίστηκε με τις γενικότερες Ιταλικές επιδιώξεις στα Isole Ionie.¹⁶¹ Στο Αργοστόλι, κέντρο της Ιταλικής πολιτικής, δημιουργείται η Anonima Commercio Ionico, A.C.I., με απόφαση της Ιταλικής Τράπεζας Banca di Lavoro.¹⁶² Όπως και στη Λευκάδα, οι Ιταλοί εγκατέστησαν παραρτήματα των Ιταλικών Τραπεζών, των τραπεζών από τη Μητροπολιτική Ιταλία, Banca di Lavoro και Banca di Napoli που απέβλεπαν στον έλεγχο της τραπεζικής αγοράς και συναλλαγών εκτοπίζοντας σταδιακά και περιθωροποιώντας τις υπάρχουσες Ελληνικές Τράπεζες.¹⁶³

Έτσι επιτυγχάνεται η απόλυτη κυριαρχία στο τομέα των εμπορικών συναλλαγών στις οποιεσδήποτε εισαγωγές και εξαγωγές που επιτρέπονταν από την Ιταλική διοίκηση κυρίως αυτών από κτήσης ή από τη μητροπολιτική Ιταλία. Οι εισαγωγές και εξαγωγές στον κυρίως Ελληνικό Ηπειρωτικό χώρο ουσιαδώς περιορίζονται. Η Κεφαλονιά όπως και τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά γίνονται οι οικονομικοί δορυφόροι της Ιταλίας.¹⁶⁴ Αποκορύφωμα της Ιταλικής οικονομικής διείσδυσης και έμπρακτη απόδειξη των Ιταλικών επιδιώξεων της

158. Έγγραφο του Nobili Vitelleschi για την οικονομική ζωή του νησιού. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Affari Civili delle Isole Jonie, No. 10587, Αργοστόλι, 26 Σεπτέμβρη 1942, No. 11558, Αργοστόλι, 23 Οκτώβρη 1942.

159. Απαγορεύσεις της επανόδου των μοναχών στη μονή Κηπουραίων, Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αργοστόλι, 13 και 15 Μαΐου 1943.

160. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σσ. 28-39.

161. Στο ίδιο, σ.44.

162. Nuova Cefalonia, Άρθρο: Τα Τοπικά Γεγονότα-Κοινοποιήσις Αρ. 103: « Από της 1^η Μαρτίου 1943-XXI εις την επικράτειαν των Νήσων Κεφαλληνίας, Αγίας Μαύρας, Ζακύνθου, Ιθάκης και λοιπών υπ' αυτού εξαρτουμένων μικρών νήσων, τίθενται εν ισχύι οι ακόλουθοι τιμαί: Της Α.Κ. Ι. προς τους Μεταπωλητάς... ». εφημ. *Nuova Cefalonia*, Αργοστόλιον, 13 Μαρτίου 1943, Αριθμ. Φύλ. 94, σ.2.

163. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σσ. 50-51.

164. Στο ίδιο, σ.45.

ενσωμάτωσης των νησιών στον Ιταλικό χώρο υπήρξε η κυκλοφορία της Ιονικής δραχμής η οποία κατέστη το μοναδικό νόμιμο νόμισμα του οποίου επετράπη η κυκλοφορία στο νησί. Η Ιονική δραχμή θα στηρίζονταν στην ιταλική λιρέτα και θα αποτελούσε την απαρχή της ανάπτυξης σε αντίθεση με την πληθωριστική ελληνική δραχμή:

*Δια της υπ. Αρ. 101 Διαταγής του Εξοχ. Αρχηγού του Γραφείου Αστικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων, από της 28^{ης} τρεχ. Το μόνον κυκλοφορούν εις την επικράτειαν των Ιονίων Νήσων νόμισμα θα είναι η Ιονική Δραχμή. Η δραχμή αυτή, στηριζόμενη εις την Ιταλικήν Λιρέτταν και μη έχουσα τον πληθωρισμόν των άλλων εν κυκλοφορία Ελληνικών νομισμάτων, θα αποτελέση την νέαν βάσιν της οικονομικής αναπτύξεως και ανορθώσεως εν τη Επτανήσω....*¹⁶⁵

Η αλήθεια όμως ήταν ότι το νέο νόμισμα όχι μόνο δεν οδήγησε σε ευημερία αλλά προκάλεσε κραδασμούς και οι νησιώτες ποτέ δεν είδαν τις τιμές να πέφτουν και τις συναλλαγές να αυξάνονται. Το επισιτιστικό οξύνεται, η μαύρη αγορά κυριαρχεί και τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα βαθμιαία χάνουν την δύναμή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της οικονομικής δυσπραγίας αποτελεί η αγροτική παραγωγή, κύρια ελαιόλαδο και κρασί, τα οποία σε περιόδους ειρήνης αποτελούσαν τα κύρια εξαγωγίμα προϊόντα του νησιού, τώρα διοχετεύονται αναγκαστικά στη Μητροπολιτική Ιταλία και το περίσσειμά τους δίδεται για χρήση στα Ιταλικά στρατεύματα κατοχής:

Η υπ' αρ.15 Διαταγή του Υπουργού των Ιονίων νήσων κ. Π. Παρίνι, ομιλεί σαφώς: Θα επιβληθώσι αυστηραί ποιναί εις τους σιτοπαραγωγούς, οίτινες θα δηλώσωσιν ορισμένην ποσότητα σίτου προς σποράν και δεν θα σπείρουσιν τούτον Και είναι πράγματι σοφόν το μέτρον αυτό, αλλά και από τους γεωργούς πρέπει να εκτελεσθεί με πάσαν ευσυνειδησίαν. Δεν πρέπει να παραζηγησούμε τα πραγματα. Διότι αι διαταγαί των Ιταλικών Αρχών δεν είναι τίποτα άλλο παρά ευεργετικά και ωφέλιμα μέτρα προς ανακούφισιν της δυστυχίας της ολότητας. Με το να δηλώσει τις αγρότης ότι θα διαθέση προς σποράν 100 οκάδας σίτου και να καλλιεργηση μόνον 50, δεν βλάπτει μόνον τον

165. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Η Ιονική Δραχμή*. Νέα Κεφαλληνία, Αργοστόλιον, 25 Απριλίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 48, σ.1.

εαυτό του, δεν βλέπεται μόνον τους συγχωριούς του αλλά ολόκληρον την κοινωνίαν. Γιατι και αυτός θα ζημιωθεί από την ερχόμενη εσοδείαν αφού θα παράγει μικροτέραν ποσότητα. Και η κοινοτις του και ο λαός, καθόσον η έλλειψις που θα παρατηρηθή εις το πρώτιστον τούτο είδος θα έχη συνέπειες αισθητέ εις τους στομάχους όλων μας. Πρέπει λοιπόν να πάρα πολύ ασυνείδητος ο αγρότης που δε, θέλει συμμορφωθή κατά γράμμα προς την διαταγήν ταύτην. Ημείς όμως έχομεν απολύτον πεποίθησιν, ότι ο αγροτικός κόσμος της νήσου μας και το ίδιον του συμφέρον γνωρίζει αλλά και υπέρ των συνανθρώπων του ενδιαφέρεται και διά τούτο πιστεύομεν ότι ουδεμία παράβασις της διαταγής ταύτης θέλει παρατηρηθή εκ μέρους των σιτοπαραγωγών μας.¹⁶⁶

Έτσι η παραγωγή του νησιού στα προμνημονευθέντα προϊόντα γίνεται πηγή δοκιμασίας για τον αγροτικό κόσμο του νησιού που βλέπει τα προϊόντα του να κατάσχονται και να αρπάζονται σε βαθμό που να στερείται και ο ίδιος τα βασικά προϊόντα επιβίωσης. Οι Ιταλοί προβαίνουν, για την καλύτερη και συστηματικότερη εκμετάλλευση του γεωργικού πλούτου του νησιού, στη δημιουργία ενός ληστρικού κατ'όνομα Αγροτικού Συνεταιρισμού του Consorzio Agrario per le Isole Ionie με έδρα την Κέρκυρα και παραρτήματα στα υπόλοιπα νησιά.¹⁶⁷ Ο κατ'όνομα αυτός Αγροτικός Συνεταιρισμός, αμέσως μετά την ίδρυσή του, προχωρεί στη δήμευση των υπαρχόντων αποθηκευμένων αγροτικών προϊόντων και στην επιβολή μιας αναλογίας για τα νέα αγροτικά προϊόντα που έπρεπε να παραδώσει ο αγροτικός κόσμος στους Ιταλούς:

Το διάταγμα του γραφείου Αστικών υποθέσεων Κερκύρας υπ' αριθ. 108 ότι όλο το μαλί παραγωγής των Ιονίων Νήσων οιασδήποτε ποιότητας, είδους και έτους παραγωγής, πρέπει να παραδίδεται εις την συγκέντρωσιν εις την φυσικήν του κατάστασιν λερωμένον και στεγνόν. Προβάτων και αιγων είναι υποχρεωμένοι να παραδίδωσι το μαλλί εις

166. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Οι Αγρόται και ο Σίτος*: «Η υπ' αρ. 15 Διαταγή του Υπουργού των Ιονίων νήσων κ. Π. Παρίνι, ομιλεί σαφώς: Θα επιβληθώσι αυστηραί ποιναί εις τους σιτοπαραγωγούς, οίτινες θα δηλώσωσιν ορισμένην ποσότητα σίτου προς σποράν και δεν θα σπείρουσιν τούτον». εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 6 Σεπτεμβρίου 1941, Αριθμ. Φύλ. 15, σ.2,

167. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Ειδοποιήσις Δια Τους Γεωργούς*. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 21 Φεβρουαρίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 39, σ.2.

*τον Αγροτικόν Συναιτερισμόν δια τας Ιονίους Νήσους ουχί αργότερον από είκοσι ημερων από το κούρευμα, ακόμη και οι έμποροι και οι τεχνίται οι οποίοι το ηγόρασαν ρίμαι υποχρεωμένοι να φέρωσιν εις την συγκεντρωση το υπόλοιπον του μαλλιού των. Κανέν ποσόν μαλλιού δεν εξαιρείται από την συγκέντρωσιν.*¹⁶⁸

Η πολιτική αυτή της αναγκαστικής συγκέντρωσης των προϊόντων από τις Ιταλικές πολιτικές αρχές δεν μπορούσε παρά να επιφέρει την οικονομική εξαθλίωση του πληθυσμού και ιδιαίτερα των αστικών κέντρων¹⁶⁹ όπου οι πληθυσμοί εστερούντο κάθε οικονομικού πόρου και μέσων επιβίωσης πολύ περισσότερο από τους αγροτικούς πληθυσμούς. Ως εκ τούτου δεν είναι περίεργο ότι ακριβώς την εποχή αυτή, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, έχουμε την εμφάνιση του μαυραγοριτισμού δηλαδή την ανάδειξη μιας μερίδας ατόμων που συνεργαζόμενοι με τις ιταλικές αρχές απομιζούν μαζί μ' αυτές και τον ελάχιστο πλούτο που απέμεινε στους κατοίκους του νησιού:

*Υπάρχει δυστυχώς μεταξύ μας μία τάξι ανθρώπων πάντοτε εκμεταλλευομένη τας δυστυχίας της ολότητος. Υπάρχει λέγομεν, μία τάξι ασυνείδητων εμπόρων, μια τάξι μάλλον αρπακτικών ορνέων, που καιροφυλακτεί σαν το γεράκι για να χορτάσει επί των πτωμάτων μας...Ούτε οι Ιταλοί είναι οι φταίχτες μας, ούτε άλλοι ξενικοί λόγοι προεκάλεσαν την τοιαύτην κατάστασιν. Διότι ο Ιταλικό Λαός από την ποσότητα την αναγκαίουσαν δια την διατροφήν του μας προσφέρει γενναιοφόρος καθημερινά το ψωμί του, τα ζυμαρικά του, τη ζάχαρι του και τα άλλα είδη της πρώτης ανάγκης σε τιμές προπολεμικές. Οι λόγοι, λοιπόν, της υπάρξεως της μαύρης αγοράς και της δυστυχίας μας προέρχονται από ημάς τους ίδιους.*¹⁷⁰

168. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Η Συγκέντρωσις του Μαλλιού-Εδοποιήσις*. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 4 Ιουλίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 58, σ.2.

169. Σπύρος Λουκάτος, ό.π., σ.

170. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Η Μαύρη Αγορά, Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 1 Νοεμβρίου 1941, Αριθμ. Φύλ. 23, σ.1. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Η Ελαιοπαραγωγή και η Συγκέντρωσις*. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 1 Αυγούστου 1942, Αριθμ. Φύλ. 62, σ.1. εφημ. *Νιουνα Cefalonia*, Άρθρο: *Πρέπει να Διωχθούν Ποινικώς. Νιουνα Cefalonia*, Αργοστόλιον, 14 Αυγούστου 1943, Αριθμ. Φύλ. 115, σ.1.

Ακόμα και η εφημερίδα Νέα Κεφαλληνία, που εκδίδετο υπό την αιγίδα των Ιταλικών αρχών κατοχής, επισημαίνει την τραγικότητα των κατοίκων του νησιού οι οποίοι πέφτουν θύματα των ασύδοτων μαυραγοριτών:

Ενώ η παραγωγή του τυρού εφέτος ήτο αρκετή, πατρατηρούμεν με απορίαν ότι και οι ενταυθα παντοπόλαι και οι εις τα διάφορα χωρία τοιούτοι δεν έχουσιν τύρον προς πώλησιν. Αυτό μας αφήνει να πιστεύσωμεν ότι ο τύρος απεκρύβει από τους παραγωγούς με την προυπόθεσιν να πωλήσωσιν το προϊόν των τούτο αργότερον εις τιμάς μεγαλτέρας. Με αυτόν όμως τον τρόπον κινδυνεύουν όταν ανακαλυφθούν να υποστούν δικαίως βαρείας τιμωρίας...Όπως παρατηρείται με τον τύρον, όστις εξηφανίσθη από την αγοράν μας το αυτό παρατηρείται και με τις πατάτες και με τα κρεμμύδια.¹⁷¹

Όπως και στη Λευκάδα η προσοχή των Ιταλών στρέφεται, ευθύς αμέσως μετά την εγκατάσταση τους στο νησί, στον έλεγχο της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ένας από τους βασικότερους τομείς όπου δραστηριοποιήθηκαν οι Ιταλοί ήταν ο τομέας της παιδείας.

Η Ιταλική διοίκηση στόχευε μέσω της διείσδυσης της σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης στον προσηλυτισμό της νεολαίας της Κεφαλονιάς και όλων των κατοίκων της στα νέα Ιταλικά ιδανικά δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στο προσαιτερισμό των νέων της Κεφαλονιάς:

Ο Αρχηγός του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων επεσκέφθη την παρελθούσαν Τετάρτην τα διάφορα Σχολεία της πόλεως του Ληξουρίου, όπου παρακολούθησε την διανομήν των μαθητικών συσσιτίων και επικοινωνήσε μετά του διδακτικού και μαθητικού κόσμου. Εις την Επαγγελματικήν Σχολήν Ληξουρίου επεσκέφθη άπαντα τα τμήματα ενδιαφερθείς τα μέγιστα δια την επιτελούμενην μορφωτικήν εργασίαν. Παντού έτυχε θερμότατης υποδοχής. Υποσχεθείς αμέριστον υποστήριξιν του, δια παν ζήτημά των.¹⁷²

171. εφημ. Νέα Κεφαλληνία, Άρθρα: Τυρί και Πατάτες και Κρόμμυα. εφημ. Νέα Κεφαλληνία, Αργοστόλιον, 2 Αυγούστου 1941, Αριθμ. Φύλ. 10, σ.2,

172. εφημ. Νέα Κεφαλληνία, Άρθρο: Ο Αρχηγός εις τα Σχολεία. Νέα Κεφαλληνία, Αργοστόλιον, 16 Μαΐου 1942, Αριθμ. Φύλ. 51, σ.2.

Ιταλοί εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης αποσπώνται από τη Μητροπολιτική Ιταλία και στέλνονται για υπηρεσία στα Δημοτικά και Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης όπως και Ιδιωτικά Σχολεία της Κεφαλονιάς. Η Ιταλική πολιτική διοίκηση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο έργο αυτό των εκπαιδευτικών:

Κατά την 23^η Μαΐου ο Αρχηγός ήρχισε τας επισκέψεις του εις τα σχολεία μέσης και δημοτικής εκπαιδύσεως Αργοστολίου επιθεωρήσας την Εμπορικήν Σχολήν, το Γυμνάσιον Θηλέων, το Παρθεναγωγείον, την Σχολήν Καλογραίων και το Α΄ Δημοτικόν Σχολείον, γενόμενος παντού ενθουσιωδώς δεκτός, εξετάσας τους μαθητάς εις την ανάγνωσιν και απαγγελίαν και συγχαρείς τούτους ως και τους καθηγητάς και διδασκάλους των δια την πρόοδον των πρώτων και συνειδητήν εργασίαν των δευτέρων κατά την εκτέλεσιν των καθηκόντων...¹⁷³

Οι νέοι και νέες πρωτοστάτησαν στον αγώνα κατά του κατακτητή. Η αντίσταση έγινε μαζική χάρη στην τόλμη της νεολαίας του νησιού που κατάφερε να αφήσει το στίγμα της στα γεγονότα της εποχής με τη δράση της.¹⁷⁴ Τα σχολεία μεταμορφώθηκαν σε εστίες αντίστασης:

Το ιστορικά πια καθιερωμένο και γνωστό ως μαθητικό αντιστασιακό κίνημα της Κεφαλονιάς ήταν ένα πρωτοποριακό αντικατοχικό αντιφασιστικό κίνημα, που δειλά-δειλά ξεκίνησε μέσα από τις αίθουσες της Εμπορικής Σχολής, για να επεκταθεί στη συνέχεια σ' αυτές των γυμνασίων και στους τόπους δουλειάς των οικοδόμων, των τσαγκαράδων και των άλλων εργαζομένων νέων σφυρηλατώντας, μέσα από μια αδιάκοπη και θαρραλέα πατριωτική δράση, μια αρραγή συμμαχία μεταξύ της μαθητικής νεολαίας και αυτής του μόχθου και του ιδρώτα ενάντια στον ξένο εισβολέα.¹⁷⁵

173. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 16 Μαΐου 1942, Αριθμ. Φύλ. 51, σ.2.

174. Ο Λευτέρης Ελευθεράτος σημειώνει: «Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΠΕΑΕΑ Κεφαλονιάς-Ιθάκης, το σύνολο των αγωνιστών που έπεσαν στη διάρκεια της Κατοχής έφθασε στους 230, από τους οποίους 78 ΕΠΟΝίτες». Λευτέρης Ελευθεράτος, *Οδοιπορικό Μνήμης στην Κεφαλονιά της Αντίστασης*, Αθήνα, 1998, σ. 48.

175. Στο ίδιο, σ. 27.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες οργανώνουν την πρώτη μαθητική απεργία το Μάη του 1942 που εκδηλώθηκε κυρίως στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης, στο Αργοστόλι, στην Εμπορική Σχολή¹⁷⁶ και στα Γυμνάσια Αρρένων και Θηλέων. Ακολουθεί η Παμμαθητική απεργία του Οκτώβρη - Νοέμβρη του 1942¹⁷⁷ με κέντρο την Εμπορική Σχολή του Αργοστολίου.¹⁷⁸ Η αντίδραση των Ιταλικών Αρχών υπήρξε άμεση.¹⁷⁹ Οι δάσκαλοι και οι καθηγητές στην απόλυτη πλειοψηφία τους, όπως και στη Λευκάδα κάτω από τις ίδιες συνθήκες, στάθηκαν λαμπρά παραδείγματα για τους μαθητές τους και βρέθηκαν στην πρωτοπορία:

Από τους 250 περίπου λειτουργούς της στοιχειώδους και της μέσης εκπαίδευσης, που υπηρετούσαν τότε στην Κεφαλονιά, τουλάχιστον οι 50 είχαν πάρει ενεργό μέρος στο αντιστασιακό κίνημα, πολλοί απ' αυτούς από ηγετικά πόστα, ενώ η πλειοψηφία των υπολοίπων ήταν οπαδοί ή απλοί φίλοι της Εθνικής Αντίστασης, την οποία με τον ένα ή τον άλλο τρόπο βοηθούσαν...¹⁸⁰

176. Σπύρος Λουκάτος αναφέρει για την Εμπορική Σχολή του Αργοστολίου ότι: «...περιέκλειε τα πιο δυναμικά και μαθητικά στοιχεία, το πιο ζωντανό και συνειδητά αντιστασιακό τμήμα της όλης μαθητικής νεολαίας». Σπύρος Λουκάτος, ο.π. σ. 222.

177. Αποφάσεις του Γυμνασίου Αρρένων του ΕΑΜ στην Ιταλική Κατοχή, σσ. 1-5. Αρχείο Λευτέρη Ελευθεράτου.

178. Ο Λευτέρης Ελευθεράτος γράφει: «Την Πρωτομαγιά θα την γιορτάσουν με απεργία και μαζικές εκδηλώσεις αντίστασης έξω από την πόλη, όπου τα πρωτομαγιάτικα στεφάνια φτιάχνονται με τη συνοδεία πατριωτικών τραγουδιών και συνθημάτων. Μια πολυήμερη παμμαθητική απεργία θα ξεσπάσει στα τέλη Οκτώβρη του 1942 με κυρίως εκπαιδευτικά αιτήματα, μεταξύ άλλων την απομάκρυνση του Ρουφίνι, την κατάργηση της υποχρεωτικής διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας και του φασιστικού χαιρετισμού, το μη διορισμό Ιταλών καθηγητών και την απομάκρυνση αυτών, που είχαν ήδη διοριστεί και την παραμονή στη διεύθυνση των σχολείων Ελλήνων εκπαιδευτικών. Όπως με την απεργία της Πρωτομαγιάς έτσι και ιδιαίτερα μ' αυτήν οι ιταλικές αρχές κατοχής εξαπολύουν κύμα τρομοκρατίας εναντίον των μαθητών καθώς και των γονέων και καθηγητών τους. Δεκάδες μαθητές συλλαμβάνονται και ξυλοκοπούνται, ενώ μερικά από τα στελέχη του κινήματος, που διέφυγαν την σύλληψη, περνούν στην παρανομία». Λευτέρης Ελευθεράτος, ο.π., σ. 30.

179. Εκτός των άλλων διωγμών που υπέστησαν οι μαθητές, από ότι φαίνεται από το Βιβλίο Πράξεων του Ιου Λυκείου του Αργοστολίου της Περιόδου 10 Ιουλίου 1934 ως 5 Ιουλίου 1956 μαθητές αποβλήθηκαν από τις εξετάσεις και απομακρύνθηκαν από το σχολείο. Αρχείο Λευτέρη Ελευθεράτου, Ακριβές φωτοαντίγραφο από το βιβλίο Πράξεων του Σχολείου, σ.1ο Λύκειο Αργοστολίου, της περιόδου 10 Ιουλίου 1934 ως 5 Ιουλίου 1956, Πράξις 3η.

180. Λευτέρης Ελευθεράτος, ο.π., σ. 49.

Όπως υπογραμμίζεται και στην εφημερίδα «Νέα Κεφαλληνία», σε σειρά άρθρων της, η Ιταλική πολιτική διοίκηση δημιουργεί, σε κλίμακα πολύ μεγαλύτερη από ότι στη Λευκάδα, παιδικές κατασκηνώσεις με δέλεαρ την παροχή καλύτερης τροφής και παιδικών εξοχών:

Την 28 Οκτωβρίου 1942 επ'ευκαιρία της εικοσαετίας της Πορείας προς την Ρώμην, ελαβαβε χώραν εις το Αμφιθέατρον της ενταυτα Εμπορικής Σχολής η πρώτη αναφορά του μαχητικού Φάσσιου της Κεφαλληνίας εσχάτως συγκροτηθέντος Ήσαν παρόντες ο Πολιτικός Αρχηγός Μαρκήσιος Βιτελλέσκι μετά της διακεκριμένης κυρίας του...Κατόπιν του ευχητηρίου χαιρετισμού του πολιτικού γραμματέως, εξονυχισθησαν και συζητήθησαν τα προβλήματα τα σχετικά με την δράσιν η οποία θα καταβληθή υπό του ενταύτα Φάσσιου, ειδικώς με την κοινωνικήν προνοιαν, την προπαγάνδαν και την μόρφωσιν της νεολαίας των Ιονίων υπό, την οδηγίαν του Φασιστικού Εθνικού Κινήματος.¹⁸¹

Η Ιταλική πολιτική διοίκηση, μπροστά στο φάσμα του ολοκληρωτικού λιμού που απειλούσε τους κατοίκους της Κεφαλονιάς που βρίσκονταν πια στο έλεος των μαυραγοριτών και σπεκουλαδόρων με προπαγανδιστικές και κενές περιεχομένου κινήσεις:

Υπέρ των πτωχών: Κατά την ημέραν των Χριστουγέννων η Ιταλική Πολιτική Διοίκησης Κεφαλληνίας εχορήγησα εις το Οικονομικόν Συσσίτιον τα απαραίτητα δια την δωρεήν διανομήν ενός γεύματος εις του πτωχούς της πόλεως Αργοστολέου. Ούτω εχορηγήθη τροφή εις 2.500 περίπου πτωχούς της πόλεως μας, αποτελούμενη εξ ιχθύων ζυμαρικών, άρτου και σταφίδος και διετράφησαν δι' εξόδων των Ιταλικών Αρχών δύο χιλιάδες πεντακόσιοι πένητες συμπολίται μας κατά την αγίαν ταύτην ημέραν.

Υπέρ των μαθητών: Αί Ιταλικαί Αρχαί συνεχίζουσαι την φιλόανθρωπον δράσιν των, ενεθυμήθησαν την παρμονήν των Χριστουγέννων και τους μικρούς απόρους μαθητάς και μαθητριάς των Δημοτικών Σχολείων της νήσου μας. Ούτω διενεμήθησαν άρτος και σταφίς εις όλους τους πτωχούς

181. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Αι Παιδικαί Εξοχαί*. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 6 Ιουνίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 54, σ.1. και *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 4 Ιουλίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 58, σ.1. εφημ. *Νιουνα Cefalonia*, Άρθρο: *Μια Επίσκεψις εις την Παιδικήν Φωλήν*. *Νιουνα Cefalonia*, Αργοστόλιον, 22 Μαΐου 1943, Αριθμ. Φύλ. 71, σ.1. εφημ. *Νιουνα Cefalonia*, Άρθρο: *Μαχητικό Φάσσιον Κεφαλληνίας*. *Νιουνα Cefalonia*, Αργοστόλιον, 31 Οκτωβρίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 104, σ.1.

*μαθητάς και μαθητριάς απάντων σχεδόν των Δημοτικών Σχολείων της Κεφαλληνίας εξόδοις του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, και του οποίου προϊστάται επαξίως ο Γενικός Βασιλικός Πρόξενος, δόκτωρ Φερρούτσιου Λούπις, πρότον οποίον εκφράζομεν την ευγνωμοσύνην μας.*¹⁸²

Προσπάθησε να κερδίσει την εμπιστοσύνη των ντόπιων παραχωρώντας μικρές ποσότητες τροφίμων:

«Επί τη αφίξει του εις την νήσον μας κατά την παρελθούσαν εβδομάδα, ο Αρχηγός του Γραφείου Αστικών Υποθέσεων των Ιονίων νήσων Εξοχώτατος κ. Π. Παρίνι, διέταξε την αύξησιν της καθ' ήμέραν χορηγούμενης μερίδος του αλεύρου από 130 εισλ ς 180 γραμμάρια».¹⁸³

Έτσι οργάνωσαν Γραφείο Κοινωνικής Πρόνοιας για τη διανομή τροφίμων πρώτης ανάγκης για να διασκεδαστεί η ογκούμενη αγανάκτηση και τα αντυταλικά αισθήματα του Κεφαλλονίτικου λαού. Ο Πολιτικός Διοικητής Salvo Salvoni αναλαμβάνει να ανακοινώσει στους κατοίκους τα δελτία τροφίμων που θα διανεμηθούν.¹⁸⁴

Παρόμοια ήταν η κατάσταση και στα πολυάριθμα, για ένα μικρό νησί όπως η Κεφαλονιά, ευαγή ιδρύματα, μια έμπρακτη απόδειξη της φιλάνθρωπης δράσης και διάθεσης των Κεφαλλονιτών.¹⁸⁵ Η Μητρόπολη Κεφαλληνίας, σε μια εκτενή και αναλυτική αναφορά στο Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Δαμασκηνό, παρουσιάζει την οικτρή κατάσταση των ιδρυμάτων αυτών που φιλοξενούσαν ένα μεγάλο αριθμό συμπολιτών τους:

Απαντών εις το υπ' αριθ. 1227 έ.έ. έγγραφον του καθ' υμάς Οργανισμού γνωρίζω τη Υμετέρα Μακαριότητα ότι εν Κεφαλληνία λειτουργούσι φιλανθρωπικά ιδρύματα μόνον εν Αργοστολίω και Ληξουρίω μικρόν δε πτωχοκομείον εν Αγία Ευφημία.

182. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρα: *Υπέρ των Πτωχών* και *Υπέρ των Μαθητών*. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 27 Δεκεμβρίου 1941, Αριθμ. Φύλ. 75, σ.1.

183. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Η Μερής του Άρτου*. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 30 Μαΐου 1942, Αριθμ. Φύλ. 53, σ.1. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρα: *Διανομή Τροφίμων* και *Διανομή Κρέατος*. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 20 Ιουνίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 56, σ.2.

184. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Ufficio Affari Civili Per Le Isole Di Cefalonia Ed Itaca, Il Capufficio Affari Civili, Colonnello Salvo Salvoni, No 25025, Argostoli, 30 Settembre 1941/XIXo

185. Τα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα της Κεφαλονιάς την περίοδο εκείνη ήταν το Νοσοκομείο, το Βέγειο Φρενοκομείο, το Ορφανοτροφείο και το Γηροκομείο-Πτωχοκομείο.

Και Α) εν Αργοστολίω λειτουργούσι:

- 1) *Νοσοκομείον εκατόν πενήκοντα περίπου κλινών και Φθισιατρείον πενήκοντα περίπου κλινών.*
- 2) *Γηροκομείον Δημοτικών τεσσαράκοντα κλινών.*
- 3) *Ψυχιατρείον Δημόσιον εκατόν περίπου κλινών.*
- 4) *Ορφανοτροφείον μετά Βρεφοκομείου και εκθετοτροφείου εκατόν περίπου κλινών.*

Β) εν Ληξουρίω

- 1) *Γηροκομείον τεσσαράκοντα περίπου κλινών*

Γ) εν Ευφημία

- 1) *Πτωχοκομείον πέντε κλινών.*

Τα ιδρύματα ταύτα συντηρούνται εκ Κληροδοτημάτων και δωρεών πλην του Δημοσίου Ψυχιατρείου συντηρούμενου δια δημοσίων χρημάτων το δε Νοσοκομείον χρησιμοποιούμενον εν μέρει ως Στρατιωτικών Νοσοκομείον υπό των Ιταλικών Αρχών υπ' αυτών. Σήμερον όμως άπαντα τα ιδρύματα κινδυνεύουσιν από στιγμής εις στιγμήν να διακόψωσι την λειτουργίαν αυτών το μεν λόγω των μεγίστων οικονομικών δυσχερειών το δε εκ της λόγω των περιστάσεων πλήρους ελλείψεως παντός είδους τροφίμων και φαρμάκων.¹⁸⁶

Οι Ιταλικές αρχές προσπάθησαν να στηρίξουν οικονομικά τα ιδρύματα με δωρεές και επιχορηγήσεις που ουσιαστικά προέρχονταν από τη φορολογική αφαίμαξη του λαού της Κεφαλονιάς.¹⁸⁷

Το 1943 είναι χρόνος κρίσιμος για το νησί. Όπως και στην Ηπειρωτική Ελλάδα έτσι και στην Κεφαλονιά τα φάσμα του λιμού είναι μια πραγματικότητα της καθημερινής ζωής:

186. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθμ. Πρωτ.242, Αργοστόλι, 22-4-1942.

187. εφημ. *Νουνα Cefalonia*, Άρθρο: *Νέαι Τιμαί των Τροφίμων*:«Ο φόρος επί της καταναλώσεως των δια δελτίου διανεμομένων ειδών όστις είχε καθορισθή δια του υπ' αριθ. 140 Διατάγματος της 22ης Ιουλίου 1942, υπέρ των Αγαθοεργών Ιδρυμάτων, παραμένει ως έχει καθορισθή δια της κοινοποιήσεως υπ. Αριθ. 103 της 25 Φεβρουαρίου 1943». *Νουνα Cefalonia*, Αργοστόλιον, 14 Αυγούστου 1943, Αριθμ. Φύλ. 115, σ.2.

*Λαμβάνομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν τον Ιερών κλήρον όπως ενεργήσας το συντομότερον παρά τας αρμοδίους αρχάς και ληφθή μέριμνα υπέρ της εργατικής τάξεως, ήτις ευρίσκεται εν τελεία απόγνωση και την απειλεί καθημερινώς ο θάνατος,[] ελείψεως τροφίμων και της μεγάλης ανεργείας...*¹⁸⁸

*Το Εργατικόν Κέντρον Κεφ/νίας έσχον υπ' όψιν την σημερινήν άφιξιν του Αρχηγού των Πολ. Υποθ. Ιονίων Νήσων και υπό την ιδιότητα μας ως Οργανισμός περικλείοντος εντός των κόλπων του την μεγαλύτεραν μερίδα του μαστιζομένου εκ των δεινών της ανεργείας και των δεινών άτινα υφίσταται εκ των ολοένα οξυνόμενων βιοτικών αναγκών, έχον δε υπ' όψιν του ότι όχι μόνον η εργατική Τάξις αλλά και το σύνολον του Λαού της Νήσου ευρίσκεται εις την αυτήν αθλίαν κατάστασιν...*¹⁸⁹

Στην Κεφαλονιά η Ιταλική προπαγάνδα υπήρξε ιδιαίτερα έντονη. Οι Ιταλοί μονοπώλησαν τον τύπο εκδίδοντας ίδιες εφημερίδες και στην Ιταλική και στην Ελληνική γλώσσα. Καθιέρωσαν τις Ιταλικές γιορτές, σαν γιορτές, που θα έπρεπε να τιμώνται από τους κατοίκους του νησιού. Επίσης στην προσπάθεια τους να αφελληνίσουν τον πληθυσμό επέβαλαν τον εορτασμό των Ιταλικών φασιστικών επετείων όπως η επέτειος της εγκαθίδρυσης του φασισμού.¹⁹⁰ Οι Ιταλοί επίσης αναλαμβάνουν την επισκευή και δημιουργία έργων δημοσίας χρήσης, όπως οδών ή λιμανιών, τα οποία ουσιαστικά εξυπηρετούσαν τις ίδιες στρατιωτικές ανάγκες αλλά ταυτόχρονα εξωραΐζουν και το απαρχαιωμένο οδικό δίκτυο του νησιού. Όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, και ιδιαίτερα στη γειτονική Λευκάδα, η γέννηση της Αντίστασης υπήρξε αποτέλεσμα και της αρχαίας

188. Το Εργατικό Κέντρο Κεφαλληνίας και Ιθάκης με τα Σωματεία Αργοστολίου, Ληξουρίου, Σάμης σε μια πρώτη επιστολή του προς τον Ιερών Κλήρον περιγράφει την τραγικότητα της κατάστασης του πληθυσμού. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Centro Operaio Di Cefalonia E Itaca Argostoli, Αργοστόλι, Αριθ. Πρωτ.113, 8 Ιουλίου 1943.

189. Το Εργατικό Κέντρο Κεφαλληνίας και Ιθάκης με τα Σωματεία Αργοστολίου, Ληξουρίου, Σάμης σε δεύτερη επιστολή του προς την Ιεράν Μητρόπολιν, το Συνεταιρισμό Δημ. Υπαλλήλων, τον Ιατρικόν Σύλλογον, το Δικηγ. Σύλλογον, το Εμπορικόν Επιμελητήριο περιγράφει ανάγλυφα την δεινή θέση των Κεφαλλονιτών και ζητούν την άμεση επέμβαση του Ερυθρού Σταυρού. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Centro Operaio Di Cefalonia E Itaca Argostoli, Αργοστόλι, Αριθ. Πρωτ. 127, 15 Ιουλίου 1943.

190. εφημ. *Νιουνα Κεφαλονία*, Άρθρο: *Ο Πανηγυρισμός της 9^{ης} Μαΐου εις το Φάσιο Κεφαλληνίας*. *Νιουνα Κεφαλονία*, Αργοστόλιον, 29 Μαΐου 1943, Αριθμ. Φύλ. 105, σσ.1-2. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Άρθρο: *Ο Άγιος Φραγκίσκος της Ασίζης εν Κεφαλληνία*. εφημ. *Νέα Κεφαλληνία*, Αργοστόλιον, 6 Ιουνίου 1942, Αριθμ. Φύλ. 54, σ.1.

αγωνιστικής παράδοσης των κατοίκων του νησιού ενάντια σε κάθε μορφή κατάκτησης αλλά και στα αφόρητα μέτρα καταπίεσης και εξόντωσης οικονομικής που εφαρμόζε η Ιταλική διοίκηση. Ο αγροτικός αλλά και ο αστικός πληθυσμός μέσα στις συνθήκες της απομόνωσης και του ασφυκτικού ελέγχου που εφαρμόζαν οι φασιστικές Ιταλικές Αρχές αντιστέκεται.

Η αντίσταση στον κατακτητή πρόβαλε ως επιτακτική ανάγκη και χρέος για κάθε Κεφαλλονίτη που είχε συνειδητοποιήσει την κατάσταση. Ο Βαγγέλης Νιοχωρίτης από τους πρώτους που δημιουργούν τους πυρήνες αντίστασης στο νησί δίνει ανάγλυφα την εικόνα της εποχής και περιγράφει τις πρώτες ενέργειες για την οργάνωση της αντίστασης.¹⁹¹

Τα Ιταλικά σχέδια απέβλεπαν στην πλήρη απομόνωση του λαού ο οποίος με την σειρά του δεν άργησε να επιδείξει την αντίθεση του και να εκφραστεί δυναμικά. Οι Ιταλικές Στρατιωτικές δυνάμεις στα πλαίσια της αλαζονικής επίδειξης δυνάμεως¹⁹² πολλές

191 Προφορική Συνέντευξη του Βαγγέλη Νιοχωρίτη η οποία μου εδόθη στα Ματζαβινάτα, 6 Μαρτίου 2000.

192. Οι Ιταλοί δεν επέδειξαν τον απαιτούμενο σεβασμό στις Μονές τις οποίες χρησιμοποίησαν για τις στρατιωτικές τους ανάγκες. Ο Μητροπολίτης Γερμανός διαμαρτύρεται για τις πράξεις Ιταλών στρατιωτών στην Επισκοπή Μεταξάτων:

«Ο εντεταλμένος υφ' ημών ιερέυς Βασίλειος Κάγκας εφημέριος Μεταξάτων δια την επίβλεψιν του οικήματος της επισκοπής Μεταξάτων αναφέρει ημίν ότι τρεις εναπομείναντες στρατιώται εν τω οικήματι τούτω διατηρούσιν εν τοις δωματίοις του άνω ορόφου της εν λόγω οικίας κονίτικλους ένα μόσχον και περιστεράς επί πλέον δε ούτοι κόπτουσι τα εντός του περιβόλου της οικίας ευρισκόμενα ελαιόδενδρα επί τη προφάσει ότι ταύτα είναι ξηρά. Όθεν παρακαλούμεν Υμάς θερμώς εξοχώτατε Κύριε Στρατηγέ όπως ει δυνατόν αφεθή ελευθερον το οίκημα τούτο εάν ήδη δεν χρειάζεται εν εναντία δε περιπτώσει διατάξητε τα δέοντα ίνα τα ζώα ταύτα μεταφερθώσι εις τα υπόγεια του οικήματος και μη κόπτωσιν τα ελαιόδενδρα οι στρατιώται». Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Ο Μητροπολίτης Κεφαλληνίας Γερμανός προς τον Εξοχώτατον Κύριον Στρατηγόν την οποία υπογράφει ο Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος, Αργοστόλι, 7 Μαΐου 1943. Οι Ιταλικές Δυνάμεις Κατοχής στράφηκαν εναντίον και του κλήρου και δεν δίστασαν να πραγματοποιήσουν συλλήψεις και έρευνες: «Πληροφορούμενοι ότι ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής Αγριλίων Ιερομόναχος Παρθένιος Συλιβέρδης ενεκλείσθη εις τας Φυλακάς προ τινών ημερών υπό της Καραμπινερίας δι' άγνωστον προς ημάς αιτίαν, παρακαλούμεν υμάς θερμώς όπως ευατρεστούμενοι επιτρέψητε ημίν να σας πληροφορήσομεν ότι πρόκειται περί καλού και αγαθού ιερωμένου και ανθρώπου εν γένει, και ότι ούτος ουδέποτε έδωκεν αφορμήν τινά ουτέ κατά το στάδιον ως Πολίτου ούτε κατά το στάδιον ως ιερωμένου...». Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Επιστολή του Μητροπολίτη Κεφαλληνίας Γερμανού προς τον Εξοχώτατον Πολιτικόν Διοικητήν την οποία υπογράφει ο Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος, Αριθ. Πρωτ.228, Αρ, Αργοστόλι, 31 Μαΐου 1943.

«Εξοχώτατε, Ένα λυπηρόν επεισόδιον έλαβε χώραν χθες Κυριακήν 30ην φθίνοντος και περί ώραν 6^{ην} πρωινήν εις την οικίαν μου. Έξ Καραβιναφόροι περικυκλώσαντες την οικίαν μου κατά την ως άνω προίαν, εισήλθον εν αυτή ενεργήσαντες έρευνα εφ' όλων των δωματίων μη φεισθέντες ούτε του υπνοδωματίου ενώ ακόμη εκοιμάτο η θυγάτηρ μου και η νύμφη μου μετά του μικρού εγκόνου μου ενώ εγώ είχον απέλθει εις τον Ναόν δια την τέλεσιν της θείας Λειτουργίας...». Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Επιστολή του Μητροπολίτη Κεφαλληνίας Γερμανού προς τον Εξοχώτατον Πολιτικόν Διοικητήν την οποία υπογράφει ο Γενικός Αρχιερατικός Επίτροπος, Αριθ. Πρωτ.229, Αργοστόλι, 31 Μαΐου 1943.

φορές κατέληγαν σε έκτροπα. Οι δάσκαλοι και οι καθηγητές στην απόλυτη πλειοψηφία τους, όπως και στη Λευκάδα κάτω από τις ίδιες συνθήκες, στάθηκαν λαμπρά παραδείγματα για τους μαθητές τους και βρέθηκαν στην πρωτοπορία.

Όμως η εξάπλωση της αντιστασιακής ιδεολογίας βρήκε οπαδούς και μεταξύ των Κατοχικών Στρατιωτικών Δυνάμεων. Οι αντιφασιστικές δυνάμεις μεταξύ των Ιταλικών Στρατευμάτων έπαιξαν σημαντικό ρόλο κατά την Ιταλογερμανική σύρραξη όπου έχουμε και την έμπρακτη υποστήριξη της Ιδεολογίας τους. Οι Ιταλικές στρατιωτικές μονάδες στην Κεφαλονιά, Μεραρχία Acqui, μετά την εισβολή των αγγλο - αμερικάνων στην Ιταλική χερσόνησο¹⁹³ άρχισαν να επηρεάζονται από τα γεγονότα στη Μητροπολιτική Ιταλία. Ήδη η κατάρρευση του Ιταλικού imperium γίνεται αισθητή στην Κεφαλονιά όπου βρίσκεται ο μεγαλύτερος συμπαγής όγκος των Ιταλικών στρατευμάτων. Έτσι αρχίζει η αυτοδιάλυση του οικοδομήματος της Ιταλικής κατοχής στα Ιόνια νησιά.

Οι στρατεύσιμοι τώρα στην απόλυτη πλειοψηφία τους τάσσονται με την πλευρά της κυβέρνησης Badoglio που είχε υπογράψει ανακωχή με τους συμμάχους θέτοντας έτσι την Ιταλία εκτός πολέμου. Η Ιταλική κατάρρευση προκαλεί ισχυρές δονήσεις στην Ιταλική διοίκηση Κεφαλονιάς. Οι Γερμανοί, συνεπικουρούμενοι από τους φασιστικούς πυρήνες των Ιταλών, αναλαμβάνουν μια εκστρατεία απειλών, εκβιασμών και τοπικών πολεμικών επιχειρήσεων ενάντια στους τέως συμμάχους τους με σκοπό να τους πτοήσουν και να τους αναγκάσουν να παραδοθούν αμαχητί. Είχε ήδη επέλθει ο διχασμός στο Ιταλικό στράτευμα. Ακολουθεί η σφαγή της μεραρχίας και η πτώση του Ιταλικού Καθεστώτος που είναι η αρχή της Νέας Περιόδου Κατοχής του Νησιού.

Η γερμανική στρατιωτική επιχείρηση στην Κεφαλονιά ενάντια στην εκεί ιταλική φρουρά όπως και η παρόμοια στην Κέρκυρα ήταν αποτέλεσμα της γερμανικής αποφασιστικότητας να μην επιτρέψει τη δημιουργία στη Νότια Βαλκανική συμμαχικών προγεφυρωμάτων που θα απειλούσαν τα Γερμανικά συμφέροντα στο «μαλακό υπογάστριο» του άξονα. Στις 8 Σεπτέμβρη 1943 γίνεται γνωστή η συνθηκολόγηση της Ιταλίας και η ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από το Στρατάρχη Badoglio. Η είδηση της ανακωχής, όπως έχει ήδη αναφερθεί, προκάλεσε μεγάλο ενθουσιασμό και καλλιέργησε ελπίδες για επιστροφή στην Ιταλία. Η παράδοση της Acqui αποτελεί το μέγιστο στόχο των Γερμανών προσκρούουν όμως στην επιθυμία μεγάλης μερίδας των ιταλικών δυνάμεων να αντισταθούν. Τα πρώτα σημάδια αντίστασης από την πλευρά των

193. Σπύρος Λουκάτος, τομII, ό.π., σ.12.

Ιταλών, παρά τις πιέσεις που δέχονται αμφίπλευρα από μερίδα Ιταλών και Γερμανούς, είναι πλέον ορατά. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ιταλών και Γερμανών φθάνουν σε αδιέξοδο. Η αναπόφευκτη ρήξη ήταν πια πραγματικότητα. Οι Γερμανοί έπρεπε με κάθε τρόπο, ακόμα και με τη βία, να κάμψουν την αντίσταση των Ιταλών. Η διαδικασία της παράδοσης της Μερραρχίας Acqui έπρεπε να επιτευχθεί με όσο το δυνατό τις λιγότερες απώλειες. Η ηρωική Μερραρχία Acqui δεν δίστασε να αντιταχθεί στην γερμανική επέλαση προσμένοντας κάποια βοήθεια από τις συμμαχικές δυνάμεις.¹⁹⁴

Η διαδικασία παράδοσης του οπλισμού της Μερραρχίας Acqui καθυστερούσε έτσι τα σχέδια της γερμανικής πλευράς στρέφονται στην εφαρμογή επίθεσης με στόχο τη διάλυση των ιταλικών μονάδων. Η πρώτη φάση της γερμανικής επίθεσης είχε ως αποτέλεσμα παρά τους σφοδρούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς τη δημιουργία ευνοϊκής θέσης για τους Ιταλούς.¹⁹⁵ Ακολουθεί η διεξαγωγή της πρώτης φάσης της επίθεσης των γερμανικών δυνάμεων κατά των ιταλικών θέσεων. Στη συνέχεια πραγματοποιείται σκληρός και ανελέητος βομβαρδισμός του νησιού από ενισχυμένες γερμανικές δυνάμεις. Σμήνη γερμανικών αεροπλάνων πραγματοποιούσαν σφοδρότατες επιθέσεις κατά ιταλικών στόχων. Το νησί υπέστη σφοδρή επίθεση από τη δράση των χερσαίων αλλά κυρίως εναέριων δυνάμεων με θύματα όχι μόνο μεταξύ των Ιταλών αλλά και μεταξύ του δραματικά δοκιμαζόμενου κεφαλλονίτικου λαού. Η Ιερή Μητρόπολη Κεφαλληνίας δια του εκπροσώπου της Μητροπολίτη Γερμανού εκφράζει τη τραγική κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει το νησί:

Ο από της 15 Σεπτεμβρίου ε. ε. αρζάμενος και επί οκταήμερου σχεδόν διαρκέσας βομβαρδισμός των πόλεων Αργοστολίου και Ληξουρίου ως και των Δειληνάτων, Φάρσων Φαρακλάτων, Ραζάτων, Κουρουκλάτων, Δαυγάτων και άλλων ως εκ των μεταξύ Ιταλών και Γερμανών εχθροπραξιών επέφερον απερίγραπτους

194. Ο Ντίνος Οικονόμου γράφει χαρακτηριστικά για τη δεινή θέση των Ιταλών Στρατιωτών: «Σηκώνουν τα μάτια μ' απελπισία στον ουρανό κ' ερευνητικά, μήπως αντικρίσουνε ίχνη φτερούγας συμμαχικών αεροπλάνων, αλλά μόνον αγκυλωτούς σταυρούς αντικρίζουν, από τα σκάφη των οποίων ξεχύνεται επάνω τους ο θάνατος». Ντίνος Οικονόμου, ό.π., σ.168.

195. Ο Σπύρος Λουκάτος γράφει για την πρώτη φάση των επιχειρήσεων: «Η εκμηδένιση των γερμανικών δυνάμεων του Fauth και η παράδοση τους στους Ιταλούς' η παράδοση της γερμανικής φρουράς της Λακύθρας η υποχώρηση δυνάμεων του Ληξουρίου προς τον Κόμβο της Θηνιάς' και η αποτυχία της διεύρυνσης του από τους Γερμανούς προς την Πύλαρο δημιούργησαν ευνοϊκή κατάσταση για τον ιταλικό στρατό και την ηγεσία του, που είχαν την πρωτοβουλία και υψηλό ηθικό». Σπύρος Λουκάτος, ό.π., τομ. II, σ. 87.

καταστροφάς οικιών και οικιακών ειδών μετά πολυαρίθμων ανθρωπίνων θυμάτων. Η λεπτομερής περιγραφή των καταστροφών θα απαιτήσει χρόνον τινά. Επειγόμενοι να γνωρίσωμεν υμίν εν περιλήψει την γενομένην καταστροφήν παρακαλούμεν όπως τούδε λάβητε τα προσήκοντα μέτρα προς εξακρίβωσιν της καταστροφής και καθορισμόν των ληπτέων άμεσον τε και προσεχών μέτρων προς αντιμετώπισιν της συμφοράς. Επιφυλασσόμεθα δε ίνα εκτενέστεραν και λεπτομερέστεραν αναφέρομεν υμίν περί των γενίομενων καταστροφών.¹⁹⁶

Η γερμανική Κατοχή σηματοδότησε μια νέα εποχή αγώνων για τον κεφαλλονίτικο λαό.¹⁹⁷ Οι άνθρωποι, μετά την επιστροφή τους από τις περιοχές όπου είχαν καταφύγει για προφύλαξη από τους βομβαρδισμούς, αντιμετώπισαν τη θλιβερή πραγματικότητα της ολοκληρωτικής καταστροφής.¹⁹⁸ Ακόμα και οι Ιεροί Ναοί υπήρξαν αντικείμενο αρπαγής και λεηλασίας.¹⁹⁹

196. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Η Ιερά Μητρόπολη Κεφαλληνίας προς το Υπουργείον της Εθνικής Πρόνοιας (Διεύθυνσιν Αποκαταστάσεως), Αριθ. Πρωτ 138, Αργοστόλι, 15 Οκτωβρίου 1943. Ακολουθεί σε ανάλογο ύφος και η απάντηση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας από τον Δαμασκηνό, Αθήνα, 18 Νοεμβρίου 1943.

197. «ΦΡΟΥΡΑΡΧΕΙΟΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΟΥ»

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ

Α) Απαγορεύεται να παρέχει τις άσυλον, να αποκρύπτει, να τροφοδοτή και γενικώς να έχει σχέσεις και να παρέχει δώρα 1)εις πρόσωπα ανήκοντα άλλοτε εις τας Ιταλικάς ενόπλους δυνάμεις, 2) εις δραπετεύσαντας ιταλούς αιχμαλώτους, 3) εις διαφυγόντας ιταλούς εθελοντάς

Β) η απαγόρευσης αυτή ισχύει και δια πρόσωπα ανήκοντα εις τας ενόπλους δυνάμεις παντός κράτους το οποίον ευρίσκεται σε εμπόλεμον κατάστασιν με την Γερμανίαν και τους συμμάχους της.

Γ) Όπλα και πυρομαχικά παντός είδους Γερμανικής, Ιταλικής και πάσης άλλης προελεύσεως δέον να παραδοθούν εις την Νομαρχίαν το αργότερον μέχρι 10/1/44. Εξαιρέσεις θα επιτρέπωνται μόνον υπό του Φρουραρχείου εις εξαιρετικές περιπτώσεις.

Δ) Οι μη συμμορφούμενοι με τα ανωτέρω θα τιμωρούνται με θάνατον.

Ε) Η διαταγή αυτή ισχύει δι' όλον τον Νομόν της Κεφαλληνίας.

Εκ του Φρουραρχείου Δελτίον Ειδήσεων, Αριθ.66, Αργοστόλι, 31/12/44.

198. Το Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας προς την Ιεράν Μητρόπολη Κεφαλληνίας:«Εις απάντησιν του υπ' αριθ. 500/138 ε.ε. εγγράφου σας έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι δια κ. Υπουργών Εθνικής Προνοίας και Οικονομικών παρέσχωμεν προς άπαντας τους Νομάρχας του κράτους Εξουσιοδότησιν όπως προβαίνουν εις επιτάξεις ακινήτων προς στέγασιν μετακινούμενων πληθυσμών κλπ. Εντός ολοκλήρου της περιφέρειας της δικαιοδοσίας των». Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθ.Πρ.80191, Αθήνα, 6/11/43.

199. Οι κλοπές ακόμα και σε ιερούς ναούς τροφίμων και η αρπαγή των κειμηλίων ήταν συχνό φαινόμενο: «Λόγω της εμπόλεμου καταστάσεως διαπράττονται γενικώς παντοειδείς κλοπαί και ιδίως τροφίμων και κειμηλίων. Ως εκτούτου το Υπουργείον Θρησκευμάτων απέλυσε την υπ. Αιθ. 52.260 ε.ε. εγκύκλιον αυτού δι'

Ο κεφαλλονίτικος λαός αντιμετώπισε ακόμη και προβλήματα απλής επιβίωσης καθώς οι συνθήκες, όπως είχαν διαμορφωθεί, καθιστούσαν αδύνατη ακόμα και αυτή την επιβίωση.²⁰⁰ Η οικονομία²⁰¹ άλλαξε καθώς και οι υπόλοιποι τομείς της καθημερινής ζωής.²⁰²

ης επιστά την προσοχήν πάντων εις την εξασφάλισιν των κειμηλίων των Μονών. Επειδή και εις τινάς Ιεράς Μονάς, εσημειώθησαν ήδη κλοπαί τροφίμων, εντελλόμεθα όπως έκαστον Ηγ/λιον, μελετήση ιδιαίτερας τον τρόπον και τα μέσα δι' ων θα εξασφαλίση παν κειμήλιον και πολύτιμον σκεύος και τα τρόφιμα της Μονής». Εγκύκλιος του Μητροπολίτη Κεφαλληνίας προς τα Ηγουμενοσυμβούλια των Ιερών Μονών της Μητροπόλεως. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Εγκύκλιος υπ.αριθ. 62, Αργοστόλι, 26/11/43. Μετά από μικρό χρονικό διάστημα οι εικόνες χρησιμοποιούνται ως καύσιμος ύλη και οι νεκροί κηδεύονται χωρίς ακολουθία: «Μετά της σαφούς δηλώσεως μου ότι ουδέ πόρρωθεν εννόω να θίξω τα στρατιωτικά Υμών καθήκοντα παρακαλώ θερμώς όπως εάν ευαρεστηθήτε να μοι επιτρέψητε ίνα παρακαλέσω Υμᾶς θερμώς επί των δύο κατωτέρω Εκκλησιαστικών ζητημάτων.1) Κατά πληροφορίας ημών στρατιώται τινές παρέλαβον εκ βομβαρθισθέντων αλλά και εκ μη βομβαρθισθέντων Ι. Ναών Κεφαλληνίας θύρας, παράθυρα, εικονοστάσια και εικόνες Αγίων χρησιμοποιήσαντες ταῦτα ως καύσιμον ύλην.- Επειδή είναι ενδεχόμενον να συνεχισθῆ το τοιοῦτον παρακαλώ θερμώς όπως εκδώσητε σχετικᾶς διαταγᾶς ίνα οι Ναοί εν γένει διαφυλαχθῶσιν εκ τοιαύτης καταστροφῆς και ιδίως μη χρησιμοποιῶνται οι εικόνες ως καύσιμος ύλη τουθ' ὄπερ καιρίως πλήσσει την θρησκευτικότητα των χριστιανῶν και τον σεβασμόν της Εκκλησίας. 2) Τινές των καταδικασθέν των δια στρατιωτικά εγκλήματα Έλληνες χριστιανοί ενεταφιάσθησαν άνευ οιασδήποτε Εκκλησιαστικῆς Ακολουθίας».Ιερά Μητρόπολη Κεφαλληνίας προς τον Φρούραρχον των Γερμανικῶν Στρατευμάτων. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθ. Πρωτ. 77, Αργοστόλι, 7/2/44.

200. Επιστολή του Μητροπολίτη Κεφαλληνίας προς τον Νομάρχη Κεφαλληνίας: «Δια της υπ αριθ. 2801 ε.ε. υμετέρας αποφάσεως ωρίσατε Επιτροπάς προς διανομήν βοηθημάτων εν εκάστη τω οποίω διωρίσθη και εις εφημέριος...».Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθ. Πρωτ. 637, Αργοστόλι, 29/12/43. Ανακοίνωση του Φρούραρχου για τη συγκέντρωση λαδιού. Δελτίον Ειδήσεων, *Προς τον Λαόν Κεφαλληνίας*, Αριθ. 52, Αργοστόλι, 16/12/44.

201. Ραδιοφώνημα στις 23/10/1943 προς την Τράπεζα της Ελλάδας που αφορά την άρση της κυκλοφορίας των Ιονικών δραχμών:«Πληρεξούσιος του Ράιχ παρά τη Τραπεζή της Ελλάδος μεταδίδει τα επόμενα: Κατ' εντολήν Υπουργείου Οικονομικών αποσύρονται εκ της κυκλοφορίας αι Ιονικά δραχμαί, αίτινες δεν γίνονται αποδεκταί πλέον εις τας χρηματικᾶς συναλλαγᾶς. Αποσυρθείσαι Ιονικά δραχμαί θα ανταλλάσσωνται μέχρι της 30/2/1943 συμπεριλαμβανομένης εν ισοτιμία, δηλ. μία Ιονική δραχμή ίση προς μίαν Ελληνικήν δραχμήν. Μετά την 20/11/1943 αι Ιονικά δραχμαί θα γίνονται αποδεκταί παρά τη Τραπεζή της Ελλάδος προς αλλαγὴν επί τρεις μήνας, τουτέστιν μέχρι της 20/2/44 επί συμπαρουσιάσει εκ μέρους του κομιστοῦ αποδείξεως περί νομίμου κατοχῆς. Μετά την 20/2/1944 παραγράφονται τελειωτικῶς».Δελτίον Ειδήσεων, *Ανταλλαγὴ των Ιονικῶν Δραχμῶν* Αριθ. 12, Αργοστόλι, 3/11/44. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθ.Πρ.2169, Αργοστόλι, 28/10/43.«Το Μητροπολιτικόν Συμβούλιον λαβόν υπ' ὄψιν την αλματικήν υψωσιν των τιμῶν απάντων των ειδῶν και κυρίως του ελαίου απεφάσισεν εν τη 35^η συνεδρία αυτού όπως τα έσοδα των προϋπολογισμῶν των Ναῶν αυξηθῶσιν πλασματικῶς μόνον κατά το τριακονταπλάσιον ει και τα είδη υπερτιμήθησαν άνω του εκατονταπλασίου το Δε έλαιον ούτινος η είσπραξις πραγματοποιείται περί τας ημέρας ταύτας εις λίαν ανώτερον πολλαπλάσιον». Ιερά Μητρόπολη Κεφαλληνίας προς τα Εκκλησιαστικά Συμβούλια των Ναῶν. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αριθ.Πρ.19, Αργοστόλι, 27/1/44.

202. Ανακοινώσεις που αφορούν τις ώρες κυκλοφορίας και τις ώρες παροχής ηλεκτρικού ρεύματος. Δελτίον Ειδήσεων, Αριθ. 3, Αργοστόλι, 22/10/44. Ανακοίνωση του Γερμανικού Φρουραρχείου για την

Μετά την συνθηκολόγηση οι Γερμανοί επεδίωξαν την επανασύνδεση των νησιών με την υπόλοιπη Ελλάδα και επέτρεψαν, σε αντίθεση με του Ιταλούς, την αποστολή τροφίμων από Ερυθρό Σταυρό μετά από σχετική άδεια των γερμανικών αρχών. Τα προβλήματα όμως δεν λύθηκαν και απαιτούσαν επιτακτική λύση ακόμα και μετά την απελευθέρωση.²⁰³

πραγματοποίηση ταξιδιών στην Ηπειρωτική Ελλάδα. Δελτίον Ειδήσεων, *Ανακοινώσεις του Γερμανικού Φρουραρχείου*, Αριθ. 13, Αργοστόλι, 4/11/44. Δελτίον Ειδήσεων, *Διάταξις αφορώσα αναγκαστικήν εργασίαν*, Αριθ. 19, Αργοστόλι, 12/11/44. Περιοριστικά μέτρα επιβλήθηκαν από το Γερμανικό Λιμεναρχείο κατά την επικοινωνία με άλλα λιμάνια. Δελτίον Ειδήσεων, *Γερμανικόν Λιμεναρχείον Ειδοποιήσις*, Αριθ. 32, Αργοστόλι, 25/11/44.

203. Γεωργία Τζαβάρα, ό.π., σ.570-571.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η Λευκάδα πριν και μετά την κατάληψη

Η Λευκάδα πριν την Ιταλική κατάληψη φέρει την σφραγίδα της προϊστορίας της. Ένα δοξασμένο παρελθόν με πλούσια ιστορική παράδοση σηματοδοτεί το δοκιμαζόμενο παρόν:

Μια μικρή αναδρομή στην ιστορία του, όσο μας είναι γνωστή, αποδεικνύει ότι ο λαός του δεν έμεινε απαθής και ουδέτερος στα κοινωνικά, ιδεολογικά και εθνικά θέματα. Απ' τα παλιά τα χρόνια γίνεται συμμετέχων σε κάθε εθνικό σκοπό.. Δίνει δυναμικά το παρόν στον ελλαδικό χώρο. Στην αρχαία εποχή παίρνει μέρος στους αγώνες του ελληνικού έθνους. Στη ρωμαϊκή εποχή αγωνίζεται σκληρά ενάντια στους Ρωμαίους. Ο Τίτος Λίβιος αναφέρει με θαυμασμό τους αγώνες αυτούς τον Λευκαδίων.²⁰⁴

Η Λευκάδα με την σημαντική γεωπολιτική της θέση γίνεται αντικείμενο κατάκτησης και κατά το έτος 1864 την συμπεριλαμβάνει στα κατακτητικά της σχέδια η Γαληνότατη Πολιτεία με γενικό αρχηγό τον Φραγκίσκο Μοροζίνη.²⁰⁵ Στο πέρασμα των χρόνων θεμελιώνει με τους αγώνες της την παρουσία της στον ευρύτερο χώρο:

Στον Μεσαίωνα αγωνίζεται κατά των Φράγκων με παλικάρια και θυσίες. Απόηχος των αγώνων αυτών είναι η ντόπια λαϊκή παράδοση και το ποίημα «Φωτεινός» του Βαλαωρίτη. Σε αυτό εξυμνεί ο ποιητής την πάλη του Λευκαδίτικου λαού με σύμβολο του τον αγρότη «Φωτεινό». Το 1819 πρώτος απ όλους τους Εφτανήσιους ξεσηκώνεται ενάντια στους Αγγλους και προσφέρει εκατόμβες θυσιών.²⁰⁶

204. Ζώης Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα, Ιταλική και Γερμανική Κατοχή*, Αθήνα, 1991, σ. 16.

205. Κωνσταντίνος Μαχαιράς, *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1684-1797*, Αθήνα, 1951, σ.21.

206. Ζώης Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα, Ιταλική και Γερμανική Κατοχή*, Αθήνα, 1991, σ. 16.

Οι Λευκαδίτες συνέχισαν τους αγώνες τους και κατά τη επανάσταση του 1821 όπου συμμετείχαν ενεργά. Τίποτα πια δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην επαναστατική φλόγα τους που εκφραζόταν με βοήθεια υλική αλλά και την θυσία της ίδιας τους της ζωής.

Το Γενάρη του 1821 όντας στην Φιλική Εταιρεία, στη «Μονή των Βλαχερνών», στον ελαιώνα της Πόλης έγινε η 1η συνέλευση για τον Ξεσηκωμό που είχε, μπορούμε να πούμε μια πανελλήνια εκπροσώπηση. Οι αγωνιστές ορκίζονται να κηρύξουν την επανάσταση. Ο εθνικός ποιητής Παλαμάς γράφει: «χαίρε κι συ της Ρούμελης Γειτόνισσα ώ Λευκάδα του αρματωλού φωλιά. Στους κατοπινούς αγώνες του Έθνους έδωσε το παρόν με τις θυσίες των τέκνων της. Στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του '40 επιστρατεύονται οι Λευκαδίτες στην VIII μεραρχία και πρωτοστατούν σε λεβεντιά και θυσίες. Πραγματικά, το νησί μας ήταν η «φωλιά του κλέφτη τ'απελάτη». Η Λευκάδα έχει μεγάλη αγωνιστική παράδοση Λευκαδίτες είναι φιλότιμοι άνθρωποι, ζωντανοί και επαναστάτες...Μα και η λαϊκή Μούσα δεν έμεινε ασυγκίνητη μπροστά στην σκληρή πάλη του λαού. Δοξολόγησε με απλό, καθαρό επικό τρόπο τους άθλους του λαού στο νησί μας. Ο μαχητής αυτός λαός, οι εθνικοί, λαϊκοί αγώνες του, διάπλασαν το χαρακτήρα του και την ηθική του συνείδηση που μεταμορφώνεται πλέον απ το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ταυτόχρονα σε κοινωνική αγωνιστική συνείδηση...²⁰⁷

Η Λευκάδα τη δεκαετία του 1930 δοκιμάζονταν από τις νομοτελειακές, ιδεολογικές και κοινωνικές συγκρούσεις που χαρακτήριζαν το κοινωνικό γίνεσθαι του νησιού τη μεταπερίοδο της οικονομικής κρίσης του αιώνα.²⁰⁸ Το νησί στηρίζονταν στην αγροτική παραγωγή του και οι εργασιακές σχέσεις που αναπτύχθηκαν στον αγροτικό χώρο, ως τα τελευταία χρόνια, ήταν οι ίδιες περίπου με τον υπόλοιπο ελληνικό χώρο έχοντας βέβαια κάποιες τοπικές διαφοροποιήσεις. Το γενικό σχήμα ήταν: Ακτήμονες, μικροκαλλιεργητές και οι νοικοκυραίοι που ήταν οι περισσότεροι. Στα χωριά οι

207. Ζώης Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα, Ιταλική και Γερμανική Κατοχή*, Αθήνα, 1991, σσ. 16-17.

208. Στο ίδιο, σσ. 17 – 19.

κοινωνικές διακρίσεις ήταν ελάχιστες σε σχέση με την πόλη όπου η παρουσία του άρχοντα ήταν αισθητή καθώς οι άρχοντες έμεναν στην πόλη. Οι σχέσεις με τους μικροκαλλιεργητές ήταν σχέση οικονομικής εξάρτησης. Οι πιο πολλοί γεωργοί ήταν μικροϊδιοκτήτες που είχαν στόχο την αυτάρκεια σε συνάρτηση με το λιτό βίο τους. Οι κλήροι ήταν μικροί και η εργασιακή δύναμη της οικογένειας ήταν αρκετή. Δούλευε όλη η οικογένεια και οι γυναίκες όσο και οι άνδρες. Απαραίτητη βοήθεια ήταν τα φορτηγά ζώα άλογο ή βόδι. Πολλοί γεωργοί αναζητούσαν πρόσθετη εργασία σε ξένες ιδιοκτησίες. Συνοπτικά οι εργασιακές σχέσεις στον αγροτικό χώρο οργανώνονταν σε αυτό το γενικό περίγραμμα.²⁰⁹

Ο Παπαστάθης Κτενάς υπήρξε από τους πρωτεργάτες και οραματιστές της μεγάλης αγροτικής εξέγερσης της Λευκάδας το 1935 και αναφέρθηκε εκτεταμένα στους στόχους και προβληματισμούς του Λευκαδίτη ξωμάχου αγρότη για την επιβίωση του.²¹⁰ Το αγροτικό συλλαλητήριο του 1935 υπήρξε το απαύγασμα του αγώνα αυτού, η πρώτη στην

209. Πανταζή Κοντομίχη, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Λευκάδας*, Αθήνα, 1995, σ. 168-170.

210. Από τα πρακτικά της Μικτής Συνεδρίασης Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου του Ταμείου Οινοπαραγωγών Λευκάδας, 16 Αυγούστου 1934.

«Οι αμπελοουργοί της Λευκάδας Κοι Σύνεδροι είναι εργατικότεροι. Εργάζονται διαρκώς, άνευ διακοπής, όλας τας εποχάς του έτους αναπαυόμενοι μόνο την νύχτα και κατ' αυτήν ολίγας μόνον ώρας. Δεν υπάρχει εις την Νήσον ουδέ σπιθαμή ακαλλιέργητος. Καλλιεργεί την Γην ο Λευκάδιος αμπελοουργός εργαζόμενος υπερανθρώπως. Για να φυτεύση το κλίμα του εις τα πετρώδη εκείνα εδάφη δε σκάβει με την αξίνα αλλά με την σκαμπάνη και με το λοστό, προσπαθεί να τρυπίσει την πέτραν για να φυτεύση μετά το κλίμα. Και το κλίμα αυτό για να φυτευθεί θα χυθεί περισσότερος ιδρώτας από το κρασί που θα κάμει»... «Δεν πρέπει να αναμένομεν από πουθενά βοήθειαν δια την απόκτησιν των δικαιωμάτων μας. Κυτάξτε γύρω σας και θα ιδείτε την εγκατάλειψιν, την περιφρόνησιν. Δεν μας απομένει παρά μόνον η δύναμη μας. Η δύναμις που από την ένωσιν μας προερχόμενη θα είναι ακατάλητος. Μην απατόμεθα αγαπητοί μου διότι μόνον με την δύναμιν αυτήν, αν ξέρουμε να την μεταχειρισθώμεν, θα μπορέσουμε να πετύχωμεν την ψήφισιν του νομοσχεδίου». *Ευστάθιος Κτενάς (Παπαστάθης)*, *Ibid*, σσ. 15 - 16. Επίσης ο Κουτσαύτης γράφει: «Η Λευκάδα είναι ένα νησί ορεινό με λίγη παραγωγή, εκτός από το λάδι και το κρασί. Η κοινωνική σύνθεση είναι περίπου η παρακάτω: Υπάρχει η μεγάλη αγροτική τάξη των δουλευτάδων της γης και των ακτημόνων. Αυτή η τάξη είναι κομματιασμένη χωρίς συνοχή, χωρίς ιδεολογικό της γης και των ακτημόνων. Αυτή η τάξη είναι κομματιασμένη χωρίς συνοχή, χωρίς ιδεολογικό προσανατολισμό, χωρίς ακόμα αγωνιστική συνείδηση για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων της. Η εργατική τάξη είναι ασύνδετη, αδιαφοροποίητη, χωρίς διαμορφωμένη εργατική συνείδηση. Δεν υπάρχουν στο νησί βιομηχανία, μεγάλες φάμπρικες και σημαντική βιοτεχνία, για να απασχολήσουν εργατικό δυναμικό. Δεν υπάρχουν χώροι μαζικής δουλειάς, και συνεπώς οι εργάτες μένουν ανοργάνωτοι και απροσανατόλιστοι. Πλάι σ' αυτές τις μεγάλες τάξεις, υπάρχει η ολιγάριθμη τάξη των φεουδαρχών που διαφεντεύει από πολλά χρόνια τον τόπο». Ζώης Κουτσαύτης, *ό.π.*, σσ. 17 - 18.

Ελλάδα δυναμική παρουσία του αγροτικού κόσμου μετά το 1920 για τη διεκδίκηση των οικονομικών του αιτημάτων²¹¹ προοίμιο των όσων θα ακολουθήσουν ένα χρόνο αργότερα στην Καβάλα και Θεσσαλονίκη.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος και τα κατακτητικά σχέδια των εμπόλεμων αποτελούν για το νησί αφετηρία νέας περιόδου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Οι βομβαρδισμοί λοιπόν κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων τον Νοέμβρη του 1940 και ειδικά αυτών κατά την 28-11-1940 πριγράφονται από την Σμύρνη Μαραγκού. Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές στους κατοίκους και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπιζουν τις βομβαρδιστικές επιθέσεις:

Όλοι οι γιατροί της Λευκάδας ήσαν εκεί... Όλα της τα στρατευμένα παιδιά έδινα το παρόν... Τ' αγοραία αυτοκίνητα πηγαινοερχόντουσαν. Έτσι, την άλλη μέρα το πρωί, εφύγαμε για τη Λευκάδα. Επεράσαμε το παραδοσιακό της πορθμείο, τη γνωστή ξύλινη περαταραταριά που τραβιόνταν με βαρούλκα και χονδρά συρμάτινα σχοινιά, στο νησί μας. Τι ανακούφιση!!

Η ζωή στην πόλη ήταν ήρεμη. Το μόνο που μας ξάφνιαζε ήταν το σφύριγμα της σειρήνας, που ήταν τοποθετημένη στην Ηλεκτρική Εταιρεία και που σφύριζε δαιμονιωδών, μόλις εμφανίζονταν τα μεγάλα εχθρικά βομβαρδιστικά από το βάθος του Αη-Γιαννιού. Φωνές, κακό, κρυφτείτε, έρχονται, θα μας βομβαρδίσουν, ενώ ο κόσμος ξεχυνόταν στα σοκκάκια για να καταφύγει κάπου, αλλά πού; «Ανοίχτε αρχόντοι, να σωθούμε κι εμείς», φώναζε το μικρό κοριτσάκι της κυρά-Μαρούτσως, που σου σπάραζε την καρδιά. Ανοίγαμε με τη Λιλίκα διάπλατες τις πόρτες του κατωγιού κι έμπαινε ο κόσμος.

Μια νεκρική σιγή εβασίλευε αναμένοντας τις βόμβες, αλλ' αντ' αυτού, μετά από αρκετή ώρα δεν ακουόταν παρά η αδύνατη τώρα φωνίτσα της σειρήνας που έδινε και τη λήξη του συναγερμού... Τ' αεροπλάνα, με το βαρύ τους γδούπο, που καταλάβαινες τι φορτίο μετέφεραν, πήγαιναν για

211. Απαιτούσαν οι οινοπαραγωγοί η εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων να απορροφήσει τη συνήθη ποσότητα σταφυλοπαραγωγής.

κάπου αλλού!!! «Και αυτή τη φορά τη γλυτώσαμε», φώναζε με ανακούφιση ο κόσμος, που ξαναπλημμύριζε τους δρόμους και τα χαχανητά και τα ξεφωνητά πλημμύριζαν την ατμόσφαιρα...

Ο Λευκαδίτης εξοικειώθηκε με τούτη τη φιέστα και με ψυχραιμία παρακολουθούσε τ' αεροπλάνα, που περνούσαν από το νησί με κατεύθυνση προς νότο. «Δεν μας βομβαρδίζουν, μωρέ, μας αγαπούν οι φίλοι μας», έλεγαν με το χαρακτηριστικό τους χιούμορ. Ωσπου μια μέρα έγινε το μεγάλο κακό. Κατά τις ένδεκα η ώρα το πρωί στις 28-11-1940, χτύπησε συναγεμός. Αυτή τη φορά οι φίλοι μας, δεν μας τη χάρισαν... Έριξαν βόμβες... Και σε πολλά σημεία της πόλης. Το σπίτι μας τραντάχθηκε τρομερά από βόμβες που έπεσαν από την πλευρά των Αλυκών, χωρίς όμως να εκραγούν!! Πολλές έπεσαν στη δυτική πλευρά της παραλίας, όπου επροξένησαν μεγάλες ζημιές και θύματα. Το ψηλό, ίδιο φρούριο σπίτι του Κατσικογιάννη, εκεί που σήμερα είναι το ξενοδοχείο «Νήρικος», ισοπεδώθηκε κυριολεκτικά.... Και άλλοι τραυματίες, περισσότερο ή λιγότερο βαριά, από τα γύρω χαμηλά σπιτάκια, μετεφέρθησαν στο Νοσοκομείο. Ο Γιώργος, που είχε εν τω μεταξύ έλθει και αυτός από την Αθήνα, βρισκόταν εκείνη τη στιγμή στο φαρμακείο Καββαδά, στην πλατεία. Με τη λήξη του συναγεμού έτρεξε στον τόπο του βομβαρδισμού, προσφέροντας τις πρώτες βοήθειες κι απ' εκεί στο Νοσοκομείο... Μόλις το βράδυ κατόρθωσε να έλθει στο σπίτι να ξεκουραστεί και να τσιμπήσει κάτι... Οι Ιταλοί κομπορρημονούσαν στ' ανακοινωθέντα τους ότι εβομβάρδισαν επιτυχώς τον αερολιμένα Λευκάδας!! Τα βιβάρια τα είχαν κάμει αερολιμένα!!!

Ο κόσμος έφυγε. Η πόλη άδειασε προς τον κάμπο. Με σκηνές κάτω από τις ελιές, προσπαθούσαν να δημιουργήσουν ένα τρόπο ζωής. Οι περισσότεροι κατέφυγαν στην περίφημη «Χοιρότρυπα». Μια σπηλιά, κάτω από το λόφο του Φρυνιού, όπου παρέμειναν μέχρι και της λήξεως των πολεμικών επιχειρήσεων... Άλλοι έφευγαν στα χωριά, κοντά σε συγγενείς και φίλους.

Οι δημόσιες υπηρεσίες, για ένα χρονικό διάστημα έπαυσαν να λειτουργούν, μέχρις ότου γίνει η μεταφορά τους σε ασφαλέστερα σπίτια, μέσα στον κάμπο. Θείες, Λιλίκα, Γιώργος κι εγώ, εφύγαμε με το μοναδικό συγκοινωνιακό μέσο, το αξέχαστο καμιόνι, για τον Άγιο Πέτρο. Στο δεύτερο βομβαρδισμό, στις 5-12-1940, η πόλη ήταν άδεια και δεν είχε θύματα αλλά μόνο υλικές ζημιές.²¹²

Η Σμύρνη Μαραγκού αποτυπώνει τον μόχθο του Λευκαδίτη που τώρα υπό τις συνθήκες του πολέμου γίνεται ακόμα μεγαλύτερος:

Άλλο πράγμα η ζωή του χωριού, που μόλις τώρα την γνωρίζαμε με το μανδύα του χειμώνα και που δεν είχε καμιά σύγκριση με την ομορφιά και την ηρεμία του καλοκαιριού, όπου βρισκόμαστε με τις διακοπές του σχολείου.

Σκληρή και απάνθρωπη, θα μπορούσε να την χαρακτηρίσει κανείς τη ζωή των αγροτών, που κάτω από το τσουχτερό κρύο, το αδιάκοπο χιονόνερο και το δυνατό αέρα, ήσαν υποχρεωμένοι ν' ανεβοκατεβαίνουν στον κάμπο για το μάζεμα της ελιάς, το σκάψιμο και το κλάδεμα των σταφιδοαμπελιών και για ένα σωρό άλλες καλλιέργειες. Όλη μέρα στο ύπαιθρο! Πώς κρατούσε το κοκκαλάκι τους;

Από τα μεσάνυχτα, το χωριό ήταν στο πόδι. Πρώτοι οι λειοτριβιάρηδες ακούονταν να κατεβαίνουν τα κακοτράχαλα μονοπάτια, κρατώντας στο δεξί χέρι το φαναράκι, που έκαιγε λάδι, για να ρίχνουν λίγο φως στο βαθύ σκοτάδι και να βλέπουν που πάνε, ενώ με το άλλο έσερναν το άλογο με το σχοινί, που θα το ζέβανε στο λειοτροβειό. Με τα χλιομπαλωμένα παπούτσια τσαλαβουτούσαν μέσα στις νεροκατεβασιές των δρόμων, ενώ το σουρτούκο τους και η σκούφια τους έσταζαν αδιάκοπα νερό. Μια κάποια θαλπωρή έβρισκαν στην αναμμένη φωτιά του λειοτροβειού. Τούτη τη φωτιά την άναβε ο ιδιοκτήτης από την αρχή της συλλογής της ελιάς μέχρι τέλους της εποχής, που πολλές φορές διαρκούσε και μετά το Πάσχα, ανάλογα με τη σοδειά. Χονδρά ξύλα έκαιγαν συνέχεια, ενώ στο μεγάλο καζάνι δεν έπαυε να βράζει νερό.

212. Σμύρνη Φ. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Αθήνα 1989, σ. 127-128.

Αφού επολτοποιείτο καλά η ελιά με το γύρισμα της πέτρινης μολόπετρας επάνω στο πέτρινο αλώνι, που για πολλή ώρα τη γύριζαν τα δυο άλογα ζευγμένα στο χονδρό ξύλινο άξονα, έπαιρναν το ζυμάρι, όπως το 'λεγαν, γέμιζαν τα τσόλια και τα τοποθετούσαν το ένα επάνω στο άλλο, στο πιεστήριο. Γύριζαν το πιεστήριο, ενώ συνέχεια μ' ένα μεγάλο τσουκάλι έριχναν από το βραστό νερό και περιέλουζαν τα τσόλια για να γίνει ο διαχωρισμός του λαδιού.

Οι γυναίκες, σηκωμένες και αυτές από τα μεσάνυχτα, ετοιμάζαν το κολατσιό. Λουκουμάδες, τηγανόψωμα με τυρί και τηγανητές σαρδέλλες και με μπουκάλες κρασί, τα μετέφεραν στο λειοτροβειό, ενώ το μεσημέρι θ' ακολουθούσε το κύριο φαγητό από όσπριο ή κρέας, αν υπήρχε!

Με το χάραμα, οι τιναχτάδες, τώρα με τον λούρο στον ώμο, με τα γαϊδούρια και τ' άλογα φορτωμένα με άλλα σύνεργα και τσουμπλέκια, τις προβατίνες ή τις γίδες δεμένες με μακρύ σχοινί από το σαμάρι, το σκυλί που ακολουθούσε πιστά, ενώ οι γυναίκες, έχοντας στο κεφάλι τους το σακκούλι με τα μπρατσάκια με το μαγειρεμένο φαγητό, έπαιρναν το δρόμο για τον κάμπο. Τίναγμα και μάζεμα ελιάς, όλη την ημέρα. Βρεγμένοι και με κοκκαλιασμένα χέρια από το κρύο, ξαναγύριζαν το σούρουπο κατάκοποι, με μοναδική ικανοποίηση τα γεμάτα από ελιές τσουβάλια, φορτωμένα στα ζώα, που τις μετέφεραν κατ' ευθείαν στο λειοτροβειό. Δεν μπορούσε να μη σε συγκινήσει τούτος ο μονότονος και σκληρός αγώνας για την επιβίωση... Που γινόταν όμως τώρα ακόμη πιο σκληρός, μια που υπήρχαν και οι σκληρές συνθήκες του πολέμου...

Ο πατέρας επιστρατεύτηκε και με φύλλο πορείας φεύγει για το σταθμό Πρώτων Βοηθειών στη Φιλιπιάδα. Διαμετακομιστικό κέντρο μεγάλης στρατιωτικής σημασίας. Ήταν ένα διαρκές πέρασμα προς και από το μέτωπο, στρατιωτών, πολεμοφοδίων και επισιτισμού. Η απόκρυφη θέση της, όμως, την προστατεύει και δεν βομβαρδίζεται...²¹³

213. Σμύρνη Φ. Μαραγκού, *Η Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, ό.π., σ. 128-130.

Η συνθηκολόγηση θα ανοίξει τη νέα περίοδο στην ιστορία του νησιού. Την 1^η Μαΐου 1941 τα πρώτα Ιταλικά τμήματα αποβιβάζονται στη Λευκάδα. Η Ιταλική σημαία υψώνεται στην κεντρική πλατεία της πόλης στο κοινοτικό μέγαρο, στου Κομπίτση, ξεκινώντας μια νέα ιστορική περίοδο, για την πόλη της Αγίας Μαύρας και ολόκληρου του νησιού. Στις 2.5.1941 ο Ιταλός στρατιωτικός Διοικητής Λευκάδας συνταγματάρχης Έμμα Σκόπα, επίσημα, με ειδικό διάταγμα, καθορίζει την Ιταλική σημαία σαν το επίσημο έμβλημα του νησιού. Ο Ζώης Κουτσαύτης περιγράφει την πρώτη μέρα της εγκατάστασης των Ιταλών στο πλαίσιο της κατάληψης καθώς και την οργάνωση τους σε διάφορους τομείς:

Η κατάληψη του νησιού έγινε χωρίς κανένα εμπόδιο. Ένας λόχος Ιταλών με στρατιωτική μουσική παρατάχθηκε στο κοινοτικό κατάστημα στην πλατεία. Δύο ανθυπολοχαγοί Ιταλοί έλυσαν το κορδόνι της Ελληνικής σημαίας και ανέβασαν την Ιταλική ανακρούοντας τον Ιταλικό ύμνο με τις συνηθισμένες Ιταλικές φιγούρες. Η πλατεία ήταν έρημη. Ο κόσμος κλειδώθηκε στα σπίτια του...

Μαζί με το στρατιωτικό τμήμα έφθασε και η Ιταλική Αστυνομία (καραμπιναρία) με πρώτο διοικητή τον Ευγένιο Κάμπο και αργότερα τον υπολοχαγό Γκοφρέντο Γκρότσι και άνδρες της Οικονομικής αστυνομίας και τελωνοφυλακής (Φινάντσα).

Οι τίτλοι τους στα Ελληνικά είναι:

Ο Καστίλια είχε τον τίτλο του Πολιτικού Διοικητή – Κονζουλέντε

Ο Κάμπο είχε τον τίτλο του Αστυνομικού Διοικητή – Τενέντε

Ο Τελωνειακός Διοικητής – Κομάντο ντι Φινάντζα

Ο Λιμενικός Διοικητής – Κομάντο ντι Πόρτο

Ο Επιθεωρητής σχολείων – Ισπετόρε ντέλλε Σκούλα

Ο Διευθυντής Ταμείου – Ντιρετόρε ντέλλα Κάσσα Πούμπλικα

Η Καραμπιναρία εγκαταστάθηκε στο κτίριο της παλιάς Ελληνικής Αστυνομίας και η Φινάντσα στο σπίτι του Χριστόφορου Λάζαρη στην οδό Αγ. Παρασκευής. Το τότε κτίριο της Εθνικής Τράπεζας, σήμερα Δημόσια Βιβλιοθήκη, έγινε έδρα της στρατιωτικής Διοίκησης. Το σπίτι του Τ. Μαμαλούκα στη Δυτική παραλία, χρησιμοποίησε το Ιταλικό Φρουραρχείο. Αργότερα στο κτίριο της Κοινότητας, στην Κεντρική

Πλατεία, εγκαταστάθηκε η Ιταλική Πολιτική Διοίκηση με Διοικητή τον Κάρλο Καστίλια, δικηγόρο απ' τη Γένοβα της Ιταλίας. Η οικογένειά του έμενε στο σπίτι του Αναστασίου Σολδάτου από τη Βασιλική, κοντά στην παραλία. Στο ισόγειο του κτιρίου, που είναι σήμερα το ξενοδοχείο «Αγία Μαύρα», αργότερα άνοιξε τα γραφεία η BANCA DI NAPOLI.

Στο παλιό κτίριο Σουμέτα (σήμερα Νομαρχία) εγκαταστάθηκε η Στρατιωτική Λέσχη. Στο κτίριο του Φιλίππου Μελά το AGRARIO CONSORZIO. Πολλά άλλα κτίρια χρησιμοποιήθηκαν για στρατωνισμό, αποθήκες για εφόδια και οπλισμό.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας, 1.5.41, ένα μικρό ιταλικό τμήμα προχώρησε απ' το παζάρι ίσα με την Αη Μηνά και γύρισε πίσω.²¹⁴

Οι Ιταλοί οργανώθηκαν και στις γύρω περιοχές απο την πόλη ώστε να ελέγχουν το νησί από άκρη σε άκρη. Κατέλαβαν στρατηγικές θέσεις και εγκατέστησαν τις δυνάμεις τους:

Το μεγαλύτερο μέρος του Ιταλικού στρατού καταυλίστηκε έξω από την πόλη, στον ελαιώνα, γύρω από το ζωκλήσι του Αη-Θωμά. Αργότερα οι Ιταλοί κατάλαβαν ορισμένα στρατηγικά σημεία του νησιού και οχύρωσαν παραθαλάσσιες θέσεις: Αη-Γιάννης, Φανερωμένη, Απόλπαινα, Άγιος Νικήτας, Μύλοι της Γύρας, Καλλιγόνι, Αγ. Μαρίνα, Βασιλική, Πόντη, Κάβος νηράς, Άγιος Πέτρος, Σύβρος, Σύβοτα, Πασά. Έκαναν και ατνιαρματική τάφρο από Αγ. Μαρίνα μέχρι το Φρόνι. Στου Μαγεμένου (Νικιάνα) είχαν βάση πυροβολικού. Πυροβολικό είχανε και στην Εξάνθεια. Κατά το Δεκέμβρη του 1941 οι Γερμανοί εγκαταστήσανε πάνω από τον Άγιο Πέτρο, σταθμό με παρατηρητήριο. Όπου υπήρχε χωροφυλακή και τελωνείο, εγκαταστήσανε Καραμπιναρία και Φινάντσα. Στα χωριά Σφακιώτες και Καρυά μαζί με την Καραμπιναρία, τους πρώτες μήνες της κατοχής, εγκαταστήσανε και λόχους στρατού. Στο Σύβρο έμενε ο Διοικητής της Φινάντσας Νότιας Λευκάδας και διλοχία Ιταλικού στρατού (Μελανοχίτωνες).²¹⁵

214. Στο ίδιο, σ. 23-24.

215. Στο ίδιο, σ. 24-25.

Η καθημερινή ζωή των πολιτών καθορίζεται πλέον σύμφωνα με το νέο status quo όπως και η ελευθεροεπικοινωνία τους με τις απέναντι ακτές τις Ακαρνανίας. Οι πολίτες έπρεπε να έχουν εφοδιαστεί με ειδική άδεια από την καραμπιναρία για να κυκλοφορούν πέρα από τις 10 το βράδυ διότι η κυκλοφορία είχε απαγορευθεί από τις 10 έως τις 6 το πρωί. Αναγνωρισμένο νόμισμα των συναλλαγών των ντόπιων ορίζεται η Ιονική δραχμή. Το εύρος και το βάθος της κατάληψης διατρανώνεται στην προκήρυξη του Σκόπα:

Τις 2-5-41 ο πρώτος Ιταλός Στρατιωτικός Διοικητής του νησιού, Έμμα Σκόπα, εκυκλοφόρησε προκήρυξη με την οποία γνωστοποιούσε την απόφαση των Ιταλών για την κατοχή του νησιού με όλα τα επακόλουθα της σκλαβιάς.

Έτσι μάθαμε ότι αντί για τη γαλανόλευκη θα είχαμε την τρίχρωμη Ιταλική σημαία, ότι είναι υποχρεωτική η αποδοχή του Ιταλικού κατοχικού νομίσματος «PER LA GRACIA», ότι δεν μπορούμε να κυκλοφορούσε τη νύχτα και δεν μπορούμε να ακούμε ξένους σταθμούς, ότι χρειάζεται άδεια να ταξιδεύουν τα βενζινόπλοια και ότι η τάξη στο νησί ανατίθεται στο στρατό κατοχής σε συνεργασία με την Ελληνική Χωροφυλακή.

Για πλήρη ενημέρωση αναδημοσιεύουμε τη διαταγή από το β' τόμο, σελ. 739 της «Ιστορίας της Νήσου Λευκάδος» του Παν. Ροντογιάννη.

Διοικήσεις κατοχής νήσου Λευκάδος.

1) Από 1^{ης} Μαΐου ε.ε. η Λευκάς θεωρείται κατειλημμένη υπό των Στρατιωτικών δυνάμεων της Ιταλίας και υποκειμένη εις τους νόμους του πολέμου.

2) Η επίσημος σημαία είναι η τρίχρωμος Ιταλική.

3) Απαγορεύεται η έκθεσις φωτογραφιών, ή εικόνων παριστανουσών Αρχηγούς ή Κυβερνήτας Κράτους μη ανήκοντας εις την Ιταλική αυτοκρατορίαν ή εις το Γερμανικόν Ράιχ.

4) Όσοι εγκατέλειψαν τας κατοικίας των δύνανται να επανέλθουν ελευθέρως και να αναλάβουν τας συνήθεις εργασίας των. Εξασφαλίζεται απολύτως εις τους κατοίκους η ζωή, η περιουσία και η ελευθέρη ενάσκησις των θρησκευτικών των καθηκόντων.

5) Η τάξις της νήσου έχει ανατεθεί εις τον Στρατόν της Κατοχής εν συνεργασία μετά της παλαιάς Χωροφυλακής.

6) Όλοι οι πολίτες οι κατέχοντες όπλα, υλικόν ή τρόφιμα ανήκοντα εις τον Ελληνικόν Στρατόν ή οι γνωρίζοντες, ότι υπάρχουν εναποθηκευμένα τοιαύτα είδη υποχρεούνται να τα παρουσιάσουν εντός της 8^{ης} τρέχοντος εις την Διοίκησιν του φρουρίου ή εις τα Κοινοτικά καταστήματα.

7) Η κυκλοφορία είναι ελευθέρα από της 6ης πρωινής μέχρι της 22ας (ώρα παλαιά). Εξαιρούνται μόνο οι μεταβαίνοντες προς αναζήτησιν Ιατρού ως και οι ιερείς εν τη εκτελέσει των θρησκευτικών των καθηκόντων. Κατά την ιδίαν ώραν τα δημόσια Κέντρα πρέπει να είναι κεκλεισμένα. Κατά τας νυκτερινάς ώρας διατηρείται το σβήσιμον των φώτων. Οι παραβάται των διατάξεων του άρθρου τούτου θα τιμωρούνται αυστηρώς κατά τους Ιταλικούς νόμους του Πολέμου.

8) Ως προς την ναυσιπλοΐα των Βενζινοπλοίων οι πλοίαρχοι πρέπει να εφοδιάζονται δι' ειδικής γραπτής αδείας, ήτις θα εκδίδεται παρ' Αξιωματικού ευρισκομένου πλησίον του φρουρίου.

Οι πλοίαρχοι οίτινες είναι εφοδιασμένοι δι' αδείας δύνανται ελευθέρως να εισέρχονται ή να εξέρχονται του λιμένος από της ανατολής του ηλίου μέχρι της δύσεως αυτού. Προ ή κατόπιν της ώρας ταύτης απαγορεύεται η κυκλοφορία εν των λιμένι.

9) Διατάσσομεν, όπως εντός της 10ης τρέχοντος, ανοιχθούν όλα τα καταστήματα ή τα δημόσια κέντρα άτινα μέχρι του νυν ήσαν κεκλεισμένα. Οι παραβάται της διατάξεως ταύτης θα τιμωρούνται δια του οριστικού κλεισίματος του καταστήματος και της αφαιρέσεως της αδείας των.

10) Είναι δι' όλους υποχρεωτική η αποδοχή του νομίσματος του εκδοθέντος υπό του Μεσογείου Πιστωτικού Ταμείου δια την Ελλάδα.

11) Απαγορεύεται η ακρόασις των ραδιοσταθμών των εμπολέμων ή των εχθρών της Ιταλίας και Γερμανίας.

Εν Λευκάδι τη 2 Μαΐου 1941

Ο Διοικητής

Των ενόπλων δυνάμεων της Ιταλίας

Εν Λευκάδι, Ε.Σκόπα²¹⁶

216. Στο ίδιο, σ. 26-27.

Ο καθημερινός βίος σε όλο το νησί γίνεται δυσβάσταχτος.²¹⁷ Η Ιταλική διοίκηση που εκφράζεται από τον πολιτικό διοικητή Κάρλο Καστίλια, που αποτελεί ο ίδιος την υπέρτατη αρχή, δεν αποβλέπει παρά στην σταδιακή ενσωμάτωση πολιτιστικά και ιδεολογικά του νησιού στο Ιταλικό *imperiū*. Οι ντόπιοι θεωρούνται από τους Ιταλούς σαν άξεστοι ιθαγενείς με πρωτόγονες έξεις και βάρβαρες συνήθειες.

Οι ιταλικές δυνάμεις κατοχής από τις αρχές του καλοκαιριού του 1941 είχαν διαμορφώσει τις δομές της κοινωνικής ζωής, ώστε να έχουν υπό την πλήρη εποπτεία τους την οικονομική, πολιτική, δικαστική, εκπαιδευτική και πολιτιστική ζωή της Λευκάδας. Η οικονομία της Λευκάδας περνάει στη διαχείριση των Ιταλών επίσημα μέσω των Ιταλικών τραπεζών *Di Lavoro* και *Di Napolì* και της Ιταλικής πολιτικής διοίκησης:

Οι Ιταλοί απομόνωσαν οικονομικά το νησί. Έκαναν αυστηρό έλεγχο με τη Φινάντσα σ' όλα τα προϊόντα και κυρίως στο λάδι, στο κρασί, στα σιτηρά, στα κτηνοτροφικά, το αλάτι, την αλιεία κ.λπ. Για να βγεις από το νησί, έπρεπε να έχεις ιταλική άδεια (PERMESSO).

Επίσης, επέβαλαν σκληρό φορολογικό σύστημα σε βάρος του Λευκαδίτικου λαού. Άρπαζαν τα προϊόντα για τη διατροφή του στρατού κατοχής και κυρίως το λάδι. Παρόλες τις προσπάθειες των Ιταλών, από τους 8.000 τόνους λάδι κατάφεραν να μαζέψουν μόνο τους 500. Με την πάλη ανάμεσα στο ληστή και το θύμα, ο Λευκαδίτικος λαός μπόρεσε να διασώσει τη σοδειά του λαδιού του. Στα λιοτρίβεια και στους μύλους εγκατέστησαν όργανά τους για την είσπραξη του παρακρατήματος. (σ.σ: Βλέπε σχετική δήλωση). Φορατζήδες τους ονόμαζε ο λαός.²¹⁸

Η Λευκάδα αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση ως προς την καταγραφή των θυμάτων από την πείνα καθώς όπως φαίνεται από τις μελέτες δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα θύματα. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν υπήρχαν καθώς ο λιμός αφάνιζε τους Λευκαδίτες. Οι Ιταλικές αρχές με ένα πλήθος μέτρων σχετικών με τις διατιμήσεις στα τρόφιμα, τον έλεγχο

217. Ο Ξ. Κατωπόδης δίνει ανάγλυφα την εικόνα της εποχής: «Ήρθε η κατοχή και η κατάσταση χειροτέρεψε τη θέση τους [των Λευκαδιτών] αφού δεν μπορούσαν να εργαστούν εκτός Λευκάδας και πολύ περισσότερο να θρέψουν τώρα και τους Ιταλούς που κατέκλυσαν τη Λευκάδα». Ξενοφών Κατωπόδης, *Ανέκδοτο χειρόγραφο*, Λευκάδα, 2000, σ.2.

218. Ζώης Τ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (Ιταλική και Γερμανική κατοχή)*, ό.π., σ. 28-29.

της παραγωγής και την κίνηση των εμπορευμάτων όπως του λαδιού προκάλεσαν την οργή των κατοίκων. Έδωσαν λοιπόν οι Λευκαδίτες σκληρό αγώνα και αγνόησαν τις διαταγές και έθεταν τα ελαιοτριβεία σε λειτουργία την νύχτα όταν δεν υπήρχε Ιταλός επιστάτης. Ακόμη οι απαγορεύσεις στο εμπόριο προκάλεσαν την δημιουργία της μαύρης αγοράς ώστε να μπορέσουν να ανταλλάξουν λάδι με σιτάρι ή σιδηρόφαγο φαγόσιμο.²¹⁹

Οι Ιταλοί βλέποντας ότι η αντίδραση διογκώνονταν αναγκάστηκαν να διανείμουν με δελτία τρόφιμα και οι Λευκαδίτες για να τα εξασφαλίσουν δήλωναν παράνομα πεθαμένους ή απόντες στα δελτία, και έτσι το νησί δεν θρήνησε πολλά θύματα όπως έγινε σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της αναφοράς των δημοσίων υπαλλήλων προς την Γενική Διοίκηση Ηπείρου τον Φεβρουάριο του 1943 όπου περιγράφουν την τραγική κατάσταση τους και αναφέρουν τα ονόματα τριών υπαλλήλων που απεβίωσαν από πείνα.²²⁰

Τον Αύγουστο του 1941 ο Επιθεωρητής των σχολείων, καθώς ερχόταν ο χειμώνας του 1941, σε έκθεσή του στις Ιταλικές αρχές εισηγείται την σίτιση τουλάχιστον του 35% των μαθητών και ζητά την προμήθεια τροφίμων. Οι Ιταλοί ζήτησαν από το Γυμνάσιο τις καταστάσεις με τα ονόματα των μαθητών που κατάγονταν από χωριά ώστε να δοθούν κουπόνια με σκοπό την ανταλλαγή στο φούρνο της πόλης με την συνοδεία του καθηγητή ένα ψωμάκι με ένα μικρό αντίτιμο.²²¹

Είναι φανερό από τη μια πλευρά πως οι Ιταλοί, στο πλαίσιο της επιθυμίας τους να φανούν ως ευεργέτες στα μάτια των κατοίκων, προέβησαν σε κινήσεις εντυπωσιασμού όπως η σύσταση λαϊκών συσσιτίων για πτωχούς, εργάτες και δημοείς υπαλλήλους, καθώς και η διεξαγωγή εράνων. Από την άλλη πλευρά δεν έπαψαν να προπαγανδίζουν μέσα από τον τύπο ότι η αγορά της Λευκάδας χαρακτηρίζεται από μεγάλη αφθονία αγαθών που οφείλεται τόσο στην παραγωγική προσπάθεια των αγροτών όσο και στην βελτίωση των αγροτικών συνθηκών με την χρήση σύγχρονων γεωπονικών μεθόδων που παρείχε ο Αγροτικός Συνεταιρισμός. Σημαντικό επίσης ρόλο έπαιξε και η σύσταση

219. Τζαβάρα Γεωργία, Κοινωνική γεωγραφία της πείνας στην Ελλάδα της Κατοχής (1941 - 1944): η δημογραφική συμπεριφορά του πληθυσμού και τα θύματα της πείνας, Αθήνα, 2017, σ. 574 – 575.

220. Στο ίδιο, σ.576.

221. Ροντογιάννης, Πάνος, Ιστορία της νήσου Λευκάδας, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ.Β, Αθήνα, 1982, σ.762.

ναυτικής εταιρείας που διευκόλυνε το εμπόριο μεταξύ των νησιών και απέφερε μια οικονομική ισορροπία στις επισιτιστικές ανάγκες.²²²

Όσον αφορά το διοικητικό και δικαστικό τομέα οι ιταλοί επόπτευαν με κάθε τρόπο την κατάσταση. Η Λευκάδα έγινε ξεχωριστή διοικητική περιφέρεια και υπάχθηκε στην Ιόνια Πολιτεία:

Με διαταγή της Κυβέρνησης Αθηνών, έπειτα από πίεση των κατακτητών, η Λευκάδα χωρίστηκε από το νομό Πρέβεζας και έγινε ξεχωριστή διοικητική περιφέρεια που υπάγονταν στην Ιόνια Πολιτεία. Τα Πρωτοδικεία Ιωαννίνων, Πρέβεζας. Άρτας αποσπαστήκανε από το Εφετείο Κέρκυρας και αποτελέσανε το Εφετείο Ιωαννίνων. Τα Πρωτοδικεία Κεφαλλονιάς – Ζακύνθου – Λευκάδας υποταχτήκανε στο Εφετείο Κέρκυρας.²²³

Η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο νησί και ιδιαίτερα στην πόλη της Αγίας Μαύρας τελεί πλέον υπό τον απόλυτο έλεγχο Ιταλών επιθεωρητών που στέλνονται ειδικά για το σκοπό αυτό από το Ιταλικό Υπουργείο Παιδείας στη Ρώμη.²²⁴ Οι καθηγητές στο περικλεές, κατά γενική ομολογία, Γυμνάσιο Λευκάδας μέσα στην ακμή του Ιταλικού φασιστικού imperium αναδείχθηκαν σε «δασκάλους του γένους» νουθετώντας εθνικά και παραδειγματίζοντας με το βίο τους και οδηγώντας τους νέους μαθητές στο δύσκολο δρόμο της εθνικής αξιοπρέπειας και αγωνιστικού φρονήματος:

Κύριο μέσο αφελληνισμού ήταν η εκπαίδευση. Διόρισαν Ιταλό διευθυντή εκπαίδευσης. Άνοιξαν σχολές διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας και υποχρέωναν τους δημόσιους υπαλλήλους να μάθουν ιταλικά. Όλη η εποπτεία γινόταν από τον Ιταλό διευθυντή της εκπαίδευσης ALBANESE. Όσοι καθηγητές ή δάσκαλοι αρνιούνταν ή φανέρωναν κάποια απειθαρχία, έπεφταν σε δυσμένεια. Επίσης, και ορισμένοι υπάλληλοι για τον ίδιο λόγο διώχτηκαν. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων εκδίδονταν στο όνομα του Ιταλού βασιλιά και η ορκωμοσία των νέων υπαλλήλων πάλι γινόταν στο ιταλικό ιμπέρριουμ.

222. Γεωργία Τζαβάρα, ό.π., σ.576-577.

223. Ζώης Τ. Κουτσαύτης, ό.π., σ. 28-29.

224. Πέτρος Γρηγόρης, *Λειτουργία του Γυμνασίου Λευκάδας κατά τα Χρόνια της Κατοχής*, 16 – 2 – 1978, Ανέκδοτο Χειρόγραφο, σ. 1.

Τελικά, οι Ιταλοί, όταν οργανώθηκαν, πήραν στα χέρια τους όλες τις υπηρεσίες και τα αρχεία των υπηρεσιών...Την προσοχή τους οι Ιταλοί έστρεψαν και στην παιδική ηλικία. Οργάνωσαν παιδικές εξοχές (COLONIA MARINA) στο Κάστρο.²²⁵

Ο Κουτσαύτης για το φλέγον ζήτημα της εκπαίδευσης αναφέρει με άκρως λεπτομερειακό τρόπο:

Οι Ιταλοί απομόνωσαν τα Επτάνησα από την άλλη Ελλάδα και απαγόρευσαν κα'θε επαφή με το υπουργείο Παιδείας και τις Γενικές Επιθεωρήσεις Μέσης και Δημοτικής Εκπαίδευσης. Δημιούργησαν σχολική εποπτεία για τα Ιόνια με έδρα την Κέρκυρα και τοπικές εποπτείες σε κάθε νησί, οι οποίες είχαν απόλυτο δικαίωμα απολύσεων, διορισμών και μεταθέσεων των εκπαιδευτικών λειτουργών. Τροποποίησαν τον κανονισμό λειτουργίας των σχολείων και τη διδακτέα ύλη. Περιορίσανε τη διδασκαλία της ιστορίας και των αρχαίων ελληνικών και καθιέρωσαν τη διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας και των λατινικών. Απαγόρευσαν την ανάρτηση των εικόνων των Ελλήνων ηρώων στα σχολεία και προσπάθησαν να διακοσμήσουν τις αίθουσες με τις εικόνες του Β. Εμμανουήλ, του Μουσολίνι και την αναγραφή φασιστικών συνθημάτων (VINCEREMO – SALUTATE ROMANAMENTE) και άλλα διάφορα.

Το 1942 με διαταγή του Παρίνι καθιέρωσαν νέο εκπαιδευτικό κανονισμό και υποχρεωτικό το ρωμαϊκό χαιρετισμό σε εκπαιδευτικούς και μαθητές, μέσα και έξω απ' τα σχολεία. Καταργήσανε τις εθνικές μας γιορτές και καθιερώσανε το φασιστικό εορτολόγιο.

Η εκπαιδευτική πολιτική των Ιταλών ήταν απόρροια της γενικότερης φασιστικής τακτικής που εφαρμόστηκε σε ολόκληρη την Επτάνησο. Το σχέδιο της ιταλοποίησης και φασιστοποίησης της εκπαίδευσης, εκπονήθηκε στην κεντρική διοίκηση της Κέρκυρας με σκοπό τον αφελληνισμό των μαθητών, την εξάρθρωση της ελληνικής εκπαίδευσης λειτουργικά και διδακτικά και τη χρησιμοποίηση κάθε μέσου για το μπόλιασμα των μαθητών με τα φασιστικά ιδεώδη.

225. Ζώης Τ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (Ιταλική και Γερμανική κατοχή)*, ό.π., σ. 33-34.

Για την επιτυχία του σκοπού τους χρησιμοποίησαν όλα τα ανεπίτρεπτα μέσα και επίλεκτα ελληνομαθή φασιστικά στελέχη σαν επόπτες εκπαίδευσης στα νησιά, με την εντολή να προσαρμόσουν την τακτική τους για την εφαρμογή του σχεδίου ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες και τη σπουδαιότητα κάθε νησιού, στο γενικότερο στρατηγικό σκοπό της νίκης του άξονα και της προσάρτισης της Επτανήσου.²²⁶

Οι Ιταλοί, όταν οργανώθηκαν, πήραν στα χέρια τους όλες τις υπηρεσίες και οργάνωσαν το δικό τους διοικητικό σύστημα. Μερικές ακόμα ενέργειες ολοκληρώνουν την εικόνα της ιταλικής αφομειωτικής πολιτικής:

Για να ολοκληρώσουν την προσάρτηση κυκλοφόρησαν χαρτονόμισμα «PER LE ISO LE JONIE» (ο λαός το 'λεγε «Περ λα γκρέτσια»), στα Επτάνησα χωρίς αντίκρισμα. Με το μέσο αυτό, λήστευαν το λαό και κυρίως τους αγρότες. Για να κάμψουν το ηθικό του λαού, έλαβαν σκληρά μέτρα καταπίεσης, όπως ξυλοδαρμούς, συλλήψεις, φυλακίσεις, εξορίες. Για να ολοκληρωθεί η εικόνα της σκλαβιάς, προσθέτουμε ότι οι Ιταλοί επέβαλαν τον ιταλικό χαιρετισμό «Salutate Romandmente» και στο δρόμο και στο σχολείο και στις διάφορες υπηρεσίες, ακόμα δε και στο γραφείο του πολιτικού διοικητή που προσπαθούσε να διατηρήσει διπλωματικά μια κάποια ήπια τακτική. (Η ανάπτυξη θα γίνει στα ειδικά θέματα).

Ο Καστίλια είχε αρμοδιότητα να προσαρμόζει τη νομοθεσία, εκδίδονται εντολές για την εφαρμογή της, ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες.

Όλες οι προσπάθειες των Ιταλών απέβλεπαν κυρίως στον αφελληνισμό, όπως είπαμε πιο πάνω και στην τυπική ένωση εν καιρώ της Επτανήσου με τη «μητέρα Πατρίδα» τους.

Η δικαιοσύνη περιορίστηκε στο ρόλο του διεκπεραιωτή των αποφάσεων των αρχών κατοχής.

226. Στο ίδιο, σ. 157-158.

Το αστυνομικό σύστημα διαμορφώθηκε πάνω στα χνάρια της Ελληνικής Χωροφυλακής...

Η Φινάντσα (Τελωνειακή οικονομική αστυνομία) ακολούθησε το σύστημα των παλιών ελληνικών τελωνείων του νησιού, όπως είπαμε παραπάνω.²²⁷

Η αναπάντεχη για πολλούς αλλά και για τους ίδιους τους Ιταλούς, κύρια, εξάπλωση της Αντίστασης στη Λευκάδα δημιούργησε νέα διλήμματα για τα ιταλικά κατοχικά Στρατεύματα. Ο Λευκαδίτικος λαός δικαίωσε το ένδοξο παρελθόν του και κατάφερε να αρθεί στο ύψος των περιστάσεων:

Η κατάσταση που διαμορφώθηκε στο νησί αγανάκτησε τους Λευκαδίτες. Μπροστά τους πρόβαλε ανάγλυφη όλη η αθλιότητα του φασισμού. Το γεγονός απ' τη μεριά της σκληρής σκλαβιάς και από την άλλη ο σκοπός των Ιταλών για εξιταλισμό των κατοίκων, έδειχναν στους Λευκαδίτες ότι τους είχαν βάλει στη ράχη διπλό ζυγό. Το ζυγό της υποτέλειας, δηλαδή της απώλειας της εθνικής ανεξαρτησίας και το ζυγό του αφελληνισμού, δηλαδή της απώλειας της εθνικής ταυτότητας. Το Επτανησιώτικο πρόβλημα είχε δύο όψεις και έπρεπε να γίνει διπλός αγώνας.

Ο Λευκαδίτικος λαός ήταν αγωνιστής και ηρωικός και πάλεψε σ' όλα τα χρόνια της μακρόχρονης ιστορίας του ενάντια σε πολύμορφους κατακτητές. Είχε ακόμα το θλιβερό προνόμιο να βαστάζει τον τούρκικο ζυγό στη ράχη του κάπου 200 χρόνια (1479-1684), μόνο απ' όλους τους Επτανήσιους. Μα και στο πρόσφατο παρελθόν το έπος της Αλβανίας που στη διάρκεια του ανδραγάθησαν πολλοί Λευκαδίτες του γέμιζε την ψυχή με πατριωτική έξαρση. Η ιστορία του, η πολιτιστική του παράδοση, οι μακρόχρονοι αγώνες του ενάντια στους Φράγκους, Ενετούς, Άγγλους και η προσφορά του στην Επανάσταση του 1821, ήταν σημαντικοί παράγοντες για την ανάταση της Λευκαδίτικης ψυχής.²²⁸

227. Στο ίδιο, σ. 33-34.

228. Στο ίδιο, σ. 38

Οι Ιταλοί αδυνατώντας να αντιμετωπίσουν την καθολική πλέον εξέγερση των Λευκαδιτών καταφεύγουν, με τη δύναμη που διέθεταν, σε ομαδικές συλλήψεις. Η φυλακή Λευκάδας είχε υπερπληρωθεί από Έλληνες πατριώτες. Στις 10 Ιουλίου 1943 οι Σύμμαχοι είχαν αποβιβαστεί στη Σικελία. Η Ιταλία αρχίζει να καταρρέει. Τα Ιταλικά Στρατεύματα σε μεγάλο βαθμό παραδίδονται στους Συμμάχους οι οποίοι, μετά από λίγες μέρες, διαπεραιώνονται από τη Σικελία στην κυρίως Ιταλία. Οι συνθήκες αυτές προδικάζουν πλέον την αποχώρηση της Ιταλίας από το πόλεμο. Πράγματι οι Ιταλοί υπογράφουν ανακωχή με τις Συμμαχικές δυνάμεις στις 8 Σεπτεμβρίου 1943. Η Ιταλία παύει να είναι εμπόλεμος στο πλευρό της Γερμανίας:

Πρέπει να αναφέρουμε κάποια μεγάλα γεγονότα που συνέβηκαν στον μ ιδικά στο ίδιο έδαφος της Ιταλίας. Στις 10-7-1943 έγινε απόβαση συμμαχικών στρατευμάτων στη Σικελία. Στις 22-7-43 καταλήφθηκε το Παλέρμο και σε συνέχεια έγινε απόβαση στη Νότια Ιταλία. Στις 29-7-43 καθαιρέθηκε ο Μουσολίνι και σχηματίστηκε κυβέρνηση από το στρατάρχη Μπαντόλιο. Στις 3-9-43 καταλαμβάνεται από τους συμμάχους το Ρέτζιο της Ιταλίας και καταφέρεται καίριο πλήγμα στο φασιστικό καθεστώς. Την ίδια μέρα υπογράφηκε ιταλοσυμμαχική ανακωχή η οποία κρατήθηκε μυστική και ανακοινώθηκε στις 8-9-43 από τον ίδιο τον Αϊζενχάουερ.²²⁹

Η νέα κατάσταση όπως αυτή διαμορφώνεται μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας δίνει νέα ώθηση στα αντιστασιακά φρονήματα του Λευκαδίτικου λαού. Η αποσύνθεση των Ιταλικών φρουρών σε ολόκληρο την Επτάνησο και κύρια στη Λευκάδα δημιουργεί νέα δεδομένα. Μέσα στα πλαίσια αυτά της απροσδόκητα γενικής κατάρρευσης κάθε μορφής Ιταλικής εξουσίας υπήρξε ένας γενικότερος ξεσηκωμός έστω και ανοργάνωτος ή και πρόσκαιρος. Οι Γερμανικές δυνάμεις, αν και ολιγάριθμες, έφτασαν στο νησί στις 10 Σεπτεμβρίου 1943, μετά την Ιταλική Συνθηκολόγηση και εγκαταστάθηκαν κυρίως στην πόλη της Λευκάδας. Ο Ζώης Κουτσαύτης γράφει:

Στις 10 του Σεπτέμβρη ύστερα απ' την αιχμαλωσία του ιταλικού στρατό στο νησί, οι Γερμανοί συνέχισαν την κατοχή. ως τις 12 του Σεπτέμβρη 1944, οπότε το εγκατέλειψαν. Είναι γεγονός ότι στη διάρκεια της

229. Στο ίδιο, σ. 141.

ιταλικής κατοχής ένα μικρό τμήμα γερμανικού στρατού είχε τη βάση του στο χωριό Άγιος Πέτρος. Αποσύρθηκε στις 11-12 Οκτώβρη του 1943. Άλλο ένα γερμανικό φυλάκιο υπήρχε έξω από το χωριό Τσουκαλάδες κι ένα τρίτο, στην περιοχή του Στενού, κοντά στο Νυδρί, όχι μόνιμα. Η κύρια γερμανική δύναμη εγκαταστάθηκε στην πόλη. Αυτή δεν ήταν σημαντική Όμως εκπροσωπούσε για καλά τη ναζιστική εξουσία. Η Σβάστικα, το μισητό σύμβολο του πολέμου και της σκληρότητας, κυμάτιζε στην κομαντατούρα, στο κτίριο όπου σήμερα στεγάζει τη Δημόσια βιβλιοθήκη. Αλλά και αυτή η συμβολική παρουσία του ναζισμού στο νησί, δεν έπαυε να ναι εφιάλτης για το λευκαδίτικο λαό και να υπογραμμίζει τη μισητή σκλαβιά...με την ιταλική ανακωχή, είχε δημιουργηθεί σε μερικούς η γνώμη ότι απελευθερωτικός αγώνας τελείωσε. Γρήγορα όμως διαψεύτηκαν.²³⁰

και συνεχίζει κάνοντας μια ανατομία της θέσης του νησιού και της σημασίας της:

Η Λευκάδα είναι ένα νησί πολύ κοντά στην ηπειρωτική και ακαρνανική ακτή. Ήταν συνεπώς ευπρόσβλητη κι από ξηρά και από θάλασσα. Αποβάσεις των Γερμανών στην Πρέβεζα, στη Βόνιτσα, στη Ζαβέρδα που απείχαν λίγα χιλιόμετρα, ήταν εύκολο στο Γερμανό κατακτητή σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, σε μια - δυο ώρες, να πατήσει το νησί και να προβεί σε επιδρομές, μπλόκα και λεηλασίες όπως συνέβηκε αργότερα. Το γεγονός αυτό επέβαλε τη δράση και επαγρύπνηση των εθνικοαπελευθερωτικών οργανώσεων.²³¹

Οι Ιταλοί στο πλαίσιο της προοπτικής ότι θα προσαρτίσουν τα Εφτάνησα έφτιαξαν ένα δίκτυο έργων και οδοποιίας, όπως το άνοιγμα της Διώρυγας ανάμεσα Ακαρνανίας – Λευκάδας, έργα καθαριότητας και η κατασκευή του δρόμου Βόνιτσας- Αμφιλοχίας:

Οι Ιταλοί με την προοπτική ότι θα προσαρτίσουν τα Εφτάνησα και συνεπώς και την Λευκάδα, άρχισαν να εκτελούν ορισμένα έργα, οδοποιίας, λιμενικά κ.λπ. Στη Λευκάδα ειδικά που το δίχτυ των δρόμων ήταν πολύ άσχημο, προσπάθησαν οι Ιταλοί να ανοίξουν

230. Στο ίδιο, σ. 193.

231. Στο ίδιο σ. 193.

μερικούς δρόμους, να πλατύνουν άλλους και να κόψουν μερικές στροφές, που ήταν πολύ επικίνδυνες. Επίσης προσπάθησαν να ανασυγκροτήσουν το ταχυδρομικό και τηλεγραφικό δίκτυο του νησιού.

Το πιο σημαντικό όμως έργο τους ήταν το άνοιγμα της Διώρυγας ανάμεσα Ακαρνανίας – Λευκάδας. Υπήρχε η παλιά διώρυγα που όμως με την πάροδο του χρόνου έγινε ακατάλληλη για το πέρασμα μεγάλων πλοίων. Οι Ιταλοί είχαν ανάγκη από τη διώρυγα αυτή διότι ο γύρος της Λευκάδας, από τον κάβο της Νηράς προς την Ήπειρο και Κέρκυρα ήταν επικίνδυνος, από τη δράση των υποβρυχίων και της αεροπορίας. Το πέρασμα μέσα από τη διώρυγα συντόμευε κατά πολύ το ταξίδι. Έβαλαν μια μεγάλη βυθοκόρο (φαγάνα) και βάθυναν και πλάτυναν τη διώρυγα. Όμως, σε έναν βομβαρδισμό από την αγγλική αεροπορία κατά τον Ιούλιο του 1943, η βυθοκόρος αυτή αχρηστεύτηκε και έτσι σταμάτησε αυτό το έργο.

Ήμουν κοντά, στον «Μύλο του Βλάχου», όταν έγινε ο βομβαρδισμός και κινδύνεψα να σκοτωθώ από τις βόμβες και από τα μυδράλια. Άλλο πλοίο βομβάρδισε η αεροπορία η συμμαχική, στη θέση «Πέραμα» μπροστά στο Φράγκικο Κάστρο. Έτσι, έκλεισε σχεδόν η Βόρεια έξοδος της διώρυγας. Η αγγλική αεροπορία έκανε επιδρομές και τη νύχτα έριχνε προκηρύξεις, χτυπούσε ορισμένους στόχους, αλλά δεν βομβάρδισε την πόλη.

Επίσης φρόντισαν οι Ιταλοί για την καθαριότητα και την επισκευή μερικών δρόμων μέσα στην πόλη. Έβαλαν ακόμα σε λειτουργία το νοσοκομείο Λευκάδας, κάπως υποφερτή, με χορήγηση μερικών τροφίμων και φαρμάκων.

Ένα ακόμα έργο των Ιταλών ήταν το άνοιγμα του δρόμου Βόνιτσας-Αμφιλοχίας. Ο δρόμος αυτός ήταν πολύ χρήσιμος για τις στρατιωτικές τους μετακινήσεις, και γενικά τις μεταφορές τους. Επισκεύασαν ακόμα και το δρόμο Λευκάδας – Βόνιτσας μήκος 20 χιλιομέτρων. Επίσης προσπάθησαν να κάνουν μερικές επιδιορθώσεις, ασήμαντες βέβαια, στο λιμάνι της πόλης και στο δρόμο απ' την πόλη ως το κάστρο.

Όπως ξέρουμε από την ιστορία, οι Ρωμαίοι κατασκεύαζαν μεγάλους στέρεους και πλατείς δρόμους για τις στρατιωτικές εκστρατείες. Παράδειγμα η περίφημος «Εγνατία Οδός», που άρχιζε από την Αλβανία, έφτανε στη Θεσσαλονίκη και κατέληγε στην Κωνσταντινούπολη. Οι απόγονοί τους εξακολούθησαν την ίδια ταχτική. Είχαν τη γνώμη ότι θα μένουν για πάντα στην Επτάνησο. Αλλά τα όνειρά τους διαψεύστηκαν και ανατράπηκαν με τον αγώνα του Λευκαδίτικου λαού.²³²

Οι Γερμανικές δυνάμεις, αν και ολιγάριθμες, έφτασαν στο νησί στις 10 Σεπτεμβρίου 1943, μετά την Ιταλική Συνθηκολόγηση και εγκαταστάθηκαν κυρίως στην πόλη της Λευκάδας. Η Γερμανική στρατιωτική ηγεσία ζήτησε την άνευ όρων παράδοση των Ιταλών.²³³ Οι τελευταίοι, μετά μιας μικρής έκτασης αψιμαχία, παραδίδονται και οδηγούνται υπό συνοδεία ελαχίστων Γερμανών, με εξευτιλιστικό τρόπο, στην Ακαρνανία και από εκεί σε άγνωστη κατεύθυνση. Μερικοί Ιταλοί που κατάφεραν να δραπετεύσουν, γνώρισαν τη φιλοξενία και την αμέριστη υποστήριξη του Λευκαδίτικου λαού.²³⁴ Η είσοδος των Γερμανών στη Λευκάδα αποτελούσε πλέον ένα νέο δεδομένο για τους Λευκαδίτες. Η κύρια στρατιωτική δύναμη των Γερμανών είχε έδρα τη Βόνιτσα με διοικητή τον Υπολοχαγό Βέμπερ. Στη Λευκάδα εγκατέστησαν τη Διοίκησή τους, στο πρώην Ιταλικό Στρατιωτικό Διοικητήριο, στο κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας. Η Σμύρνη Μαραγκού γράφει:

Οι Γερμανοί έγιναν κύριοι του νησιού, εγκαθιστώντας την κομαντατουρα τους στο πρώην ιταλικό στρατιωτικό διοικητήριο. Μια ολιγάριθμη λιμενική υπηρεσία εγκαταστάθηκε στο άλλοτε ιταλικό στρατιωτικό νοσοκομείο στην παραλία.²³⁵

232. Στο ίδιο, σ. 188-189.

233. Ο Ζώης Κουτσαύτης γράφει: «Οι Γερμανοί ζητούσαν την παράδοση του ιταλικού στρατού, τη συγκέντρωση του στην πόλη με τον οπλισμό του, με την υπόσχεση του επαναπατρισμού των Ιταλών». Στο ίδιο, σ. 151.

234. Η κ. Σμύρνη Μαραγκού γράφει χαρακτηριστικά: «Οι αγρότες τους πρόσφεραν κάθε δυνατή βοήθεια. Τους έντυσαν με δικά τους ρούχα για να φαίνονται ότι είναι ντόπιοι και τους έβαζαν να δουλεύουν στα χωράφια και τα αμπέλια, όπου πράγματι οι Ιταλοί απέδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους». Σμύρνη Μαραγκού, *Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, ό.π., σ. 252 – 253.

235. Στο ίδιο, Σμύρνη Μαραγκού, σ.254.

και ο Κουτσαύτης αναφέρει:

Στις 10 του Σεπτεμβρη 1943 ύστερα απ' την αιχμαλωσία του ιταλικού στρατού στο νησί, οι Γερμανοί συνέχισαν την κατοχή, ως τις 12 του Σεπτεμβρη 1944, οπότε το εγκατέλειψαν.

Είναι γεγονός ότι στη διάρκεια της ιταλικής κατοχής ένα μικρό τμήμα γερμανικού στρατού είχε τη βάση του στο χωριό Άγιος Πέτρος. Αποσύρθηκε στις 11-12 Οκτώβρη του 1943.

Άλλο ένα γερμανικό φυλάκιο υπήρχε έξω από το χωριό Τσουκαλάδες κι ένα τρίτο, στην περιοχή του Στενού, κοντά στο Νυδρί, όχι μόνιμα. Η κύρια γερμανική δύναμη εγκαταστάθηκε στην πόλη. Αυτή δεν ήταν σημαντική. Όμως εκπροσωπούσε για καλά τη ναζιστική εξουσία. Η Σβάστικα, το μισητό σύμβολο του πολέμου και της σκληρότητας, κυμάτιζε στην κομαντατούρα, στο κτίριο όπου σήμερα στεγάζει τη Δημόσια Βιβλιοθήκη. Αλλά και αυτή η συμβολική παρουσία του ναζισμού στο νησί, δεν έπαυε να 'ναι εφιάλτης για το λευκαδίτικο λαό και υπογραμμίζει τη μισητή σκλαβιά.²³⁶

Η περίοδος που ακολουθεί διαμορφώνεται από την καταλυτική και αποφασιστική γερμανική παρουσία:

Η Λευκάδα είναι ένα νησί πολύ κοντά στην ηπειρωτική και ακαρνανική ακτή. Ήταν συνεπώς ευπρόσβλητη κι από ξηρά και από θάλασσα. Από βάσεις των Γερμανών στην Πρέβεζα, στη Βόνιτσα, στη Ζαβέρδα που απείχαν λίγα χιλιόμετρα, ήταν εύκολο στο Γερμανό κατακτητή σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, σε μια-δυο ώρες, να πατήσει το νησί και να προβεί σε επιδρομές, μπλόκα και λεηλασίες όπως συνέβηκε αργότερα.²³⁷

236. Ζώης Τ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (Ιταλική και Γερμανική κατοχή)*, ό.π., σ. 193.

237. Στο ίδιο, σ. 193.

Τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στη Λευκάδα σκιαγραφούν τα αντιφασιστικά ιδεώδη των Λευκάδιων και αναδεικνύουν την εξαίρετη στάση τους. Παρά την καταπιεστική και ασφυκτική πολιτική που εφήρμοσαν οι κατακτητές δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν το αγωνιστικό πνεύμα του Λευκάδιτη που για άλλη μια φορά βρήκε τον τρόπο να αντισταθεί. Οι κάτοικοι είχαν ακόμα νωπές τις μνήμες από την Ενετική κατάκτηση και διαπίστωσαν ότι η τρομοκρατία και η πίεση που χρησιμοποίησαν οι Ιταλοί ήταν ίδια με αυτήν που χρησιμοποίησαν και οι πρόγονοί τους.

Ανέκδοτα χειρόγραφα Λευκάδιων αγωνιστών

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υπόθεση της μνήμης είναι σημαντική για την ιστορία. Οι μαρτυρίες μας δίνουν την δυνατότητα να αναπαραστήσουμε γεγονότα της περιόδου μέσα όμως από την ιστορική συγκυρία, την διαδρομή του ατόμου και του συλλογικού υποκειμένου που επηρεάζουν την επεξεργασία του γεγονότος. Πολλοί παράγοντες καθιστούν την μνήμη από τη μια υποκειμενική αλλά από την άλλη απαραίτητη για την ιστορική έρευνα. Πολλοί ιστορικοί επιφυλάσσονταν σχετικά με την αξία της μελέτης της μνήμης και την αξιοπιστία της προφορικής ιστορίας. Σιγά-σιγά μελέτες για την μνήμη της δεκαετίας του 1940 αν και λιγοστές υπάρχουν και ανοίγουν το δρόμο για την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας.²³⁸

Πολλά είναι τα πορίσματα της έρευνας που μπορούν να αξιοποιηθούν για περαιτέρω διερεύνηση της συλλογικής μνήμης, αλλά και της ίδιας της τοπικής κοινωνίας. Γιατί η ανάλυση της προφορικής μνήμης των επιζώντων βοήθησε να εντοπιστούν ενδιαφέροντα κοινωνικά φαινόμενα που συνδέονται με την κατάσταση πολέμου και τη συνεπαγόμενη ανατροπή της συνηθισμένης ζωής. Ανέδειξε μια τοπογραφία των αναμνήσεων που απαρτίζουν αυτή τη μνήμη, τοπογραφία που σκιαγραφεί την επικέντρωση της μνήμης αυτής σε συγκεκριμένες γεωγραφικές ζώνες. Εντόπισε ακόμα βασικές κοινωνικές ομάδες, φορείς των επιμέρους μνημών που απαρτίζουν τη μνήμη του πολέμου. Κατέληξε στη διαπίστωση ότι ένα μέρος της μνήμης αυτής είναι προϊόν μιας ή πολλών μεταβιβάσεων.²³⁹

238. Πολυμέρης Βόγλης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, ό.π., σ. 26-27.

239. Μαρία Θανοπούλου, *Η προφορική μνήμη του πολέμου*, Αθήνα 2000, σ. 26.

α. Πάνος Γιαννούλης

Ανέκδοτο χειρόγραφο Πάνου Γιαννούλη «Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς-1941», Κάπου 27-10-45. Ο Πάνος Γιαννούλης, καπετάνιος του ΕΛΑΣ και πρωτεργάτης της Αντίστασης στη Λευκάδα.

Ήταν ένας αντιπροσωπευτικός τύπος Λευκαδίτη, ένας πρωτοπόρος. Έδωσε τον τόνο στην πάλη ενάντια στους κατακτητές και αγωνίστηκε ως την τελευταία του πνοή. Έδειξε απaráμιλλη προσωπική παλικαριά και αγωνιστική σταθερότητα, δίνοντας και την ζωή του για την υπόθεση του λαού. Σκοτώθηκε στην άτυχη μάχη της Πούντας τον Ιούνιο του 1947.²⁴⁰ Στο χειρόγραφό του, που χρονολογείται το 1945, όχι μόνο αναλύει με το ιδιαίτερα καυστικό ύφος του τα γεγονότα της Λευκάδας αλλά ταυτόχρονα δίνει προσωπική αυθεντική μαρτυρία πτυχών της εποχής. Αρχικά, δίνει το μέτρο της φασιστικής βίας που τώρα οριοθετεί τη ζωή του Λευκαδίτη αγρότη ή του αστού:

Οι διοικήσεις των Ιταλών με επικεφαλής τους Καστίλια Γκρόσι ντι Ντόρζη και μούρτα της Φινάτσας. Οι δύο τελευταίοι επικεφαλής της Ιεράς εξέτασης όπως αποκαλούσε ο λαός μας την Φινάτσα. Δεν είχαν τίποτε μέσα τους το ανθρώπινο οι ψυχές τους ήταν πιο μαυρες και από τα πουκάμισα του Φασισμού.²⁴¹

Η ηθική εξαθλίωση κάποιων οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων της πόλης σύμφωνα με τον Πάνο Γιαννούλη βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την αγωνιστικότητα της μάζας του Λευκαδίτικου κόσμου:

Αλλά ο κόσμος πανικόβλητος τρήπανε από το σούρουπο και αμπάρωνε την πόρτα του και κοιμόταν με το τρόμο διότι οι βρομεροί κατακτητές παραβίαζαν και αυτό το οικογενειακό άσυλο... Το νησί μας είχε παραγωγή από λάδια 2.000.000 οκάδες και όμως ο λαός πέθενε από αβηταμίνωση διότι δεν είχε λάδι και έτρωγε λάχανα αλάδωτα. Σε αυτά τα χάλια μας είχαν ρήξη τα μαύρα κοράκια του Μουσουλίνι το χιλιοτραγουδημένο Νισί μας βουτηγμένο μες τα σκοτάδια στην εξαθλίωση στην εκμετάλευση από τους ντόπιους μαυραγορίτες τους συνεργάτες των Ιταλών.²⁴²

240. Πανταζή Παπαδάτου, *Ήρωες και μάρτυρες της Λευκάδας*, Αθήνα, 1982, σ. 123.

241. Ανέκδοτο χειρόγραφο, Πάνος Γιαννούλης, *Από τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς – 1941*, σ. 1.

242. Στο ίδιο, σ. 1.

Η φήμη και η δράση του Γιαννούλη που είχε εξαπλωθεί σε όλη την Λευκάδα συναρπάζοντας τη σκέψη και την καρδιά των Λευκαδιτών υπήρξε μάλλον καθοριστική για την πρωτοφανή ανάπτυξη αντίστασης στη Λευκάδα. Ο Πάνος Γιαννούλης μέσα από τη δράση του αυτή αναδεικνύεται σε θρυλική μορφή και αποκτά μυθικές διαστάσεις στη συνείδηση των κατοίκων. Ο ίδιος στο ανέκδοτο χειρόγραφο του σκιαγραφεί τις ιδιότητες «σχέσεις» του vis-à-vis με τους Ιταλούς:

Οι ιταλοί χρησιμοποίησαν όλα τα μέσα για να με πιάσουν αφού χιλιοβασάνισαν τους συγγενείς μου και είδαν ότι δεν τους πήραν μιλιάρη με επροκύριζαν (30.000.000) Ιονικά φράγκα 200.000 περίπου Ελληνικά. Παρ' όλες αυτές τις ενέργειες των ιταλών εγώ πάντα τους ενοχλούσα και τους ανάγκαζα να απασχολούν χιλιάδες ιταλών δια την σύληψίν μου. Πολλές φορές έμενα στη πόλη. Είχα γίνει ο τρόμος των ιταλών οι οποίοι με εφαντάζονταν στην αρρωστημένη φαντασία τους σαν φάντασμα.²⁴³

Ο Γιαννούλης εξιστορεί τα μετέπειτα γεγονότα με λεπτομερειακό τρόπο και κατά την ιταλική και κατά τη γερμανική κατοχή και φθάνει στο τέλος του χειρογράφου να καταλήγει:

«Την ιστορία μου την γράφω κυνηγημένος στα βουνά και στα [...] ως εδώ σταματώ και εύχομαι να μην την ξαναρχήσω από την αρχή.»²⁴⁴

β. Παπά-Στάθης Κτενάς

Ανέκδοτο χειρόγραφο Ευστάθιου Κτενά (Παπαστάθης), 30 Ιούνη 1980, Καρυά.

Ο παπά-Στάθης Κτενάς καταγόταν από το χωριό Καρυά. Βρέθηκε στην Πρωτοπορία του αγροτικού κινήματος. Υπήρξε φλογερός αγωνιστής. Η προσφορά του στους αγώνες του λαού ήταν μεγάλη και θυμίζει τις ιστορικές μορφές των αγωνιστών κληρικών. Θα πρέπει να τονισθεί ότι το σθένος και η αφοσίωση στον λαό ήταν παροιμιώδη. Η δράση του ξεκινά από το 1935 όταν φυλακίστηκε για το συλλαλητήριο των αγροτών, από τότε και εξής βρισκόταν σε συνεχή διωγμό, φυλεκές και εξορίες.²⁴⁵

243. Στο ίδιο, σ. 5.

244. Στο ίδιο, σ. 34.

245. Πανταζή Παπαδάτου, *Ηρωες και μάρτυρες της Λευκάδας*, ό.π., σ.121.

Τα χειρόγραφα του Ευστάθιου Κτενά (Παπαστάθης), Εθνοσυμβούλου της Λευκάδας στους Κορυσχάδες, μια ογκώδης μελέτη όλων των πτυχών της προπολεμικής Λευκάδας αλλά κυρίως όμως της Λευκάδας της περιόδου της ΕΑΜικής διακυβέρνησης του νησιού είναι ένα ιστορικό μνημείο στο μεγάλο ανορθωτικό έργο που απετέλεσε το ΕΑΜ στη Λευκάδα Δεκέμβριος 1944-Μάρτιος 1945.

Στο πρώτο κεφάλαιο του χειρογράφου παρουσιάζει την κοινωνική του δραστηριότητα ως το 1941 και ταυτόχρονα φωτίζει την εικόνα της προπολεμικής Λευκάδας καθώς αποτελεί το υπόβαθρο των μετέπειτα εξελίξεων. Ειδικότερα περιγράφει τις ανησυχίες του ως νέος, τη δράση του ως βενιζελικός και τη συμμετοχή του στον Μικρασιατικό Πόλεμο:

Γεννήθηκα τη 1η Γενάρη του 1898. Το 1911 τελείωσα το Σχολαρχείο και επιδόθηκα στη γεωργία. Με την άφιξη του Βενιζέλου στην Ελλάδα η οικογένειά μου χάρη στην πολιτική τοποθέτηση ενός αδελφού του πατέρα μου, Πάνου Χτενά Δικηγόρου, όλη η οικογενειά μου προσχώρησε στη βενιζελική παράταξη. Έτσι εγώ, μαζί με τη χριστιανική μου διαπαιδαγώγηση πήρα και το βάπτισμα της βενιζελικής υπηκοότητας. Από τη μικρή μου ηλικία ακρότητες, ανησυχίες, δραστηριότητα, ζωνάδα.....Έτσι φανατισμένος βενιζελικός όπως ήμουνα σηκώθηκα, σε ηλικία 18-19 χρονών, το Σεπτέβρη μήνα του 1916, και πήγα από τη Λευκάδα στη Θεσσαλονίκη, εθελοντής στρατιώτης στην Εθνική Άμυνα που είχε οργανώσει ο Βενιζέλος....Πολέμησα στα Μακεδονικά βουνά και στους κάμπους της Μικράς Ασίας. Έφθασα ως το Εσκή Σεχίρ. Στη μάχη της Κιουτάχιας τραυματίστηκα. Στο Εσκή Σεχίρ αρρώστησα πήρα αναρρωτική άδεια και πήγα στη Λευκάδα....²⁴⁶

Έπειτα περιγράφει με χαρακτηριστικό τρόπο την ανέχεια και την εξαθλίωση που βίωναν οι κάτοικοι του νησιού μέσα από την οπτική ενός ιερωμένου:

Όταν έγινα παπάς, από την ίδια τη δουλειά, ήμουν υποχρεώμενος να πηγαίνω στα σπίτια για ιδιωτικές ιεροπραξίες. Έτσι υποχρεωτικά, γύριζα όλες τις γειτονιές του χωριού. Ήθελα δεν ήθελα μάθαινα την

246. Ανέκδοτο χειρόγραφο, Ευστάθιου Κτενά (Παπαστάθης), σ.3.

οικονομική τους κατάσταση, που τα χρόνια εκείνα ήταν για τη φτωχή αγροτιά, πολύ χειρότερα από σήμερα. Τα παιδάκια ξυπόλυτα και μισόγυμνα, ντυμένα με κουρέλια μεταποιημένα από παληοαποφόρια των γονέων τους, γύριζαν στους δρόμους, χλωμά και αδύνατα, πήγαιναν τρεμοκουκουλιάζοντας, το χειμώνα στο Σχολείο και στο λειβάδι τη γίδα για βοσκή μετά από το Σχολείο. Πού να ανάψει τζάκι για μαγείρεμα, για μέρες. Σε πολλά σπίτια έλλειπε και αυτό το ψωμί. Η τρομερή εικόνα φτώχιας και εξαθλίωσης που αντίκρυζα με σταναχωρούσε αφάνταστα και με προβλημάτιζε.²⁴⁷

Ο Παπαστάθης Κτενάς υπήρξε από τους πρωτεργάτες και οραματιστές της μεγάλης αγροτικής εξέγερσης της Λευκάδας το 1935 και αναφέρθηκε εκτεταμένα στους στόχους και προβληματισμούς του Λευκαδίτη ξωμάχου αγρότη για την επιβίωση του:

Οι αμπελουργοί της Λευκάδας Κοι Σύνεδροι είναι εργατικότατοι. Εργάζονται διαρκώς, άνευ διακοπής, όλας τας εποχάς του έτους αναπαυόμενοι μόνο την νύχτα και κατ' αυτήν ολίγας μόνον ώρας. Δεν υπάρχει εις την Νήσον ουδέ σπιθαμή ακαλλιέργητος. Καλλιεργεί την Γην ο Λευκάδιος αμπελουργός εργαζόμενος υπερανθρώπως. Για να φυτεύση το κλίμα του εις τα πετρώδη εκείνα εδάφη δε σκάβει με την αζίνα αλλά με την σκαμπάνη και με το λοστό, προσπαθεί να τρυπίσει την πέτραν για να φυτεύση μετά το κλίμα. Και το κλίμα αυτό για να φυτευθεί θα χυθεί περισσότερος ιδρώτας από το κρασί που θα κάμει»... «Δεν πρέπει να αναμένομεν από πουθενά βοήθειαν δια την απόκτησιν των δικαιωμάτων μας. Κυτάζτε γύρω σας και θα ιδείτε την εγκατάλειψιν, την περιφρόνησιν. Δεν μας απομένει παρά μόνον η δύναμη μας. Η δύναμις που από την ένωσιν μας προερχόμενη θα είναι ακατάλητος. Μην απατώμεθα αγαπητοί μου διότι μόνον με την δύναμιν αυτήν, αν ξέρουμε να την μεταχειρισθώμεν, θα μπορέσουμε να πετύχωμεν την ψήφισιν του νομοσχεδίου.²⁴⁸

247. Στο ίδιο, κεφ. 1, σ.4.

248. Ευστάθιος Κτενάς (Παπαστάθης), Από τα πρακτικά της Μικτής Συνεδρίασης Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου του Ταμείου Οινοπαραγωγών Λευκάδας, 16 Αυγούστου 1934. Στο ίδιο, σσ. 15 - 16.

γ. Γιώργος Λογοθέτης

Ανέκδοτο χειρόγραφο Γιώργου Λογοθέτη, «Μνήμες», Λευκάδα, 1967

Μια ογκώδη χειρόγραφη μελέτη με τίτλο «Μνήμες». Στο μεγαλύτερο μέρος αναφέρεται στα γεγονότα της ΕΑΜικής περιόδου Λευκάδας – Κεφαλονιάς που πρωταγωνίστησε ο Γ. Λογοθέτης δάσκαλος και μέλος του ΕΑΜ. Ο πρωταγωνιστικός ρόλος του στην οργάνωση και στην άνδρωση της αντίστασης στο νησί. Μέσα από το χειρόγραφο του αναδεικνύει διάφορες παραμέτρους της αντίστασης στο νησί.

Αρχικά παρουσιάζει τα γεγονότα σχετικά με την ιταλική επίθεση τον Οκτώβρη του 1940 όπως τα βίωσε ο ίδιος, 18 χρονών, διορισμένος δάσκαλος σε ένα χωριό της Πίνδου. Από τον Ιούνιο του 1941 αρχίζουν οι πρώτες επαφές για την οργάνωση της αντίστασης. Στελέχη του ΚΚΕ, εξόριστοι του Μεταξικού καθεστώτος στα ξερονήσια του Αιγαίου, όπως ο περίφημος Σταθιός, γυρίζοντας μετά την πτώση της χώρας στη Λευκάδα συνέβαλαν με την οργανωτική πείρα τους ουσιαστικά στη μορφοποίηση της εκφρασμένης θέλησης του Λευκαδίτη όχι μόνο για αντίσταση στον Ιταλό κατακτητή αλλά και για την δική του πολιτική και κοινωνική απελευθέρωση μέσα από τις τάξεις του ΕΑΜ που είχε αρχίσει να ριζώνει βαθιά στη Λευκάδα. Ο Γ. Λογοθέτης περιγράφει τις πρώτες αυτές προσπάθειες που γίνονται τον Ιούνιο 1941:

Είναι πρωί. Ο ήλιος καίει. Είχα γυρίσει από το μπάνιο όταν έρχεται κάποιος και μου φέρνει ένα σημείωμα. Με καλούσαν για το απόγευμα για κάποια συνάντηση σε μια ερημική εκκλησιά των Τσουκαλάδων στον «Αη – Γιώργη». Τίποτε άλλο. Το σημείωμα απλό λιγόλογο σαφές «Σε περιμένω τις 7 1/2 το απόγευμα σήμερα Σάββατο στον Αη – Γιώργη των Τσουκαλάδων. Κώστας»» ...«Είμαστε συνολικά 7. Έπεσα από τα σύννεφα! Αυτοί λοιπόν ήταν οι πρωτοπόροι. Άθελα μου ένοιωσα κάποιο σφίξιμο στην καρδιά! Εμείς λοιπόν θα ξεκινούσαμε για να γνωρίσουμε τον Χίτλερ; Αλλά ας δούμε τις προσωπικότητες που αποτέλεσαν το πυρήνα της Εθνικής Αντίστασης της Λευκάδας, του ΕΑΜ, που μέσα σε δυο χρόνια είχε αγκαλιάσει το 80% του πληθυσμού και που τόσα πρόσφερε στον κοινό αγώνα της Ελλάδας και των συμμάχων.²⁴⁹

249. Ανέκδοτο χειρόγραφο, Γιώργος Λογοθέτης, *Μνήμες*, Λευκάδα, 1967, 1974, σ.7-8.

Ο Γιώργος Λογοθέτης απαριθμώντας τους 7 που συναντήθηκαν για πρώτη φορά στον Κάβαλο κατατάσσει τον Σταθιό πρώτο λέγοντας:

Πρώτος! Τον βάζω πρώτο γιατί του αξίζει να είναι πρώτος γιατί αυτός πράγματι ήταν ο πρώτος. Πρώτος λοιπόν! Ευστάθιος Ζαβιτσάνος, κουρέας, κοινώς γνωστός στη Λευκάδα ως Σταθιός ο σπανός. Ήταν ένας από τους αποδράσαντες από την Φολέγανδρο. Από μέρες είχε φθάσει στο νησί και οι κατακτητές έκαναν τα πάντα για να τον βρουν. Ήταν ένας ανθρωπάκος κοινός. Μάλλον κοντός, αδύνατος, σπανός, καμία σαραντακονταριά χρονών, χωρίς καμία ιδιαίτερη μόρφωση εκτός από αυτή που είχε πάρει γυρίζοντας στα κρατητήρια και στις εξορίες έως 6 χρόνια, από την εποχή της Μεταξικής δικτατορίας. Η μόνη προσωπική γνωριμία μου με αυτόν ήταν ότι σαν μαθητής στο γυμνάσιο μας απαγόρευαν να πηγαίνουμε στο κουρείο που εργαζόνταν. Στην πορεία της διηγήσεως μου θα αναγκασθώ να γράψω πάλι γι' αυτόν για το ήθος και τον χαρακτήρα του.²⁵⁰

Ακολουθούν πληροφορίες για την ιταλική κατοχή και τις συνθήκες όπως διαμορφώθηκαν στη Λευκάδα. Αναφέρει εύστοχα τις προθέσεις των κατακτητών στο πλαίσιο της Ιόνιας Πολιτείας που ήταν εκτός από την υποδούλωση και αφελληνισμός:

*Εδώ εμείς είχαμε να αντιμετωπίσουμε εκτος από τον κατακτητή όπως τον ήξεραν στην Ελλάδα και τη των Ιταλών που ήθελαν σώνει και καλά να μας προσαρτήσουν στην Ιταλία, όλα δηλαδή και τα Επτάνησα. Είχαν κιόλας φτιάξει τον νόμο τους που μας χαρακτήριζαν «Ιόνιο Πολιτεία.» Πάνω στα σπέρτα που μας έφερναν έγραφαν και τα συνθήματά τους...«*Ionio ci unice ai destino di Roma*» (Το Ιόνιο ένωσε τα πεπρωμένα του με τη Ρώμη.) Έτσι μπροστά στην δική μας οργάνωση έμπαινε το διπλό καθήκον να αγωνισθούμε και ενάντια στον εξανδραποδισμό που ήθελαν να επιβάλλουν οι Ιταλοί. Θα έπρεπε να αγωνισθούμε για να διαφυλάξουμε τον Ελληνισμό μας από τους επιδρομείς. Αυτοί εκμεταλλεύονταν τα πάντα..²⁵¹*

250. Στο ίδιο, σ. 8.

251. Στο ίδιο, σ. 19.

Ο Λογοθέτης ως δάσκαλος ήταν ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος στα θέματα της παιδείας έτσι παραθέτει σημαντικές πληροφορίες που δια φωτίζουν την εκπαιδευτική πολιτική των Ιταλών στα Επτάνησα με απώτερο στόχο την ενσώματωση. Η παρουσίαση ενός περιστατικού σχετικού με την με την εκπαίδευση όπου οι Ιταλοί είχαν επικεντρώσει τις προσπάθειές τους αναδεικνύει την φιλοπατρία των δοκιμαζόμενων Λευκαδιτών:

Ήξεραν από θα αρχίσουν. Και άρχισαν από τα παιδιά της προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Ενώ σε όλη την Ελλάδα δεν λειτουργούσαν σχολεία, στα νησιά μας και στην Λευκάδα βέβαια τους υποχρέωναν να λειτουργούν και τους επέβαλαν και ειδικό πρόγραμμα. Το μεγάλο μέσο για να τα πετύχουν όλα αυτά ήταν τα παιδικά συσσίτια. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ένα περιστατικό που δείχνει πως στον Λευκαδίτη η φιλοπατρία είναι πιο δυνατό συναίσθημα και από το ένστικτο της αυτοσυντήρησης. Κάθε πρωί μάζευαν τα παιδιά και τους μοίραζαν από μια «μπανιότα» (ψωμί μικρό μέχρι 100 γραμμάρια). Όταν οι θεώρησαν ότι μπορούσαν οι Ιταλοί να προχωρήσουν για προπαγάνδα στα παιδιά άρχισαν να τους μαθαίνουν λέξεις Ιταλικές έτσι που σιγά – σιγά να τους μάθουν πρώτα την γλώσσα. Φύλαξαν λοιπόν μια μέρα πολύ κρύα του Γενάρη του 1942 για να τους μάθουν το “bongorno” (καλημέρα). Έτσι..... είπαν στα παιδιά να περνούν ένα-ένα να λένε «μποτζόρνο» και να παίρνουν την μπανιότα τους. Με μιας τα παιδιά πισοδρόμησαν. Τότε ένας μεγάλος πιάνει έναν μικρό και του λέει: πες «μποτζόρνο μωρέ να του φας την μπανιότα!». Μα τα παιδιά σαν απάντηση το έβαλαν στα πόδια και αρνήθηκαν το ψωμί. Νομίζω ότι αυτό λέει πάρα πολλά για τον Γενάρη του 1942.²⁵²

Ο Γ. Λογοθέτης στη συνέχεια περιγράφει την ανάπτυξη της αντίστασης κυρίως μέσα από την οργάνωση του ΕΑΜ. Παρουσιάζει με γλαφυρότητα: την συμπεριφορά των Λευκαδιτών σε χαρακτηριστικά επεισόδια με τους Ιταλούς, μια συνεδρίαση της οργάνωσης τον χειμώνα του 1942, δύο επεισόδια στην Κατούνα όπου καταδεικνύεται το μέγεθος της αντίστασης, τα γεγονότα της Βαυκερής και η κατάσταση στο νησί πριν από αυτά, την πρώτη εμφάνιση του ΕΛΑΣ στη Λευκάδα το 1943 και την υποδοχή που

252. Στο ίδιο, σ. 20.

επιφύλαξαν οι κάτοικοι, τη μάχη της Καντήλας το 1943 η οποία ήταν η πρώτη μάχη που έδινε το Ανεξάρτητο Τμήμα Λευκάδας. Επίσης αναφέρει τα γεγονότα μετά τη συνθηκολόγηση των Ιταλών το 1943, το μπλόκο των Γερμανών στην πόλη της Λευκάδας το Φλεβάρη 1944, τα γεγονότα της Κατούνας τις 2 Μάη 1944.

Ο Γ. Λογοθέτης αναφέρεται στην απελευθέρωση της Κεφαλλονιάς και τα γεγονότα που έλαβαν χώρα καθώς από την Λευκάδα πέρασε στην Ιθάκη και από εκεί Κεφαλλονία. Γίνεται εκτός των άλλων μνεία στην επίσκεψη Μακκά το 1944 στη Κεφαλλονιά. Περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια η άφιξη στο Αργοστόλι του Λέοντος Μακκά σαν Υπουργού Γενικού Διευθυντού Ιονίων Νήσων που ήταν και ο πρώτος επίσημος εκπρόσωπος της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας του Λιβάνου.

Στο χειρόγραφο δίνεται με απτό τρόπο και μια διάσταση της καθημερινότητας και αναφορικά με το ζήτημα της καθαριότητας της πόλης. Η πόλη βρισκόνταν σε άθλια κατάσταση ως προς θέμα αυτό καθώς οι υπηρεσίες καθαριότητας δεν λειτουργούσαν. Το πρόβλημα διευθετείται ως εξής:

Η πόλη ήταν στα κακά της χάλια. Αμέσως αναδιοργανώσαμε τις υπηρεσίες καθαριότητας της Κοινότητας (δεν είχε γίνει ακόμα ο Δήμος) και άρχισε σκληρή δουλειά. Σε λίγες μέρες έρχεται το σωματείο εργαζομένων και μας λέει ότι είναι αδύνατο να φέρει αποτέλεσμα το συνεργείο τους και θα έπρεπε να βρούμε τον τρόπο να τους ενισχύσουμε. Τότε το Κοινοτικό Συμβούλιο αποφάσισε να καλέσει σε βοήθεια την οργάνωση της ΕΠΟΝ για να βοηθήσει καθώς και όλους τους πολίτες. Η απόφαση πάρθηκε οι ανακοινώσεις μοιράστηκαν και η πόλη μέσα σε τρεις μόνο μέρες είχε καθαριστεί, τα αυλάκια καθαρίστηκαν, τα διάφορα πεταμένα πράγματα σε κάθε γωνιά εξαφανίστηκαν. Η ΕΠΟΝ πρωτοπόρα στη δουλειά. Οι νοικοκυρές εκτός από τη δουλειά του σπιτιού, δούλευαν για να καθαρίσουν και το δρόμο μπροστά από τα σπίτια τους. Έτσι αντιδρούσε ο κόσμος στο κάλεσμα της Λαϊκής Αυτοδιοίκησης. Και αυτό γιατί είχε πεισθεί ότι οι άρχοντες της πόλης πραγματικά ενδιαφέρονταν για το καλό της πόλης, το καλό όλων και όχι για δική τους εξυπηρέτηση.²⁵³

253. Στο ίδιο, σ. 138.

Ο Λογοθέτης σκιαγραφεί την πλούσια πολιτιστική παράδοση της Λευκάδας. Βραβεία, διακρίσεις και έντονη πολιτιστική κίνηση με βάση κυρίως την ιδιωτική πρωτοβουλία. Μια πρωτοφανής όμως καλλιτεχνική και πολιτιστική δραστηριότητα αναπτύχθηκε, παρά την ιταλική προσπάθεια αφελληνισμού, τότε στο νησί. Μια εικόνα των δράσεων και των ενεργειών που έλαβαν χώρα και αποτέλεσαν για τους κατοίκους εφελτήριο προοδευτικής ανάπτυξης δίνεται στο χειρόγραφο:

Είναι αλήθεια πως από παλιά η Λευκάδα είχε μία ξεχωριστή πολιτιστική παράδοση. Αρκετό να πούμε ότι είναι η μόνη πόλη στην Ελλάδα που η Φιλαρμονική της δεν ανήκει ούτε στο κράτος ούτε στο δήμο. Είναι ιδιωτικό σωματείο που ιδρύθηκε από το 1840 και παρόλες τις δυσχέρειες διατηρήθηκε μέχρι σήμερα σαν σωματείο και διέπρεψε πολλές φορές στο Πανελλήνιο παίρνοντας και πρώτη βραβείο. Υπήρχε ακόμα από το 1938 και το σωματείο του «Ορφέα», που λειτουργούσε σαν μουσικοφιλολογικός σύνδεσμος και είχε αναπτύξει μία περίφημη καλλιτεχνική δραστηριότητα. Με την ίδρυση όμως της ΕΠΟΝ το Φλεβάρη του 1943 αναπτύχθηκε σε όλο το νησί μία πρωτοφανής καλλιτεχνική και πολιτιστική δραστηριότητα. Σε όλα τα μεγάλα χωριά και στην πόλη ιδρύθηκαν λέσχες της ΕΠΟΝ. Στις λέσχες συγκεντρώνονταν όλοι οι νέοι και εκεί ασχολούνταν με κάθε τι το προοδευτικό. Από το χορό και το τραγούδι μέχρι τη δημιουργία λαϊκών θεάτρων. Έκαναν εκδηλώσεις με τραγούδια, απαγγελίες, ταμπλώ βιβάν (tableau vivants) και έφθασαν μέχρι την παρουσίαση αξιόλογων θεατρικών παραστάσεων.²⁵⁴

Ακολουθούν μνήμες ως το 1952 και κλείνει σε αυτό το χρονικό σημείο, καθώς όπως σημειώνει και ο ίδιος από το 1952 και ύστερα αρχίζει μια άλλη περίοδος της ζωής του.

254. Στο ίδιο, σ. 138.

δ. Σ. Βανδώρας

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Σ. Βανδώρου. Αχρονολόγητο.

Ο Σ. Βανδώρας, από τους πρωτεργάτες της αντίστασης στη Λευκάδα. Στο χειρόγραφο του εστιάζει το ενδιαφέρον του στο πιο προοδευτικό χωριό της Λευκάδας την Εγκλουβή και την αντιστασιακή δράση των κατοίκων της:

«Το πιο προοδευτικό χωριό του νησιού μας, παλιό κέντρο αριστερών. Από τα πρώτα χρόνια στον αγώνα της αντίστασης. Στην αρχή ένα αυθόρμητο κίνημα ενάντια στους κατακτητές»²⁵⁵

Η γνωστή πλέον τακτική αφελληνισμού εφορμίζεται και εδώ με πρώτο μέλημα την αντικατάσταση της χωροφυλακής από τη ιταλική караμπιναρία. Χαρακτηριστική είναι η στάση των κατοίκων:

«Αντικαθιστά την Ελληνική χωροφυλακή με ιταλική караμπιναρία και ένα τμήμα μαυροσκούφηδες φασίστες. Οι κάτοικοι όλοι του χωριού κατευοδώνουν την χωροφυλακή που φεύγει με συγκινητικές εκδηλώσεις και με πολλά δώρα.»²⁵⁶

Η αντίσταση Λευκάδιων τον Γενάρη του 1942 στηρίζεται σε πράξεις ατομικής παρά οργανωμένης πρωτοβουλίας:

*Όλο το 1942 γίνεται μεγάλη οργανωτική προσπάθεια. Δεν έχουν ξεκαθαρίσει ακόμα τους στόπους του ΕΑΜ και το κίνημα εξακολουθεί να είναι πλαδαρό και χωρίς μεγάλο δέσιμο. Σημειώνονται και σ' αυτό το χρόνο πράξεις ατομικής αντίστασης.*²⁵⁷

Περιγράφονται με λεπτομέρειες οι συλλήψεις και οι κρατήσεις των χωρικών από τους Ιταλούς. Χωρίς να σέβονται ούτε καν τις μεγάλες γιόρτες της χριστιανοσύνης προχώρουν στις άθλιες πράξεις τους με απειλές. Μνημειώδης είναι η στάση των κατοίκων όπου διαγράφεται η αξιοπρέπεια τους:

255. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Σ. Βανδώρου. σ.1.

256. Στο ίδιο, σ. 1.

257. Στο ίδιο.σ. 2

1943: Την ημέρα των Βαίων κυκλώνουν το χωριό μεγάλα τμήματα στρατού και караμπιναρίας. Μαζεύουν τον κόσμο στην πλατεία. Χωρίζουν τα γυναικόπαιδα από τους άνδρες. Απειλούν πως θα τους ξεκάνουν. Μα και τα γυναικόπαιδα και οι άνδρες κράτουν ψυχραιμία και αξιοπρέπεια. Τελικά ξεχωρίζουν (33) και τους κατεβάζουν στις φυλακές.²⁵⁸

Ο Βανδώρος περιγράφει την δραματική κατάσταση των φυλακών της Λευκάδας καθώς και τις έντονες διαμαρτυρίες των φυλακισμένων στον ίδιο τον Παρίνι τον Ιούνιο του '43, όταν επισκέφθηκε τις φυλακές:

Το σιτηρέσιο της φυλακής ήταν..λίγο καλαμποκάλευρο. Κάνανε συνεχώς διαμαρτυρίες για την βελτίωση του. Όταν ήρθε ο Παρίνι, διοικητής των Ιονίων νήσων, κόντα στον Ιούνιο του '43, πήγε στις φυλακές, διαμαρτυρήθηκαν οι φυλακισμένοι, γύρεψαν απόλυση κρατουμένων και βελτίωση του συσιτίου. Ο Παρίνι υποσχέθηκε να το κάνει.²⁵⁹

Συνεχίζει με αναφορές στη συνέχιση της αντίστασης και κατά την γερμανική περίοδο.

ε. Διονύσιος Βλάχος

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Διονυσίου Βλάχου, αχρονολόγητο.

Ο Διονύσιος Βλάχος, μέλος της αντίστασης, περιγράφει τις πρώτες αντιστασιακές πράξεις των κατοίκων της Λευκάδας:

Τον αύγουστο ή Σεπτεμβρη του '42 ο μακαρίτης φίλος μου ΠΑΝΟΣ ΔΑΦΑΡΑΝΑΣ, βρήκε κάτω από την πόρτα του σπιτιού του ένα μπιλιετάκι που μ'αυτό έδιναν στην αδελφή του Γέττα συγχαρητήρια, γιατί σαν μαθήτρια του γυμνασίου και αυτή και όλοι οι άλλοι μαθητές, είχαν αρνηθεί να λάβουν μέρος, δεν θυμάμαι σε τι εκδηλώσεις, που τους ζήτησαν οι Ιταλοί. Έχουμε εδώ δηλαδή τη πρώτη αντίσταση της νεολαίας μας.²⁶⁰

258. Στο ίδιο.σ. 2

259. Στο ίδιο. σ. 4

260. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Διονυσίου Βλάχου. σ.1.

Αναφέρει, με εξαιρετικά λεπτομερή τρόπο, την τοιχοκόλληση προκηρύξεων στη Λευκάδα στην αρχή της Ιταλικής κατοχής καθώς και το επεισόδιο μεταφοράς της γραφομηχανής με την οποία γράφτηκαν οι προκηρύξεις εκτός πόλεως από τον Π. Γιαννούλη και τη σύγκρουση του τελευταίου με τους Ιταλούς στην τοποθεσία Κούλμος.

στ. Πέτρος Γρηγόρης

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πέτρου Γρηγόρη-«Λειτουργία του Γυμνασίου Λευκάδας κατά τα Χρόνια της Κατοχής».

Ο Πέτρος Γρηγόρης, ένας από τους γνωστότερους καθηγητές του Γυμνασίου Λευκάδας στο χειρόγραφο του παρουσιάζει τη λειτουργία του Γυμνασίου της Λευκάδας στη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής. Η ιταλική πολιτική αποσκοπούσε κυρίως στον εξιταλισμό της παιδείας από όπου θα έκτιζαν ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε να γαλουχήσουν τους μαθητές στα νέα ιδεώδη. Περιγράφεται λοιπόν διεξοδικά η κατάσταση όπως είχε διαμορφωθεί στην εκπαίδευση. Καθηγητές και μαθητές ήρθαν αντιμέτωποι με τη σκληρή πραγματικότητα των Ιταλικών αρχών. Συγκεκριμένα γράφει:

Οι Ιταλοί ήρθαν στη Λευκάδα τον Ιούνιο του 1941. Τη σχολική αυτή χρονιά 1940-1941 δεν λειτούργησαν τα σχολεία ένεκα του πόλεμου. Το 1941-42 ήθελαν οι Ιταλοί να λειτουργήσουν μια και είχαν, ως γνώστο βλέψεις για την προσάρτηση των Ιονίων νησιών και έκαναν την Ιόνιο πολιτεία με τις γνωστές πιέσεις οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές. Έφεραν στο γυμνάσιο Ιταλό καθηγητή που δίδασκε την Ιταλική γλώσσα και Ιταλο Δ/τη- Γυμνασιάρχη. Ο πρώτος λεγόταν Amodeo και ήταν καλλιεργημένος άνθρωπος και μαλακός και δεν μας επέσε. Φαίνεται πως η διοίκηση, Καστίλια, φασίστας, παρακολουθούσε και δεν έμεινε ευχαριστημένη και γι' αυτό την άλλη χρονιά έφεραν ένα φασιστόμουτρο με πρόστυχη φάτσα, ούτε θυμάμαι πως τον έλεγαν...²⁶¹

261. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πέτρου Γρηγόρη-«Λειτουργία του Γυμνασίου Λευκάδας κατά τα Χρόνια της Κατοχής». σ.1.

Όμως το αίσθημα της αντίστασης σαν πρωτόγονο αντανακλαστικό κυρίευσε τις καρδιές μαθητών και καθηγητών. Οι Ιταλοί ανάμεσα στα άλλα απαγόρευαν τα πολλά διαλείματα για να μην γίνονται ομιδικές συναντήσεις και συζητήσεις των μαθητών όμως οι καθηγητές έβρισκαν τον τρόπο να αντισταθούν. Ο Πέτρος Γρηγόρης τονίζει αυτή την δυναμική παρουσία των μαθητών και το λαμπρό παράδειγμα των καθηγητών τους και συνεχίζει:

...Αυτός μας υποχρέωνε να κάνουμε ένα μόνο διάλειμμα για όλες τις 5-6 ώρες διδασκαλίας. Εμείς όμως, ο μακαρίτης Τάκης Βεργίνης, οι αδελφοί Περδικαράιοι (Ξενοφώντας- Μπάμπης, φυσικός-φιλόλογος)...σε κάθε διάλειμμα αφήναμε τα παιδιά να κατεβαίνουν για φυσική τους δήθεν ανάγκη και προπαντός για να ...συνειδητά το μέτρο αυτό των Ιταλών, που απέβλεπε ασφαλώς να...οι συζητήσεις και ομαδικές ζυμώσεις των μαθητών που μπορούσαν να τους δημιουργήσουν ζητήματα..²⁶²

Στη συνέχεια καταγράφει τις προσπάθειες που έκαναν οι Ιταλικές αρχές ώστε να παρεμποδίσουν την γιορτή της 25 Μαρτίου και την εορτή των Τριών Ιεραρχών. Ο ίδιος συνάντησε τον Δεσπότη Δωρόθεο και του ζήτησε να διαμαρτυρηθεί στον Παρίνι. Πραγματικά ο Δωρόθεος ανταποκρίθηκε και έστειλε αντιπροσωπεία καθηγητών για να διαμαρτυρηθούν.

η. Σπύρος Θερμός-Παππάς

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Σπύρου Θερμού-Παππά.

Ο Σπύρος Θερμός-Παππάς ανήκε στο τμήμα του Π. Γιαννούλη που ήρθε από το Ξηρόμερο στη Λευκάδα και περιγράφει στο χειρόγραφο του τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην περιοχή του Νυδριού.

262. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πέτρου Γρηγόρη-«Λειτουργία του Γυμνασίου Λευκάδας κατά τα Χρόνια της Κατοχής». σ.1.

θ. Ξενοφών Κατωπόδης ή Κοττάς

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Ξενοφώντα Κατωπόδη.

Ο Ξενοφών Κατωπόδης ή Κοττάς στο χειρόγραφο του παρέχει πληροφορίες για τη ζωή στη Λευκάδα κατά την Ιταλική και Γερμανική περίοδο κατοχής. Επίσης αναφέρει τα γεγονότα τα σχετικά με την οργάνωση της αντίστασης και των ενεργειών του τμήματος Π. Γιαννούλη στο οποίο και συμμετείχε.

ι.Χριστόφορου Κούρτη

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Χριστόφορου Κούρτη - «Τα γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας».

Το χειρόγραφο αυτό περιέχει μια αναλυτική περιγραφή των γεγονότων στο Νυδρί το Φλεβάρη του 1944. Αρχικά μετά την μάχη του Αετού έγινε στο Αρχοντοχώρι συνέλευση των ανταρτών του ΕΛΑΣ με θέματα:

«1) Διπλασιασμό των ανταρτών των τμημάτων Ξηρόμερου 2) Αν εξυπηρετεί τον ΕΛΑΣ η οργανωτική σύνδεση της Λευκάδας με το Ξηρόμερο και 3) Να εξασφαλιστούν στα τμήματα τρόφιμα κλπ.»²⁶³

Ακολουθούν οι αποφάσεις επι των θεμάτων και περιγράφει αναλυτικά τις πρώτες ενέργειες :

Από προηγούμενα μετά τον αφοπλισμό της Κανδύλας είχε φύγει ο μόνιμος αντάρτης Γ. Λογοθέτης που θεωρούνταν σημαντικό και κατατοπισμένο στέλεχος. Με πρόταση του καπετάνιου Παντ. Ασπρογέρακα μου δόσανε εντολή να πάω στη Λευκάδα για να συναντήσω τον Γ.Λογοθέτη με σκοπό να κάνουμε μαζί επιστράτευση και να κανονίσουμε τα σχετικά με το λάδι. Το πολύ σε ένα μήνα έπρεπε να γυρίσουμε στον ΕΛΑΣ μαζί. Μετά από αναζητήσεις τον βρήκα στο κτήμα Κουκουλιώτη.²⁶⁴

263. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Χριστόφορου Κούρτη-«Τα γεγονότα στο Νυδρί Λευκάδας».σ.1.

264. Στο ίδιο.σ.1.

Οι επαφές συνεχίζονται, αποφασίστηκε να γίνει επιστράτευση κυρίως στα χωριά Νυδρί και Νίγειρος που είχαν μεγάλες σοδειές. Με αφορμή τα γεγονότα ο Χριστόφορος Κούρτης αναφέρεται και στην κατάσταση που επικρατούσε στη περιοχή:

«Στον κάμπο του Νυδριού μαζεύανε ελιές όλα τα γύρω χωριά. Επειδή δεν υπήρχε προστασία στον ελαιόκαρπο οι Εγκλουβουσιάνοι που είχανε πολλές ελιές στον κάμπο Εγκλιμενού....».²⁶⁵

ια. Τάσος Μανωλίτσης

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Τάσου Μανωλίτση.

Ο Τάσος Μανωλίτσης στο χειρόγραφο αυτό αναφέρεται στην ανάπτυξη της ένοπλης αντίστασης του ΕΑΜ στην ύπαιθρο της Λευκάδας.

ιβ. Πάνος Ματαφιάς

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πάνου Ματαφιά – «Μαρτυρία».

Ο Πάνος Ματαφιάς στο χειρόγραφο του αναφέρει τις πρώτες ενέργειες για την οργάνωση της αντίστασης στη Λευκάδα στις απαρχές της Ιταλικής κατοχής. Περιγράφεται η δράση της οργάνωσης του ΕΑΜ μέσα από διάφορα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στις αρχές της Ιταλικής κατοχής. Ειδικότερα περιγράφει τις επαφές με Ιταλούς αντιφασιστικής ιδεολογίας:

Η οργάνωση της πόλης, από τον πρώτο καιρό που ήρθαν οι Ιταλοί αρχισε προσπάθεια για δουλειά μέσα στους ίδιους τους Ιταλούς. Πέτυχε μέσα στο πρώτο σώμα των Ιταλών που ήρθε στο νησί (το τάγμα πεζικού υπό τον ταγματάρχη Σκόπα) να δημιουργήσει πολλές επαφές αντιφασιστών....Αργότερα όταν το τάγμα του Σκόπα έφυγε για την Αφρική η δουλιά συνεχίστηκε και σε άλλα τμήματα φτάνοντας μέχρι τη δημιουργία αντιφασιστικής ομάδας απ'ο Ιταλούς οπλίτες η οποία και συνεδρίασε ένα μεσημέρι του '42 στον κινηματογράφο "Πάνθεον".²⁶⁶

265. Στο ίδιο.σ.2

266. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Πάνου Ματαφιά – «Μαρτυρία».σ.2

Ακολουθούν πληροφορίες σχετικές με την προσπάθεια να λειτουργήσει στην Κατούνα ένα τυπογραφείο η οποία αποτυχαίνει. Αργότερα με την απόκτηση μιας γραφομηχανής, ενός χειροκίνητου χειρογράφου και ενός ραδιοφώνου η δράση οργανώνεται και μεταφέρεται στην πόλη της Λευκάδα όπου εκδίδονται και τα έντυπα του αγώνα:

Η προσπάθεια να μπει σε λειτουργία στην Κατούνα ένα τυπογραφείο που είχαν ετοιμάσει από το '37 η κίνηση νέα της δικτατορίας, αποτυχαίνει λόγω φθορών από τις αλλεπαληλές μετακινήσεις του. Αργότερα με την εξοικονόμηση μιας γραφομηχανής(του Αντρέα Κατωπόδη- Μποντζορή), ενός χειροκίνητου πολυγράφου κι ενός ραδιοφώνου ο παράνομος μηχανισμός μεταφέρεται στην χώρα, στο τριόροφο σπίτι του Αρέθα, πίσω από τον άγιο Σπυρίδωνα...Έντυπα που εκδίδονταν ήταν "Σπίθα" του ΚΚΕ,"Εθνικό Ξύπνημα" του ΕΑΜ "Νέα Γενιά"της ΕΠΟΝ και 2 με 3 τεύχη ενός περιοδικού με τίτλο "Γυναίκα." ²⁶⁷

ιγ.Ζωίτσα Ντελιμάρη-Κατωπόδη

Ανέκδοτο χειρόγραφο της Ζωίτσας Ντελιμάρη-Κατωπόδη.

Η Ζωίτσα Ντελιμάρη-Κατωπόδη αδελφή του Πάνου Γιαννούλη περιγράφει ένα επεισόδιο χαρακτηριστικό για τη συμπεριφορά των απλών και καθημερινών ανθρώπων στη διάρκεια συλλήψεων και κρατήσεων που διενεργούσαν οι Ιταλοί. Στο χειρόγραφο περιέχονται λεπτομέρειες για την προσωπική της κράτηση από τους Ιταλούς:

Μετά το δεύτερο επεισόδιο του Π. Γιαννούλη οι Ιταλοί έπιασαν τη μάνα της, τον αδελφό της Μήτρο και τον άλλο αδελφό της. Στην αρχή δεν έπιασαν τη Ζωίτσα. Αργότερα κάποιος γείτονας ή γείτόνισσα την μαρτύρησαν ότι τροφοδοτεί τον αδελφό της.Τότε την έπιασαν οι Ιταλοί. Τότε μάλιστα ήταν στο σπίτι της και μια γειτόνισσα η Χρυσούλα Μπέτου και τους είπε «Που την πάτε την παλιογυναίκα που έχει οχτώ παιδιά μικρά,πίκολα» Την πήραν και εκείνη στην φυλακή αλλά την άφησαν την ίδια βραδυά. Μόλις την πήγαν στην

267. Στο ίδιο, σ.3.

καραμπιναρία την άρχισαν ανάκρισι αλλά αυτή δεν ήξερε να τους πη τίποτε. Τελικά την έβαλαν πάνω σε ένα κρεβάτι, ένα είδος πάγκου και της έδωσαν κάτι σαν ναρκωτικό. Στην αρχή δεν μπόρεσε να το πη και το έφτυσε, αλλά οι Ιταλοί την βασανίζανε και αναγκάσθηκε να τι πη. Καταλάβαινε ότι ήθελαν να την ναρκώσουν και να της πάρουν ορισμένα μυστικά. Αυτή δεν είχε χάσει τις αισθήσεις της και άρχισε να πλάκει ένα παραμύθι. Ο δήθεν είναι μόνο σπίτι της, ότι ασχολείται με τα παιδιά της, πότε έλεγε ότι είναι στη θάλασσα και βουλιάζει το καίκι, πότε φώναζε μια γειτίνισσα την λεγόμενη Αρετή και ένα σωρό άλλες ανοήσιες και ασυναρτησίες. Οι Ιταλοί πίστεψαν ότι δεν είχε τίποτα το θετικό να τους πη. Ύστερα από δύο – τρεις μέρες την άφησαν και ξαναγύρισε στο σπίτι της.²⁶⁸

Ακολουθούν και άλλες αναμνήσεις από την εποχή που αναδεικνύουν το καίριο ρόλο των γυναικών στην αντίσταση και την ενεργή συμμετοχή τους στον αγώνα. Υπήρξαν παραδείγματα αγωνιστικής διάθεσης και αυτοθυσίας.

ιδ. Χαράλαμπος Περδικάρης

Ανέκδοτο χειρόγραφο του καθηγητή του Γυμνασίου Λευκάδας Χαράλαμπου Περδικάρη - «Αναμνήσεις, Ότι απόμεινε στη μνήμη από τα μαύρα χρόνια της κατοχής». Αχρονολόγητο.

Οι αναμνήσεις του Χαράλαμπου Περδικάρη καθηγητή φιλολόγου αναφέρονται κυρίως στην κατάσταση που επικρατούσε στα σχολεία κατά την Ιταλική και Γερμανική κατοχή στη Λευκάδα. Στο χειρόγραφο αυτό περιγράφεται η προσπάθεια των κατακτητών να επιβάλλουν μέτρα αφελληνισμού και διάβρωσης της εθνικής συνείδησης των μαθητών. Ο Χαράλαμπος Περδικάρης αρχικά σκιαγραφεί μέσα από την προσωπική εμπειρία του τον πρώτο σχολικό χρόνο της κατοχής με ιδιαίτερες αναφορές στον γυμνασιάρχη που είχαν τοποθετήσει οι Ιταλοί καθώς και στα μαθήματα διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας:

268. Ανέκδοτο χειρόγραφο της Ζωίτσας Ντελιμάρη-Κατωπόδη.σ. 1

Ο πρώτος σχολικός χρόνος κατοχής πέρασε σχετικά ήρεμος Οι Ιταλοί είχαν τοποθετήσει γυμνασιάρχη τον άνθρωπο που μολονότι είχε πάρει μέρος- όπως έλεγε τότε- στη φασιστική πορεία του Ντούτσε προς τη Ρώμη, έδειχνε μετριοπαθής και πολιτισμένος. Καταλάβαινε άνετα Αρχαία ελληνικά. Δήλωσε στον τότε διευθυντή Γυμνασίου Θεοδόση Σταματέλο, ότι μπορούμε να κάνου με τη δουλειά μας ανεμπόδιστα εφαρμόζοντας και τα προγράμματα και τας διατάξεις της Ελληνικής Εκπαιδευτικής Νομοθεσίας. Πραγματικά έτσι έγινε, μόνο που στο τέλος της χρονιάς εφαρμόσαμε σύστημα εξετάσεων διαφορετικό Από το Μάρτη του 1942 οργανώσε για τους επιστήμονες της Λευκάδας φροντιστηριακά μαθήματα διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας, που γίνονταν στις αίθουσες του Δημοτικού Σχολείου Λευκάδας. Τα μαθήματα παρακολουθούσαν 15-20 επιστήμονες.²⁶⁹

Ακολουθεί καταγραφή αναμνήσεων σχετικά με την επόμενη σχολική χρονιά όπου λαμβάνει χώρα η αντικατάσταση του μετριοπαθή γυμνασιάρχη με έναν άλλο ο οποίος αμέσως εφήρμοσε μέτρα φασιστικοποίησης και διάβρωσης της εθνικής συνείδησης των μαθητών:

Οκτώβριος 1942- Σεπτέμβριος 1943. Η μετριοπάθεια του ALBANESE σε χωρίς άλλο έκαμε τον πολιτικό διοικητή CASTILIA και τον διοικητή των καραμπινιέρων TENENTE GROSSI να εισηγηθούν την αντικατάστασή του. Έτσι στις αρχές του νέου σχολικού έτους 1942-43 τοποθετήθηκε νέος γυ νασιάρχης - επόπτης ο GAETANO AMANDEO φανατικός φασίστας που από τις πρώτες μέρες έδωσε δείγματα των προθέσεων του. Άρχισε να βάζει αμέσως σε εφαρμογή μέτρα φασιστικοποίησης και διάβρωσης της εθνικής συνείδησης των μαθητών: 1) Επέβαλε το φασιστικό χαιρετισμό μέσα στο σχολείο. 2) Διόρισε Ιταλό καθηγητή για την διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας την οποία έκαμε πρωτεύον μάθημα. 3) Εισήγαγε φασιστικό εορτολόγιο καταργώντας Το ελληνικό. 4) Τροποποίησε το ωρολόγιο πρόγραμμα επιβάλλοντας συνεχή διδασκαλία βωρη με ένα μόνο διάλειμμα κλπ.²⁷⁰

269. Ανέκδοτο χειρόγραφο, Χαράλαμπου Περδικάρη – «Αναμνήσεις, Ότι απόμεινε στη μνήμη από τα μαύρα χρόνια της κατοχής», σ. 1.

270. Στο ίδιο σ. 1-2.

Ο Περδικάρης περιγράφει τις αντιδράσεις των μαθητών στα φασιστικά μέτρα, τις ανακρίσεις και τις συλλήψεις των καθηγητών που σχολείου:

Εκδηλώθηκαν αμέσως αντιδράσεις των παιδιών στα φασιστικά του μέτρα: 1) Στο β' 10ήμερο Οκτωβρίου, ένα πρωί ανοίγοντας το σχολείο βρήκαμε όλες τις μπροστινές αίθουσες του Γυμνασίου σταμπαρισμένες με αντιφασιστικά συνθήματα: «Κάτω η φασιστική Ιταλία», «Θάνατος στον AMADEO», «Ζήτω η Ελλάδα», «Ζήτω η ελευθερία» «Ζήτω η 28η Οκτώβρη» κλπ. Σε λίγα λεπτά είχε κυκλωθεί το γυμνάσιο από δυνάμεις των караμπινιέρων με επικεφαλής τον TENENTE TEMPO. Έκλεισαν μέσα στο γραφείο το διδακτικό προσωπικό και άρχισαν τις έρευνες και τις ανακρίσεις, βέβαια χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Προφανώς στην αναζήτηση υπευθύνων οφείλεται ότι σε λίγες μέρες αργότερα με συνέλαβαν στις 27 Οκτώβρη στις 10.30 το πρωί στην κεντρική πλατεία της Λευκάδας, με έκλεισαν σε αυστηρή απομόνωση σε ένα κελί όπου κρατούσαν άλλους 30 πατριώτες (Γιώργος Σταματέλος, Μιχάλης Λάζαρης, Γιάννης Φλογαΐτης, Λάμπρος Μαλακάσης Μήτσος Γρηγόρης, Φώντας Κούρτη, Μιχ.Σκληρός, Μαυρίδης-Φαρμακοτρίφτης κλπ.). Χωρίς καμιά ανάκριση κρατήθηκα στη φυλακή μέχρι της 17 Νοεμβρίου. Αποφυλακίστηκα και υποχρεώθηκα να δίνω το παρών κάθε μέρα στο αστυνομικό τμήμα της караμπίναρίας. Στις 17 Δεκεμβρίου 1942 πείραμε την υπεύθυνη πληροφορία ότι θα έκαναν οι Ιταλοί συλλήψεις ομήρων. Κυρίως εφέδρων αξιωματικών. Η πληροφορία επαληθεύθηκε και μόλις πρόλαβα από την πίσω πόρτα του σπιτιού και έφυγα από Βαρδάνια και Αη- Γιάννη, τράβηξα στις «Σπαθαριές» και από εκεί σε χωριά της Λευκάδας, όπου εγκαταλείποντας τη θέση μου στο Γυμνάσιο, έμεινα κρυμμένος μέχρι την ιταλική κατάρρευση. Τότε έφυγαν και ο αδελφός μου Φώντας και ο Πέτρος Γρηγόρης.²⁷¹

Ακολουθούν τα γεγονότα του Μαρτίου '44 και η περιγραφή του μπλόκου των γερμανών στην πόλη. Από στόμα σε στόμα έγινε γνωστό και έγκαιρα πάρθηκαν τα κατάλληλα μέτρα.²⁷²

271. Στο ίδιο, σ. 2-3.

272. Στο ίδιο, σ. 3-4.

ΙΕ. Γεράσιμος Σταματέλος

Ανέκδοτο χειρόγραφο του Γεράσιμου Σταματέλου, δημοδιδασκάλου από την Λευκάδα, 14 Γενάρη 2000.

Στο χειρόγραφο του Γεράσιμου Σταματέλου περιέχονται αρχικά πληροφορίες από τα μέσα του Απρίλη του 1941, μετά την Κατάρευση του Αλβανικού μετώπου, και τις αρχές Μαΐου όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν επιλεκτικά σημεία του νησιού με σκοπό την προσάρτηση και την οικονομική εξάρτηση που επισφραγίστηκε με την κυκλοφορία ειδικού νομίσματος:

Στα μέσα Απρίλη 1941 γυρίσαμε στην Λευκάδα ύστερα από την κατάρευση του Αλβανικού μετώπου. Από τις πρώτες μέρες του Μάη «εισβάλαν» στο νησί εκατοντάδες Ιταλοί και δειλά – δειλά «καταλάβαν» όλα προπαντός τα παραθαλασσία χωριά και τοποθεσίες. Το νησί καθώς και όλα τα επάνησα τα είχαν προσαρτήσει πριν τα καταλάβουν και κυκλοφόρησαν ειδικό νόμισμα..²⁷³

Οι πρώτες ενέργειες για την οργάνωση αντίστασης στη Λευκάδα αναφέρονται από τον Γ. Σταματέλο:

«Από το Μάη 1941 μερικοί κουμμουνιστές και άλλοι πατριώτες άρχισαν να συναντιούνται και να συζητούν για την οργάνωση κομματικών (ΚΚΕ) οργανώσεων και τρόπους αντίστασης στους κατακτητές. Οργανωτικά το ΚΚΕ ανήκε στο Γραφείο Ηλείου (Γιάννινα).»²⁷⁴

Οι σκέψεις γίνονται πράξεις και σιγά-σιγά η δράση συντονίζεται. Τον Ιούνιο του 1941 καθώς αποσπάστηκε ως δάσκαλος από την Ορεστιάδα στην Λευκάδα τοποθετείται στο σχολείο της Ευγήρου όπου:

Στην Ευγήρο οργανώσαμε την πρώτη κομματική τριάδα με τον Αλέκο Φατούρο, Στάθη Φατούρο...και το Λεωνίδα Φατούρο το ίδιο και στο Μαραντοχώρι με τους Μήτσο Καββαδία Μήτσο Σκληρό...και το Γιώργο Σκληρό. Αυτοί ήταν οι πρωτοπόροι που αργότερα ανάπτυξαν τις ΕΑΜικές οργανώσεις στα δύο χωριά και προπαντός στην Ευγήρο.²⁷⁵

273. Ανέκδοτο χειρόγραφο του Γεράσιμου Σταματέλου, Λευκάδα, 14 Γενάρη 2000.σ.1.

274. Στο ίδιο, σ.1.

275. Στο ίδιο, σ.1.

Περιγράφεται στη συνέχεια διεξοδικά η δράση αγωνιστών. Ο Γ.Σταματέλος αναφέρει την συνάντησή του με τον Στάθη Ζαβιτσάνο-Σταθιό και το οργανωτικό σύστημα που υιοθετήθηκε:

Το Δ/βρη 1942 ήρθε στην Εύγηρο και με βρήκε ο Στάθης Ζαβιτσάνος-Σταθιός- παλιός και πολύ δοκιμασμένος κομ/στής που δραπέτευσε με άλλους συντρόφους από τη Φολέγανδρο και με ενημέρωσε για την ίδρυση του ΕΑΜ, σκοπούς του και καθοδήγηση για την δράση μας. Το οργανωτικό σύστημα θα ήταν οι πυρήνες (τριάδες) που εφαρμόζοταν στην παρανομία. (Το ήξερα αυτό από την οργάνωση της ΟΚΝΕ το 1938 στην Παιδαγωγική Ακαδημία Γιαννίνων που ήμουνα οργανωμένος).²⁷⁶

Όπως ήταν φυσικό ακολούθησαν διώξεις και πολλοί αγωνιστές φυλακίστηκαν σε αρκετά έτη ποινών και έτσι οι οργανώσεις «αποκεφαλίστηκαν» όπως αναφέρεται στο χειρόγραφο. Η προσωπική του εμπειρία από τις κρατήσεις, τις φυλακές και τα βασανιστήρια των Ιταλών δίνεται με γλαφυρό τρόπο και σηματοδοτεί την πραγματικότητα που βίωναν οι Λευκαδίτες:

Το Σ/βρη 1942 αποσπάστηκα στο χωριό μου τους Τσουκαλάδες και στις 18-10-42 με συλλάβανε οι Ιταλοί, με κλείσανε στο υπόγειο με άλλους και την τρίτη μέρα μετά τις 12 τη νύχτα με ανέβασαν για ανάκριση. Με ρωτούσαν για το ΚΚΕ-ΕΑΜ-ΣΠΠΘΑ τι είναι και ποιιά σχέση έχω. Ύστερα από επίμονη άρνησή μου και σε άλλες ερωτήσεις (σχέσεις με Γ.Μαραγκό- Δ.Φατούρο κλ) ένας φασίστας αξιωματικός μου δίνει ένα δυνατό χτύπημα με κοφτή παλάμη και μου βγάζει δύο δόντια. Λυποθήμησα και όταν συνήλθα κάπως βλέπω έναν να μου σκουπίζει τα αίματα στο στόμα με εφημερίδες. Με μεταφέρανε στη φυλακή σε ένα κελί όπου έμεινα 7 σχεδόν μήνες σε απομόνωση.²⁷⁷

Στη συνέχεια αναφέρονται τα γεγονότα του Οκτώβρη του 1943 ως τον Μάη του 1944 και η επιστροφή του στο νησί μετά την απελευθέρωση. Κλείνει το χειρόγραφο του τονίζοντας ότι αυτή η μαρτυρία του είναι η πιο σημαντική προσφορά του στην αντίσταση στο νησί και ότι το κάνει επώνυμα, όχι για να γίνει γνωστός αλλά στην μνήμη των ανώνυμων και επώνυμων παληκαριών που δόσανε την ζωή τους για την λευτεριά της πατρίδας.²⁷⁸

276. Στο ίδιο, σ.2.

277. Στο ίδιο, σ.2.

278. Στο ίδιο, σ.6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Γενική θεώρηση του ιδιόμορφου κατοχικού πλαισίου Λευκάδας-Κεφαλονιάς

Η κοινή μοίρα των δύο νησιών καθορίζεται από τα συμφέροντα της Ιταλίας και του απώτερου στόχου της ενσωμάτωσής τους στο ιταλικό imperium:

Το κύριο μέλημα των φασιστών εισβολέων ήταν η αποκοπή του νησιού όπως και των άλλων Ιονίων νήσων από την άλλη Ελλάδα. Η κατάληψή τους από τους Ιταλούς έγινε σε εφαρμογή Ιταλογερμανικής συμφωνίας. Ο απώτερος σκοπός των Ιταλών ήταν η προσάρτηση των νησιών στο Ιταλικό κράτος. Εσκόπευαν ακόμα, αν εκέρδιζαν τον πόλεμο, να μεταφέρουν τους κατοίκους της Επτανήσου σ' άλλες χώρες, και να επικοινωνήσουν τα νησιά με Ιταλούς κατοίκους.

Για το σκοπό αυτό σκάρωσαν την Ιόνια Πολιτεία και ο Μουσολίνι διάλεξε σαν αρχηγό του «Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων της Ιόνιας Πολιτείας» τον Π. Παρίνι που ήταν επίλεκτο στέλεχος του Φασιστικού Κόμματος και Γενικός Επιθεωρητής των «Φάτσιο» του εξωτερικού. Ο Παρίνι εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα στις 30-5-1941. Προορισμός του ήταν να εκριζώσει κάθε τι Ελληνικό, να τρομοκρατήσει και να εξουθενώσει τον πληθυσμό. Βασική αποστολή του ήταν να προπαρασκευάσει με κάθε τρόπο τη διαδικασία της τελικής ενσωμάτωσης των Ιονίων στις κτήσεις της Ιταλικής Αυτοκρατορίας δηλαδή στη «μητέρα πατρίδα» όπως την έλεγαν. Με την εγκατάσταση του Παρίνι, την έκδοση πολλών διαταγμάτων της Πολιτικής εξουσίας και με τις στρατιωτικές εντολές, συγκρότησαν το Νομικό σύστημα των Ιονίων.²⁷⁹

Ο ίδιος ο Μουσολίνι είχε σχεδιάσει την κατάληψη των νησιών στο Πολεμικό Συμβούλιο στις 15 Οκτωβρίου 1940. Στις 30 Απριλίου 1941 καταλαμβάνεται η Κεφαλονιά και οι δυνάμεις που είχαν φθάσει στο Αργοστόλι ήταν υπό τις διαταγές του συνταγματάρχη

279. Ζώης Τ. Κουτσαύτης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (Ιταλική και Γερμανική κατοχή)*, ό.π., σ. 30.

Σαλβόνι και του στρατηγού Μαρίνο Μαρίνο. Εκεί διοργανώνεται το πρώτο στα Επτάνησα Γραφείο Πολιτικών και Αστικών Υποθέσεων Κεφαλονιάς. Αυτό θα μετονομαστεί σε Γραφείο Αστικών Υποθέσεων Κεφαλονιάς. Οι Ιταλικές αρχές στέλνουν φρουρές στο Ληξούι και στην Ιθάκη. Στις 1^η Μαΐου καταλαμβάνεται η Λευκάδα. Οι Ιταλοί αποκαλούσαν την Λευκάδα Αγία Μαύρα. Αμέσως μετά την κατάληψη ένα σύνταγμα της μεραρχίας «Άκουι» ανέλαβε την διοίκηση του νησιού με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Σκόπα. Η διαμόρφωση του πλαισίου στα δύο νησιά ήταν φυσικό επακόλουθο της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής. Η «βίαια» απορρόφηση των Επτανήσων στην Ιταλική αυτοκρατορία και ειδικότερα της Λευκάδας – Κεφαλλονιάς και των δυνάμεων που ενεπλάκησαν σε αυτή είναι αποτέλεσμα της επιδιωκόμενης εξάρτησης από την Ιταλία.²⁸⁰

Η συγκρότηση της Ιόνιας Πολιτείας ήταν ένα είδος κυβέρνησης χωρίς νομοθετική και εκτελεστική εξουσία Εφτανησιώτικη. Επικεφαλής της πολιτικής Διοίκησης της Ιόνιας Πολιτείας ήταν ο Parini με έδρα την Κέρκυρα και εξαρτόνταν από το Ιταλικό Υπουργείο Εξωτερικών. Ο Parini με τις πρώτες κιόλας διαταγές του δίνει σάρκα και οστά στα ιταλικά σχέδια.²⁸¹ Η διοίκηση αμέσως οργάνωσε την παράδοση των όπλων, την εγκατάσταση των στρατιωτικών δυνάμεων και μεταξύ άλλων έλεγχαν την απόκρυψη του λαδιού:

Οι διοικητές των στρατιωτικών δυνάμεων έβγαλαν διαταγές για την παράδοση των όπλων, για την εγκατάσταση και τακτοποίηση των στρατιωτικών δυνάμεων και έδωσαν εντολές στην Καραμπιναρία και τη Φινάντσα να ασκούν έλεγχο για την απόκρυψη του λαδιού. Τους παρείχαν την ευχέρεια να μπαίνουν σε όλους τους αποθηκευτικούς χώρους και τα καταστήματα για έρευνες.

Στις 6-12-41 ο Διοικητής της Άκουι, Στρατηγός MANZINI, καθορίζει με διαταγή του τις παραλιακές τοποθεσίες των νησιών για την προσόρμηση και παραμονή των πλοίων, τα οποία δεν μπορούν πλέον να αναχωρούν χωρίς άδεια.

Για τη Λευκάδα καθορίζει: Κουκουλάδες (όρμος Αη-Νικήτα), Λευκάδα, Νυδρί, Βλυχό, Σύβοτα, Βασιλική, Μεγανήσι.²⁸²

280. Στο ίδιο, σ. 25.

281. Στο ίδιο, σ. 32.

282. Στο ίδιο, σ. 29.

Ο Parini ταξίδεψε αρχές Ιουνίου στην Κεφαλονιά και στη συνέχεια στη Λευκάδα ώστε να αρχίσει η εφαρμογή του προπαγανδιστικού σχεδίου των Ιταλών. Το κράτος της Κέρκυρας δημιουργεί γρήγορα την διοίκηση των νησιών ώστε να απεξαρτοποιηθούν και να διακρίνονται σε όλα από το κράτος των Αθηνών. Το Νομικό σύστημα των Ιονίων περιελάμβανε μια σειρά νομοθετημάτων, διαταγμάτων, αποφάσεων, εντολών κ.λπ. της Στρατιωτικής και Πολιτικής ηγεσίας :

Το Νομικό Σύστημα είναι δημιούργημα της ιδιότυπης Ιταλικής Κατοχής. Απότοκο της κατάκτησης από το φασισμό, επήγασε πρώτα απ' τις ανάγκες του στρατού κατοχής και του πολέμου και δεύτερο από την επιθυμία των φασιστών, όπως είπαμε πιο πάνω, να πετύχουν τον αφελληνισμό των κατοίκων και την προσάρτηση της Επτανήσου στο Ιταλικό Ιμπέριουμ. Η λεγόμενη Ιόνια Πολιτεία ήταν ένα πολιτικό καμουφλάρισμα των Ιταλών για την υλοποίηση των σκοπών τους.

Το Νομικό αυτό σύστημα περιελάμβανε μια σειρά νομοθετημάτων, διαταγμάτων, αποφάσεων, εντολών κ.λπ. της Στρατιωτικής και Πολιτικής ηγεσίας που δεν υπαγορεύτηκαν από την κατοχύρωση της κατοχής και την εξυπηρέτηση των στρατιωτικών αναγκών της. Δημιουργός του νομικού αυτού συστήματος ήταν η πολιτική βούληση τόσο του δικτάτορα Μουσολίνι, όσο και του υποκαταστάτου του Παρίνι, του τοπικού δικτατορίσκου.

Κατά το διάστημα της Ιταλικής κατοχής εκδόθηκαν 200 περίπου διατάγματα που αφορούσαν όλους τους τομείς της οικονομικής, εμπορικής, ναυτικής, αγροτικής κ.λπ. ζωής της Επτανήσου. Απόβλεπαν στην οργάνωση και λειτουργία του Διοικητικού, Αστυνομικού, Στρατιωτικού κ.λπ. τομέα, με ιδιαίτερη έμφαση στον εκπαιδευτικό, αγροτικό και εμπορικό.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί για τη συγκέντρωση της Αγροτικής παραγωγής, η ACI για τη μονοπώληση του εξαγωγικού και εισαγωγικού εμπορίου, οι Τράπεζες DI LAVORO και DI NAPOLI με τη χρηματοπιστωτική πολιτική τους, απέβλεπαν ουσιαστικά στην καταλήστευση των εγχώριων προϊόντων χωρίς καμιά δαπάνη του ιταλικού θησαυροφυλακείου.

Συνεπώς, η μορφή και η ουσία του νομικού συστήματος όπως προβάλλει μέσα από την όλη νομοθετική θέσπιση των οργάνων του φασισμού, ήταν καθαρό δημιούργημα ενός ειδικού κατακτητή που είχε δύο βασικούς στόχους: Τον εξιταλισμό και τη διαίωνιση της ιταλικής παρουσίας στο χώρο αυτό.

Έφτασαν να λένε ότι τα Ιόνια νησιά συνδέονται με «τα πεπρωμένα της Ρώμης» (Τα κουτιά τα σπέρτα που κυκλοφόρησαν είχαν αποτυπωμένο τον «Ενετικό λέοντα» και την επιγραφή «L' IONIO UNISSE AL DESTINO DI ROMA», δηλαδή «Το Ιόνιο μας ενώνει με τα πεπρωμένα της Ρώμης») – ισχυρίζονταν ότι έχουν κληρονομικούς τίτλους από την εποχή της Βενετοκρατίας και χρησιμοποιούσαν ως έμβλημα τον Άγιο Μάρκο και το λιοντάρι. Θεωρούσαν, εσφαλμένα βέβαια, ότι το Κάστρο της Λευκάδας είναι σημάδι απράνταχτο της Βενετοκρατίας ενώ, όπως είναι γνωστό, χτίστηκε από τους Φράγκους περίπου το 1.330 μ.Χ.

Όλες αυτές τις φασιστικές και ανιστόρητες απόψεις τους, προσπάθησαν να τις ενδύσουν με νομικό ένδυμα και να παρουσιάσουν το όλο νομικό σύστημά του ως εξυπηρετικό για το λαό, ενώ ήταν αντίθετο προς τη ζωή, την εθνική ταυτότητα και την ιστορία του Ιόνιου λαού.

Για όλα τα αναφερόμενα προβλήματα ο Παρίνι έβγαζε διατάγματα ακόμα και σε θέματα διαφορών ιδιωτικού δικαίου, με τροποποίηση της Ελληνικής Νομοθεσίας. Με την εντολή του Ντούτσε ότι έπειτα από τις 28-4-41 η νεότερη Ελληνική Νομοθεσία δεν θα είχε ισχύ για τα Ιόνια, η Ελληνική νομοθεσία έγινε «γράμμα νεκρό».

Η ιδιομορφία λοιπόν του νομικού συστήματος προκύπτει από το ανακάτεμα των Ιταλικών διαταγμάτων με την ταυτόχρονη εφαρμογή, της πριν από την 28-4-41, Ελλην. Νομοθεσίας, εφόσον δεν ήταν αντίθετη στον Ιταλικό Ποινικό Κώδικα..²⁸³

283. Στο ίδιο, σ. 30-32.

Ξεχωριστή αναφορά πρέπει να γίνει στην εκπαίδευση όπου οι Ιταλοί έδιναν ιδιαίτερη σημασία. Τα δύο νησιά λοιπόν βίωσαν την αφομοιωτική-αφελληνιστική πολιτική των Ιταλών. Όλο το σχέδιο της αφομοίωσης ανατέθηκε στον Ιταλό εκπαιδευτικό Μπριγκέτι με έδρα την Κέρκυρα και αφορά δύο περιόδους: στην πρώτη φάση όπου με προσφορές και παροχές προσπαθεί να διαβρώσει την εκπαιδευτική κοινότητα και στην δεύτερη όπου με σκληρές πιέσεις και διωγμούς προς τους εκπαιδευτικούς προσπαθεί να επιβληθεί, οι εκπαιδευτικοί όμως αντιτάχθηκαν σθεναρά.²⁸⁴ Σχολικοί επόπτες διορισμένοι από την Ρώμη εγκαταστάθηκαν στα νησιά. Για την Κεφαλονιά επόπτης ήταν ο Τζιοβάνι Ρουφίνι που ασκούσε σκληρό έλεγχο και στην Λευκάδα ο Αμαντέο Αλμπανέζε που η πίεση που άσκησε ήταν σχεδόν ανύπαρκτη κατά τον πρώτο χρόνο επειδή ο Αλμπανέζε έτρεφε φιλελληνικά αισθήματα και για αυτό το λόγο γρήγορα αντικαταστάθηκε.

Ως προς την οικονομική πολιτική που άσκησαν οι Ιταλοί στα δύο νησιά κύρια φροντίδα τους ήταν να οργανώσουν τις κατάλληλες υπηρεσίες και ελεγκτικούς μηχανισμούς με στόχο την προσάρτηση. Κυριαρχεί η οικονομική εξαθλίωση, η εξάρτηση από την φασιστική διοίκηση, η παροχή ελαχίστων αγαθών ως ένδειξη ευεργεσίας και η ολοκληρωτική επικράτηση με την έκδοση νέου νομίσματος την Άνοιξη του 1942.

Η Λευκάδα και η Κεφαλονιά έγιναν πεδίο δράσης των προπαγανδιστικών μηχανισμών των Ιταλικών αρχών. Πραπαγανδιστικές τακτικές ήταν οι μεγάλες φασιστικές τελετές, οι φασιστικές γιορτές, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η έκδοση φασιστικών εντύπων, η φασιστική διαπαιδαγώγηση της νεολαίας ακόμα και με εξωσχολικές εκδηλώσεις και η πραγματοποίηση έργων κοινής ωφελείας. Με τις παραπάνω μεθόδους οι Ιταλοί προσπάθησαν με κάθε μέσο να πείσουν τους νησιώτες για την κοινή φυλετική καταγωγή και ιστορική πορεία, να μυήσουν τους νησιώτες στη λατρεία του ενός και μοναδικού ήγεται (Duce) που αντιπροσώπευε τα νέα ιδανικά.

Είναι ορατό ότι τα αφελληνιστικά μέτρα των Ιταλών προσέκρουσαν στο αντιστασιακό ήθος Κεφαλονιτών και Λευκάδιων. Διαμόρφωσαν τις συνθήκες οι οποίες υπήρξαν καθοριστικές για τη δημιουργία του ιδιότυπου κατοχικού πλαισίου στα δύο νησιά. Οι παράγοντες που συνέβαλλαν στην ιδιάζουσα κατάσταση είναι απόρροια της

284. Στο ίδιο, σ. 157-158.

γενικότερης κατάστασης που επικρατούσε τότε σε συνολικό επίπεδο. Ο εξιταλισμός που επιχειρήθηκε με απώτερο στόχο την ένωση ήταν η θρυαλλίδα των γεγονότων που ακολούθησαν. Τα δυσβάσταχτα μέτρα- στη δικαιοσύνη, οικονομία, παιδεία, διοίκηση και σε άλλους τομείς-χαλύβδωναν τη θέληση και την επιθυμία για δράση ενάντια στον κατακτητή. Η στάση των επανησίων απέναντι στην ιδιότυπη κατοχή τους υπήρξε καταλυτική για την τελική έκβαση των γεγονότων. Η Κεφαλλονιά όσο και η Λευκάδα κατέχουν επάξια μια ξεχωριστή θέση στον αγώνα κατά των Ιταλών. Πάντα ήταν κέντρα πατριωτισμού και εθνικών ιδεωδών. Είναι φανερή η κοινή αγωνιστική έκφραση του Επτανήσιου:

Το διπλό αυτό πρόβλημα εθνικής ανεξαρτησίας και αφελληνισμού ήταν κοινό για όλους τους Επτανήσιους. Έτσι δημιουργήθηκε μια κοινή επανησιώτικη αγωνιστική συνείδηση ενάντια στους φασίστες κατακτητές. Οι ιστορικοί δεσμοί, η παλιότερη πολιτική ενότητα, οι ηθικοί και πολιτιστικοί δεσμοί έφεραν τους Επτανήσιους πλάι-πλάι.²⁸⁵

Σε αυτή τη συγκριτική θεώρηση των δύο νησιών δεν μπορεί να παραληφθεί η αναφορά στην ιταλογερμανική σύρραξη που έλαβε χώρα στο νησί της Κεφαλονιάς. Συγκεκριμένα, λίγο πριν τη συνθηκολόγηση των Ιταλών, το Φθινόπωρο του 1943, οι Γερμανικές δυνάμεις που εγκαταστάθηκαν στην Κεφαλονιά σε συγκριτική θεώρηση με τις Ιταλικές μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα τη σύρραξη που επακολούθησε και το ρόλο των Ελλήνων στα τραγικά γεγονότα που επακολούθησαν.²⁸⁶ Απέναντι στις Γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις αντιτάχθηκαν οι Ιταλικές που απαρτίζονταν από την Μεραρχία “ACQUI” με Διοικητή τον αντιστράτηγο ANTONIO GANTIN. Οι Ιταλικές δυνάμεις διέθεταν ένα τεράστιο οπλοστάσιο, όχι ακριβώς ικανό να αντιμετωπίσει τη Γερμανική πολεμική μηχανή.²⁸⁷ Η συνθηκολόγηση και η άνευ όρων παράδοση των Ιταλών σημαίνει μια νέα εποχή για τους κατοίκους των δύο νησιών. Τα γεγονότα που προηγήθηκαν της Συνθηκολόγησης κυρίως στην Κεφαλονιά υπήρξαν καθοριστικά για την επερχόμενη Ιταλογερμανική σύρραξη. Η σύρραξη των λίγων ημερών, αν όχι των

285. Στο ίδιο, σ. 38.

286. Αρχείο Γεράσιμου Γαλιατσάτου, (Λαέρτη).

287. Κ. Π. Φωκά-Κοσμετάτου, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξη Εν Κεφαλληνία 1943*, Αθήνα, σ. 19-21.

ουσιαστικά ωρών,²⁸⁸ στην Κεφαλονιά περιλαμβάνει και την καταλυτική συμμετοχή του Κεφαλλονίτικου λαού. Πράγματι οι Κεφαλλονίτες αμέσως προσφέρουν ουσιαστικές υπηρεσίες στις λίγες μαχόμενες Ιταλικές μονάδες.

Μέσα από μια θύελλα σκληρών δοκιμασιών θα φτάσουν στην απελευθέρωση τον Οκτώβρη του 1944 :

Μετά την ευδοκία Θεού συντελεσθείσαν απελευθέρωσιν της Νήσου ημών και την εγκατάστασιν Ελληνικών Αρχών επνήλθον εν ισχύι πάντες οι Νόμοι της Ελληνικής ημών Πατρίδος συμφώνως προς το υπ'αριθ. 5 Διάταγμα του Αντιπροσώπου της Ελληνικής Κυβερνήσεως των Ιονίων Νήσων. Όθεν εντελλόμεθα ίνα ειδοποιήσητε αμέσως τους ιερείς και επιτρόπους της περιφερείας υμών, όπως διά πάσαν υπόθεσιν

288. Μια ημερολογιακή αλλά αρκετά γλαφυρή αναφορά των γεγονότων εκείνης της περιόδου στο βιβλίο του Φ. Κοσμετάτου έχει ως εξής: «8 Σεπτεμβρίου 1943: Συνθηκολόγησις άνευ όρων Ιταλίας με τους συμμάχους. 10-15 Σεπτεμβρίου 1943: Διαπραγματεύσεις εν Αργοστολίω ιταλο-γερμανικά περί παραδόσεως των όπλων εις τους Γερμανούς. 12 Σεπτεμβρίου 1943: Παρεδόθησαν αι ιταλικά πυροβολαρχία Παλικής εις τους Γερμανούς. 13 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Δευτέρα. Οι Ιταλοί εκανιοβόλησαν γερμανικά αποβατικά εισερχόμενα εις το λιμένα Αργοστολίου.... Η Ιταλία του BADOGLIO εκύρηξεν τον πόλεμον εις την Γερμανίαν. 14 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Τρίτη. Οι Ιταλοί εξεκένωσαν όλα τα στρατιωτικά καταστήματα Αργοστολίου... Δεύτερον τηλεσίγραφον των Γερμανών προς τους Ιταλούς δια παράδοσιν των όπλων. 15 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Τετάρτη. Εναυάγησαν οι ιταλογερμανικά διαπραγματεύσεις. Σφοδρότατος γερμανικός αεροπορικός βομβαρδισμός των Ιταλικών πυροβολείων Φαραώ- Σπήλια- Χελματάτα-Χαράβοντα, επίσης των θέσεων Προκοπάτα, Ραζάτα και της πόλεως του Αργοστολίου. 16 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Πέμπτη. Παρεδόθησαν εις τους Ιταλούς κατά την νύκτα 15-16 Σεπτεμβρίου οι Γερμανοί των Αγίων Θεοδώρων. Η πόλις του Αργοστολίου βομβαρδίζεται αγρίως υπό των Γερμανών. Τρία ελαφρά γερμανικά αποβατικά εισήλθον εις τον όρμον Βάτσα Ληξουρίου και απεβίβασαν 400 Γερμανούς στρατιώτας του σώματος EDELWEISS. 17 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Παρασκευή. 4 άλλα γερμανικά αποβατικά απεβίβασαν εις τα Βάτσα 1200 Γερμανούς κυνηγούς (ορεινούς καταδρομείς). Επίθεσις Ιταλών κατά του οχυρού της Μούντας. Σφοδρότατος βομβαρδισμός Αργοστολίου μ' εμπρηστικές και εκρηκτικές βόμβας καθ' όλην την ημέραν. Μεγάλοι καταστροφάι. 18-19 Σεπτεμβρίου 1943: Σάββατον και Κυριακήν. Εξηκολούθησεν ο βομβαρδισμός από αέρος Αργοστολίου- Φαραώ-Σπήλια- Λαρδιγού-Μμινές-Λακύθρα. 21 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Τρίτη. Κατατρόπως των Ιταλών εις θέσιν Μονοδένδρι-Πετριλίμπα. Εξηκολούθησαν οι γερμανικοί βομβαρδισμοί χωρίς οι Ιταλοί να προβάλωσιν αντιαεροπορικήν άμυναν. 22 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Τετάρτη. Συνθηκολόγησις των Ιταλών. Μετά εναέριον βομβαρδισμόν οι Γερμανοί εισέρχονται εις το Αργοστόλιον και επιδίδονται εις την λεηλασία της πόλεως. 23 Σεπτεμβρίου 1943: Ημέρα Πέμπτη. Παράδοσις Ιταλών εις Γερμανούς και έναρξης εκτελέσεων δια τουφεκισμού των Ιταλών αδιακρίτως βαθμού. 24 Σεπτεμβρίου 1943: Εκτέλεσις υπό των Γερμανών υπό Γερμανών 250 περίπου αξιωματικών Ιταλών εις Αγίους Θεοδώρους (Αργοστόλιον)». Κ. Π. Φωκά-Κοσμετάτου, *Η Γερμανο-Ιταλική Σύρραξς Εν Κεφαλληνία 1943*, Αθήνα. σσ. 121-123.

των Ναών αναφέρονται εις το Μητροπολιτικόν Συμβούλιον δι' ημών συμφώνως τω Νόμω 2200 περί Ι. Ναών και εφημερίων, όστις ουδέποτε έπαυσεν ισχύων.²⁸⁹

Η Σμύρνη Μαραγκού για τη Λευκάδα που ακολούθησε παρόμοια τροχιά με την Κεφαλλονιά γράφει:

«Ο εκπρόσωπος της ελληνικής κυβερνήσεως Μακκάς έφθασε κατά τις αρχές Νοεμβρίου με αντιτορπιλικό στη Λευκάδα, προερχόμενος από το Αργοστόλι Κεφαλληνίας, όπου ήταν η έδρα του...Ήταν αλήθεια».²⁹⁰

Συμπερασματικά σημειώνεται ότι η ενιαία πολιτική που εφάρμοσαν οι Ιταλοί στα Ιόνια νησιά, κυρίως στην οικονομία, στόχευε στη δημιουργία αυτών των συνθηκών που θα οδηγούσαν στην προσάρτησή τους. Προσπάθησαν να παρουσιάσουν τα μέτρα τους ως ευεργεσίες όμως στην πραγματικότητα ήθελαν να καλλιεργήσουν θετικό κλίμα για τον φασισμό. Με βάση την πολιτική τους που αποσκοπούσε στην απόσχιση των Ιονίων από την υπόλοιπη Ελλάδα και την προσάρτησή τους στην Ιταλία προσπάθησαν να πετύχουν την επισιτιστική αυτάρκεια και την οικονομική ανεξαρτησία με μέσα την εντατικοποίηση της καλλιέργειας της γης και της αποστολής τροφίμων στην Ιταλία, την απαγόρευση της συνδρομής του Ερυθρού Σταυρού, την δήμευση της τοπικής παραγωγής και την αντικατάσταση της ελληνικής δραχμής από την Ιονική. Τα δεινά λοιπόν των Κεφαλλονιτών και των Λευκαδιτών ήταν αποτέλεσμα της πολιτικής των κατοχικών αρχών παρόλο που υποστήριζαν ότι αγωνίζονται για την επίλυσή τους. Η πολιτική αυτή των Ιταλών φαίνεται καθαρά στα χαρακτηριστικά προβλήματα της μαύρης αγοράς και του επισιτιστικού. Αναφορικά με την μαύρη αγορά οι Ιταλοί απέτυχαν να κρατήσουν τις τιμές σε χαμηλά επίπεδα αν και επέβαλλαν σκληρά μέτρα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως η μαύρη αγορά διενεργούνταν και διατηρούνταν από τους ίδιους τους Ιταλούς. Σχετικά με την κακή επισιτιστική κατάσταση των νησιών οι Ιταλοί επέβαλλαν πληθώρα αγορανομικών διαταγμάτων για την δήμευση της αγροτικής παραγωγής και τον έλεγχο του εμπορίου. Τα διατάγματα αυτά προετοίμασαν το έδαφος για τη μαύρη αγορά, την πείνα και την θνησιμότητα που ευτυχώς δεν είχαν τραγικότερες διαστάσεις εξαιτίας της «φιλάνθρωπης» πολιτικής που θέλησαν να εφαρμόσουν.²⁹¹

289. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας, Αρ. Πρωτ.341, 11 Οκτωβρίου 1944.

290. Σμύρνη Μαραγκού, *Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Αθήνα 1989.σ.336.

291. Γεωργία Τζαβάρα, ό.π., σ. 577-578.

Ως προς τα ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή της εργασίας αυτής βασικά διαπιστώθηκε ότι οι φασιστικές αρχές προσπάθησαν, με την ιδεολογία τους σε συνδυασμό με την πολιτική και στρατιωτική δράση, να πετύχουν την αποκοπή των νησιών από τον Ιταλικό κορμό και την προσκόλλησή τους στο κράτος της Ρώμης. Τα μέσα που χρησιμοποίησαν στηρίζονταν στην προπαγάνδα και απέβλεπαν στην πρόσδεση των νησιών στον Ιταλικό κορμό. Η πολιτική που ακολούθησαν δεν μπόρεσε να κρύψει την πραγματική ιμπεριαλιστική ιδεολογία τους που σχετιζονταν άμεσα με την εξασφάλιση ζωτικού χώρου, καθώς η γεωγραφική θέση των Επτανήσων ήταν στρατηγικά κομβική για την εξάπλωσή τους στη Μεσόγειο. Προσπάθησαν να μυήσουν τους κατοίκους στην φασιστική ιδεολογία σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ υπόσχονταν μια ήρεμη και αρμονική ζωή οι νησιώτες βίωναν το μαυραγοριτισμό, τη ληλασία και την καταπίεση. Υπέστησαν λοιπόν με υπομονή τη δοκιμασία και πολλοί ήταν αυτοί που αντιστάθηκαν και ο καθένας με τον τρόπο του συνέβαλε στην απελευθέρωση. Από τις πρώτες μέρες της εγκατάστασης των Ιταλών στα νησιά τέθηκε σε λειτουργία το προπαγανδιστικό σχέδιό τους, που είχε προετοιμαστεί επιμελημένα από τη Ρώμη και σκόπευε στην κάμψη του εθνικού φρονήματος των πολιτών, προκείμενου να γίνει πραγματικότητα το Ρωμαϊκό Ιμπέριο. Οι Ιταλοί τελικά όμως απέτυχαν να τους πείσουν και να τους προσεγγίσουν μέσα από την φασιστική προπαγάνδα τους.

Παράρτημα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α. Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας

Έγγραφο του Υπουργείου των Εσωτερικών προς τους Νομάρχες

Ως γνωστόν, βάσει του Α.Μ.2564/40 “περί παροχής εφεδρικού επιδόματος εις τας οικογενείας των στρατευομένων οπλιτών” καθηρτίσθησαν υπό την κατά τόπους συσταθεισών επιτροπών, οι πίνακες των δικαιουμένων επιδόματος οικογενιών και καταβάλλεται έκτοτε εις αυτάς το υπό του Νόμου τούτου προβλεπόμενον εφεδρικόν επίδομα. Ενώ όμως κατά την ρητήν διάταξιν του Νόμου (άρθρ.1) του επιδόματος τούτου δικαιούνται μόνον αι οικογένειαι των στρατευομένων εφέδρων και εθελοντών οπλιτών, αίτινες συνεπεία της στρατεύσεως του προστάτου των εστερήθησαν των απαραίτητων μέσων της ζωής, παρατηρήθη, ότι εις τους καταρτισθέντας ως άνω πίνακας δικαιουμένων εφεδρικού επιδόματος οικογενειών ενεγράφησαν αθρόως και άνευ εξ τάσεως και ελέγχου της οικονομικής των καταστάσεως, τόσον αι εύποροι, όσον και αι σχετικώς ευπορούσαι οικογένειαι έτι αι οικογένειαι εκείνων των στρατευθέντων, οίτινες και προ της στρατεύσεως των ουδόλως συνέβαλον εις την συντήρησιν των οικογενειών των ή ελάχιστα συνέβαλον εις τούτο.

Πολλάί μάλιστα οικογένειαι στρατευθέντων επεδέωξαν να περιληφθώσιν εις του πίνακας των εφεδρικών επιδομάτων. Ίνα τυχώσι των δι άλλων Νόμων παρεχόμενων φορολογικών απαλλαγών αποφεύγουσαι ούτω την εκπλήρωσιν στοιχειωδών υποχρεώσεων αυτών προς το Κράτος υπό τας παρούσας μάλιστα περιστάσεις.

Συνέπεια της αθρόας τούτης εγγραφής, εις τους κατερτισθέντας ως άνω πίνακας οικογενειών μη δικαιουμένων συμφώνως προς το γράμμα και το πνεύμα του Νόμου εφεδρικού επιδόματος, είναι ότι υποβάλλεται το Κράτος εις σημαντικώτατην δαπάνην όλως αδικαιολογήτως και αντιμετώπιζει τον κίνδυνον να στερηθή σημαντικών επίσης προσόδων, λόγω των φορολογικών απαλλαγών αίτινες παρέχονται εις τους στρατευθέντας, και ων θα τύχωσι και τα μη δικαιουμένα τοιούτων πρόσωπα.

Η κατάστασις αυτή εδημιουργήθη προφανώς εκ του ότι τα μέλη των συγκροτηθεισών Επιτροπών προέβησαν εις την εγγραφήν των οικογενειών εις τους καταρτισθέντας πίνακας άνευ ουδεμίας προηγούμενης ερεύνης της οικονομικής αυτών καταστάσεως, είτε μετά τοιαύτην μεν έρευναν, καθ'ην όμως έλαβον ως βάσιν της κρίσεως αυτών το επίπεδον της πρό της στρατεύσεως διαβιώσεως της κρινομένης

οικογενείας και ουχί τας στοιχειώδεις ανάγκας διαβίωσης. Ως ορίζει η παράγραφος 1 του άρθρου 7 του Νόμου, είτε και διότι παρεγνώρισαν τον σκοπόν, δι'όν εθεσπίσθη το μέτρον.

Προς άρσιν των εν λόγω συνεπειών παρακαλούμεν όπως παράσχητε αμέσως τας δεούσας οδηγίας εις τας κατά τόπους Επιτροπάς, ίνα ενεργήσωσιν επειγόντως έρευναν προς ανεύρεσιν των οικογενειών εκείνων, αίτινες κακώς ενεγράφησαν εις του πίνακας των δικαιουμένων εφεδρικού επιδόματος, βάσει δε του αποτελέσματος της ερέυνης ταύτης να υποβληθώσι το ταχύτερον αι σχετικαί εκθέσεις εις τας Δευτεροβαθμίους Επιτροπάς διά την υπ'αυτών διαγραφήν εκ των πινάκων των οικογενειών τούτων.

Δια καταρτιζομένου σχεδίου Νόμου λαμβάνεται πρόνοια κυρώσεως των ανωτέρω υποδεικνυομένων ενεργειών προβλέπεται δε και ανθεώρησις των μέχρι τούδε εκδοθεισών αποφάσεων δι Επιτροπών παρεχουσών εχέγγυον ορθής εκτιμήσεως της οικονομικής καταστάσεως εκάστης οικογένειας στρατευθέντος.

Εν τη εκτελέσει των δια της παρούσης παρεχομένων υμίν οδηγιών, δέον να έχητε υπ'όχιν ότι το Κράτος αποβλέπει να έλθη γενναιότερον αρωγόν εις τας εχούσας πραγματικήν ανάγκην προστασίας άπόρους οικογενείας των στρατευθέντων οπλιτών και αυξήσεως της βάσεως του εφεδρικού επιδόματος, ήτις ως έχει σήμερα, κρίνεται ανεπαρκής, δια την συντήρησιν των οικογενειών τούτων.

Δια την μνημονευομένην ανωτέρω εργασίαν της καθοδηγήσεως και ερέυνης δύνασθε να απασχολήσετε, συμφώνως προς απευθυνθέν ημίν έγγραφον του Υπουργείου των Οικονομικών και μέρος των Οικονομικών υπαλλήλων της περιφερείας σας.

Οι κ.κ.Νομάρχαι, παρακαλούνται όπως δια προσωπικής των επαφής των προς τα μέλη των αρμοδίων Επιτροπών αναπτύξωσιν εις αυτά την ανάγκην και τους σκοπούς, εις ους αποβλέπει η περί ης πρόκειται αναθεώρησις των Μητρώων των επιδοτουμένων οικογενειών και εν γένει όπως εφορεύσωσι προσωπικώς δια την επίτευξιν των εκ της αναθεωρήσεως ταύτης προσδοκωμένων αποτελεσμάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. Έγγραφο που αφορά στην έκδοση ονομαστικών δελτίων των κατοίκων του νησιού για τρόφιμα.

Con il 1 ottobre intendiamo dare una tessera nominativa a tutti gli abitanti dell' Isola per razionamento del pane, pasta, riso e zucchero.

Prego Vost

ra Eminenza volere cortesemente informare I parroci dipendenti che essi dovranno rilasciare un certificato in carta libera da cui risulti gli effettivi componenti la famiglia.

Con alta considerazione.

IL CAPUFFIOIO AFFARI CIVILI

Selvo Salvoni

Από 1η Οκτωβρίου θα εκδοθούν δελτία ονομαστικά για όλους τους κατοίκους της νήσου δια τον άρτον, μακαρόνια, όρυζαν και σάκχαρον. Παρακαλώ την Σεβασμιότητα σας να διατάξετε όλους τους εφημέριους να εκδώσουν πιστοποιητικά περί του αριθμού μελών οικογενείας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. Έγγραφο σχετικό με τους βομβαρδισμούς

Προς

Το Υπουργείον της Εθνικής Προνοίας

(Διεύθυνσιν Αποκαταστάσεως)

Ο από της 15 Σεπτεμβρίου ε.ε. αρξάμενος και επί οκταήμερον σχεδόν διαρκέσας βομβαρδισμός των πόλεων Αργοστολίου και Ληξουρίου ως και των χωρίων Δειληνάτων, ζάρβων, Φαρακλάτων, Ραζάτων, Κουρουκλάτων, Δαυγάτων και άλλων ως εκ των μεταξύ Ιταλών και Γερμανών εχθροπραξιών επέφερον απερίγραπτους καταστροφάς οικιών και οικιακών ειδών μετά πολυάριθμων ανθρωπίνων θυμάτων.-

Η λεπτομερής περιγραφή των καταστροφών θα απαιτήση χρόνο τινά. Επειγόμενοι να γνωρίσωμεν υμίν εν περιλήψει την γενομένην καταστροφήν παρακλούμεν όπως από τούδε λάβητε τα προσήκοντα μέτρα προς εξακρίβωσιν της καταστροφής και καθορισμόν των λητεών αμέσων τε και προσεχών μέτρων προς αντιμετώπισιν της συμφοράς.-

Επιφυλασσόμεθα δε ίνα εκτεμέστερον και λεπτομερέστερον αναφέρομεν υμίν περί των γενομένων καταστροφών.-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. Έγγραφο για την Ιερά Μονή Κηπουραίων

Προς

Τον Ευγενέστατον Στρατιωτικόν Διοικητήν

Συνταγματάρχη Κύριον HAFFAELE DELOUU

Ευγενέστατε,

Ευαρεστηθήτε παρακαλώ να δεχθήτε τας θερμάς μου ευχαριστίας διότι αποσχεθέντες την διά του υπ'αριθ. 509 ε.ε. ημετέρου εγγράφου παράκλησιν, εδώσατε τας απαιτούμενας διαταγάς εις την φρουράν της Ι. Μονής Κηπουραίων, ως διά την διευκόλυνσιν της τελέσεως εν τη Ιερά Μονή ταύτη της καθιερωμένης ετησίας πανηγύρεως, της Ύψωσεως του Τιμίου και Ξωποιοῦ Σταυρού του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού.-

Καταβάντες και ημεῖς εκεί προς τέλεσιν της Θείας Λειτουργίας ελάβομεν την ευκαιρίαν να αντιληφθώμεν ότι άπασι η φρουρά μετά πάσης λεπτότητος εξετέλεσε το καθήκον αυτής, εις ήν αντατεκρίθησαν πάντες οι προσκυνηταί, ουτε η πανήγυρις διεξήχθη κατά πάντα μετ' απολύτου τάξεως.-

Μόνη παρατηρηθείσα έλλειψις ήτο η προσέλευσις ελαχίστων προσκυνητών, τις οιδε διά τίνας λόγους.-

Πάντως ημεῖς εξετελέσαμεν το καθήκον ημών ασχέτων του αριθμού των προσκυνητών και ευχαριστούμεν οιά τούτο πολύ.-

Επ' ευκαιρία παρακαλούμεν θερμώς να επιτραπή ήμιν να ανακρινώσωμεν τη Υμετέρα Ευγενεία σχετικώς τινάς πληροφορίας, ας θεωρούμεν απαραίτητον να θέσωμεν υπ'όψιν Υμών.-

Οι Μοναχοί της Μονής απομακρυθέντες εξ αυτής διαβίουσιν εν τη Μονή Τυριού εις ερειπωμένα κελλία. Κατά το πλείστον δε γέροντες και εσθενείς όντες υπόκεινται εις αμέσους κινδύνους κατά τον αρξάμενο από τούδε σχεδόν χειμώνα, διότι εις ουδεμίαν επισκευήν την εκεί κελλίων είναι δυνατόν να προβή η Μονή.-

Ως δε παρετηρήσαμεν η Υμετέρα Φρουρά χρησιμοποιεί εν τη Μονή Κυπουραίων μόνον τους προς την θάλασσαν Ξενώνας, ενώ τα Κελλία των Μοναχών, δύο μεν παραμένουσιν κλειστά τα λοιπά δε ουδόλως χρησιμεύουσιν εις την Φρουράν.-

Επι πλέον τα καταληφθέντα κελλία χρησιμοποιούνται προς διαμονήν της Φρουράς, ήτις, αν αντελήφθημεν καλώς μόνον ως παρατηρητήριον μεταχειρίζεται την Μονήν.-

Εάν, ως φρονούμεν, μόνος σκοπός της εκεί διαμονής της φρουράς είναι το παρατηρητήριο, θα επιτρέψητε ημίν να εκφράσωμεν την ατομικήν ημών γνώμη, ότι η εντεύθεν ωφέλεια θα είναι ελαχίστης σημασίας, δεδομένου ότι εις ελαχίστην απόστασιν υπάρχει, το εις αρίστην θέσιν παρατηρητήριο του "Γέρο-Γόμπου" η δε εκ της Μονής θέα προς την θάλασσαν περιορίζεται εκ δύο βράχων εις μικράν ακτίνα.-

Επι πλέον δέον να ληφθή υπόψιν ότι εκ της Μονής, λόγω του αποτόμου και υψηλού βράχου εις ον ευρίσκεται αυτή, μία μόνη στενωτάτη ατραπός άγει προς την βραχώδη και αλίμενον παραλίαν και εις εν περιωρισμένον σημείον αυτής.-

Έναντι της ελαχίστης ωφέλειας της υπηρεσίας της Φρουράς έσταται η ανυπολόγιστος ζημία από πάσης απόψεως της Ι. Μονής και των Μοναχών αυτής.-

Επειδή δε το σύνολον των Μοναχών αποτελείται από τέσσαρας Ιερομονάχους και τέσσαρας-πέντε γέροντας Μοναχούς, οίτινες ου μόνον ουδεμίαν δύνανται να παρεμβάλωσι δυσχέρειαν της υπηρεσίας υμών άγομαι εις την σκέψιν να παρακαλέσω Υμάς θερμότατα ημίν να ανακληθή η εν τη Μονή Φρουρά ή να επιτραπή η εις τη Μονήν επάνοδος και των ελαχίστων άλλων Μοναχών, εν τη πεποιθήσει ότι η μέν υπηρεσία Υμών ούδ' εκ ελάχιστον θέλει ζημιωθή ή δυσχερανθή, η δε Μονή θα δυνηθή να αποσοβήση τους εκ της απουσίας των Μοναχών ποικίλους κινδύνους, έν οίς και η ζωή αυτών τούτων των γερόντων Μοναχών.-

Εάν η απόφασις παρί αποδοχής της παρακλησεώς μου ταύτης ανάγεται εις τήν διακιοδοσίαν των προισταμένων Υμών Ιταλικών Αρχών, παρακαλώ Υμάς Ευαγενέστατε, ίνα ευαρεστηθήτε να απευθύνητε την παρούσαν η αντίγραφον αυτής προς τας αρμοδίους Αρχάς.-

Ευελπιστών ότι θέλετε ανεργήσει μετ'ευμενείας και δικαιοσύνης τα δέοντα ευχαριστώ θερμώς εκ των προτέρων.-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε. Έγγραφο για τη χορήγηση δελτίων τροφίμων

Προς

Το Εξοχώτατον Διοικητήν Πολιτικών υποθέσεων

Κύριο SALVO SALVONI

Λάβοντες γνώσιν του από 27 Σ/βρίου ε.ε. υμετέρου εγγράφου απεστείλαμεν εθύς τηλεγραφικήν εγκύκλιον προς άπαντας του ιερείς της Νήσου ίνα εν ευνενοήσει μετά των αρμοδίων υπερεσιών εκδίδωσι τας απαιτουμένας βεβαιώσεις διά την κατάστασιν των οικογενιών προς χορήγησιν των δελτίων τροφίμων.-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ. Έγγραφο σχετικό με τις καταστροφές στην Αγία Ευθυμία

Εν Αργοστολίω,
τη 17 Σεπτεμβρίου 1941

Προς
Τον Ευγενέστατον Στρατιωτικόν Διοικητήν
Συνταγματάρχη Κύριον HAFFAELE DELOUU
Τω Εξοχώτατω Διοικητή Στρατευμάτων Κατοχής Στρατηγώ
SANTI QUASIMODO

Συν την παρούση διαπέμπομεν Υμίν την υαριθ. 4 ε.ε. αναφοράν του εν Αγία Ευθυμία Πτωχοκομείου, μετά της σχετικής εκθέσεως ζημινών και παρακαλούμεν θερμότατα όπως, ευαρεστούμενοι, λάβητε γνώσιν αυτών.

Επιτρέψατε δε εν ταυτώ να εκθέσωμεν ως Πρόεδρος του ιδρύματος τούτου, ότι πρόκειται περί Φιλανθρωπικού ιδρύματος προς προστασίαν και διατροφήν πτωχών γερόντων και ότι μόνη περιουσία σχεδόν το περί ού πρόκειται οίπημα όπερ επρόκειτο να ενοικιασθή δια να δύνανται εκ των ενοικίων να συντηρώνται αι έν αυτώ πτωχαί γραιαί.

Μη επιθυμούντες να απασχολήσωμεν Υμάς περισσότερον έκ σεβασμού προς τας άλλας ασχολίας Υμών και θεωρούντες ότι εκ των ολιγιστων αυτών πληροφοριών είναι ευχερέστατον δια την πεφωτισμένην και ανωτέραν αντίληψιν Υμων να καταννοηθή παν ό,τι δια μακρών θα έπρεπεν να εκθέσωμεν Υμίν περιοριζόμεθα είς μόνας τας συντόμου ταύτας πληροφορίας και παρακλούμεν θερμώς όπως διατάξητε τα δέοντα είτε προς διόρθωσιν των γενομένων φθορών είτε προς αποζημίωσιν του πτωχού περί των πτωχών ιδρύματος..

Ευελπιστούμεν ότι η παρούσα ημών έκθεσις θέλει κριθή μετά δικαίας και ευμενούς γνώμης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ. Έγγραφο: "Ισχύουσιν οι Ελληνικοί Νόμοι"

Προς

Τους Αιδεσ. Αρχιερατικούς Επιτρόπους

Μετά την ευδοκία Θεού συντελεσθείσαν απελευθέρωσιν της Νήσου ημών και την εγκατάστασιν Ελληνικών Αρχών επνήλθον εν ισχύι πάντες οι Νόμοι της Ελληνικής ημών Πατρίδος συμφώνως προς το υπ' αριθ. 5 Διάταγμα του Αντιπροσώπου της Ελληνικής Κυβερνήσεως των Ιονίων Νήσων.-

Όθεν εντελλόμεθα ίνα ειδοποιήσητε αμέσως τους ιερείς και επιτρόπους της περιφερείας υμών, όπως διά πάσαν υπόθεσιν των Ναών αναφέρονται εις το Μητροπολιτικόν Συμβούλιον δι' ημών συμφώνως τω Νόμω 2200 περί Ι. Ναών και εφημερίων, όστις ουδέποτε έπαυσεν ισχύων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Η. Εφημερίδα Νέα Κεφαλληνία

Άρθρο: Η Ιονική Δραχμή

Δια της υπ. Αρ. 101 Διαταγής του Εξοχ. Αρχηγού του Γραφείου Αστικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων, από της 28^{ης} τρεχ. Το μόνον κυκλοφορούν εις την επικράτειαν των Ιονίων Νήσων νόμισμα θα είναι η Ιονική Δραχμή. Η δραχμή αυτή, στηριζόμενη εις την Ιταλικήν Λιρέτταν και μη έχουσα τον πληθωρισμόν των άλλων εν κυκλοφορία Ελληνικών νομισμάτων, θα αποτελέση την νέαν βάσιν της οικονομικής αναπτύξεως και ανορθώσεως εν τη Επτανήσω. Αι νήσοι του Ιονίου πελάγους, έχουσαι ανθηρότητα οικονομικήν και δυνάμεναι δια της ανταλλαγής των πλουσίων προϊόντων των να έχουσιν στέρεαν οικονομικήν βάσιν, δεν θα έπρεπε προ καιρού να συνδυάζουν την οικονομικήν των εύεξίαν με την καχεξίαν των άλλων νομισματικών μονάδων. Και η Ιταλική Κυβέρνησις, επιθυμούσα να ευεργετηση τους Επτανήσιους, αλλά και να στηρίξει το νέον νόμισμα, προέβη εις την έκδοσιν του του, όπερ μέλλει να αναπτυξη τους πλουτοπαραγωγικούς κλάδους και το εμπόριον εις την Ιόνιον Επικρατείαν. Αμα τη αναγγελία της εκδόσεως των νέων Ιονικών δραχμών μύριαι όσαι φανταστικάί φήμαι εκκυκλοφορησων σπουδαιότερα των οποίων ήτο το ότι οι Ιταλοί εσκόπουν να συγκεντρώσουν εις χείρας των τας έχουσας αξίαν Ελληνικάς δραχμάς και να μας δώσουν χρήματα άνευ αξίας. Αλλά ποίαν ααγοραστικήν αξίαν θα είχαν εις τας Ιταλικάς χείρας αι άνευ αξίας Ελληνικάί δραχμαί ; Και ποίον αντικρυσμα θα έχει έστω και μεταπολεμικός η δραχμή της δεινπαθήσασης και υπό χρεωκοπίαν Ελλάδος ; Τα ερωτήματα ταύτα εφευρεθέντα και συζητηθέντα παρ' αυτών τούτων των Κεφάλληνων, οίτινες διακρίνονται δια την οξείαν των αντίληψιν και διά το εμπορικών και οικονομικών των δαιμόνιον, έπεισαν τον λαόν της νήσου μας, ότι εκ του λογικού τούτου μέτρου εθεργετείται αυτός ο ίδιος. Και δια τούτο παρετηρηση το γεγονός να προσέρχεται αυθορμητώς ο λαός και να ζητή μετ' εμπιστοσύνης παρά των αρμοδίων τηντην εξαργύρωσιν των χρημάτων του δια των νέων Ιονικών δραχμών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Θ. Υπουργείο Εξωτερικών, Έγγραφο για την οικονομική ενίσχυση των οικογενειών των μονίμων και εφέδρων αξιωματικών

Έχω την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι εις τας Ιονίους νήσου διαμένουσι πολλά οικογένεια αξιωματικών μονίμων και εφέδρων εκ μονίμων ων οι προστάται είτε απηλάθησαν από των εκεί αρχών κατοχής, είτε ευρεθέντες εις την λοιπήν Ελλάδα μετά την λήξιν των πολεμικών επιχειρήσεων δεν κατέστη δυνατόν να μεταβώσιν εις τον τόπον της μονίμου διαμονής των οικογενειών των λόγω μη χορηγήσεως αδειών ταξιδίου.

Η οικονομική ενίσχυση των εν λόγω οικογενειών δια της αποστολής εμβασμάτων εξ Αθηνών δεν καθιστάται δυνατή κατόπιν των νομισματικών μέτρων των ληφθέντων υπό της εν Ιονίους νήσους Ιταλικής Πολιτικής Διοικήσεων και ως εκ τούτου αι εν λόγω οικογένεια μη διαθέτουσαι ουδένα πόρον ζωής ευρίσκονται εις εσχάτην ένδειαν αντιμετωπίζουσαι ζήτημα ζωής.

Προς οικονομικήν ανακούφισιν των ως άνω οικογενειών έχομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν όπως προέλθητε εις τας δέουσας ενεργείας εις τας οικείας αρχάς κατοχής ίνα αύται συστήσωσιν εις την εν Ιονίους νήσους Πολιτικήν Διοίκησιν και διατάξη τα εκεί δημόσιον ταμεία όπως καταβάλλωσιν εις τας οικογενείας των απελαθέντων αξ κωνως και εις τας οικογενείας των αξ/κων οίτινες απρτάλησαν.

Έκεισε κατά την διάρκειαν των πολεμικών επιχειρήσεων μηνιαίον τι επίδομα, ίνα δυνηθώσι και αντιμετωπίσωσι τουλάχιστον τας στοιχειώσεις δαπάνας διατροφής των.

Των επί του προκειμένου ενεργειών σας παρακαλούμεν όπως καταστήτε και ημάς ενήμερους.

Ο Γενικός Γραμματεύς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.Περί Ιονικής Δραχμής

Έχω την τιμήν να υποβάλω υμίν, συνημμένως ώδε, τα από 17ης και 18ης Απριλίου ε.ε. φύλλα της εν Κερκύρα ήδη εκδιδόμενης υπό των αρχών κατοχής δίγλωσσου "Εφημερίδος των Ιονίων", εν η δημοσιεύονται δύο "διακηρύξεις" του Μουσσολίνι, ως και σειρά διαταγμάτων, διών θεσπίζεται δια τας Ιονίους Νήσους νέα νομισματική μονάς, -ή ιονική δραχμή- ρυθμιζομένων συνάμα των όρων της μετατροπής των μέχρι τούδε εις την περιοχίν ταύτην κυκλοφορούντων ειδών χαρτονομίσματος.

Αι εν λόγω διακήρυξεις, στηρίζονται τυπικών -ως μη ώφειλεν- επί του υπ' αριθμ. 566 ιταλικού διατάγματος της 10ης Ιουνίου 1940, "περί εφαρμογής του στρατιωτικού νόμου επί της περιοχής της επικρατείας".

Δια του άρθρ.1 της υπ'αριθμ.111 "διακηρύξεως" καθορίζεται η κατά ίσην ονομαστικήν αξίαν εις "ιονικός δραχμάς" μετατροπή: α) ελληνικών τραπεζογραμματίων, β) κρατικών ελληνικών γραμματίων, γ) χαρτονομίσματος του "Μεσογείου Ταμείου Πίστεως δια την Ελλάδα" (ου επισυνάπτω υπόδειγμα).

Κατά το άρθρ.2 της αυτής "διακηρύξεως" απαγορεύεται "η εις το έδαφος των Ιονίων Νήσων εισαγωγή και η εκ τούτου εξαγωγή ιταλικών, αλβανικών και ελληνικών αξιών, πλην των εις τα επόμενα άρθρα 2,3 και 4 διαλαμβανομένων περιπτώσεων.

Κατά το άρθρ. 6 απαγορεύεται η εις τας Ιονίους Νήσους εισαγωγή και η εξ αυτών εξαγωγή "κρατικών ή μετοχικών τίτλων ή ομολογιών" (σημειωτέος ο ήκιστα επιστημονικός τρόπος απαριθμήσεως) ει μη μέσω ωρισμένων εν τω εν λόγω νόμο πιστωτικών ιδρυμάτων.

Αί διακήρυξεις αύται συνοδεύονται, εν είδει εισηγητικής εκθέσεως, υπό κύριου άρθρου της "Εφημερίδας των Ιονίων", εν ω εξαίρεται η "αξία του υπό του Ντούτσε εν τη ανθρωπιστική του σοφία ληφθέντος μέτρου, ίνα δώση εις τους κατοίκους των Ιονίων Νησων νέαν απόδειξιν της θελήσεως του προς ειρήνευσιν, συνεργασίαν και πρόοδον". Τόσον το ύφος, όσον και το περιεχόμενον του άρθρου τούτου, καθιστώσιν ούχι μόνον περιττήν, αλλά και αυτόχρημα αδύνατον, πάσαν σοβαράν ανάλυσιν των εν αυτό αναπτυσσόμενων επιχειρημάτων, εφόσον, συν τοις άλλοις, χαρακτηρίζονται ως δήθεν ασταθή νομίσματα το δολλάριον και αυτό το ελβετικόν φράγκον, ενώ συνάμα εξαίρεται μετά στόμφου η σταθερότης της ιταλικής λίρας και του μάρκου, ως εάν να μην ετύγχανε παγκοίνως γνωστή, - και εξ αυτής εισέτι της αγορεύσεως του Μουσσουλίνι, περί ής το

υπ'αριθμ.536 και από 15ης τρέχοντος ημετέρον εγγράφον, - η εις τας χώρας ταύτας συνεχής και ασυγκράτητος, παρά την απειλήν αυστηροτάτων κυρώσεων, εξικνουμένων μέχρι επιβολής της πονής του θανάτου, υπερτίμησης πάντων των ειδών και δη τόσον εν τη επισήμω αγορά, όσον εν τη "μαύρη" τοιαύτη. Ίσως το μοναδιόν σημείον της εκθέσεως ταύτης, όπερ δεν εμφανίζεται παντελώς στερούμενος βάσεως, είναι ο ισχυρισμός, ότι δια της θεσπίσεως νέας δια τας Ιονίους Νήσους, κεχωρισμένους από της "ελληνικής δραχμής", νομισματικής μονάδος, σκοπεΐται τρόπον τινά η ανέγερσις φράκτου, όστις θα προστατεύση την οικονομίαν της Επτανήσου από των δυσμενών συνεπειών του αλματώδως αυξανόμενου πληθωρισμού, όστις ήδη υποσκάπτει την εσωτερικήν αξίαν της ελληνικής δραχμής. Ούχ ηττον, είναι πιθανόν, ότι κατά το προσεχές τουλάχιστον μέλλον, η "ιονική δραχμή" θα παρουσιάση ανατίμησιν τινά εν σχέσει προς την ελληνικήν τοιαύτην δεν σημαίνει τούτο όμως, ότι το ήδη θεσπιζόμενον νόμισμα θα δύναται να διεκδική υπέρ εαυτού το επίθετον πραγματικής σταθερότητος, εφ όσον νόμω συνδεθέν πλέον προς την ιταλικήν λίραν και έχον ως εκ τούτου ως μοναδικόν κάλυμμα τα ισχυρότατα εις χρυσόν αποθέματα της Τραπεζής της Ιταλίας, θα παρακολουθή μοιραίως, -μέχρι της ημέρας της απολυτρώσεως, - την ιταλικήν λίραν εις τον προς το βάραθρον κατήφορον της. Αλλά και επί του σημείου τούτου εισέτι, της δήθεν προστασίας από των συνεπειών του ελληνικού πληθωρισμού, δεν είναι δυσχερές να δυσπιστώση τις τα πραγματικά αίτια, άτινα υπηγόρευσαν εις τας αρχάς κατοχής την λήψιν του μέτρου τούτου, ήτοι ότι οι Ιταλοί, διαγιγνώσκοντες ορθώς, ότι η ραγδαίως συνεχιζόμενη πτώσις της ελληνικής δραχμης θα καθίστα λίαν συντόμως προβληματικήν την διεξαγωγήν πάσης εμπορικής συναλλαγής και φοβούμενοι, ότι ως εκ τούτου θα εξηφανίζοντο ολοσχερώς εκ της ελληνικής αγοράς τα εποφθαλμιούμενα υπ'αυτών, ως το ελαιόλαδον, είδη, ηθέλησαν να μετριάσωσι τας εκ της τοιαύτης εξελίξεως δυσμενείς δι αυτούς συνεπείας, δημιουργούντες νομοθετικώς δια τας Ιονίους Νήσους νόμισμα, όπερ από του ιταλικού νομίσματος μόνον ως προς το όνομα διαφέρει.

Επιπροσθέτως δημοσιεύονται τρία, υπαρθμ. 102, 103 και 104, Εκτελεστικά Διατάγματα, φέροντα την υπογραφήν του "Αρχηγού των Πολιτικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων"

Δια του πρώτου εξ'αυτών καθορίζεται ο σχηματισμός επιτροπής πεος έλεγχον "των προς μεταλλαγήν παρουσιζομένων αξιών", συσταθησομένης εκ του Επόπτου του Θησαυροφυλακίου, ως προέδρου, και εκ δύο μελων, του κ. Αινεία Φαμπρίτσι και του κόμητος Ιωάννου Καποδίστρια.

Δια του υπ.αριθμ.105 διατάγματος καθορίζεται ο τρόπος διεξαγωγής πράξεων επι "συναλλάγματος" ως τοιούτο δε, ως εικός θα λογίζεται εις τας Ιονίου Νήσους εφεξής και η "ελληνική δραχμή".

Εν τέλει, δια του υπ.αριθμ.104 διατάγματος, διατάσσεται γενική απογραφή "τίτλων εκδοθέντων υπό του Ελληνικού Κράτους ή εκδοθλεντων εγγυήσει του Ελληνικού Κράτους", εντός προθεσμίας ληγούσης την 10ην προσεχούς Μαΐου ε.ε., καθορίζεται δε συνάμα, ότι από 11ης Μαΐου, "τα τοκόμεριδια των ως άνω τίτλων δεν θα ώσιν αποδεκτά προς πληρωμήν εις τας Ιονίους Νήσους, εφ'όσον οι τίτλοι δεν εδηλώθησαν εμπροθέσμως".

Εκ του ατέχνου και εν πολλοίς αντιεπιστημονικού τρόπου, καθ'ον παρουσιάζετι το εις την ελληνικήν δημοσιευόμενον κείμενον των διαταγμάτων τούτων, δύναται, -καθά φρόνω- να εξαγάγη τις το ασφαλές συμπέρασμα, ότι ουδείς ανώτερος Έλλην κρατικός ή τραπεζιτικός υπάλληλος συνειργάσθη μετά των αρχών κατοχής εις την εκπόνησιν του νομοθετικού τούτο κατασκευάσματος.

Δράττομαι της ευκαιρίας, όπως διαβιβάσω υμίν, συνημμένως ώδε, πυρεία του ιταλικού μονοπωλείου των Ιονίων Νήσων, άτι να αποτελούσι νέον τεκμήριον της εκ μέρους των Ιταλών παραβίασεως, παντός κανόνος του διεθνούς δικαίου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΑ. Έγγραφο για τη χορήγηση αδειών ταξιδιού

Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν ότι εις τας Ιονίους νήσου διαμένουσι πολλά οικογένεια αξιωματικών μονίμων και εφέδρων εκ μονίμων ων οι προστάται είτε απηλάθησαν από των εκεί αρχών κατοχής, είτε ευρεθέντες εις την λοιπήν Ελλάδα μετά την λήξιν των πολεμικών επιχειρήσεων δεν κατέστη δυνατόν να μεταβώσιν εις τον τόπον της μονίμου διαμονής των οικογενειών των λόγω μη χορηγήσεως αδειών ταξιδιού.

Η οικονομική ενίσχυση των εν λόγω οικογενειών δια της αποστολής εμβασμάτων εξ Αθηνών δεν καθιστάται δυνατή κατόπιν των νομισματικών μέτρων των ληφθέντων υπό της εν Ιονίους νήσοις Ιταλικής Πολιτικής Διοικήσεων και ως εκ τούτου αι εν λόγω οικογένεια μη διαθέτουσαι ουδένα πόρον ζωής ευρίσκονται εις εσχάτην ένδειαν αντιμετωπίζουσαι ζήτημα ζωής.

Προς οικονομικήν ανακούφισιν των ως άνω οικογενειών έχομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν όπως προέλθητε εις τας δέουσας ενεργείας εις τας οικείας αρχάς κατοχής ίνα αύται συστήσωσιν εις την εν Ιονίους νήσους Πολιτικήν Διοίκησιν και διατάξη τα εκεί δημόσιον ταμεία όπως καταβάλλωσιν εις τας οικογενείας των απελαθέντων αξ κωνως και εις τας οικογενείας των αξ/κων οίτινες απρτάλησαν.

Έκεισε κατά την διάρκειαν των πολεμικών επιχειρήσεων μηνιαίον τι επίδομα, ίνα δυνηθώσι και αντιμετωπίσωσι τουλάχιστον τας στοιχειώσεις δαπάνας διατροφής των

Των επί του προκειμένου ενεργειών σας παρακαλούμεν όπως καταστήτε και ημάς ενήμερους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΒ. Έγγραφο για την άρση της απαγόρευσης εισπράξεων φόρων στα Ιόνια νήσια

Η Ελληνική Κυβέρνησις έχει την τιμήν να φέρει εις γνώσιν της Β. Αντιπροσωπείας δια την Ελλάδα, καθ' αναφέρει το Υπουργείον Οικονομικών, από της 28 Απριλίου 1941 οι ελληνικοί φορολογικοί νόμοι οι δημοσιευθέντας από της ημερομηνίας ταύτης δεν ετεθησανέν ισχύι εις τα Ιονίους Νήσους, στερηθέντες του Δημοσίου των προσόδων περίων προβλέπουσιν οι νόμοι ούτοι. Επίσης από της αυτής χρονολογίας απαγορεύθη εις τα Υποκαταστήματα και Πρακτορεία της Τραπεζής της Ελλάδος εις τας Ιονίους Νήσους η λογιστική επικοινωνία των μετά του ενταυθά κεντρικού καταστήματος εις ό,τι αφορά την κίνησιν των λογαριασμών του Δημοσίου αί γενόμεναι εισπράξεις και πληρωμαί του Δημοσίου εις τας Ιονίους Νήσους από της 28 Απριλίου 1941 δεν ενεφανίσθησαν εις τον σχετικόν λογαριασμόν του Ελληνικού Δημοσίου.

Το αυτό Υπουργείον αναφέρει ότι αι Ιταλικαί Αρχαί Κατοχής των Ιονίων Νήσων ηξίωσαν όπως λογισθώσιν εις βάρθος του Ελληνικού Δημοσίου τα οφειλόμενα εις την Τράπεζαν της Ελλάδος ποσά λόγω κρατικών πληρωμών γενομένων υπό του εν Κερκύρα Υποκαταστήματος της Τραπεζής τη εντολή της εκτελούσης χρέη Δημοσίου Ταμίου Ιταλικής Αρχής.

Τα ανωτέρω μέτρα πλην του ότι προκαλούν σοβαράν ανωμαλίαν εις την τήρησιν των λογαριασμών του Δημοσίου, δημιουργούσι και το άτοπον να λογίζωνται εις βάρους του Δημοσίου πληρωμαί γενόμεναι τη εντολή των Αρχών Κατοχής όπως απαγορεύεται η είσπραξις των φόρων δια των οποίων είναι δυνατόν να αντιμετωπισθώσιν αι γενόμεναι δαπάναι παρακαλείται η Β. Αντιπροσωπεία όπως λαμβάνουσα υπόψει τα ανωτέρω, ευαρεστηθή να προκαλέση τας ανδεικνυόμενας αποφάσεις προς ανάκλησιν των σχετικών διαταγών των αρχών κατοχή των Ιονίων.../.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.

ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΝΕΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜ

ΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥΣ ΚΕΙΟΥ

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ

ο έν τισήλας τις ετοιμασθαι έννην στρατωτικήν ζώνην. 2) Απρίλλης έλλείψει άρκετών άποδειξεων. 3) Σπ. Δ. Μελίτης ως κλεπταποδόχος; στρατιωτικόν είδόν εις 4 μηνών είρατήν. 4) Σπ. Γ. Κοκκινός ως κλεπταποδόχος, άπολλήλαγη έλλείψει έπικρωτών άποδείξεων. 4) Δαν. Γ. Φωκάς εις ένωός μηνός φυλάκισιν ως κλεπταποδόχος στρατιωτικόν είδόν. 5) Άνδρ. Κουρκομυλάς, Χαρ. Τσουλό, Ήλ. Ζιπάντης; και Έλεουθ. Σπρήτης διότι ήλθεον εις άπηγορευμένην στρατιωτικήν ζώνην, άπολλήλαγεις έλλείψει έπικρωτών άποδείξεων. 6) Νικ. Κ. Ανακρούση; εις ένωός έτους φυλάκισιν διά κατοχήν όπλων με άνωιστολήν. 7) Γερσίσιμος; Κουρκομυλάς εις ένωός έτους φυλάκισιν διά κατοχήν όπλων. 8) Στέφανος; Γιακουμίδης διά κατοχήν όπλων, άπολλήλαγεις έλλείψει έπικρωτών άποδείξεων. 9) Αλέξ. Παπαδημίτης; εις δυο έτη φυλάκισιν μετ' άνωιστολής διά κατοχήν όπλων. 10) Τριάν. Μουστάς; εις διετή και 2 μηνών φυλάκισιν διά κατοχήν όπλων. 11) Αντών. Ρουχωιά; διά κατοχήν όπλων εις ένωός έτους είρατήν. 12) Παν. Φερεντίος; εις ένωός έτους είρατήν διά κατοχήν όπλων. 13) Χρ. Λιναφδάτος; εις ένωός έτους φυλάκισιν διά κατοχήν όπλων και 14) Πέτρος Άλεξενδρόατος διά κατοχήν όπλων και ανθρωπιακόν, άπολλήλαγεις έλλείψει άρκετών άποδείξεων.

ΗΣ ΥΣΤΑΤΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

κληστά στρατεύματα 000 φη— 36 λθε ριθ οκι ρσα εισ και ει σο. ρσαι ρσαι τε αι

ΡΩΜΗ Α: Επειτα και θέσεις της Τύχης ειγίνε (κέλευρ των Αράδων). Ισχυρός όχυρωμένος και περματωδής άποστατικός καταλήψθησαν χείρ εις έπόδον υπό Ιταλικών και Γερμανικών μοναχών. Μετα τραχύν άγώνια τά στρατεύματα του Άξονος διέσπασαν την έχθρικήν παράταξιν. Η άεροπορία επανειλήθη μέως άπειθέως, εκρημαρχήσε τος ούρανόν της μαχη. Η Ράφ άποπέσαν εις άερομαχίαις Η άεροπλάτων.

ΡΩΜΗ— Διεδορρί έρθεαρ- έτοιμοι άνηγγήθησαν υπό Ιταλικών και Γερμανικών στρατιω-

Η ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΛΛΙΟΥ

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Τό διαταγμα τού Γραφείου Άστικόν υπόθέσεων Κερκόρας ύπ. άριθ. 108 καθορίζει διε έλο τή μαλλί παραγωγής των Ίονίων Νήσων, είασθήτοτα ποιότητος, είόους και έτους παραγωγής, πρέπει να παραδίδεται εις την συγκέντρωσιν εις την φυσικήν του κατάστασιν λερωμένον και σείγρον.

Όσοι ει παραγωγής προϊόντων και αίγών, είναι όποχρωμένοι να παραδίδωσι τή μαλλί εις τόν Άγροτικόν Συνεταιρισμόν διά τής Ίονίους Νήσους ουχι άργότερον των είκοσι ήμερών από τή κόρυμμα, έκόμεν, και οι έμποροι και τεχνίται οι όποιοι τή ήγίρασαν, είναι όποχρωμένοι να φέρωσιν εις την συγκέντρωσιν τή ύπόλοιπον τού μαλλιού των.

Κατέν ποσόν μαλλιού δέν εξαιρείται από την συγκέντρωσιν.

Κατά την παράδοσιν, ό παραδίδων είναι όποχρωμένος να δηλώση τών αριθμών των προδαιτων και αίγών από τή έποια προήλας τή μαλλί καθώς και τή ποσόν τή όπτιον συνολικώς παρήχθη.

Η τιμή της συγκεντρώσεως τού μαλλιού κανονίζεται ως έξης:

Μαλλί άσπρο της κατηγορίας:

Μαλλί ή κόρυμμα Μαύου, μακρό και λεπτόν, δραχμαί Ίονικαί 600 την όκάν.

2α Κατηγορία, τή ίδιον κόρυμμα, χονδρό και κατά τι κοντίτερον δραχμαί Ίονικαί 400 την όκάν.

3η Κατηγορία, κοιλία, πόδια και ούρά, λερωμένο ή και πολύ κοντό δραχμαί διακόσiai ή όκάν.

Μαλλί μαύρο τή ήμισυ της τιμής τού άσπρου μαλλιού συμφώνως με την ως άνω καθιερωθείσαν κατάταξιν.

Ο Άναγνώστης...

ΓΕΓΟΝΟΤΑ

κίας τῶν παραγωγῶν ἢ ἐμπό-
ρων, προσέειπε εἰς Ἀργυροτέλειον
καὶ περίχωρα ἐπιφαιρίζεται
τὸ κατὰστημα Ἰωνίου καὶ
Σουτῶνα.

Κατὰ τὴν παράβωσιν, οἱ
ἐνδίαφερόμενοι εἰσπράττουσιν
τὴν σχετικὴν ἀξίαν ἐπὶ τῆ βά-
σει τῆς διατιμύσεως τῆς ὀρι-
σθείσης διὰ τοῦ ὅπ' ἀρ. 118
διατάγματος.

Ὅστις παραβαίνει τὸ διάτα-
γμα ἀρ. 105 τιμωρεῖται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

122

57

Affari Civili
delle Isole Ionie

Ufficio di Argostoli-Cefalonia

TELESPRESSO N. 2429

Indirizzato a

ALL'EMINENZA L'ARCIVERCOVO

ARGOSTOLI

Posizione 4.3

Argostoli - Cefalonia, addi 27 settembre 1941 - XIX*

Eggelle

Riferimento

Testo

Ap. 537
29-9-41

Con il I° ottobre intendiamo dare una tessera nominativa a tutti gli abitanti dell'Isola per il razionamento del pane, pasta riso e zucchero.-

Prego Vostra Eminenza volere cortesemente informare i parroci dipendenti che essi dovranno rilasciare un certificato in carta libera da cui risulti gli effettivi componenti la famiglia.-

Con alta considerazione.-

Allegati
N. _____

IN CARTELLINO AFFARI CIVILI

Elvo Salvoni-

[Handwritten signature]

[Handwritten Greek text:]
Απὸ τὸν ὀκτώβριον διὰ
ἀκρίβειαν δεξιᾶ ὀφειστικῆ διὰ ὅσον τῶν
κατοίκων τῆς νήσου διὰ τὴν ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς
ἀρχῆς καὶ ἀναγκῆς ἀρκεταῶν τῶν ἐπιβασιμῶν
ἀπὸ τῆς δεξιᾶ ὅσον τῶν ἐπιβασιμῶν καὶ ἐκ τῆς
ἀπὸ τῆς ἀριστερῆς ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστερῆς

138

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

120

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Πρωτ. 138 -
Διακ. 500

Εν Αργостоλίη
τῆ
15 Ὀκτωβρίου 1143

Πρὸς
τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Προνοίας
(Διεθευσὶν Ἀποκαταστάσεως)

Ἰς Ἀθήνας

Ὁ ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου ἐ.ε. ἀρξάμενος καὶ ἐπὶ ὀκταήμερον σχεδὸν διαρκέσας βομβαρδισμὸς τῶν πόλεων Ἀργοστόλου καὶ Ληξουρίου ὡς καὶ τῶν χωρίων Δελφινίων, Ἄρδων, Βιρακλίτων, Ραζι-
των, Κουρουκλίτων, Διουγίων καὶ ἄλλων ὡς ἐκ τῶν μεταξὺ Ἰταλῶν
καὶ Γερμανῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπέφερον ἡπεριγράπτους καταστροφὰς
οἰκιῶν καὶ οἰκιακῶν εἰδῶν μετὰ κολυμβήμων ἀνθρώπων θανάτων. -

Ἡ λεπτομερὴς περιγραφή τῶν καταστροφῶν εἰ ἀπαιτήσῃ χρόνον
τινί . Ἐπιτόμιμοι νῦν γνωρίζομεν ἡμῖν ἐν περιλήψει τὴν γενομέ-
νην καταστροφήν περιχλοῦμεν ἕως ἀπὸ τοῦδε λίθητε τὰ προσήκου-
σα μέτρα πρὸς ἐξακριβωσὶν τῆς καταστροφῆς καὶ καθιερωσὶν τῶν
ληηπέων ἡμέσων τε καὶ προσεχῶν μέτρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς
συμφορᾶς . -

Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ εἶναι ἐκτελέστερον καὶ λεπτομερέστερον
ἀναφέρομεν ἡμῖν περὶ τῶν γενομένων καταστροφῶν . -

Ἰωάννης Γαζιάνης

1943 123

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Αριθ. Πρωτ. 5110
Αριθ. Διεκπ. 488

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ: ΠΡΩΤ. 1110
ΔΙΕΚΠ. 488

ΑΘΗΝΑΙ 18 Νοεμβρίου 1943.

Σεβασμιώτατε Ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Ἐν βαρυτάτῃ συγκινῆσαι καὶ δεῦνῃ πολλῇ ἐλάβομεν καὶ ἄνεργον τὴν ἐπ' ἀριθ. 504 καὶ ἐπ' ἡμερῶν 13 Ὀκτωβρίου ἑ.ἑ. ἡμετέραν ἐκθεσίαν ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς πόλεως τοῦ Ἀργοστολίου ἐπελευθύνων καταστροφῶν καὶ ζημιῶν εἰς Ἱερὰς Ναοὺς καὶ οἰκίας, καὶ διατρανοῦντες ὀλοψυχον τὴν συμπίθειαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὰς δοκιμασίας καὶ ταλαιπωρίας, ἧς ὑφίσταται ὁ εὐσεβὴς τῆς Θεοῦ λαοῦ ἡμῶν Πατρικῆς λαοῦ, πεποιθότες δ' ἐπὶ τὴν Δικαιοσύνην τοῦ Ὑψίστου, ὅς ἐστι κατ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἡμῶν καὶ ἰσχυρῶς, βοηθὸς ἐν ὅλῃ ψεσικαὶ ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς ἡμῶν, δεόμεθα Αὐτοῦ, ὅπως φρασεῖ, ἐν ἰσχύϊ καὶ σὺν τῶν δοκιμαζόμενον λαόν Αὐτοῦ, χαρίσῃται ἡμῖν ταχεῖαν τὴν εἰρηνικὴν ζωὴν, καὶ ἡσυχίαν, ἵνα ἠνοικοδομησάμεν τὰ καταστραφέντα καὶ ἀνεργεῖραμεν τὰ Ἱερὰ Αὐτοῦ θυσιαστήρια πρὸς εὐχὰν καὶ λατρίαν Αὐτοῦ αἰώναν.

Ἐπὶ τοσοῦτοις κατασπαζόμενοι τὴν ἡμετέραν Σεβασμιότητα Ἐν Κυρίῳ διατελοῦμεν μετ' ἀγάτης.

Ἱερομόναχος Δαμιανὸς, Ἐπίσκοπος

Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κεφαλληνίας κ. Γερμανόν.

Μαρίνα Παπαδοπούλου

Α

78

ΔΔΑΦΑΔΔ
ΔΔΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΔΕΛΦΙΝΑΔΕΣΔΔΔΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣΠρωτ. 341
Διακ.'Εν 'Αργοστολίω
τῇ ΙΙ' Οκτωβρίου 1944ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 'Αριθ. αδξ. 70
ειδ. 4

» 'Ισχύουσιν οἱ 'Ελληνικοὶ Νόμοι»

Πρὸς

Τοὺς Αἰδέσ. Ἀρχιερατικοὺς Ἐπιτρόπους

Μετὰ τὴν εὐδοκίμῃ Θεοῦ συντελεσθεῖσαν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτου ἡμῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐπανήλθον ἐν ἰσχύϊ πάν-
τες οἱ Νόμοι τῆς Ἑλληνικῆς ἡμῶν Πατρίδος συμφώνως πρὸς τὸ ἐπ' ἀριθ.
5 Διάταγμα τοῦ Ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως δημοσιευθέν
εἰς τὸ ἐπ' ἀριθ. 1 φύλλον τῆς Κυβερνητικῆς ἑφημερίδος τῶν Ἴονίων Νή-
σων .-

Ὅθεν ἐντελλόμεθα ἵνα εἰδοποιήσῃτε ἀμέσως τοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπιτρέ-
πους τῆς περιφέρειας ἡμῶν, ὅπως διὰ πᾶσιν ἐπόθεσιν τῶν Νῶν ἀναφέρων-
ται εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβόλιον δι' ἡμῶν συμφώνως τῷ Νόμῳ 2200
περὶ Ἰ. Νῶν καὶ ἑφημερίων, ὅστις οὐδέποτε ἐπαύσεν ἰσχύων .-

Ἐδ χρίστου Θεοῦ
ἱερατικῶν Ἐπιτρόπων

Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ 82

Ἐν Ἀργοστολίῳ τῇ 20 Νοεμβρίου 1941

0

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ

Ἀριθ. 647

Πρὸς

τοὺς ἑξοβρεῖς χριστιανοὺς

Κατ' ἄνκοινωνσιν τῶν Ἱταλικῶν Ἀρχῶν ἀπὸ τῆς ὥρας 10 ἑσπερινῆς μέχρι τῆς 6 πρωινῆς ἐπιταγοθετεῖται ἀσθηρῶς ἡ κυκλοφορία τῶν πολιτῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ἐξερευμημένων τῶν ἱατρῶν δι' ἐκτάκτους ἱατρικὰς ἀνάγκας. Ἀπὸ δὲ τῆς 7ης μ.μ. μέχρι τῆς 6.30 πρωινῆς ἐπιβάλλεται πλήρης ἀσθηρῶς τῶν οὐτῶν. -

Ἐπειδὴ πᾶς παραβίασις ἐπόκειται εἰς ποινὴς ἀσθηρῶς συνιστᾶται θερμῶς εἰς κίνησι τοὺς χριστιανοὺς δπως συμμορφωθῶσι πρὸς ἕκαστην πρὸς τὰς διαταγὰς ταύτας. -

Ἐκείτης θερμῶς

Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ

63

UFFICIO AFFARI CIVILI
PER LE ISOLE DI CEFALONIA ED ITACA

N° 255 ΠΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ
'Αριθ. Πρωτ. 552
'Επισημ. τη 1/10/1941

Argostoli, 30 Settembre 1941/XIX

ALLA DIREZIONE DELLA PREFETTURA	ARGOSTOLI
- ALLA S. E. L'ARCIVESCOVO	ARGOSTOLI
AL MUNICIPIO	ARGOSTOLI
AL CAPO COMUNE	LIXOURI
AL CAPO COMUNE	SAMI
AL CAPO COMUNE	ITACA
AL COMANDO COMPAGNIA CC.NR.	ARGOSTOLI
AL COMANDO RL. CG.FF.	ARGOSTOLI

Vi trasmettiamo una copia della Notificazione concernente le nuove tessere personali che saranno istituite nell' Isola a partire dal 1° Ottobre p.v. con preghiera di portarla a conoscenza degli Organi competenti e della popolazione.

*si frantuma
epoxy...
...
...
...*

IL CAPOUFFICIO AFFARI CIVILI
Colonnello SALVO SALVORI

*Ἐπισημειώθηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο
ὁ ἀριθμὸς τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς
ἡμερομηνίας τῆς ἐπισημείωσης καὶ
τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἡμερομηνίας
τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἡμερομηνίας
τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἡμερομηνίας*

ΔΙΓΛΩΣΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

GAZZETTA JONICA

Quotidiano delle Isole Jonie

Corfu, 18 Aprile 1942 - XX. E.F. Anno 2. N. 93

Concessionaria esclusiva della pubblicità per l'ITALIA e per l'ESTERO: UNIONE PUBBLICITÀ ITALIANA S. A. MILANO - Piazza degli Affari - Palazzo della Borsa e sue Succursali

Bando del DUCE N° III

La "Draconia Jonica,, alla base della normalità nell'economia e nel lavoro delle popolazioni delle Isole

Le disposizioni contenute nelle Ordinanze del Capo degli Affari Civili

Saggezza di un provvedimento

I Bando del DUCE che istituiscono e regolano la circolazione di una moneta nuova, la Draconia Jonica, costituiscono un atto di provvidenza che, in un momento di crisi, ha permesso di superare le difficoltà economiche e di assicurare la normalità della vita delle popolazioni delle Isole. Questo provvedimento, che ha permesso di superare le difficoltà economiche e di assicurare la normalità della vita delle popolazioni delle Isole, è un atto di provvidenza che, in un momento di crisi, ha permesso di superare le difficoltà economiche e di assicurare la normalità della vita delle popolazioni delle Isole.

zioni trasportate di peso moneta, ma essendo partito dal sistema monetario italiano ed essendo controllato dal Tesoro italiano, è collegata con le altre monete del Paese dal Tripartito, si appoggerà a un complesso di valori finanziari e di sicurezza che tutti possono apprezzare.

Anche al meno, il giudizio di tutti gli economisti è che una moneta giuridica, che sia una forma di risparmio, è superiore a qualsiasi altra moneta.

I Bando del DUCE che istituiscono il "draconia jonica" dimostrano il preciso intendimento da parte delle autorità italiane di salvaguardare il nostro paese.

modo che si forma la valuta della Draconia e quindi degli altri prezzi. La stabilità e sicurezza della moneta, la stabilità di rapporti fra venditore e compratore questa atmosfera dannosa. Non vogliamo illudere i nostri lettori che ciò si verifichi il giorno dopo della costituzione della nuova Draconia perché molte saranno le difficoltà degli elementi meno esperti in questa materia e molta sarà la prudenza nel credere alla bontà del provvedimento, ma la realtà si imporrà rapidamente e i risultati saranno visibili in tempo breve.

Il DUCE, nella sua saggezza e umanità, ha voluto dare alle popolazioni di queste Isole una prova della sua volontà.

Le modalità per il cambio della valuta

Ordinanza N. 101

Il Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie.

Visto il Bando del Duce, Comandante delle Forze armate su tutte le fronti, del 12 novembre 1941, anno XX, n. 91.

Visto il successivo Bando del Duce del 22 febbraio 1942 - XX n. 111 pubblicato nel Bollettino Ufficiale degli Affari Civili delle Isole Jonie, n. 7 del 19 aprile 1942 - XX col quale sono state emanate le disposizioni relative alla conversione in Draconia delle valute greca e dei buoni della Cassa Mediterranea di Credito per la Grecia in circolazione nelle Isole Jonie occupate dalle Forze armate italiane.

ORDINA

Art. 1

Nei giorni dal 20 al 27 aprile 1942, XX nelle Isole Jonie occupate dalle Forze armate italiane sarà eseguita la conversione in Draconia delle valute greca e dei buoni della Cassa Mediterranea di Credito per la Grecia, in legittimo possesso delle persone fisiche residenti nelle Isole prodotte e delle persone giuridiche aventi ivi la loro sede.

Per le persone giuridiche aventi nelle Isole Jonie sedi secondarie o filiali, la conversione è ammessa per i biglietti di Stato e di Banca greci e per i buoni della Cassa Mediterranea di Credito per la Grecia in legittimo possesso delle dette sedi, secondo le disposizioni di cui al precedente art. 1 sarà effettuata da appositi Uffici-cambio, i quali sono aperti al pubblico dalle ore 9 alle ore 12 e dalle ore 13 alle ore 16 di ciascuno dei giorni come sopra fissati per la conversione.

Le modalità per il cambio della valuta

Ordinanza N. 101

Art. 3

I detentori di biglietti di Stato e di Banca greci e dei buoni della Cassa Mediterranea di Credito per la Grecia, circolanti nelle Isole Jonie, dovranno presentarsi per il cambio, nei termini come sopra stabilito, agli appositi Uffici-cambio insieme con una domanda redatta su apposito modulo che sarà fornito dagli uffici medesimi.

Nella domanda che per le persone fisiche sarà fatta globalmente dal capo famiglia, e per gli enti, società, ditte ed aziende di credito dal loro rappresentante, dovranno essere indicati il cognome, il nome, la paternità e la residenza, nonché, se del caso, il numero dei componenti la famiglia e la qualità dell'habituato della valuta da cambiare. Per agevolare la contazione e la verifica, i biglietti dovranno essere esibiti raggruppati per taglio e divisi secondo che il tratto di valuta greca o di buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia.

I detentori dei biglietti all'atto del cambio dovranno esibire per riconoscimento nelle città la carta autografa per il paese e, nei villaggi, la scheda di distribuzione viventi rilasciata dalla Commissione locale di alimentazione.

Art. 4

Non sono ammessi al cambio i biglietti fuori corso e quelli che per qualsiasi motivo non possono essere riconosciuti validi.

Art. 5

Nel caso che sorpesse dubbio circa la legittimità del possesso o della validità di essa, il cambio sarà sospeso e la valuta sarà trattenuta dagli Uffici cambio, previo rilascio di ricevuta provvisoria, per essere depositata alla Banca di Grecia. La Banca depositaria rilascierà ricevuta definitiva a favore dell'esibitore stesso.

La decisione in merito alla apprestazione sarà demandata ad una apposita Commissione nominata dal Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie, con sede in Corfu, alla quale gli interessati potranno far pervenire le loro deduzioni scritte nel termine di quindici giorni successivi alla chiusura delle operazioni.

Nessun gravame è ammesso contro le decisioni della Commissione.

Bollettino N. 685

Il Quartier Generale delle Forze Armate annuncia:

«Sal fronte Ciresnico nella di importanza da segnalare. Un valicolo è stato abbattuto in combattimento dalla caccia tedesca.

Un colpo di mano tentato contro una delle minori isole a sud di Creta è fallito.

Una nostra torpediniera al comando del capitano di corvetta Eugenio Henke ha affondato un sommergibile nemico nel Mediterraneo centrale.

compresi i vari enti pubblici e privati.

Le aziende di credito greche aventi sede a Corfu dovranno effettuare presso la succursale della Banca di Grecia il cambio del loro fondo di cassa.

Art. 7

I titolari degli uffici delle Isole Jonie, compresi gli uffici postali, dovranno che nell'ultimo giorno di validità stabiliti per la conversione dal precedente art. 1, gli uffici stessi, o il titolare, accettare in pagamento biglietti di Stato e di Banca greci e buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia e presentarsi per il cambio al più prossimo Ufficio-cambio dell'isola la valuta esistente in cassa.

Art. 8

I biglietti di Stato e di Banca greci ed i buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, non presentati al cambio nei termini stabilito dal precedente art. 1, non avranno più corso legale nelle Isole Jonie occupate dalle Forze armate italiane.

Scaduto il termine, la sola valuta avente corso legale nelle Isole stesse, sarà la Draconia jonica.

Art. 9

Chiunque non osserva le disposizioni della presente Ordinanza è punito, se il fatto non costituisce un più grave reato, con l'arresto fino ad un anno o con l'ammenda fino a lire cinquecenta.

In caso di condanna la valuta che costituisce oggetto del reato è confiscata.

Art. 10

La cogestione del resto previsto dall'articolo precedente spetta ai tribunali militari di guerra.

Art. 11

La presente Ordinanza è pubblicata mediante spertone nel Bollettino Ufficiale degli Affari Civili delle Isole Jonie ed entra in vigore dalla data della sua pubblicazione. Sarà altresì affissa al pubblico nei Comuni e nelle Comunità delle Isole Jonie.

Il Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie
Piero Ferrero

(Segue in seconda pagina)

GIORNALE DELLA DRAAMA JONICA

Quotidiano delle Isole Jonie

Così, 17 Aprile 1942 - XX. E.F. Anno 2. N. 92

Concessionaria esclusiva della pubblicità per l'ITALIA e per l'ESTERO: UNIONE ITALIANA S. A. MILANO - Piazza degli Affari - Palazzo della Borsa e sue Succursali

La istituzione della "Dracma Jonica," nelle Isole Le norme fissate nei Bandi del Duce

Bando del Duce del Fascismo Primo Maresciallo dell'Impero Comandante delle truppe operanti su tutte le fronti 22 febbraio 1942 - XX - N. 111

IL DUCE
Primo Maresciallo dell'Impero Comandante delle truppe operanti su tutte le fronti
Visto l'art. 6 del R. Decreto 8 luglio 1938 - XVII, n. 1415;
Visti gli articoli 15, 17 e 18 del testo della legge di guerra, approvato con il R. Decreto 10 giugno 1940 - XVIII, n. 596 che ordina l'applicazione della legge di guerra nei territori dello Stato;

ORDINA
Art. 1.
Nelle Isole Jonie, occupate dalle Forze Armate Italiane, i biglietti di Stato e di banca greci ed i buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, in legittimo possesso

ammessi alla conversione, alla pari del loro valore nominale, in dracme joniche.
Per le persone giuridiche aventi nelle Isole Jonie sedi secondarie o filiali la conversione è ammessa per i biglietti di banca greci e per i buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia in legittimo possesso delle dette sedi secondarie o filiali.

Art. 2.
L'operazione di conversione di cui all'articolo precedente sarà eseguita sul territorio e con le modalità stabilite con Ordinanze del Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie.

Art. 3.
Qualora sorga dubbio circa la legittimità del possesso o della provenienza della valuta di cui si chiede il cambio, ovvero circa la validità di essa, il cambio è sospeso e la valuta stessa è trattenuta dall'ufficio al quale la conversione è richiesta.
La decisione sull'ammissione della valuta alla conversione spetta ad una Commissione che sarà costituita in Grecia con Ordinanza del Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie. La Commissione sarà composta da un Ispettore del Tesoro, Presidente, e da due membri di cui uno scelto tra gli abitanti delle Isole Jonie.
Contro la decisione della Commissione non è ammesso alcun gravame.

Art. 4.
È abrogata ogni disposizione che sia in contrasto con quelle del presente Bando.

Art. 5.
Il presente Bando è pubblicato mediante inserzione nel Bollettino Ufficiale degli Affari Civili delle Isole Jonie.
Dal Quartier Generale delle Forze Armate, addì 22 febbraio 1942 - XX. MUSSOLINI

Bando del Duce del Fascismo Primo Maresciallo dell'Impero Comandante delle truppe operanti su tutte le fronti 22 febbraio 1942 - XX - N. 112.

IL DUCE
Primo Maresciallo dell'Impero Comandante delle truppe operanti su tutte le fronti
Visto l'art. 6 del R. Decreto 8 luglio 1938 - XVII, n. 1415;
Visto il R. Decreto 10 giugno 1940 - XVIII, n. 596 che ordina l'applicazione della legge di guerra nei territori dello Stato;

ORDINA
Art. 1.
Dalla scadenza dei termini stabilito ai sensi dell'art. 2 del Bando del Duce, n. 111 in data 22 febbraio 1942, alla conversione in dracme joniche e di buoni in dracme della Cassa Mediterranea di credito.

Le operazioni su valute diverse dalla dracma jonica possono essere effettuate dalle aziende di credito, al nuovo designate dal Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie, nei limiti e con le modalità da questo stabilite.
Salvo le disposizioni degli articoli seguenti sono vietate:
a) l'introduzione nel territorio delle Isole Jonie di valuta italiana, albanese o greca, di buoni in dracme della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, nonché di dracme joniche;
b) la esportazione dal territorio predetto di qualsiasi valuta.

Art. 2.
È consentita a chi entra nel territorio delle Isole Jonie la introduzione:
a) di valuta italiana e albanese, nei limiti rispettivamente stabiliti per la esportazione dall'Italia e dall'Albania, ai sensi delle disposizioni in vigore;
b) di biglietti di Stato e di banca greci e di buoni in dracme della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, nei limiti stabiliti con Ordinanza del Capo degli Affari Civili;
c) di biglietti in dracme joniche, nei limiti stabiliti con Ordinanza del Capo degli Affari Civili.

Chi entra nel territorio delle Isole Jonie è tenuto a dichiarare alle Autorità doganali, all'atto dello sbarco, la specie e l'ammontare delle valute in suo possesso.
Le somme in valuta italiana, albanese e greca, in buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, nonché in dracme joniche, eccedenti i limiti stabiliti ai sensi del primo comma, sono trattenute in deposito presso gli uffici doganali, per essere riconosciute ai depositanti all'atto della loro uscita dal territorio delle Isole Jonie.
Per le altre valute dichiarate ai sensi del terzo comma, gli uffici doganali rilasciano al possessore un at-

testato al momento del successivo articolo.
È consentita l'importazione nel territorio delle Isole Jonie:
a) delle valute in legittimo possesso dei titolari di biglietti in dracme joniche nei limiti stabiliti dal Capo degli Affari Civili;
b) di biglietti di Stato e di banca greci e di buoni in dracme della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia, nei limiti stabiliti dall'ultimo comma dell'articolo precedente;
c) delle valute in legittimo possesso dei titolari di biglietti in dracme joniche, nei limiti stabiliti dall'ultimo comma dell'articolo precedente;
d) delle valute in legittimo possesso dei titolari di biglietti in dracme joniche, nei limiti stabiliti dall'ultimo comma dell'articolo precedente.

Lo scopo della operazione di cambio della dracma greca con la dracma jonica di nuova emissione secondo il Bando del Duce n. 111 è quello di salvaguardare la economia delle Isole Jonie dai pericoli di una eccessiva svalutazione monetaria. Le autorità italiane di occupazione, accogliendo il voto di personalità joniche, hanno quindi, ritenuto opportuno di dare alle Isole Jonie la possibilità di avere una moneta sicura a valore stabile. Si tratta di un provvedimento che è fatto nell'esclusivo interesse delle popolazioni joniche le quali lo accoglieranno con la fiducia che l'azione umanitaria e giusta dell'Italia in questo Paese, si è guadagnata.

La nuova dracma è garantita dall'Italia ed ha un valore preciso nei confronti della lira italiana e del franco albanese.
All'atto della presentazione della domanda sarà immediatamente cambiata per ciascun presentatore, la somma di dracme 20.000 per sé e due 10.000 per ciascun membro della sua famiglia, rimanente dalla carta annoverata nel territorio e dalle schede di distribuzione di viveri nei villaggi. Per le aziende industriali e commerciali il cambio immediato è elevato a due 200.000.

Questo ritardo non deve essere interpretato in modo sbagliato: si vuole so tanto evitare un lavoro non prelettuto il cambio e si vogliono impedire anche eventuali illecite speculazioni. È, infatti, evidente che non sarebbe giusto cambiare intrinsecamente delle grosse somme che venissero presentate da persone che non risultassero notoriamente in grado di possederle e che fossero, quindi, possibili complici di speculatori e contrabbandieri di valute.
È interesse di tutti che la dracma jonica vada soltanto nelle mani del-

titoli azionari ed obbligazionari possono essere effettuate soltanto per il tramite delle casse di credito indicate nell'articolo 1.
Art. 7.
Chiunque contravviene alle disposizioni degli articoli precedenti è punito con la reclusione da un mese a due anni e con la multa sino a Lire 10.000, in casi di particolare tenuità si applica la sola pena pecuniaria. In caso di condanna, le valute e gli altri valori che costituiscono oggetto del reato sono confiscati.
Si applicano le norme processuali contenute nel Bando del Duce in data 12 novembre 1941 - XX, n. 92.

Art. 8.
Gli articoli 1 a 5 del Bando del Duce indata nell'articolo precedente sono abrogati.
Art. 9.
Il presente Bando è pubblicato mediante inserzione nel Bollettino Ufficiale degli Affari Civili delle Isole Jonie.
Dal Quartier Generale delle Forze

popolazioni joniche in cambio di altrettante dracme greche già in loro legittimo possesso. Si esaminerà, tuttavia, con la necessaria attenzione e larghezza di vedute il caso degli uomini di guerra non delle Isole Jonie ma che hanno interessi e commercio con le Isole stesse. In ogni modo è bene tener presente che nessun sequestro sarà fatto.
Poiché la base di ogni azione delle Autorità italiane è la giustizia, gli abitanti delle Isole comprenderanno la necessità di queste elementari cautele che devono servire a proteggere fin dal principio la solidità della nuova dracma. Il cambio delle somme depositate ed eccedenti i limiti sopra indicati avverrà al più presto ed in seguito a l'esame di un apposita Commissione, composta di un Ispettore del R. Tesoro italiano, di un Ispettore della Banca d'Italia e di un membro delle Isole Jonie. In breve tempo tutti ritorneranno in possesso del loro legittimo denaro cambiato in un valore reale ed effettivo.

Dopo il giorno ultimo fissato per il cambio dall'Ordinanza del Capo degli Affari Civili le dracme greche ed i buoni della Cassa Mediterranea di credito per la Grecia non avranno più valore nelle Isole Jonie e sarà ammessa la circolazione soltanto della dracma jonica.
I vantaggi dell'operazione sono molto chiari con una buona moneta e gli scambi con la Grecia con moneta, con l'Italia, l'Albania e gli altri paesi balcanici avranno una base reale e più sicura e tutti i proprietari grandi e piccoli, gli impiegati e gli operai avranno nelle loro casse una moneta stabile e con un maggiore potere d'acquisto. Il lavoro con le banche sarà anche ripreso ed il danaro potrà essere depositato e fruttare.

La conversione della moneta sarà dunque, la premessa di una buona sistemazione economica delle Isole Jonie ed una promessa di benessere e di tranquillità.

Pubblicheremo domani le Ordinanze del Capo degli Affari Civili delle Isole Jonie con le norme relative all'istituzione della "Dracma Jonica, e alle modalità del cambio.

Attività di elementi avanzati sul fronte cirenaico
Bollettino N. 684
Il Quartier Generale delle Forze Armate comunica:
"Sul fronte Cirenaico attività di elementi avanzati. Sono continuate le azioni di bombardamento sugli obiettivi di Matruh. I Cacciatori tedeschi hanno distrutto in combattimento sette apparecchi avversari nel cielo dell'isola. In un fallito tentativo

Il Duce consegna la medaglia d'oro al pilota tedesco Muenchenberg
Roma, 16 aprile.
Il Duce ha ricevuto stamane il capitano pilota tedesco Joachim Muenchenberg e gli ha consegnato la Medaglia d'Oro al merito militare che gli è stata conferita dal Re Imperatore. Si tratta della prima Medaglia d'Oro conferita ad un soldato straniero.

Il capitano pilota Gioacchino Muenchenberg al quale il Duce ha consegnato stamane la Medaglia d'Oro al merito militare, è un giovane asso dell'aviazione tedesca. Egli ha abbattuto finora 67 velivoli nemici di cui 20 nel Mediterraneo e 5 in Africa.
Durante il suo soggiorno in Sicilia egli ha saputo guadagnarsi la più viva simpatia da parte dei suoi commilitari italiani con i quali ha condiviso in stretta fratellanza d'armi tutti i rischi della lotta.

Il Comandante in capo dell'O. Boat, ricevuto dal Duce
Roma, 16 aprile.
Il Duce, alla presenza del Sottosegretario alla Marina Ammiraglio Riccardi, dell'Ambasciatore di Francia Mackensen e dell'Addetto Navale tedesco Loewisch, ha ricevuto l'Ammiraglio germanico Drentz, comandante in capo dei sommergibili tedeschi, con il quale ha avuto un lungo e cordiale colloquio.

Il Cap. Enzo Garibaldi assume la religione cattolica
Città del Vaticano, 16 aprile.
Nella Chiesa del Buon Cuore di Francesca Saveria Cabrini, il generale Enzo Garibaldi, dopo aver abbracciato la religione protestante che aveva ricevuto dalla madre, è stato battezzato e confesato e ha preso in seguito la sua prima comunione. Le cerimonie sono state celebrate dal cardinale Caccia Dominioni.
A mezzo orno di stamane il Generale verrà ricevuto in udienza privata dal Sovrano Pontefice.

ΠΗΓΕΣ

Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Φ. Ι, 1943.
ΔΙΣ/ΓΕΣ (Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού) Φ. 1 Α, 1940-1941.
Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Κεφαλονιάς
Κοργιαλένειος Βιβλιοθήκη Αργοστολίου

α. ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΔΕΛΤΙΑ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

β. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Νέα Κεφαλληνία
Nuova Cefalonia

Αρχείο Γεράσιμου Αποστολάτου
Αρχείο Γεράσιμου Γαλιατσάτου, (Λαέρτη).
Αρχείο Λευτέρη Ελευθεράτου
Αρχείο Ξενοφ. Κατωπόδη ή Κοττά

Ανέκδοτα χειρόγραφα με μορφή απομνημονευμάτων
Πάνος Γιαννούλης , *Τα Μαύρα Χρόνια της Σκλαβιάς*- 1941.
Ευστάθιος Κτενάς (Παπαστάθης) , *Απομνημονεύματα*, Καρυά 1980.
Γιώργος Λογοθέτης , *ΜΝΗΜΕΣ*, Λευκάδα 1967 , 1974.

Ανέκδοτα Χειρόγραφα πρωταγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης στη Λευκάδα 1941 -1944

Σ. Βανδώρος
Διονύσιος Βλάχος
Πέτρος Γρηγόρης
Σπύρος Θερμός -Παπάς
Ξενοφών Κατωπόδης
Χριστόφορος Κούρτης
Τάσος Μανωλίτσης
Πάνος Ματαφιάς

Ζωίτσα Ντελιμάρη
Χαράλαμπος Περδικάρης
Γεράσιμος Σταματέλος

Προφορικές συνεντεύξεις

Βαγγέλης Νιοχωρίτης. Η συνέντευξη αυτή μου παραχωρήθηκε στο χωριό Ματζαβινάτα Κεφαλλονιάς όταν είχα επισκεφθεί το νησί κατά τη διάρκεια επιτόπιας έρευνας τον Μάρτιο του 2000.

Φώντας Καταπόδης. Λευκάδα, 2000.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβέρωφ – Τοσίτσας, Ευάγγελος, *Φωτιά και Τσεκούρι*, Αθήνα, 1974.
- Αγγελόπουλος, Άγγελος, *Από την Κατοχή στον Εμφύλιο*, Αθήνα 1995.
- Αιγίδης Αριστοκλής, *Η Ελλάς χωρίς τους πρόσφυγες: Ιστορική, Δημογραφική, Οικονομική και Κοινωνική μελέτη του προσφυγικού ζητήματος*, Αθήνα 1934. Ανδρικόπουλος, Γιάννης, *Η δημοκρατία του Μεσοπολέμου 1922-1936*, Αθήνα 1987
- Ανταίος, Πέτρος, *Συμβολή Στην Ιστορία Της ΕΠΟΝ*, Αθήνα, 1977-1979.
- Βαρών-Βασάρ, Οντέτ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς. Νέοι και νέες στην Κατοχή και την Αντίσταση*, Αθήνα 2009.
- Βερβενιώτη Τασούλα, *Η γυναίκα της Αντίστασης. Η είσοδος των γυναικών στην πολιτική*, Αθήνα 1994.
- Βερέμης, Θάνος, *Ελλάδα-Ερώπη, Από τον Πρώτο ως τον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα,
- Βόγλης, Πολυμέρης, *Η ελληνική κοινωνία στην κατοχή*, Αθήνα 2010.
- Βούλτεψης, Γιάννης, *Συναγωνιστής Ακέλας*, Αθήνα 1997.
- Βουρνάς, Τάσος, *Ιστορία της Συγχρονης Ελλάδας, από την έλευση του Βενιζέλου στην Ελλάδα(1909) ως την έκρηξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου (28 Οκτωβρίου 1940)*, Αθήνα, 1977.
- Γατόπουλος, Δημήτρης, *Ιστορία της Κατοχής*, Αθήνα 1949.
- Γληνός, Δημήτρης, *Τι Είναι και τι Θέλει το ΕΑΜ*, Αθήνα 1944.
- Γρηγοριάδης, Σόλων, *Τα φοβερά ντοκουμέντα, Εποποιία και Κατάρρευση, από την Αλβανία στην Κατοχή*, Αθήνα 1976.
- Δαφνής, Γρηγόρης, *Ελληνικά Πολιτικά Κόμματα*, Αθήνα 1961.
- Δαφνής, Γρηγόρης, *Η Ελλάς Μεταξύ Δύο Πολέμων 1923-1940, τ.2*, Αθήνα 1987.
- Ελεφάντης, Άγγελος, *Η Επαγγελία της Αδύνατης Επανάστασης*, Αθήνα 1976.
- Ελευθεράτος, Λευτέρης, *Οδοιπορικό Μνήμης στην Κεφαλονιά της Αντίστασης*, Αθήνα 1998.
- Ενεπεκίδης, Πολυχρόνης, *Η Ελληνική Αντίσταση*, Αθήνα 1964.

Επίτομη Ιστορία Ελληνογερμανικού Πολέμου 1940-1941 (Επιχειρήσεις Στρατού Ξηράς), Έκδοση Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήνα, 1990.

Θανοπούλου, Μαρία, *Η προφορική μνήμη του πολέμου*, Αθήνα 2000.

Ιατρίδης, Γιάννης, *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 — 1950, "Ένα Έθνος σε κρίση*, Αθήνα 1984.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ&ΙΣΤ, Αθήνα, 1978.

Hobsbawn, Eric, *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991*, Αθήνα, 2006.

Καββαδίας, Επαμεινώνδας, *Ο Ναυτικός Πόλεμος του 1940 Όπως τον Έζησα*, Αθήνα 1950.

Καλλιγιάς, Κωνσταντίνος, *Τα φοβερά ντοκουμέντα παλινόρθωση και δικτατορία Γεώργιος Β" και 4η Αυγούστου*, Αθήνα 1976.

Κόκκινος, Διονύσης, *Οι δύο πόλεμοι 1940-1941*, Αθήνα 1946.

Κοντομίχη, Πανταζή, *Λαογραφικά Σύμμεικτα Λευκάδας*, Αθήνα, 1995,

Κουτσαύτης, Ζώης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα*, Αθήνα 1991.

Κώστας Κωστής, *Οι Τράπεζες και η Κρίση 1929 - 1932*, Αθήνα 1986.

Lecoeur, Sheila, *Το νησί του Μουσολίνι*, Αθήνα 2013.

Λεοντσίνης, Γεώργιος, *Ζητήματα Επτανησιακής Κοινωνικής Ιστορίας*, Αθήνα, 1991,

Λιναρδάτος, Σπύρος, *4η Αυγούστου*, Αθήνα 1975.

Λογοθέτης, Ποσειδώνας, *Το Χρέος*, Αθήνα 1992.

Λουκάτος, Σπύρος, *Τα Χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, τομ.3, Αθήνα 1987.

Μαζαράκης-Αινιάν, Αλέξανδρος, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα 1949.

Mazower, Mark, *Σκοτεινή Ήπειρος, ο Ευρωπαϊκός Εικοστός Αιώνας*, Αθήνα 2001.

Mazower, Mark, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, Ηεμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα 1994. Μαλαίνος, Μιλτιάδης, *4η Αυγούστου Πως και Γιατί Επεβλήθη η Δικτατορία του Ιω. Μεταζά*, Αθήνα 1966.

Μαργαρίτης, Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, τόμ. 1, Αθήνα 2002.

Μαργαρίτης, Γιώργος, *Από την Ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: άνοιξη 1941-φθινόπωρο 1942*, Αθήνα 1993.

- Μαργαρίτης, Γιώργος, *Προαγγελία θυελλωδών ανέμων*, Αθήνα 2009.
- Μαραγκού, Σμύρνη, *Λευκάδα στη Δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Αθήνα 1989.
- Μαυρογορδάτος, Γιώργος, *Μελέτες και Κείμενα για την περίοδο 1909-1940*, Αθήνα 1990.
- Μαχαιράς, Κωνσταντίνος, *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1684-1797*, Αθήνα 1951.
- Μαχαιράς, Κωνσταντίνος, *Η Λευκάς 1700-1864*, Αθήνα 1958.
- Μουζελής, Νίκος, *Νεοελληνική Κοινωνία, όψεις υπανάπτυξης*, Αθήνα 1978.
- Μυλωνάς, Σπύρος, *Επτάνησος, Αφιέρωμα στα Εκατόχρονα της Ενώσεως 1864*, Αθήνα 1964.
- Οικονόμου, Ντίνος, *Η Επτάνησος κατά την Ιταλική Κατοχή 1941-43*, Αθήνα 1962.
- Parker, Alastair *Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, 1989
- Παπάγος, Αλέξανδρος, *Ο Πόλεμος της Ελλάδος 1940 - 1941*, Αθήνα 1995.
- Παπαδάτος, Πανταζής, *Ηρωες και μάρτυρες της Λευκάδας*, Αθήνα 1982.
- Παπαναστασίου, Αλεξάνδρος, *Θεσμοί, Ιδεολογία και Πολιτική στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1987.
- Παρέντης, Ευάγγελος, *Εθνική Αντίσταση και Εμφύλιος Πόλεμος Στην Κεφαλονιά (1941-1950)*, Αθήνα 1976.
- Payne, S, *Η Ιστορία του Φασισμού 1914-1945*, Αθήνα. 1995.
- Πετρίδης, Παύλος, *Ελληνική Πολιτική και Κοινωνική Ιστορία*, Θεσσαλονίκη, 1986.
- Πετρόπουλος, Νίκος, *Αναμνήσεις και Σκέψεις ενός Παλαιού Ναυτικού τ. 4*, Αθήνα 1966.
- Πυρομάγλου, Κομνηνός, *Ο Δούρειος Ίππος*, Αθήνα 1978.
- Ρήγος, Άλκης, *Τα Κρίσιμα Χρόνια 1922-1935*, Αθήνα 1995.
- Ροντογιάννης, Πάνος, *Ιστορία της νήσου Λευκάδας*, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ.Β, Αθήνα, 1982.
- Ρούσσο, Πέτρος, *Η Μεγάλη Πενταετία (1940-45)*, τ. Α., Αθήνα 1982.
- Σακελλαρίου, Αλέξανδρος, *Ένας Ναύαρχος Θυμάται*, Αθήνα 1976.
- Σακελλαρίου, Αλέξανδρος, *Η Θέσις της Ελλάδος εις τον Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον*, Νέα Υόρκη 1944.
- Σβωρόνιος, Νίκος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2007.

Στεφανίδης, Γιάννης, *Ο τελευταίος ευρωπαϊκός αιώνας. Διπλωματία και Πολιτική των Δυνάμεων (1871-1945)*, Αθήνα 1997.

Σωμερίτης, Στρατής, *Η Μεγάλη Καμπή Μαρτυρίες-Αναμνήσεις 1924-1974* Αθήνα 1975.

Τούμπας, Ιωάννης, *Εχθρός Εν Όψει*, Αθήνα 1954.

Τσιρπανλής, Ζαχαρίας, *Έλληνες και Ιταλοί στα 1940-41*», Θεσσαλονίκη 2004.

Τσουδερός,Εμμανουήλ, *Ιστορικό Αρχείο 1941 – 1944*, Αθήνα 1990.

Φλάισερ, Χάγκεν, *Οι πόλεμοι της μνήμης, Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη Δημόσια Ιστορία*, Αθήνα 2008.

Φλάισερ, Χάγκεν, *Στέμμα και Σβάστικα, Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης*, Αθήνα 1995.

Φωκά-Κοσμετάτου Κοσμά, *Η Γερμανοϊταλική σύρραξις εν Κεφαλληνία-1943*, Αθήνα χ.χ.

Ψυρούκης, Νίκος, *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα, 2009

